

AGRIA

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat
Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: KÖDÖBÖ CZ GÁBOR

Főmunkatársak: ANGA MÁRIA
BERTHA ZOLTÁN
NAGY ZITA
SERFŐZŐ SIMON
SZAKOLCZAY LAJOS

Nyelvi lektor: BOZSIK GABRIELLA
Szerkesztőségi titkár: IFJ. KÖDÖBÖ CZ GÁBOR
Tipográfiai szerkesztő: TÖMÖSKÖZI PÉTER
Arculattervező: HERCZEG ISTVÁN
Lapmenedzser: BÉRCZESSY ANDRÁS

Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár
A kiadásért felelős: TÖZSÉR ISTVÁNNÉ GÉCZI ANDREA,
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár igazgatója

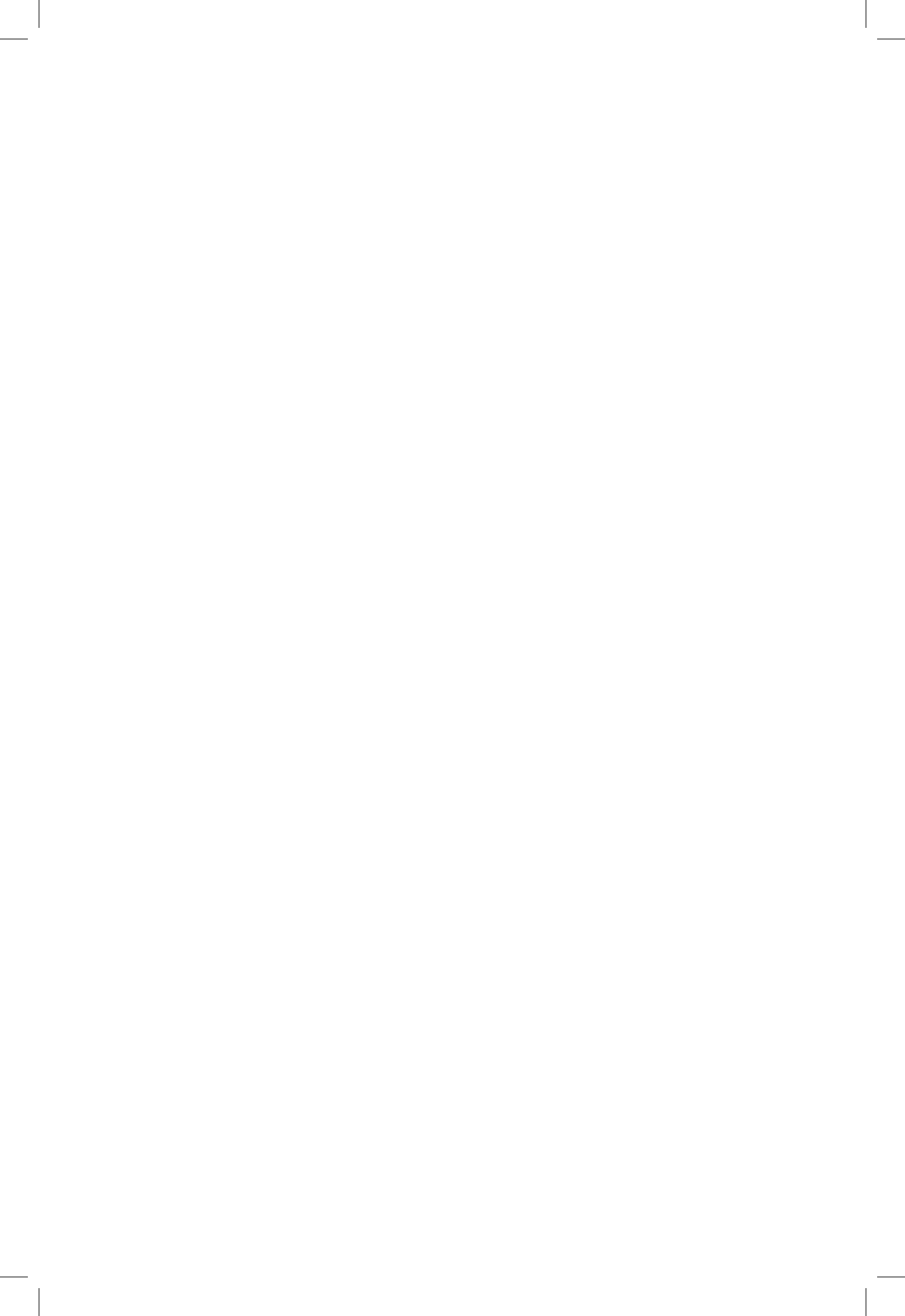
Szerkesztőség: Eszterházy Károly Egyetem
3300 Eger, Eszterházy tér 1.
Tel.: (36) 520-450/2064
Fogadóóra: hétfő 10.00–12.00
www.agriafolyoirat.hu
E-mail: kodigabi@gmail.com

Terjeszti a LAPKER RT. és az alternatív terjesztők.
Előfizethető: info@brody.iif.hu
Előfizetési díj 1 évre: 1200 Ft.
Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza.
Nyomdai munkák: OFSZET-METÁL-TECHNIK Kft.
3394 Egerszalók, Ady Endre út 35/A/2.

A lapot az Eszterházy Károly Egyetem és a Bródy Sándor Könyvtár
különféle szolgáltatásokkal sokrétűen támogatja.

HU ISSN 1789-4379

Tartalomjegyzék

<i>Serfőző Simon</i>	
Tiétek	11
Az eget, földet nézzétek	11
ARTÉRIÁK	
<hr/>	
<i>Sebestény-Jáger Orsolya</i>	
A földműves dala	12
Pilinszky	12
Jézus az ajtó (<i>Jn 10,9</i>)	13
Esti imák	13
Ráday kollégium	14
Később	15
<i>Sajgó Szabolcs</i>	
fityisz	16
a bárány tekintete	16
Bálám szamarai	16
kirakatember	17
szabadesés	18
<i>Finta Éva</i>	
Bárány	19
Másik élet	19
Hildegard von Bingenre	20
Fények márciusa	20
<i>Fecske Csaba</i>	
Téli kép	21
Sziszfuszi	21
Nem követted el	21
Nincs kinek	22
<i>A Túri Zsuzsa</i>	
Tűztündér	23
Ajándék	23
A szó	24
Az én vőlegényem	24
<i>Aknay Tibor</i>	
Ideje van	25
Úgy gondolok rád	25
Április	25
Március	26
Karvalyok közt olajágas angyal	26
Hogy a mi örömünk (<i>egyszerű kis dal</i>)	26
Megőrzöm arcom	26
A holtak húsége	27
Emlékpróba	27

Négysoros	27
Vasárnap ült a küszöbön	27
<i>Nagygyörgy Erzsébet</i>	
Fölemelsz mégis	28
Kék szemedre hull az álom	28
Dérvirágok nyílnak	28
<i>Fellinger Károly</i>	
Egybeesés	29
Konzultáció	29
Sakktábla	29
Tartózkodás	29
Húvös este	30
Haszontalan vers	30
<i>Olasz Valéria</i>	
Madárhangon szólnak az esti dalok	31
Anyák keresztfák alatt	31
<i>Antal Attila</i>	
Két korszak	32
Játékos trubadúr	32
<i>Lipcsei Márta</i>	
Valami hív	33
<i>Kaiser László</i>	
Néma ima (<i>József Attila emlékére</i>)	35
Kérdések	35
<i>Csontos Márta</i>	
A lista	36
Átmenetek	37
<i>Oláh András</i>	
hontalanul	38
árulásaink	38
sebhelyek	38
<i>Csáky Anna</i>	
Szerelem holddal	39
Vágyak	40
Tűztánc	40
<i>Fazekas József</i>	
Másként nem teheted (<i>útravaló</i>)	41
Csak egy kis hit	41
Alkalmas lélekkel	42
Egy pergamen lapra	42
<i>Bartal Klára</i>	
Óvnálak...	43

<i>Gósi Valéria</i>	
Már veszni érzem	44
Utolsó érintés	44
Akár a fák	45
Csendeken nyíló	45
ArtMűhely	
<hr/>	
<i>Gál Sándor</i>	
Kettétört pillanatok	46
Negyedik rész	46
ARTÉriák	
<hr/>	
<i>Devecseri Zoltán</i>	
A tilaji temetőben	58
Lábnymok a hegyi kápolnához (<i>Nagy Gáspárt idézve</i>)	59
Fa, fák, erdő – <i>Nagy Gáspár kézjegyével</i> –	59
<i>Anga Mária</i>	
Az őssasszony fateknője	61
<i>Mihályi Molnár László</i>	
Cédrus – Jézus (I–IV.)	66
Műhely	
<hr/>	
<i>Bertha Zoltán</i>	
„Holnapvédelem” – <i>Váradai költők és Ady</i>	68
ARTÉriák	
<hr/>	
<i>Pataki István</i>	
azokért	73
szeretteim karácsonyfája alá	73
de poesis ex cathedra	73
alkalmi intelmek biztatással	74
üzenet mindenkorra	74
az utolsó	74
Agria Exkluzív	
<hr/>	
„Igazabb a valóságnál”, avagy a „határon túli Eldorádó” irodalmi legendáriumából <i>Haramza Kristóf interjúja Szilágyi Aladárral</i>	75
ARTÉriák	
<hr/>	
<i>Albert-Lőrincz Márton</i>	
(A fehér kócsag)	78
(Vakfolt)	78
Műhely	
<hr/>	
<i>Bakos István</i>	
Gróf Teleki Pál, a nemzetépítő tudós-államférfi utóélete	79

ARTériák	
<hr/>	
<i>Holló József</i>	
Az emlékező utókornak (<i>Nemzeti ünnepünkön</i>)	94
Műhely	
<hr/>	
<i>Sebők Melinda</i>	
Nemzet – nyelv – hagyomány a Rákóczi-emlékévben	96
<i>Sztojka Borbála</i>	
II. Rákóczi Ferenc nyílt levele Kárpát-medence polgáraihoz	99
ARTériák	
<hr/>	
<i>Búzás Huba</i>	
Siratódal	102
Vércseppek Golgotánkon	103
Anyezska	104
Menekültek	105
<i>Kis Pál István</i>	
Szarkofág a Dunán	106
<i>Kerék Imre</i>	
A szamóca (<i>parafrázis Csokonai versére</i>)	111
Pásztorok (<i>parafrázis Takáts Gyula versére</i>)	111
<i>Koncsek József</i>	
János Kórház, orgonás...	112
A nő szája	112
<i>Gáspár Aladár</i>	
Felfelé	114
A szem	115
<i>Kégl Ildikó</i>	
A szökelelkű nő	116
ArtMűhely	
<hr/>	
<i>Nagy Zita</i>	
A psziché fantomképe – Kégl Ildikó: <i>Életszag</i> című, lélektani novelláskötetéről	120
ARTériák	
<hr/>	
<i>Véghelyi Balázs</i>	
Villő!	127
Villő első szava	127
Villő olvas	127
Villő és a nyuszi	127
Színek a palettán	
<hr/>	
<i>Szokolczay Lajos</i>	
Mégfestett idő – Varga György kiállítása a Mosonvármegyei Múzeumban	128

ARTÉRIÁK

- Bíró József**
BORÓSÁGOK (*Boróka Lily-Gannon mondásai nyomán*) 130

Műhely

- Madarász Imre**
Kaland, idill, bölcsélet. Háromszáz éves a Robinson 133

ARTÉRIÁK

- Hadnagy József**
Békesség Ithakája 136
Angyalcsúszda 136

- Madár János**
Kifosztott arcunkon csönd 137

Műhely

- Vitéz Ferenc**
Irodalom (művészet) és erkölcs. *Fejezet egy irodalomértelmezési vázlatkísérletből* 138

ARTÉRIÁK

- Cseke J. Szabolcs**
Ellentétek 157
Emlékezet 157

ArtMűhely

- Németh István Péter**
Nap-labda, Hold-labda 159

Műhely

- Ködöböcz Gábor**
A szőlőföldmítosz újragondolása Kányádi Sándor lírájában
(*Portya után; Mikor szőlőföldje határát megpillantja*) 164

ARTÉRIÁK

- Sziki Károly**
Medáliák egy földváron 167

- Lengyel János**
Mitracsék úr temetése 172

- Balajthy Ferenc**
A negyedik napon (*PJ itt járt a Senkiföldjén*) 179
Szavak szárítókötélén (*Attilával söröztem egyik este...*) 179

ArtMűhely

Bozók Ferenc

Kígyómarás: őrizkedj ellenségeidtől 180

ARTériák

Molnár József

Feledhetetlen hangon – *In memoriam Jagos István Róbert* 184

Tiszavirág 185

Dialógus

Amikor „az ég fele nyújtogatják gyökereiket a fák”

Szente B. Levente beszélgetése Dabi István költő, műfordítóval 186

ARTériák

Luzsicza István

Lecsapódás 195

Négysoros (*Képaláírás II.*) 195

Ctrl+C, Ctrl+V, megint 196

Pázmándy László

Az Úr csendje 197

Bagi Iván

Mindenki 198

Erőtlenül 199

Bakacsi Ernő

A nyertes 200

Csepcsányi Éva

A Nő teremtése 213

Nagyboldogasszony Ünnepe 214

Csatáné Bartha Irénke

Ballada a bimbóban letört rozmaringról 215

Az idő keréknyomai 215

Ének a szélben 216

Szepegő 216

Időkerék 216

Szabadkéz

Lisztóczy László

Költészetnap-i töprengések és emlékezések 217

Kortárs hangon

Csató Anita

Rögök 222

Makláriné Baksa Anita

Kosztka, az ungvári diák 223

Nania Csilla

Fonák 225

<i>Pető Virginia</i>	
Mozigép	226
<i>Bugya Anikó</i>	
Bőr	227
<i>Szallós Kis Csaba</i>	
napfoltozgatás	229
<i>Demeter Henrietta</i>	
Skizofrén gondolatok egy átlagos elmétől	230
<i>Fülöp Dorottya</i>	
Aberdeen	231
<i>Vad-Magyar Renáta-Henrietta</i>	
Összevert bosszú	234
<i>Halász Erika</i>	
Tiszta, mint a hó	235
<i>Lukács Noémi Borbála</i>	
Rohanok	237
<i>Illés Éva</i>	
Miért ne ítélj el egy ismeretlent...	238
Szabadkéz	
<hr/>	
<i>H. Barbócz Ildikó</i>	
Repülővel Korfura	241
ARTÉRIÁK	
<hr/>	
<i>Seléndy Balázs</i>	
Egyedül	247
Laudatio	
<hr/>	
<i>Sipos Erzsébet</i>	
Egyfelé tartunk. <i>Előzetes a 60 éves dr. Ködöböcz Gábor köszöntésére</i>	248
ARTÉRIÁK	
<hr/>	
<i>Suhai Pál</i>	
Zárszó	249
Virágzó mandulafák	249
Kis könnykorsó (<i>Elisabeth-Gundolf-Salomonnak</i>)	249
Mulandóság	250
<i>Szekeres Mária</i>	
Árulásaink között	251
némaság és a csend	251
Titkos arcaink	252
Könyvjelző	
<hr/>	
<i>Szokolczay Lajos</i>	
Finta Éva: Ötkönyv	253

<i>Sz. Tóth Gyula</i>		
Oláh András: Visszafelé		255
<i>Kovács Jolánka</i>		
Fellinger Károly: Szimering		262
<i>Antal Attila</i>		
Magyari Sára: Takázás		265
<hr/> ARTÉRIÁK		
<i>Saitos Lajos</i>		
Egy gyékényen		267
Érkezési oldal		267
Apokalipszisen túl		267
Egy intrikusra		267
<i>Radnai István</i>		
Les preludes (<i>Kocsis Zoltán emlékére</i>)		268
Altenstein (<i>Ludwig Bechstein-parafrázis</i>)		268
<i>Török Nándor</i>		
Magzati pózban		269
Életfogytig		269
<i>Veszely Ferenc</i>		
Gondolatok a betegszobából		270
<hr/> ARTÉRIÁK		
<i>Pósa Zoltán</i>		
Kelemen Erzsébet: Rorate		271
<i>Kántás Balázs</i>		
Marczinka Csaba: Dévaj Szent Feri és Matyinetti őrmester		273
<i>Novák Imre</i>		
Novák Valentin: Álomtourbina		280
<i>Sziki Károly</i>		
Farkas Judit: A titokzatos áramlás örököse – Beszélgetés Csernák Árpáddal		283
<hr/> ARTÉRIÁK		
<i>Pásztor Attila</i>		
Holttündér		288

Serfőző Simon

Tiétek

Milyen az odalenti élet,
a szemhatár alatti,
igazán ti tudjátok,
ti, kiknek gondolataitól
sötétednek be
naponta az alkonyok,
hogymég le se megy a Nap,
már lámpát kell gyújtsatok.

Legalját a sorsnak,
magasságát is megélni,
szívmélyig ti tudjátok,
ti az örömet is,
mikor kedvetek az űrbe felcsap,
kurjongatnak a nóták,
felzavarva álmából
Tejúton túl is a világot.

Tiétek a teljesség,
kik minden égtájat bejártok,
tiétek minden remény
és minden szenvedés.
Tiétek az idők végezetéig,
tiétek ez az élet
földtől az égig.

Az eget, földet nézzétek

Felöltözöm mennybe, földbe,
s kiállok a mindenség elé.
Megismerhet isten, ember.
Arcom körben a messzeség.

Ti nem vesztek észre mégsem.
Háztorlaszokat láttok,
ágakat: repedéseket a távolságon,
villámlásokat éjjel,
mintha a honfoglaló magyarok
nyilait látnátok,
ahogy élesen átsüvítenek az égen.

Pedig tudhatnátok,
ha eső zuhog,
bánatok igavonójáról,
rólam szakad a verejték.
Föld ha megreng,
minden erejét a mélynek,
indulataim megérezhetnétek.

Szavaim kihallhatnátok
a neszező zajokból,
lélegzetem a ziháló szelekből,
lábnyomom a caplató Nap.
Az eget, földet nézzétek,
ha engem mégis
láttni akartok egyszer.

Sebestény-Jáger Orsolya

A földműves dala

Én ismerem a földem fekete álmaít,
ha a mélyben szétomlón életre kel,
s mikor a március kicsalja az ásót,
vásott gereblyém lopva vele énekel.

Ha fűcsomók között jár a szél,
hűs kezekkel simítom a hantot,
ha mag hull kérem, otthona legyen,
és sírja is, ha kondulnak harangok.

Pórusában fürödjön a nyár,
fürödjön, mint ereken a bő vér,
bár fekete a földem, és egyre vénebb,
virágja sárga lesz, huncut és hófehér.

Pilinszky

Pilinszkyt nem lapozhatom öblös fotelban,
mint Krúdyt vagy Kosztolányit.
Verseit kemény széken, kőpadlón olvasom,
vagy gyertyafényben kint, a diófák alatti padon.

Múltja lövészárkot rejtő, sötét évtized,
hol még csodaként kortyolták a tűnődő vizet,
és szűkszávú kincs volt gyomornak a kenyér.

Szava a szívig ér, akár a gyökér,
s míg lassan, időtlen morzsolom,
él tovább, mint szőlőinda lugas rácsokon.

Jézus az ajtó

(Jn 10,9)

Annyi ajtót nyitott már kezed,
rézfényű kilincsek, fehérek, fénylők,
engedelmes őrei egy falon túli másnak,
hogy rajtuk át titkuk terébe térve,
kezdődjön minden előlről másnap.

Az Ég ajtaját mással fel nem cserélheted,
százezer közül ez az egyetlen egy,
s miként a bárányok rajta áthaladnak,
mert hús akolban várja őket széna illata,
úgy lépj be rajta – csak ez vezethet haza.

Esti imák

Vélnéd súlytalan, mint perceink menete,
ha aludni tér a három szőke vándor,
mikor álmaik kapuján kilépnek
a paplanból szótt várak udvarából.

Vélnéd súlytalan, pedig súlya van,
mint minden közös kis imának,
mit visznek túl a felnőttkor nagy vizén,
hová emlékeik visszajárnak.

Miként súlya van annak is,
hogy nem válunk soha haraggal el,
s ha az esthajnal csillag az égen áthalad,
a szívünkben egy angyal énekel.

Ráday kollégium

...mert mindenük odalett:
tárgyak, mik betöltik a teret,
mint gyermek ujjakkal kapaszkodó lények,
néznek ránk vissza: könyvek és fényképek.
s mint hullámok peremén egy messzi táj,
tűnik el lassan. Még nagyon fáj.

Mert értelmetlenül elveszett
a sisteregő parázs alatt zokogó anyag,
roppanva a múltat magába zárta,
csak elménk jár a hajdanvolt falak között,
mint üres szobákban bolyong az árva.

s hallani még a távoli hangokat:
itt állt az asztal, s talán itt volt egy pad.
most évtizednyi emlékeket
szórunk szerteszét. Porból vétetett.

S őt siratjuk, ki szobája csöndjében
már nem látta meg a hajnalt.
Siratjuk őket, kik hazavárták...
Erre nincsenek szavak, nincsenek szavak.

Hiszem mégis: ki a fájdalom földjéről átemel,
már egy másik Világ határán ébreszti őt fel.

Mint füst száll imánk az égig,
könnyeink sokáig el nem apadnak,
s áldottak legyenek, kik a gyászban,
nem is kérdeznek, csak adnak.

Később

Később mindent megértünk majd.
Csak a vének együgyű mosolya lesz az élet
és mi nem kérdezzük többé,
sorsunk egyszerű, boldog enyészet,
így van ez rendjén...

Ugyan ki tudja
ki issza a forrás vizét utánunk tovább?
Majd ülünk a csendben hallgatagon,
nézzük az ódon kapukon a lomha árnyakat,
s a vágyakat letesszük a borospohár mellé
azon az estén a sarokba, letesszük csöndesen...
Tudom, így van ez rendjén
így van ez rendjén.

Szelíd és egyszerű esténken a csillagok bólogatnak talán
s mi hallgatunk, fejünk lehajtva,
mint ezeréves hársfa a templom udvarán.

Elmulás (100x80)

Sajgó Szabolcs

fityisz

mindentudó bársonyszékekben
új barbárok terpeszkednek

széles úton limuzinokban tudatlan
régibálványoknak új áldozatok

reménybeli tál lencséért jöhet a káosz
két ezredév meg elmehet

és mehet vele a levesbe minden csoda
ami a régmúltból megmaradt

a digitális másolat a forrásánál
mára fontosabb

amint az égnek fityiszt mutatva
fölfelé már nem tekint az antroposz
sapiensként magának teremt új világokat

teremt saját sírjára emlékeket
hacsak időben nem érkezik a jó öreg
deus – ex machina

a bárány tekintete

szél lapoz a könyvben
figyel feszülten látható
láthatatlan
mindennek új arca neve van

a pecsét megtörve
szívkamrák nyílnak
maguktól
amint körbejár a bárány
tekintete

igazság mosdat tegnapot
sebeket irgalomóceán
fényesül ami van

Bálám szamarai

nélküled Immánuel
homokszemek vagyunk
a semmisivatagban
alvilági szelekben hanykolódunk
s mint játékszerével
járatja velünk
táncát a halál

veled viszont
az űr mélyén is élet fakad
minden önmagává lesz
és eggyé ami van
járjuk a túlcserdülő élet táncát
s áldást iázuk hamura porra
mint Bálám szamara

kirakatember

akikből létrejöttél
még névtelen
a neved tőlük kaptad
mikor fölfedeztek
bár nem tudták ki vagy

aztán formáltak annyian
a maguk képére
míg hagyta magad

fogoly maradtál igaz
továbbra is
foglya mindenkinek
hisz amit érzel
gondolsz teszel
velük vagy ellenükre van

akik ma ismernek
hogy hívnak téged
s a személytelen tükör
neked kit mutat

magadnak képzelt
s rád osztott szerepek
vállfája vagy

leeresztett bábukból
kirakatokból eltűntekből
szerep nélkül maradtakból
kifakult síremlékűekből
belőlünk
ki marad

Vihar előtti csend (48x34)

szabadesés

1.

esik darabokra
zuhan alá
csobbanatlan
minden ami egy
benned kívüled

a feneketlen kútban
örömtelen
a szabadesés

az öröm égő hiánya
megszokhatatlan
és a várakozás hiába
a hiány el nem emészt

az az egy ott benn
minden dirib-darabban
elpusztíthatatlan

fű fa helyett
az időtlen pillanatban
add ennek az egynek
azt aki vagy

2.

esik darabokban
zuhan alá
csobbanatlan
minden ami egy
benned kívüled

a feneketlen kútban
örömteli
a szabadesés

az öröm égő lobogása
megszokhatatlan gyönyörűség
a várakozás nem hiába
az egy teljessé ölel

az az egy ott benn
ami minden dirib-darabban
elpusztíthatatlan

fű fa helyett
az időtlen pillanatban
ennek az egynek adtad
azt aki vagy

Finta Éva

Bárány

Ma sem tudom, ki volt a bárány.
Húsvétnak éjszakája volt.
Aludtak gyermekeink már bent
és eltűnt odakint a hold.
Dörömbölés riasztott minket.
Nyugtalan, ideges zajok.
Ki száguldozhat lépcsőinken
töri és zúzza csontjait
miféle rémalak?

Feltártuk ajtónk a sötétnek
s a csapzott bárány véresen
lábait össze-vissza törten
rohangált az emeleten.

Rideg és sötét volt az éjjel.
Mi vártuk a feltámadást.
A bárány kergülten szaladgált
összevrezte a lakást.
Ma sem tudom, ki volt a bárány.
A bűnös vagy az áldozat.
Ahogy jött eltűnt vakmerően
a fagyos csillagok alatt.

Másik élet

Most születik egy másik életem
elindultak tenyeremben az utak
éberségük írja a sorsom
vonalaznak új ágakat.

Élek a jövő partjain állva
múltamat könnyű dereglyére tettem
benne sajog minden, mi drága
drágán lett enyém, drága lettem.

Öröm a párja minden bajnak
kiszállnak belőlem a gyászok
több száz éves varjakká lesznek
kárrog fölöttem távolodásuk.

A reggelekben feltámadás van
a napkeltében örömöm éled
nem szereti Isten a múltást
boldoggá serkenti a létet.

Hildegard von Bingenre Fények márciusa

Milyen időbe visztek engemet
ti lelkemet zarándokoltató
Hildegard-énekek?

Rengő füvek tengerén át
fák tarka sátra alatt
a nap égő pártájával fején
egy lányalak járta belső terét
felhők csipkéjével arcán
fények fátyla alatt
ruhája posztójára tévedtek
lepkék és bogarak
s a didergető szelek meleget
zengettek torkából -
énekesmadarat.

Miként a kozmosz surrogása –
zárdába, imatermekbe zárva –
röpködött lelke szárnya.

Ezer éve, hogy árva
Hildegard von Bingen
a drága.

játszik a fény a füvek közt
ugranak szikrasziporkák
március rázza a fákat
rengeti szél a világot

száll fel a pára a kertben
izzad a hajnali ablak
les be a nap szeme rajta
nézi magát a tükörben

kedvemet rengeti zúgón
szisszen az ág ahogy tépi
szívemet vágja sodorja
lelkemet sodra igézi

Fények (60x60)

Fecske Csaba

Téli kép

a hólepte kert
szépsége szinte éget
fehér füstfoszlány
számon a lélek

riadt cinkeszárny
sebzi meg a levegőt
törékeny madár néz
engem én meg őt

a hideg égen
a telehold vakít
hogy láthattam ezt
nem hiába voltam itt

Sziszifuszi

Kronosz kegyetlen a szájába töm
hogy elveszejtsen mint a fiait
ha őket így mit várhatok én az idegen
majdani hosszútávú halott
bordáim mögött mintha fázna
vacog a szívem megfáradt éveimet
szolgálni az eljövendők elé viszem
a megátalkodott konok vágy
nem mond le rólam számol velem
a sziklát görgetem magam előtt
nehéz a szikla
meredek a hegy jutalmam kín gyötrel-
lem
magammal itatom át az időt
az élet mégis csak nagy szerelem
– ember a nevem

Nem követted el

létem világosában állok itt
és sóként üt ki rajtam a világ
a vak szív fényről színről álmodik
az éh belőlünk minden jót kirág

Isten látott bennem fantáziát
úgy gondolhatta magában legyen
a Teremtő fejébe mondd ki lát
különben is kolonc az értelem

ami lehet megtörténik velünk
hiába mindig késik a csoda
várunk amíg ki nem hül életünk

lakolsz bár nem követted el a bűnt
elmenekülnél már de nincs hova
mert úgy van az hogy te vagy mindenütt

Nincs kinek

ülnék apámmal kint az udvaron
a kecskelábú asztal mellett
borozgatnánk szó szót követne
lassan kimérten botorkálva
kora ősz lenne az érő Izabella
illata időzne körülöttünk hallanánk
a zöldjüket vesztő fűszálak méltatlankodását
az útról beköszönne egy-egy kedves ismerős
tekintetünket húzva maga után akaratlanul
a harangszó felezte nap második felében
lennénk s mi észre se vennénk hogy életünk
hátra lévő részét kezdtük el a délutáni nap
cirógatna anyásan fülünkben macskánk bölcs
dorombolása mosolyt – optimista eleven plakát –
tűznék arcomra és azt mondanám
amit még sohase mondtam de ki kellett
volna mondani rég

mégse mondom mert már nincs kinek

Magány (60x60)

A Túri Zsuzsa

Tűztündér

Légben lengő láng a lány,
ringó, sejtelmes talány,
narancs, piros, sárga folt,
kit irígyen néz a Hold,
ajka vörös, vére forr,
poharában régi bor,
táncol az ablak mögött,
bent a dallam, kint a köd,
függöny lebben hangtalan,
az éjnek száz karja van,
forró, ingó láng a lány,
hazug, csalfa céda tán,
szépséget teremt a tánc,
leolvad a régi lánc,
gyertyák között lép buján
át az álmok kapuján,
mezítlábasan pörög,
áldott mosolya örök,
ragyog, hajlik, újra él
kint téli dalt fúj a szél,
keze áttetsző kehely,
szállingózó hópohely,
kígyózó árny is a test,
mit az est a falra fest,
arctalan, pimasz, merész
bársony köntöse nehéz,
szökken, fordul fényesen,
villogó tűz-mécsesem,
s túl szikrázó éveken
már csak kintről nézhetem.

Ajándék

A szoba nem tartja vissza
éjszaka az álmokat
egy részük az agy beissza
mixelve arányokat,
de nagy részük csavarogna,
résekben utat keres,
rejtjelekbe csavarodva
az erő ezerszeres,
padlón koppan, pattog falon,
s kirepül az ablakon,
utána nyúlkálnék vakon,
el többé nem kaphatom.
Tudod, te is olyan voltál,
mint megannyi, kusza kép,
és ma is elvarázsolnál,
hiányod szakadtra tép,
nehéz ajándékot hoztál,
nem bírtam el egyedül,
leesett és csodálkoztál,
álltam mezítelenül,
lelkem azóta is fortyog,
marinálva verseket,
megszenvetek minden kortyot,
szótövekkkel vért nyelek,
hogya nem is szólsz már hozzám,
Pegazusom szállni fog,
akkor is, ha megátkozna,
hajszolják az angyalok.

A szó

Oly nehéz kimondani: „szeretlek”,
 ízlelni a szót, mint régi bort,
 mert hiába ez a vég s a kezdet,
 s előtte csak a nagy semmi volt,
 sokak szerint igen fontos lenne,
 kiáltani súlyos csenden át,
 mert a szóval tisztul a lét szennye,
 s újra élnénk száz régi csodát,
 mondanám én, de tudom, hiába,
 mindenkinnél győz a józan ész,
 s lelkük mozaikjaiba zárva
 villan egyet a „felismerés” ...
 Hogyha régi barátomnak mondom,
 megkérdezi tőlem, ittam-e,
 családtagnak : ó, hogy mi a gondom,
 vagy a ciklusom rendbe' van-e,
 kollégáknak lányos zavaromban,
 azt hiszik, valamit akarok,
 vagy tán kiröhögnek azon nyomban,
 vagy mondják, hogy éppen zavarok,
 mondanám én, de senki se várja,
 nevetséges közhely lett a szó,
 gúnyos megjegyzések gátja zárja
 mi öröktől fogva áradó,
 a tengerre visszaküldöm habnak,
 legyen ott kavargón tejfehér,
 s visszamegyek tehetetlen rabnak,
 bár a szó örökre bennem él.

Ajánlás:

Kössétek be a szemem,
 kössétek be a szám,
 felejtsetek el a nevem,
 ne várjatok ti rám,
 fegyelmezett kultúr-tömeg
 unalommal körbezárva
 rég kiszáradt rózsá-tövek,
 nem éleszt újra a pára.

Az én vőlegényem

Nem baj az se, ha mindennap elmondja:
 „A legtöbb csinos nő mindenki rongya.”

Ne kérdezzesse, mikor merre jártam,
 Örüljön annak, hogy végre elváltam.

„Femme fatale” legyek, mint Adynak Léda,
 Ha titkai vannak, maradjon néma.

Mikor a gondok közül ki se látunk,
 Koszos külvilágnak együtt megbocsátunk.

Egymást segítve hegyeken átkeljük,
 Apró csodákat együtt ünnepeljük.

Ha engem bárki utcán vágna orrba,
 Verje jól meg és küldje a Pokolba.

Ha minden ismerős ellenünk béget:
 Akkor se érjen a szerelmünk véget.

Mindig énvelem, ne rajtam nevessem:
 Mellőlem más nőket sunyin ne lessen.

Mikor majd leéltünk együtt húsz évet,
 Ne égjen ki, akkor nagy baj nem érhet.

Hervadó arcán ifjúságom látom:
 A hercegem ő, ha nem is lóháton.

Mosollyal mélyítve az összes ráncot,
 Sosem felednénk a sok régi táncot.

Sosem sülyednénk le a talajszintre,
 Meghalnánk együtt, a Sorsnak beintve.

Meghalnánk, sejtve, lelkünk tovább élhet,
 De ha nem, úgy is szép ez az elmélet...

Aknay Tibor

Ideje van

Lá zgörbe fények ejtik foglyul
a tétova időt,
s mint öreg vakolat a repkény alatt,
porlanak szavaink.
Félünk emlékeinktől,
a minden másképpen volt
vallató lámpás szembesítésétől.
Áldozat voltál-e,
vagy Te mondtad ki azt a szót,
amellyel megölted
valamelyik barátod lelkét,
tulajdonképpen mindegy.
Miképpen az is, hogyan kísért
éjszakáid bugyraiban
és elfogadja-e
irgalmát kérő kezéd.
Ideje van a feloldozásnak
és ideje a megkövetésnek.

Úgy gondolok rád

Úgy gondolok rád, mint jóféle csöndre,
amelyet még óv az erdőknek zöldje,
mint összebújós, páros szép örömré,
ahogy a mag gondolhat a földre,
harangját kereső, tiszta hangra,
melynek nem árt rosszkedvek haragja,
mint ösvényre, melyen a sok vándor
lábnyoma jelzi, hol messzi a távol,
egy jó kávéra árnyas délutánban,
a szóra, mit végre megtaláltam,
mint könnyű esőre a nyári reggel,
ahogy csak rád gondolhat az ember.

Április

Áprilist láttam
kint a határban,
víg kedvvel fújta
a hű barát.
Szertelen, borzas
felhőkön ülve
húzta fülembé
kedvenc dalát.

Mint puha párna
terült a pára
esőre szomjas
földeken el.
Hallgattam csendben
és csak figyeltem
hogy az április
mit énekel.

Fújta csak fújta,
néha megunta,
majd kezdte újra,
és így tovább.
Aztán már én is
vele daloltam
tavasz van, tavasz
és szép a világ!

Március

Nézd a vadgesztenye rügyet!
Szinte remeg a fényben,
és dús nedvétől, mint
drága gyűrű gyémántja
csillog ágának hegyén.
Csordultig telt kelyhét
ősi vágy feszíti szét
s mélyében készül már
ünnepi koronája.

Karvalyok közt olajágas angyal

Piros vászonkötéses, Dante kiadás.
Anyám könyve. Egy könyv a polcon.
Az én Adym.
Egy szempár, barna és szomorú,
mint porladt csontú, cselédlépcsős lányok
viszonyatlan, hervadt reménye.
Halott Ige a Kárpátok alatt.
Mégis, tőle tudom, hogyan nyargal
a szél a Boul'Saint Michelen,
és hogyan ölelkezik a Szajna-partján
a régi könyvek és olcsó szerelmek illata.
És tőle tudom a kint is,
mit százszor megvallott
az önsorsát keresztre feszítő
magyar Messiás.
Nem szobor és harsány szavalt,
nem évfordulós ömlengések
közhelygyűjteménye.
Istennel perlekedő,
kárhozott szent forradalmár,
próféta a Sion hegy alatt.
Karvalyok közt olajágas angyal.

Hogy a mi örömünk

(egyszerű kis dal)

Úgy menj át az úton,
mintha velem volnál,
mintha emlékeznél,
mikor velem voltál.
Ahogyan tehozzád
jöttömnek örültél,
amikor távoztam,
szívedbe kísértél.
Úgy őrizzük egymást,
lánctalanul láncon,
hogyan a mi örömünk
egymásban ne fájjon.

Megőrzöm arcom

Megvítam kudarcaimért
és őrzöm veszteségem.
Remélem, lesz, aki megért,
s nem marad rám a szégyen.

Már nem akarok győzni,
hagyom, hogy hagyjanak.
Örökölt daccal építem
naponta hit váramat.
Lehettem volna, de ki is?
Talán valaki mása.
De megőrzöm arcom az
örökkévalóságra.

A holtak húsége

Csak a holtak maradtak,
a húségesek,
akik nem kellettek senkinek.
A túskebokrokkal takart
kidőlt sírkövek,
a tarkón lőtt emlékezés.
Előbb a gyerek költözött a városba,
utána a szülők,
akik még visszajöttek
eltemetni a nagymamát,
aki itt akart meghalni,
aki még hitt a feltámadásban.
Az elhagyott ház először
a tetejét veszttette el,
majd ablak, ajtó nélkül maradt.
Egy ideig még látni lehetett
az esküvői fénykép nyomát
a hálószoba falán, mára
csak az öreg küszöbön
botlik át a koldus szél,
hogyan felszárítsa
a holtak könnyeit.

Emlékpróba

Először az illata tűnt el,
aztán bőrének érintése.
a kétkedés a szemében,
ahogy visszanezézett
a vonat lépcsőjéről.
Végül szétesett minden,
csak a neve maradt
egy kölcsönadott könyvben
felejtett könyvjelzőn,
egy sztori egy idegenről,
akinek elloptam az emlékeit.

Négysoros

Idő szabadesés:
emlékeink ígéretet,
igazságaink feltevések.

Isten állandó.

Vasárnap ült a küszöbön

Reggel valaki rám köszönt.
Sápadt nap ébredt odafönt.
Vasárnap ült a küszöbön.

Fázott. Hideg volt az utca,
térdét az álláig húzta:
vasárnap ült a küszöbön.

Hallgatott, ahogy más napok,
mikor nem tudom, ki vagyok.
Vasárnap ült a küszöbön.

Még deres volt az utcakő,
épp nem tárgult tér s idő.
Vasárnap ült a küszöbön.

És ölébe vett a csend,
aludt Isten is odafent,
csak vasárnap
ült a küszöbön.

Nagygyörgy Erzsébet

Fölemelsz mégis

Ha egy este kihull kezemből a penna,
s hó-tiszta papírom is besárgul végleg,
tán akkor leperegnek rólam a vétkek,
mik bevonták lelkem, mint a tartós henna.

Nem lettem nagy, sem bátor, vergődik lényem,
van úgy, hogy az ember, meg-megáll, s elesik,
és te, Atyám, fölemelsz mégis egedig,
s felragyoghatok, gyönyörű, selymes fényben.

Kék szemedre hull az álom

Hű szerelmem fönt lobog, mint égi csillag néked.
Érzed? Most heves viharként tombol bent a véred.
Elbódítasz, kedves, mint maréknyi fűszer-ánizs,
karjaink között ma tűzvirágot bont a vágy is.

Hűs, azúrban játszó kék szemedre hull az álom,
nézlek, s mennybe-hívó, édes ébredésed várom.
Dús hajadnak lágy esése, selymes égi fátyol,
vágyra-hangolt szívem húrjain megint te játszol.

Dérvirágok nyílnak

Múlt kódébe tűnt a szép majális,
égi réten néma léptű Hold oson,
csillagágyon szunnyad rég a nyár is.

Szél süvít, dermesztő pára száll ma,
dérvirágok nyílnak fönt a dombokon,
már a tél hava a fákra szállna.

Rozsdaszín magány ül kinn a tájon,
súlytalan rigófütty ring a bokrokon,
dús avarlepelre hull az álom.

Fellinger Károly

Egybeesés

A halál
képlékennyé tesz,
elnyelem,
mint Jónás a cethalat,
a nemlét partjára vetem,
szükségét érezve,
visszavonhatatlanul.

Konzultáció

Amikor falnak ütközök,
eszembe jut, hogy
vajon nem mások
boldogságán ütközök-e
meg éppen,
láthatatlanul szégyenkezem,
magzati pózba
vágom magam,
tudva:
ugyanazok a lépcsők
vezetnek a labirintusba,
mint a mennyországból
lefelé.

Sakktábla

Ha nekem hibám lenne,
biztosan elfogadnám
a kritikát,
nem úgy, mint akik
elutasítják azt,
ezt a szerénység mondatja velem,
felejtető életet kell élni,
akkor történnek csak
a nagy dolgok velünk,
ha az ismeretlen,
gondozatlan sírra
virágot viszünk,
s meggyújtjuk a mécsest,
ami megvilágítja az utat
egy másik világba,
ahol helyben van minden,
a múltat leszámítva.

Tartózkodás

Csak a nemlét
tudja, hogy mi
az Isten dolga,
beleszakadtak
a teremtmények
hajszálgyökerei,
amikor gyökerestül,
mint valami karácsonyfát,
kiásták, majd
átültették azokat.

Isten az édenkert
fája alatt ácsorog,
nem esett messze az
alma a fájától.

Hűvös este

Ha meghalok egyszer,
testem a tartósítószerektől
sokáig ép lesz
a földben
de addig kitartottként
eltartanak még a szerveim,
miközben
a szegényekért fohászokodók,
a méltóképpen számonkérők
aranykehelyből
isznak az egészségemre,
s megrészegülnek
a beteljesüléstől,
ha tiszteletükre
földhöz vágok
egy borospoharat.

Haszontalan vers

Én mindig csak igazat füllentek,
szemébe nézek a rendnek,
bátor kisgyermek.

Nem akarom megérteni a világot,
virágról virágra szálllok,
ellenállok.

Én mindig csak igazat füllentek,
zavarban vagyok, ha szeretnek,
nem kérek soha kegyelmet.

Egérré válok, ha érted,
templomom hiszem csak szépnek,
kellek a szegénységnek.

Én mindig csak igazat füllentek,
testemből folyók erednek,
kiheverték.

Olasz Valéria

Madárhangon szólnak az esti dalok **Anyák keresztfák alatt**

Nem találod, nem találom,
túl van léten, túl halálon,
elporladt ím földi teste,
ráborult a selymes este.

Vigasztalják őt csillagok,
s ha nap felkel, reá ragyog,
így üzen majd levelekkel:
itt vagyok, én nem mentem el!

Égi kébbe átöltöztem,
egy kicsit távolabb költöztem,
s ha nem látsz földi köntösömben,
megtalálhatsz fűben, zöldben,

hol mosdatnak hajnali harmatok,
s madárhangon szólnak az esti dalok.

Hajladozva, mosolyogva sírnak,
homlokukon felkel a Nap,
homlokukon lenyugszik a Nap,
anyák sírnak keresztfák alatt.

Ott ragyog a szépség szívükben,
könnyeik nemes gyöngyként hullanak alá,
bánat jelei emlékező mosolyukban,
lélegzetvételük mély, nehéz sóhajtás.

Egyszülött fiukat égieknek adták,
angyalok ők, földi kínokat kibírnak,
nem győzhettek Isten hatalmán,
keresztfák alatt mosolyogva sírnak.

Antal Attila

Két korszak

Irodaépület
a lányos szeszélyű park hamvain
garázssor
a kamasz-ösvények erezetén

és piaci lárma
a gyerekkori kövesút partján
a lópatkolások
csattogó visszhangja helyett

és parkolóház
hol az álmodozás kellékei voltak
a meszelt kilométerkövek
a szurok-lehelletű póznák
s a drótok kottavonalait
benépesítő fecske-hangjegyek...

jön-e új korszak
jön-e az égre felhőzött
mene tekel... helyébe
tűrhetőbb üzenet?

Játékos trubadúr

Piros tajték
lovamon a pirkadat,
félrehajtom
hajad tincset, ha hagyod.
Április már
fagyot űz a kert alatt,
s félrehajtja
szőke tincsed, ha hagyod.
Piros vágyat
gyűjt bennem a gondolat:
április ha
jól üldözi a fagyot,
megérinti
szíved is a kert alatt.
Úzném én is
a szívedből a fagyot,
piros vágyat
gyűjt bennem a gondolat.

Lipcsei Márta

Valami hív

Valami hív, a részletekben szeretné az egészet megtalálni,
kilépni a tágabb világba, ahol a népek zsvijaja most is bábeli,
mély magányodból kitörni, zúzott fejjel, zörej-villanásoktól kísérve
hinni, hogy vállaidon cipeled a Napot, szárnyaidat összerendezve
szállsz majd ismét, agyadban rejtélyes, összefüggő emlékdarabok,
hátrálatni a halált, a búcsú gesztusát, háttérben újraéledő nyitott ablakok,
megtanulsz kapaszkodni a holdsugárba, hideg fénye mint hegyi víz mosdat,
beszélni a szélhez, faggatni az örvényt, mint varázsló mormolod titkotat,
ki emlékezetébe képet képre halmoz s reméli, mint kártyavár mégse dől össze,
megkövült emlékeit homokkőbe rejti s szétszórt darabjait őrzi, míg el nem porlad,
tudom, a szó a hallgatásban hatalmas, áttöri a láthatatlan ívet, az elvonuló rácsokat,
az álmrengeteg csendje a vággyökerek alatt, mohó kézzel mint tanuló,
reszket a vágtyól, megbékél a lázzal, remegő lüktetéssel a mámort, szerelmet
a megfeszült erek szűrőjén viszi tovább, s hagyja változni, míg ökölbe szorul keze,
csak lebeg e globális csendben, benne a mondható s a mondhatatlan,
köröz a befejezetlen, talán így óv meg, kiségitő lesz, hogy titkokat elhallgasson,
a fák mindig a magasba néznek, az égi kegy a szélnél is illanóbb,
az ismeretlen dobhártyapapíron minden hálót könnyel fon a pók,
bizarr megvilágosodások, az idő s az ösztönös pillanat, eltévelyedett percek,
görcsbe ránduló esélyek, nyers gyümölcsök, saláták, megcsodált nők, férfiak,
érezd, valami dobálja fejedet, s a hirtelen cikcakkban kigyullad Isten tekintete,
meghív asztalához, hörpintő harmóniát, konvencionális harmatot tálal, szól a zene.

Távoli csillagok már le is hulltak, fényév messzeségre égnek, talán már ez nem is
én vagyok, millió élet lebeg legbelül, őszinte emberek s boldog angyalok.

Forog az egész világ, röpködnek a dalok, mély tájak között folyó fut át, viszi szí-
ved dobogását, hogy életre keltse égő ritmusát.

Az idő pulzusa is rendetlenkedik, a jövőn s a múlton nevet, fölhasítja a rendet,
mindez káoszhoz vezet.

Rezeg a szerkezet, egzotikus almákat érlel a Nap, elemek ostoba játéka remeg,
reklámait küldi világgá a hamis, idegen agyag.

Próbamondatok csak úgy egymás után, az alvó dallam lágyan nyílik, majd
becsukódik lustán.

Végeláthatatlan sorok vergődnek ostobán, végül felállnak józanul, meleg húst
tépnek a szerverből, s hogy ne vétsem el nevüket, fősorakoznak csupán.

Vihar tépázta gondolatok űrét a kimért magasság sziklájáról a buzgalom s a lelkiismeret tölti meg, s e teremtett világból Isten majd üzen, hogy megpihenj. Hallgatsz, ahogy hallgat a száj a csókban, majd felriadsz, kezded érteni ezt az örült változó világot, kérdezzeted: ki őrzi álmod?, hol élsz?, majd némán mondd: pótolni kéne a pótolhatatlanokat, megismerni a megismerhetetlent, és megállapítod, ha a véletlen találkozik veled, mindez talán nem is olyan bonyolult, de tudod, a holtak fel nem támaszthatók.

A Végtelen 1

Kaiser László

Néma ima

József Attila emlékére

Az én imám olyan néma,
hogy szétveti a csöndeket –
hangrobbanás és nyugalom:
megtalál az, ki még szeret.

A néma ima úgy enyém,
hogy harsog másban szüntelen,
s indul felém, aki szeret,
ahogy kell ő, mert kell nekem!

Megtalálnak, kik szeretnek,
s nem számolok, csak hallgatok,
feléjük nyújtom két kezem:
hullnak, hullnak a csillagok.

Kérdések

Szeretni hogy nem tanultam,
megtagadjam hát a múltam?

Gyűlölni hogy tanítottak,
megátkozzak élőt, holtat?

Hogyan éljek, hogyan haljak,
hogyan érik mában holnap?

Kitől kérjek segítséget,
ha csukódnak rám az évek?

És ha évek rám csukódtak,
hogy hallgassak angyal szókat?

Süketségbe leszek zárva,
s zúg ördögök harsonája?

Csontos Márta

A lista

A hiány már kezd rád hasonlítani,
s te alázatosan félreállsz, hogy
megadjad részére a kellő tiszteletet.

Nem kívánatos vendéged már magától
is hozzád talál, nem kell kinyitnod
az ajtót, s ha belép, megadod neki
amit kér, különben ott hangoskodik az
ágyad mellett, s bár az arcát nem láthatod,
a látvány mégis lenyűgöz, s már alig várod,
hogy neked írt abszurd darabjában rád
ossza a megfelelő szerepet.

Suttogsz a csendben. A távoli harangszót
besepri nyitott ablakodon a szél. Megborzongsz
egy pillanatra a hűvösségben, de agyadban ismét
megszólal a hírnök hangja, már álmaidba lépsz,
s a szőke, szexi fény felhőtlen merengésbe
süllyeszt a képernyő előtt. Otthon érzed magad.
Leveszed a komódról a nevek listáját, fölényes
lendülettel emeld tolladat, s a műsorváltoztatás
jogát fenntartva, kínálatodat saját felhasználásra,
változó igényeid szerint átrendezed.

A hiány már megint félreverte benned a harangot,
engem is figyelmeztetsz, hogy hol a helyem, a listán
fekete bárány vagyok, régvolt angyal léteimből
formálsz kidobásra érett szörnyeteget. /teleportálható/

Átmenetek

Már semmi sem a régi,
az univerzum is szűkebb lett,
jelvényét rám tűzte az Idő,
talán az Isten is öregedett kicsit.

Már semmi sem a régi,
szúrósabbak a hajnali szelek,
fáradtan virraszt velem őrangyalom,
csak hiányérzetem van, ha felkelek.

Már semmi sem a régi,
csak a múzsák kísérnek csendben,
vértelen, magtalan pipacs-lány vagyok,
az emlékek porában lassan kifeküdtem.

Már semmi sem a régi,
a természetvédő kidönti a fákat,
körberohangálok a jelenlét peremén,
már csak megálmodom az égő olajágat.

Már semmi sem a régi,
hiába színesebbek a kalandfilmek,
nincsenek egymáshoz szelídült sorsok,
rossz regényből írták a forgatókönyvet.

Oláh András

hontanul

nézed a kopár parkettát a szobában
csak a bútorok helyének nyoma világlik
mintha bent is ősz volna
a függönytelen ablakon homályos foltok
a karcos üveg üres tekintettel bámul vissza
ujjaidat végigsimítod a lépcső korlátján
torkodat köszörülöd pedig a lepedék
szívedet nyomja – újabb bizonyíték a csődre –
könnyörtelen egyszerűséggel billen a kilincs
a kulcs magától fordul a zárban
az előszobafogason bólogató sálat
akkor látod utoljára s már tudod mennyire
utálatos dolog a búcsúnak többször nekifutni

sebhelyek

mentettem a menthetőt
a rosszkedvű ősz
a végtelen sétát a ropogós avaron
de érvénytelenítetted az utolsó ölelést
arcomba csaptak a megcsalt tegnapok
csak a riadt magyarázkodás maradt
– új sebhelyek nyíltak a világra:
magasabb lett fölöttem az ég
arcomba simult a sötét
s mint körömről a foltosodó lakk
végleg dezertáltál életemből

árulásaink

visszafelé számoljuk a perceket
együtt sorvadunk pedig szerettem volna
beléd maródnál mint kagyló a kőbe
de már csak egy elharapott
mondat bővítménye vagy
megtanultam múlt időben élni
az eső azonban kimosta az emlékeket
a becéző sötétben mégis újratanulnálak
hívószavakat kiáltok feléd
de bizonytalanságod kedvem szegi:
kiléptél belőlem s azóta nem kellek senkinek

Csáky Anna

Szerelem holddal

Álom-éjszakán
gyúl az ég falán
szórt, üde fény,
hold-tünetemény:
az én szemem,
az én szemem.

Gyémánt égi csósz
némán elidőz,
s szórja szét feléd
száz igézetét.
Ugye látod,
ugye látod?

Ég a hold, a menny,
fény-mágia fenn:
ezer szikra, csönd,
mit száz csillag önt,
és mind ragyog,
és mind ragyog.

Ó, érzed-e bent,
mily fényes e csend?
Bársony talpú már
minden halk sugár,
s ma rád simul,
ma rád simul.

Szólít, sűg az ég,
e mély, furcsa-kék.
Halld a végtelent:
reszket, s véle zeng
az én szívem,
az én szívem.

Nézd az ablakon:
– ritka alkalom –
szomjas vágy dalol
égi láng alól.
Én üzenek,
én üzenek.

Száll a hang után
könnyű csók sután,
nyíló szádra hull
olthatatlanul...
Ez szerelem,
ez szerelem.

Vágyak

Szerelmes lett a hold az éjbe,
mikor sötétjét járta át,
s lámpája sárga fénykörébe
vonta a csendes éjszakát.

Szerelmes lett a nap az égbe,
nyáron felizzott, szinte lángolt,
az ég pedig mindezért cserébe
szivárvány-hidat varázsolt.

Jöjj, kedvesem, szeress ma jobban,
hegyeket mozgató szenvedéllyel!
Hallod-e, szívem a mellkasomban
félreveri a csendes éjjelt?

Tűztánc

Vörös a láng és
vörös a tűz,
vörös venyigéken
vágyakat úz,
pattog a tűz és
lobog a láng,
vérem a tűz s a
láng egyaránt,
lobog a láng és
pattog a tűz,
lángol a vérem,
karodba úz,
táncol a lelkem,
táncol a láng,
izzik a vágyam,
pokolra ránt,
vörös a nap és
kigyúl a hold,
piros ajkaimon
vágy dala zsong,

izzik a testem,
vérem a láng,
táncba taszítja,
fűti a vágy,
táncol a tested
s ölembe hull,
csókod a számon
vörösre gyúl,
vörös a rózsza
a tűz kebelén,
vörös virágokat
táncol a fény,
láng muzsikája,
tűz ez a tánc,
táncol a lélek,
a test csupa láz,
felcsap a tűz és
izzik a láncc,
ifjú szerelmünk
tánc, csupa tánc.

Fazekas József

Másként nem teheted

(útravaló)

Megálltam egy sírnál s kezem összetettem,
lásson bűnbánóan az irgalmas Isten.

Sorolni kezdtem vétkeim csönd s zaj között,
szemem homály ülte meg s könny öntözött.

Éreztem én, zarándok ötven év múltán,
a hallgatag fejfák mind beszélnek hozzám.

S még odébb a fiúk mértek, mérlegeltek,
ki hogy tette dolgát, miként is szerettek:

szívvel, tenyérrel, olykor némasággal,
a” nem büntetlek most” égő szent ágával.

Aztán ránk súlyosult a várt tarisznya
örökre kaptuk, ingyen, nem kamatra,

s akkor, ott a széllal, a csönd zúgta felém:
cábár marad az, ki ha a csúcsra fölér,

nem citálja végig az egy-ígéretet,
csak igazul tedd, másként nem teheted.

Csak egy kis hit

Csak egy kis hit,
megmaradjunk,
csak egy kis ima,
összetartsunk,
csak egy kis csönd
az ártó zajokra,
gondolni tudjunk
ne csak magunkra.
Néhány csillag
az éjszakában,
ki messze ment
tudjuk, itt van,
itt van velünk
bennünk lüktet,
mind elpárálnak
a volt félelmek.
Hitünk, imánk
vagyónában
új fény gyullad,
már holnap van.

Alkalmas lélekkel

A Nap ma is szívembe írja,
tegyem a tőlem telhetőt,
amíg az idő mérlegén libbenek,
karom lobogjon,
hadd lássák, mint tiszta keszkenőt.
Álljak is bárki mellé
buszon, vonaton vagy egy parkban,
a hallgatás legyen kenyerem,
sebem ne csorduljon túl rajtam.
Okos itt van elég,
sövényt ne fonjak velük,
a mélység legyen hű barátom,
a fővennyel
mit sem érhetünk.

S ha sorsom úgy hozza,
mégis szólnom kell:
alkalmas lélekkel.

Egy pergamen lapra

Elzörgött velem a kátyús úton
a még éppen ép kocsim,
rázta magát, mint Rosinante,
unt mindent: engem s a kint.
Nem hallottam meg bánatát
a méh telep büze fűrt belém,
s az ámitások toron-kötege
mind füstté lett, mint a remény.

Alig tovább egy kis csupasz
futott át, - boldog szökevény -
csikorgó fékzajban sziszegtem:
errefelé itt senki sem félt?
S a megvakult, hallgatag házak
amin az elmúlás üszkös romjai,
a sors pergament lapjára vésték,
Ő egyszer úgyis számon kéri:

a kémények leomló bánatát,
üvöltő kohók véső hörgését,
kokilla cipók szikra-táncát
s a sóhaj- arcú reményt.
Világgá zavart kemény kezek
háború torzója, bénult kincs
veszett kutyaként üvölt szét:
nem terem erre, csak a nincs.

Évek s évszakok sátánforgása,
mint magot a szelelő, itt is fúj!
Országnyi bünt az ég tüzére föl,
stigmádtól, kétkezi, szabadulj!
A hét halom majd megpihenhet
míg körbe öleli a drága, várt időt,
s a fűszálak hárfazenéjét hallva
szivárvány fényben látom újra Őt.

Bartal Klára

Óvnálak...

Óvnálak féltő figyelemmel,
Égig lobogó szerelemmel,
Őrizném lépted, minden álmod,
Tudván, hogy enyém Te vigyázod.
Hallgatva boldog szívverésed
Érezném: vágyam Te is érzed.
Nevetésedet visszahangozva
Szárnyalna kedvem a magosba.
Keserved, kínod csitítgatnám,
Szívemmel szíved körbe fonnám.
Királynőd lennék, ha szeretnéd.
Házad úrnője. Vagy csak vendég,
Kit úri kedved kiszolgálna,
Míg kérlelő szavadra várna,
Hogy kávé csészéd elmoshassa,
Az ineid kivasalhassa.
Hallgatnám zenéd önfeledten
S mikor színházba mennénk ketten,
Karodat nekem úgy kínálnád,
Szívem is ropná már a táncát.

Déltájt szólnék az emeletre:
„Gyere le, kedves, megterítve” -
És tányérodba levest mernék.
S ha netán szórakozott lennék,
Tudnád okát a gondjaimnak:
Fejemben rímek kavarnak
S ha megszületik egy-egy versem,
Kedvem majd újra visszaszerzem.
Északra mennénk Szent Ivánkor
(Szemedben éji nap ficáncol),
Röpítenéd az autót százzal
És halat ennénk remuláddal,
Lepényhalat, ízletes szósszal.
S nevetve szólnál: „ Jól van, Jól van,
Tudod, mit mondtam nemrég, drága?
A halászlédnek nincsen párja!”
Andalognánk a szürkületben,
Kezem megbújna tenyeredben
S együtt néznénk este a holdat
- Halál, te mindezt elraboltad!

Gósi Valéria

Már veszni érzem

Hány nap még a végső ébredés,
ami a káoszból kivezet?
Hány csillag vakító fénye kell,
hogy tisztán lássunk,
ha számtalan gazság festi
koromsötétre az eget?
Miféle rend vezet
ki a zűrzavarból?
Már veszni érzem hitemet,
hogy meglátom újra
a felhők mögül felderülni a kék eget.
És hová lehet fellebbezni,
ha bűn és pusztulás fenyeget?

Utolsó érintés

Körbepásztázom
megtépázott világomat
de hiába élesztgetem
a ráncos nélküléd-émlékeket
zárt szemgödör mögött
és a szájszegletekben
rejtőző végzetes génhibák
jóvétehetetlen rombolást okoztak
emlékezetemben
Hol jársz, anyám?

A halvány mosolyokon
idővel burjánzani kezdtek
a felejtés fekete virágai
az ereszre sohasem talált vissza
az eltévedt fecskepár
ablakodba szárnya-tört
fekete madár ül panasszal
egy-egy néma éjszakán.
Hiányzol, anyám!

Akár a fák

voltaképpen
mindegy
hogy Isten miért és hogyan
teremtette a fákat
a lényeg hogy tanuljunk tőlük
fölfele élni és olyan erősen
tartani magunk a célig
ahogy a fák állnak;
egyenes derékkal
pőrén
szemlesütve úgy is
ha az őszi vihara
röhögve szaggatta le
vacogó ágaikról
az elsárgult
utolsó ruhákat

Csendeken nyíló

Ereimben hűvös a vágy,
árnyak lesnek a szív körül,
hangodat álom szövő át,
az emlék lopva menekül.

Hallgat a mélyben a folyó,
hangtalan halrajok húznak,
csönd alatt zubog a tűnt szó,
félájult dallamok úsznak.

Recsegő dal hoz el néhanap,
máskor holdezüst ábránd,
vágyálmaimnak rabja vagy,
világok mélyén vársz rám.

Tűnő fénymosoly szelídít,
mint csendeken nyíló álom,
a hajnal árnyékként menekít,
illatod magamba zárom.

A fák állva hallnak meg (48×32)

Gál Sándor

Kettétört pillanatok

Negyedik rész

MÉG EGY PRÓBA

Többször jutottam odáig, hogy lemondok az írásról. Az ilyen helyzetek abból következtek, hogy bajom támadt önmagammal. Amikor bizonytalan voltam abban, hogy a következő lépést képes leszek-e megtenni... Szóval volt néhány kockázatos percem, amikor úgy találkoztam az anyafölddel, hogy másoknak kellett felemelni és talpra segíteni... És most, ebben a pillanatban sem érzem valami fényesen magamat – annak ellenére, hogy – s ez az abszurditása a helyzetnek – *m i n d e z t* ide írom!

Természetesen nem holmi panaszként vagy nyavalygásként, hanem egyféle, még elviselhető és kimondható realitásként, ami ezáltal tárgyiasul véglegessé.

Abban azonban nem vagyok biztos, hogy ez, ami kusza mivoltából következik – el is olvasható!...

– ... –

...Mert volt, amikor odáig jutottam, hogy *semmi se érdekelt*.

Semmi szélzúgás, semmi záporhang, vagy – úgy bizony! – emberi megnyilatkozás...

Okát nem kerestem, mert minden keresés hiábavaló lett volna. Minden, ami közelinek vagy távolinak tűnhet...

De nem az!

Nem csend és nem várakozás.

Talán egy árnyék, amely megérintett.

– ... –

Vannak apró – ám fontos! – cselekvéseink, amelyeket nem tartunk érdemesnek feljegyezni. Például ma délelőtt meghámoztam az ebédhez való burgonyát... Lehetetlenség volna összeszámlálni, hogy hány alkalommal végeztem ezt a munkát! De, mert »látszólag« soha nem éreztem különösebbnek vagy érdekesnek – ennek ellenére szükség volt rá, csak éppen ez a *s z ü k s é g e s s é g* került el a figyelmet!

Vagyis *hétköznapjainknak számtalan olyan mozzanatát éljük meg, ami igazán fontos esemény és cselekmény, csupán, mert m i n d e n n a p i, nem tartjuk és nem értékeljük annak.*

Ezt követően egy füzetet megtölthetnék csupán azzal, hogy felásom a kertet,

hogy palántákat ültetek, bekapálom az elgyomosodott zellert, vagy, hogy este meglocsolom a kertet...

Röviden: nem biztos, hogy azok a legfontosabb eseményei létezőmnek, amik leírva ide kerülnek – bizonytal azok is –, hanem amik kimaradnak...

– ... –

Onkológia. Egy év elteltével, a mostani vizsgálat eredményei *n e g a t í v a k ! !* Ami feledtőbb megnyugtató, hiszen mindez, tíz évvel a műtét után, már-már a csodával határos. Sárosiová doktornő legalább is annak véli. Aztán megállapodtunk, hogy fél év múlva eljövök megint egy ellenőrzésre. Csak az oda- s visszautazás tűnik bizonytalannak. Mert Kassán autót vezetni félelmetes vállalkozás...Ma „csak” két karambolt láttam, alig öt percen belül...

De ezt nem folytatom.

Meg kell oldanunk a Kassára való utazásainkat, ami nem is lesz olyan egyszerű, mint amilyennek látszik. Vagy lesz sofőrünk, vagy nem – ettől függ minden. S erről mielőbb végleges döntést kell hoznunk.

...Délután még kimentem vadászni, láttam, lőtávolon kívül, három szarvastehe-
net és egy őzet. Ez utóbbit meg is céloztam, de a távolság túl nagy volt ahhoz, hogy biztos lövést tegyek... Egyébként is: soha sem szerettem a felesleges durrogatást, s főleg nem az estéli „után-keresést”!

...Úgy tűnik, Diana önnagysága megfeledezett rólam.

Tavaly ősz óta nem lőttem semmit.

– ... –

Az ötvenedik Kazinczy Napokra készülök. Kicsit nyugtalanít, hogy miként sikerül elviselnem a „kassai terhelést,” hiszen korábban már elhatároztam, hogy Kassán semminemű szerepet nem vállalok. Ám ez az évforduló lehetőséget kínál egy objektív összefoglalásra – fél évszázad *főladatnak* nem akármilyen, s van miből válogatnom.

A Fő utcán Kazinczy emléktábláján is az én szövegem olvasható, meg hát Baróti Szabóén is... Ami azért legalább annyira kötelez, hogy ott legyenek!

– ... –

Mintha valami csoda történt volna – tegnap este valahonnan a „belső galaxis” legmélyéről egy olyan népdal szövege és melódiája emelkedett föl- vagy ki, amit, vagy amelyet utoljára 50-60 évvel ezelőtt énekeltem... Most ide másolom, hogy végleges érvénnyel megóvjam az elmúlástól.

Kiszáradt a tóból
Mind a sás, mind a víz
A szegény barom is
Csak a pásztorra níz

Istenem teremtőm
Adjál csendes esőt
A szegíny baromnak
Jó legelőt, mezőt.

...Túl ezen: a Kazinczy Napokra készültem, s részben a legfontosabbakat nyelvünk állapotáról – az elmúlt száz év csehszlovákiai feldarabolási stratégiájáról, a megtorlás békéjének összefoglalására fókuszálva. Az 1922-es földreformtól számítva a ma is érvényben lévő Kassai Kormányprogrammal zárva.

– ... –

Véglegesítettem a péntek délutánra készített megnyitó szövegét. Régen voltam utoljára a rendezvényen, s most egy kicsit kíváncsi lettem arra, hogy ötven év elteltével hová jutott ez az egykor országos fontosságú magyar találkozó...

Az első évtizedről készült írásaim azonban egy füzetre való dokumentumot adhatnának ezekről az évekről, megőrizve néhány mondatot akkori anyanyelvi gondjainkról ...

S hogy ma vannak-e egyáltalán még ilyen irányú kérdéseink – anyanyelvünk állapotáról!

– ... –

Ezeket a sorokat az első világháború kirobbanása századik évfordulójának a napján írom, délelőtt, amikor a novemberi köd betakarta a csereháti dombokat...

Amikor nem volt se mélység, se magasság...

Ami még fontos: a jövő esztendő – úgy tudom – Ady-év lesz. Mezei Kati kért, hogy a január 27-re tervezett emlékestre küldjek – ha van – Ady emlékére írt verset vagy prózát. Mivel Ady születésének századik évfordulóján »*Ady debreceni szobránál*« címen írtam egy verset Melocco Miklós gyönyörűséges, nagyerdei kompozíciójáról annak idején, hát el is küldtem az ünnepi alkalomra. Így ez a vers része lesz az Ady-év januári ünnepi nyitóprogramjának Budapesten.

– ... –

Hogy törekvéseinkben eredményesek voltunk-e vagy sem?..

Az »igen« és a »nem« közötti válasz s e m l e g e s !

Vagy legalábbis annak tűnik.

A fogyatkozásban! (?)

Menyien maradtunk meg száz év után szülőtte földünkön az egy millióból?

Az anyanyelv szabadságát a társadalom szabadsága biztosítja, hiánya pedig elpusztítja!

Ami előttünk van, azt csak találgatni lehet...

Mindannyian, együtt és külön-külön felelősséggel tartozunk anyanyelvünkért.

Amikor a nyelv felejt, megszűnik a nemzet!

- ... -

Van-e különbség a test és a nemzet sebei között?!
Az anyag és a tér együtt: létező és – időtlen!

- ... -

Van, amikor az események önmagukat számolják fel. Tudom, s megélem többször, hogy *amit le kéne írnom, valahol „magam mögött” hagyom*. Később pedig nincs elég elszánás bennem, hogy azokat *v i s z a h o z z a m*, és folyamatos jellenné változtassam...

(Nem tudom folytatni az írást...)

Nos hát: két nap kihagyást követően, valóban folytatni kéne, amit elkezdtem, ám a hiányt nem tudom pótolni. Teljesen elbizonytalanított az a tény, hogy elveszett valami, amit pedig egyféle »bizonyossággal« már tulajdonomnak tekintettem.

Szóval a létezés eredményei mellé – akaratunktól függetlenül vagy annak ellenére – odakövesülnek a létezés kudarcai is!

Ha elfogadom, hogy »a tények már leírásuk pillanatában megváltoznak« (Steiner), akkor mi történik azzal, amit le se írok?!

...Hogy a születés: folyamat?

A változás lényege – minden a *mindenben!*

- ... -

Mert az orvosság fogyóeszköz, délelőtt, pótolni a hiányt, Kassára mentünk. Nagyon hideg, esőverte volt a város, s a kórháztól a szemorvosi rendelőig ebben a kegyetlenül vad szélben-hidegben gyalogoltam, oda s vissza. Aztán megittam egy erős feketét, ami által képes voltam hazáig ura lenni az autónak. Azonban itthon olyan rosszul lettem, hogy le kellett feküdnöm, mert féltő volt, hogy elbotlok valamelyik küszöbben...

Na, igen!

De ezt nem folytatom. Fontos, hogy baj nélkül hazaértünk.

Még ennyit: ez a füzet is lassan megtelik, ami részben megnyugtató, részben nyugtalanságot gerjesztő!

Hogy valami »megtelik« továbbadható – micsoda beképzeltség, ugye! – gondolatokkal.

De nemrégiben Satya vásárolt három, hasonlóan nehéz, 100 oldalas füzetet, mondván, hogy *írd tele mind a hármát – nekem...*

Hát nem akármilyen kihívás – túlélvén a mai, jeges kassai szelet, valameddig csak eljutok – ha eljutok.

- ... -

Ebbe a füzetbe az első bejegyzést 2018. március 1. csütörtöki napon kezdtem írni. Most pedig az utolsó sorokat november 29-én, 81-dik születésnapomon írom, hideg, szeles estében, azzal, hogy ez a Pipacsos Füzet s minden benne való lezárul.

Ami már önmagában is valóságos csoda-esemény, hiszen lényegében az én köromban minden lezárás egyben a folytathatóságot is magában hordozza!

Még akkor is, ha annak nincs semmi jelentősége...

– ... –

Ez a 82. esztendőm első napja – élvezkedet a lehetséges folytatáshoz.

Szép, tiszta, napos reggel van, messzire látni, ami lehet a remény jele vagy legalább annak a sejtelme....

Talán!

Mert már ha valamit leírok, akkor is bizonytalanságot érzek magamban a leírta k megmaradását illetően.

Röviden: nehéz elindulni, ám olykor sokkal nehezebb – bizony így igaz – megállni!

De ha az állítást és a tagadást megfordítom – ugyanarra az eredményre jutok: elérek valahonnan valahová, vagy nem érek el sehonnan sehová!

Egy sokfelvonásos tragédia kétségtelen létező nemlétező dramaturgiai szerkezetéhez...

És nincs színész, aki eljátszaná, és hozzáálló publikum sincs ebben az égig érő teátrumban.

– ... –

Eddigi életem során valójában semmit se gyűjtöttem előre megtervezett szándékkal. Még a könyvtáram is – lehet 2-3 ezer kötet – az irodalom ósvadonából nőtt ekkorára az elmúlt évtizedekben. Csupa véletlenből lett használható – hasznos! – egész. Azonban még arra se futotta, hogy ábécérendbe – valamilyen »szellemi hadrendbe« állítsam ezt az évezredek magában rejtő labirintust...

Nekem ez így jó, ahogy itt van, így szeretem, így jutok el benne előre vagy visszahátrálva – átlépve évszázadokat vagy akár évezredek is.

Mindezt amolyan »bevezetőnek« szántam, mert van egy másik kisded gyűjteményem is, amelyet nagy becsben tartok. Belőlük négy – bár ez nem igen látszik – különösen értékes számomra! Mégpedig attól, hogy ennek a négy, laposra csiszolt, fehér tengeri kagylóerecskével díszített kövecskének szülőotthona a Csendes-óceán! Ez a hatalmas víztömeg koptatta-csiszolta számomra valahányat, s ott, bokáig állva a lassan partra vetülő hullámokban fedeztem fel ezeket a szurokfelete lávaközeteket, s cipeltem magammal hazáig... Egy csillag alakú hófehér csipketerítőn még néhány, az itthoni kertben talált »színes kavics« fekszik mellettük, lehetséges bizonyosságául annak, hogy ez a csereháti térség is ezer évekkkel ezelőtt tenger, vagy folyómeder volt, amely ezeket az itt meglelt fehér és rózsaszínben tündöklő kavicsokat értéké csiszolta számomra.

Így aztán nincs a Csendes-óceáni és az itthoni – színben és formában is szép! – kavicsaim között különbség, hiszen azokat a távolságokat idézik fel- és meg,

amelyeket bejártam vagy bejárhattam az elmúlt évtizedekben. De a legnagyobb érték, hogy velük együtt mindig hazataláltam, s itt vannak velem, őrizvén az óceánok feletti hatalmas égi kupolák csendjét, vagy akár azok csodálatos hangjait is...

– ... –

»Az irodalom – mondja M. Butor – a megőrzendő múlt és az előkészítendő jövő között függ«, de – teszi hozzá – a térben is játszódik, s éppen ezért a jelenhez is tartozik.«

Amikor, hónapokkal ezelőtt az *időtlenség dialektikája* foglalkoztatott, a „Ket-tétört pillanatokban” jutottam el valami hasonló definícióig – persze, más irányból... Ha mondjuk egy költemény *sokirányú áramlását érzem és élem meg, vagy próbálom megfogalmazni!*

Lehetséges, hogy létezik valami hármas egység, amit a nyelv képes rögzíteni, s ugyanakkor ugyanazt ugyanabban a pillanatban megsemmisíteni is.

De ez a lényegen semmit se változtat!

Szinte minden pillanatban azt érzem, hogy hiábavaló igyekezet vagy kísérlet ennek az e g é s z n e k a rögzítése, mert felettünk álló és leküzdhetetlen akadály a – önmagának.

De ha ezt elfogadom, akkor miért igyekszem valaminémű megoldást találni arra, hogy – mondjuk – békét teremtek magamban, folyamatos, ám csodálatos *belső kudarcaim után?!*

– ... –

Nemigen találom alkalmasnak a mai estét az írásra – hideg, szitáló eső és sötétség lehet az okozója... De akkor mégis, miért a kísérlet – vagy csak a kísértés? –, hogy valami nyoma maradjon mai, tétova létezésemnek? Mert hiába az igyekezet, a f á j d a l m a k a t nem lehet még viszonylagos pontossággal se megfogalmazni. Nincs alakjuk, nincs hangjuk, és színük sincs, és illatuk sincsen...(?)

A „belső roncsolások” azonban mindig valamit jeleznek – ami „nem jó!”

Elkövetkező történet vagy esemény, amely olykor kivédhető, máskor kivédhetetlen.

Nem biztos, hogy jó erről gondolkodni, ám sokkal rosszabbnak vélem, ha nem foglalkozom vele...

Azt hiszem azért, hogy ha eljutunk is a megoldásig, annak leírására teljesen alkalmatlanná romosodik az értelmünk.

...Természetesen ez így nem egészen logikus, de – sajnos – nem tudom pontosabban megfogalmazni...

Mostanáig nem találtam meg a hozzáillő f o r m á t é s n y e l v e t !

Be kell hát ismernem töredelmesen, hogy ebben a küzdelemben vesztesre állok.

– ... –

Borzongok, s olykor – másolás közben – kiver a hideg veríték, amikor az előző

napokban-estékben leírtakat olvasom. Azt érzem, hogy olyan távolságok ékelődnek közénk, amelyek korábban nem léteztek – feltehetően most se léteznek – csupán a v é g t e l e n n e k valamilyen vetületei...

Már ha leírom azokat...

De ha nem írom le, akkor is!...

Egy köd-megülte éjszakai síkság – például így tél időben(?)

Igen!

Ám ez í g y megint felfoghatatlan.

Mert hiányzik a világosság.

A fény!

Pontosítok: az é r t e l e m f é n y e .

Esetleg mindezek felett az absztrakt csend.

– ... –

Jószerevével egész nap a KETTÉTÖRT PILLANATOK szerkezetének összeillesztése foglalkoztatott. Például S. Kierkegaard kettős irányú lehetőségéről beszél: » Az ember örök méltósága – írja (...) –, hogy történetre tehet szert, az isteni pedig benne az, hogy ő maga (...) folytonosságot adhat a történetnek. (Vagy-vagy).

A kötet struktúrája pedig ez lenne:

1. Közelkép (Miklósi P. interjúja) Általános felvetések: visszalapozás.

2. Versciklus: A létezés képletei.

3. Kettétört pillanatok (négy rész): Absztrakt csend, Az időtlenség dialektikája, Szüret, Még egy próba.

– ... –

Nagyon valószínű, hogy meglévő, kész kézirataimból aligha is készül könyv maradék időmben. Így az a szándékom, hogy még néhány fontosnak vélt történetet, eseményt megörökítsek, gyakorlatilag értelmét veszítette. Az itteni – itthoni – szlovákiai lehetőségek zéró szintre süllyedtek. Elfogytak a lapjaink, folyóirataink pedig olvashatatlaná devalválódtak – hogy: ha vannak sincsenek! Egyrészt attól, ami bennük megjelenik, másrészt – ami egyenesen ebből következik –, hogy olvasóik sincsenek.

Végül mostanra az is kiderült, *hogy lényegében szlovákiai magyar irodalom se létezik már!!!*

Ami volt: semmivé darálta az új, g l o b á l i s internacionalizmus.

Az előző helyett egy másféle embertelenség!

Alig két évvel ezelőtt még bizakodva a lehetséges értelmes emberi jövőben, ezt írtam: „Amikor írok, a holnappal beszélek és üzeneteket fogalmazok az én jelenemről az unokák, a dédunokák számára.”

És tovább: „Az én tudatomban csupán az ö r ö k j e l e n n e k van értelme...”

Mert, végül is: a l é t e z é s értelmezhető-e?!

– ... –

Mindazzal szemben, amit a minap írtam le, most azzal illene eldicsekednem, hogy tegnap – sok-sok nap eltelte után verset írtam, a címe véletlenül igen aktuális: »Az elrendelés szerint«.

A négy zárósort ide másolom:

látom a vers paralel láng-jelét
ahogy a horizontra felvetül
és várom hogy megszólítsanak
akik még tudnak emberül

– ... –

December 12. Délutáni gyász hír: Kósa Ferenc is jobblétre szenderült. Harminchetes volt, kortársam a gondban – kitűnő filmek rendezője.

Tudott lát ni és lát t a t ni!

– ... –

Karácsony előtti nagytakarítás – nincs semmi a helyén –, ahogy bennem is egyféle káosz támad olykor, ami bizonyára a vénség egyenes következménye és biztos jele. Ez abból is tudható, hogy akkor se tűnik el, ha e belső – olykori – zűrzavart néha rendezni tudom, vagy elhitetem magammal, hogy valamit – odabent az értelem labirintusában – elrendeztem...

Persze, meglehet: az egész önállítatás, de azért némi reményt is adhat arra, hogy amit elkészítetek, annak egy része használható, vagy érdemes lehet a h a s z n á - l a t r a .

Így legalább *a teremtés törmeléke* esetleg jelzi mai szándékaimat, vagy legalább a szándék s z á n d é k á t .

Már ha ez egyáltalán felfogható vagy értelmezhető...

Ki tudja?

– ... –

Itt az íróasztalon néhány kupac kézirat halom rakódott egymásra az elmúlt egy-két év során, hát megpróbáltam valamiféle rendet teremteni – kevés sikerrel.

Ami mégis sikerélménynek mondható, hogy a KETTÉTÖRT PILLANATOKAT úgy-ahogy egybeszerkesztettem.

A Miklósi Péter által készített s az *Új Szóban* megjelent *Közelképpel* kezdődik, ezt követi *A szülőföld lírai enciklopédiája* (Kulcsár F. kötetéről) és *A szárnyas csikó*, (Juhász Ferenc búcsúztatója). Aztán két előadás: Országos tanévnyitó és a miskolci megemlékezés, a Trianon. Ezt követi A KETTÉTÖRT PILLANATOK négy része. S az egészet egy versciklus zárja.

Mindez már a számítógépben van, csak el kell rendezni az imént leírt sorrendbe. Aztán megkísérlek kiadót találni, hogy könyv lehessen belőle.

Még ennyit: névrokonom Gaál Sándor jelezte, hogy a Szél-Járás megkezdte a *Belső univerzum* közlését.

– ... –

Tél lett hirtelen, aprószemű hó hull vagy hullott, mert mostanra inkább eső, amit látok, érzékelek.

S mert az elkövetkező napokban többször kell autóznom, nemigen örülök a kinti télnek.

Hogy létezhethet »benti tél«, azzal most nem érdemes foglalkozni. Lehet, hogy van, lehet, hogy nincs...

Ami ellenben tény: ha megvirrad, el kell takarítani a havat az udvaron.

– ... –

Már csak magammal vagyok bajban. De ezt leírni se érdemes. Az volna a legjobb, ha félre tennék tollat, papírt, ceruzát – s persze a számítógépet is –, és megszűnnék gondolkodni. Mert látni azt, ami naponta ezen a szerencsétlen glóbuszon – amely a Mindenségben az otthonunk! –, pokoli vagy purgatóriumi események sokasága rakódik le – a pusztítás tömegsíraiba...

Szóval békésebb öregkort reméltem a magam számára – megírni néhány verset, vagy egyéb megörökíteni valót abból, ami emberi szépség, vagy mondjuk öröm – s átadható.

A mostani advent nem a születésről, a betlehemi csillagról szól – ha egyáltalán van benne valami igaz valóság, ami egyszeri.

Tudom, természetesen, hogy az egészzet kitalálták, s hogy folyamatosan visszaélnék vele!

– ... –

Amióta nem jelölöm az *i d ő t* – nincs is idő.

Nincs ebben semmi különös, s még csak nem is szenzáció... Tudom, megélem és leginkább megfélelkezem róla.

Amiből pedig az következik, hogy néha teljesen ellustulok.

És ez nem egyenlő a fáradtsággal.

De nem ám!

Mert ha elfáradok, az abból következik, hogy valamit elvégeztem. Fontosat, nem fontosat – nem lényeges. A lustaság azonban végtelenül megalázó és *b u t a* érzés, de leginkább ostoba magatartás.

Minderről még néhány feldíszített jelzőt ide másolhatnék, de felesleges fogyasztani a papírt és a tintát...

Ma reggelre elhunyt Grendel Lajos – hetvenévesen!

– ... –

Azon gondolkodtam, hogy hová s merre sodródtak el otthonról kortársaim. A

lányok közül még néhányan megvannak, találkoztam is velük, amikor legutóbb otthon jártam, közülük talán ketten vagy hárman kerültek csak el a faluból, Kiss Lenke valahova Csehországba, Mezei Ilonka Komáromba... S a fiúk? Dávid Jani Érsekújvárbán talált otthonra, de Kerekes Laci is elment... Marcsa Jani? Persei János asztalosnak tanult Komáromban, Szabó Lajos Bátorkeszire nősült. És Czibor Józsi is elment ... Szabó Árpíró tudok, – micsoda focista volt! –, Komáromban volt testnevelő tanár, él még, de magatehetetlen. Kiss Józsi is a kertünk végén nyugszik már meg Marcsa Laci (a Lutyi!) is...

Szóval ez a kortársi leltár ezen az adventi délutánon számomra egyértelműen ér véget. Ha valamikor a közeli jövőben még eljutok hazáig, egy-két órát rászánok a temetőre, hogy könnyebb legyen a maradék terhet feloldanom, legalább ennek a mai estének a lehetséges folytatásaként...

Legalább látni a m a r a d é k o t , az unokák, dédunokák sorát.

Ami már – vagy ami még – látható!

És – megörökíthető.

– ... –

Folytatnom kéne, de pár napja egyre nehezebb a járás, a lélegzés – egyáltalán minden mozgás, mozdulat... Az éték ízét se érzem igazából, s úgy mozdulnak el velem az órák és a percek, hogy elvesztésüket – vagy halálukat? – alig is érzékelem.

Holott a Magyar Széppróza Napja dokumentációjának az egybefogása volna ma a soros, legfontosabb leírnivalóm... És mégis! Csak halasztgatom, odébb teszem, hogy majd holnap vagy holnapután... De ki a megmondhatója a »holnapnak« – hogy lesz-e? S főleg, hogy bennem lesz-e szellemi biztonság elegendő egy használható történelmi-irodalomtörténeti összefoglaló objektív megfogalmazására?

Szóval ma a s z e m b e n é z é s ténye a megoldandó föladat – a józan ítélet bizonyossága.

– ... –

Satya eredményesen vadászott ma, ami megörökítendő, hiszen két nagyvadat elejteni két egymást követő éjszakán kivételes eredmény és sikerélmény. Aminek természetesen az a következménye, hogy az elejtett vadat rendbe is kell tenni, hogy ne kerüljön ebek harmincadjára. S ezt tegnap és ma el is végeztünk.

– ... –

Szilveszter este. Igazából rövid leltárt kellene készítenem az elmúlt 365 napról, de se erőm, se kedvem nincs semmiféle összefoglaló-készítéshez. Legfeljebb annyit, hogy a *Kettétört pillanatok* negyedik részét folytatom, kisebb-nagyobb kihasználásokkal... Ami azonban még így is olyan gyarapodást jelent, amely az e g é s z lezárását magába foglalja. És ezt rövidesen el is végzem.

Itt ér véget a 2018-ik esztendő.

2019.

Utólag írom ide, immáron az Új Esztendő délutánján, hogy reggelre nagyon megbetegedtem. Lélegezni is alig tudok, tüszögök, folyik az orrom leve – röviden: kutyául érzem magamat. Holnap reggel Satyával együtt orvoshoz megyünk, mert hogy neki is orvosság kell, ugyanolyan, mint nekem...Pedig még egy vadászatot szerettem volna közbeiktatni, de felelőtlenség volna akármilyen vadmalacért kockára tenni az egészségünket.

Majd legközelebb pótoljuk a mostani halasztást.

- ... -

Röviden, mert az influenzából nem tudok kikecmeregni, pedig 12 óránként nyel le kisujjni méretű antibiotikum tablettát.

Lényegében azonban az hozott ide a »kavicsos füzet« mellé mert Balázs Géza szép és tárgyilagos összefoglalót írt a *Nincs harmadik lehetőség*ről, azon belül is az Anyanyelvi Konferenciában végzett 15 éves társelnöki tevékenységemről.

- ... -

Most pedig ennyit: Satyával délután véglegesítettük a *Kettétört pillanatok*nak majdnem a teljes anyagát. Még a verseket kell összefogni a kötet záróciklusába, de az pár óra alatt megoldható. És hát azt is illik ide írni, hogy örülök annak, hogy ez a vállalkozásom lassan a végéhez közeledik.

Magunk maradtunk, Sándor utazik vissza Bécsbe, az imént hívott: »már túl vagyok a karvai kereszteződésen«, vagyis már Komáromhoz közeledik, aztán Pozsonynál átmegy Bécsbe. Tartottam attól, hogy havas utakon kell vezetnie az autót, de szerencsére a »déli sztráda« hótalan volt, és »sütött a nap...«

Délután még átolvastam a »pilleszárnyak« kefelenyomatét, amelyet Zsille G. küldött, s amely a *Magyar Napló* februári számában lát napvilágot.

Csak melleleg: egyre olvashatatlanabb a kézírásom!

- ... -

Újra megbetegedtem – tüszögök, folyik az orrom leve – szóval az antibiotikum-kúra fabatkát se ért. Ennek ellenére a *Kettétört pillanatok*ból vagy húszoldalnyi szöveget átolvastam és kijavítottam. Esett pár centi hó is, így holnap a reggeli torna: hólapátolás.

A többi pedig az influenza függvénye.

- ... -

Elmaradt levelek – karácsony, újesztendő – pótlása.

Tegnap délutántól már viszonylag jól tudok lélegezni. Vagyis itt a helyesbítés: az antibiotikumkúra mégiscsak használt.

Ennek ellenére: ez a mai világ nem a befogadás világa, hanem a kirekesztésé!

Ezt kellene megérteni és megértetni – úgy általában.
Hogy a lehetőség és ne a kudarc érvényesüljön.

– ... –

Kő Pali vagyis Lujos barátom hívott fel késő este, s közel fél órát beszélgettünk – hogy miként és hogyan vagyunk... Örültem, s most is örülök ezeknek a perceknek, mert lám, bizakodóvá tesznek, lehet szavunk egymáshoz még erről-arról, hogy tudunk még emberül. Megígértem, hát holnap postára adom számára a három utolsó könyvem, téli olvasnivalóul.

Én pedig itt naponta találkozom Lujos csodálatos ajándékával a számomra külön elkészített, »szárnyas« Berzsenyi-díjjal, könyvtáram egyik ékességével, büszkeségével...

– ... –

Amivel foglalkoznom kéne – egy lehetséges poétikai holnap okán:
Tapasztalom: a verset a logika és az értelem magaslatán az ember érzés- és ösztönvilága építi egészé.

Ebből minden igaz!

Csupán az arányok részese dését nem tudjuk se mérni, se követni.

Mondhatnám – szerencsére!

Mert így minden feltáratlan folytathatóvá lényegül.

Ez adja azt a titokzatos szépséget, amely a költészet forrásaiból felbuzog, ami életet áraszt, és ami megtart...

– ... –

... Tegnap nagyon elhagytam magamat, holott pontosan tudom – az értelmemmel! –, hogy nem szabad engednem az ilyen biológiai és szellemi süllyedésnek.

Ami kivédhető, azt ki kell védenem.

Magammal állok szemben minden ilyen vélt vagy valós veszedelem jöttén.

Ahogy most is!

Különös, nagyon különös a havas éjszaka sötétje.

Devecseri Zoltán

A tilaji temetőben

*Szerethetett engem az Isten
mert teremtményének
engem is elfogadott;
Sárból-agyagból apám s anyám álmaiból!”
(Nagy Gáspár „utazólevele”)*

Halál, temető, sír – szavak
kézzel írt cédulák alatt
kutatok **tartományokat**,
ilyen – *a derű senkiföldje*,
a *félelmen* túli tartomány:
a versen túli hol lehet
az átlelkésített képzelet
végül a halottak tartományába ér!
Van tovább vagy vissza?!

Szorítja szívünket téli omlás;
halálunk hallatán mégse félünk
fönről ránksüt a csillagoltár.
ittjártunk nem reménytelen,
a csend továbbélni sürget,
egyetlen egy életünket
ne korlátozza végtelen:
Elorzok pár évet még a földtől,
aztán gyökér fonódhat nyelvemen.

Azt írtad egyszer, utad két végénél
tömegsírokig értél, s ím itt a lélek súlyai
cipeli őket már a suhanc-költő.
Érzi, minden megtörtént értünk,
minden az utunkban állhat,
eljöhet értünk – ha már
cipőt, ruhát, verset, hazát
kinőttünk a halál előtt –
...vagy halálunk is kinőtt

*hogy életünk nyúlik örökre
úgy gyönyörű a test sugárzó
ha zöldell a fű fölötte?!*

Látjuk majd egy madár ritka röptét,
veled megértettük az éj ízét,
s a koponyák (egykoron paloták
vagy kelyhek) váraoknak
szárnya ívén a harsonákig!

A költők fölé földet képzelünk
és verset képzelünk föléjük.
Verseid téged föltámasztanak;
emlékezz: szüleid közé ültél
Kisasszony napján boldogan!
Mégse feledheted utolsó
szolgálati repülésed
édes történetét,
mint mikor mézbefúlnak a méhek;
hiszen te (is) tudtad mi a vége...
Halálom csak rámtartozik,
gondoltad HARMINC FELÉ érve:
„fejet ajándékba nem adunk”!

Aztán az áthúzott versek sok-sok
hajnala után asztalodon maradt
utazó leveled odaátra!

Lábnymok a hegyi kápolnához

– Nagy Gáspárt idézve –

Nagytilaj szőlőhegyéről
a Hegyi Kápolna harangja
Kisasszony napján lopakodva küldi
a hírt: ünnep köszönt a falura,
hangja nem ér föl a csillagokig,
csak jelenti a búcsút
bocsánatkérő rekedtséggel,
mennyet ígér. Gyógyulást hozhat
az imádság, mégha kihagyásos is:
Mert megfogyunk pusztulunk
Bűneinkért elmulunk
Ha nem segít Mária
Kérésire Szentfia...!
Ezért indultunk el gyalog,
biztos szándékkal, nemcsak a hegyre
toronyiránt, de belső magaslatok
fölé készülődve, lehet, évente csak egyszer
HEGYI BÚCSÚ KISASSZONY NAPJÁN,
és ma is, mert
a harang időtlenül szól,
ahogy az ének is magasba indul
innen, itt – az Ég dicséretére!

Most ideállunk Isten ablaka alá,
fölüle téblábol a harangszó a MÉRHETŐ
IDŐTLENSÉG szórabírt tájain –
Innen és túl álmon, életen, halálon
egyetlen iránytű marad velünk: az Isten!
Mostani lábnymainkon
a Kisasszony Kápolnához
visszatalálunk –

Fa, fák, erdő

– Nagy Gáspár kézjegyével –

1.

Nagytilaj és Bérbaltavár
között ki vághatta neked
a legsudarabb ostor nyelet,
mert szíja nem, csak hánca volt:
mogyoróostor – apád faragta,
s akkor még fáradt lombjukat
nem ejtették el a fák –

2.

Gyerekkorod udvarából
diótlan diófa integet,
kapu kitarul, bezárul,
nagy álmok gomolyognak,
kezekben leveles ág suhog,
sudárrá fölőlni nem tudott,
tűzre került, sírt a fája
s hamvadt a veszendő tartományba!

3.

Nagyság volt-e vagy valami más,
aminek lombjai alatt meghúzódtunk
– elégiásan hullott alá az ének –
kidőltek a SZÁLFÁK, nagy dalnokok,
de egy Isten-szabású lény tartotta magát,
aztán alattomos fűrészek, fejszék
a gyökereket is szétszaggatták...

4.

Az erdő lobogó zöldje füstölt,
őszre bebarnultak a lombok,
akkor még éltek a reménység
dús legényei, jegenyéi
TANÚFÁNAK egyikük megmaradt...
Versemlékeim közt lapozgatok:
Elképzelem/ 2099-ben
ezt a fát ...
a fa gondolja/ hogy elképzelem
de ő bölcsőbb / nem képeleg
nem ír csak él/ fészket kínál
a rigóknak
veri zápor/ éri hó Nap
A tájból értünk,
egy májusi versből,
újra tél jön
mennyi szavunk/ volt fölöslegben
míg vándoroltunk/ a rengetegben...
már nem a szóból
a t á j b ó l értünk!

5.

Magad írtad: falvaid között
félúton átvett keresztanyád
s lettél a szülőiházba térve,
Nagytilaj és Bérbaltavár
félni-nem merő győztes Fia,
versekbe öltöző, költöző,
hazataláló, hazaért
... h ű s é g e s e –

6.

A mezőőr-fa elhalt azóta,
helyette négyet ültettek híveid,
egy kocsányos tölgyet, meg három nyárfát:
Téged s minket még sokáig
őrizhessenek, fölfelé húzó csúcsaikkal,
mert már a jegenyék tetejéig
s a csillagokig húzódik föl,
csillagok fölé ér a szó –

Anga Mária

Az ősasszony fateknője

Ugyanúgy, mint, a mesékben, Magyarországon is sok falu van. De ahol olyan öreg asszony él, hogy senki nem tudja hány éves, olyan nagyon régen született, még annál is régebben, csak egyetlen egy létezik! Hogy ez mese-e vagy valóság, amit most hallotok, azt döntsétek el Ti!

Az azonban egészen biztos, hogy ez az asszony annak a falunak az utolsó házában lakott. Híres volt, a környéken mindenki tudta a nevét. Arról volt híres, hogy bárki elköltözött, vagy messzire ment a faluból, azt feltarisznyálta pogácsával. Éjjel-nappal csak a pogácsát sütötte, hogy jusson belőle mindenkinek. Mindegy, hogy szegény, gazdag, leány vagy legény, a rend az volt, hogy batyut kapott, benne pedig frissen sült pogácsát.

Egy napon a fafaragó ember költözött el a faluból. Ahogy odaért az utolsó házhoz, máris a kapuban termett az ősöregasszony, kezében a tarisznyával.

Hát nekem is adsz egy kis útravalót! – nevetett a fafaragó. – Én mivel háláljam meg a jószágodat? Mit adjak viszonzásként neked?

Az asszony ezen a kérdésen nagyon elgondolkodott. Nem szokott hozzá, hogy bárki is megkérdezze: ő mit szeretne kapni? De kisvártatva megszólalt:

Igencsak nehéz dolgot kérdeztél, hallod-e?

Ha nehéz, akkor ne cipeljed tovább, mondd ki, és kész! De olyat kérjél, amit teljesíteni tudok!

Hát – válaszolt restelkedve az asszony –, a fateknőm már régen elrepedt. Jó volna, ha azt megjavítanád egy kicsit.

Na, ide figyelj! Én most elköltözök innen. De nem megyek messzire, csak a szomszéd faluba. Csinálok neked egy jófajta, új teknőt! – azzal pödrött egyet a bajuszán – Azt a teknőt te akár héthatárba magaddal viheted, ha úgy gondolod. Olyan fából faragom ki, hogy annak a fának alig lesz súlya. Olyan könnyű lesz, mint egy szalmaszál!

Ugyan! – válaszolt az asszony. – Hová is mehetnék én? Maradok itthon, végzem a dolgomat. Van abból elég! De azért egy új teknő elkelne a háznál!

Még találkozunk! – intett az ember, és folytatta az útját. Ment, meg sem állt a szomszéd faluig.

Az ősöregasszony még nézett utána egy kicsi ideig. Azon gondolkodott, amit a fafaragó mondott.

Még hogy én hurcoljam a teknőt! – motyogott magában.

Nem telt el egészen hét nap. Hiszitek, vagy sem, vissza is jött a fafaragó. Hóna alatt a frissen faragott fateknő! Ámult is az asszony, mert ilyen szép jószágot még soha életében nem látott, pedig már nagyon vén volt.

Na, mit szólsz? – kérdezte az ember – Olyan könnyű, mint ahogyan ígértem. De nem járkálok veled! Nem emelgetem én ezt. Esetleg csak akkor, amikor a patakhoz megyek, mert annyi a mosni valóm.

Ezzel elmehetsz nem csak oda, akár a világ végére is.

Elég nekem a patak is. Nem kell azért a világ végére mennem.

Ezt olyan kedvetlenül mondta, de a fafaragó látta a szeme villanásából, hogy örül az öregasszony. Nem is tátotta a száját tovább. Elköszönt, de mielőtt elindult volna még félszemmel visszanezített. Nem csak az asszony miatt, hanem azért is, mert a szíve még visszahúzta régi falujához.

Áldjon meg az Isten! – kiabálta utána az asszony. Aztán megfogta a teknőt és bevitte a házba.

Jöttek, mentek az emberek, ki a faluból, meg vissza. Aki elment messzire, vagy máshová költözött, vihette magával a batyut, amit a falu utolsó házából kapott.

Egy napon rengeteg sokadalom érkezett. Énekes bohócok, levegőben tornászó emberek, varázslást, meg mindenféle csodákat csinálók! Vonultak végig a falun, még cintányér is volt a kezükben. Nagy sátrat vertek a falu közepén, aztán a tetejére hatalmas betűkkel felírták, hogy CIRKUSZ. Három napig maradtak. Három nap alatt mindenki bemehetett a sátrukba, aki csodát akart látni. Volt ott olyan vidgalom, meg nevetés, mindenki a hasát fogta!

De egyszer aztán véget ért a mulatság, indultak tovább a sátrasok. Amikor a falu végére értek az ősóregasszonytól ők is kaptak batyut, a batyuban pogácsát.

Milyen messzire mentek? – kérdezte az ősóregasszony a cirkuszosoktól.

Nekünk már mindegy. Mi már bejártuk az egész világot, csak még ebben a faluban nem voltunk.

Az ősóregasszony úgy gondolta, most aztán nagyot lódított a cirkuszos. Még hogy az egész világot bejárták, gondolta. Majd én meg el is hiszem.

Tán a királlyal is találkoztatok már? – kérdezte gúnyosan.

Ó, a királyt ne is emlegedj! Ott nagy szégyent vallottunk. Mert bármit csináltunk, kötélén táncoltunk, kutyákat macskává változtattunk, a bohócaink fejükre állva cintányéroztak, de minden hiába! A királyt nem lehetett megnevetetni. Még csak ügyet sem vetett ránk. Ha rajta múlna a sorsunk, akkor jaj lenne nekünk!

Miért? – kérdezte az asszony – Tán a király nem szereti a cirkuszosokat? Biztosan sok volt a varázslás, mi?

Hát éppen ez az! A varázslás! Te nem is veszed észre és persze csak kevesen figyelik. De a Nap egyre fénytelenebb. És a Hold is.

Az asszony felnézett az égre. De nem látott semmi különösét. Éjszaka majd meglesem a Holdat is, gondolta magában.

A király – folytatta a cirkuszos -, azt szerette volna, ha megmossuk a Napot, mert ahogyan az égen azt a rengeteg hosszú utat járja, mindig megizzad! És poros

lesz az arca, mindene. Létrát is építettünk, hogy felmásszunk az ég tetejére, de csak nem sikerült elérni a Napot, akár milyen magasra másztunk is, mert a Nap még magasabbra emelkedett. Végül, amikor ezt látta a király, még az udvarából is elzavart bennünket.

Hát így jártunk. De kérve kérlek, ne mond ezt el senkinek. Jobb, ha ez titokban marad.

Ne félj! – mondta döbbenetesen az asszony – Én nem mondom el senkinek, bennem megbízatsz. Azt kívánom, máshol legyen nagyobb szerencsétek, mint amilyen a királynál volt.

Azzal odaadta a tarisznyát és útjára engedte a cirkuszosokat.

A teknő, amit a fafaragótól kapott, nagyon jól szolgált. Könnyű volt, mint a pihe, vihette a forráshoz is. Ott legalább volt bőven víz a mosáshoz, nem úgy, mint otthon. A faluban a szomszédoknak is feltűnt, hogy az öregasszony mintha megtálosodott volna.

– Csak úgy szalad a teknővel!

És abban sok igazság volt, amit láttak, mert az asszony valóban sietett mindig. Szeretett volna mihamarabb hazaérni, hogy süthesse a pogácsát az embereknek ugyanúgy, mint eddig, akik jöttek, mentek. A tarisznyát pedig a távozóknak kezükbe kellett adni. Volt az öregasszonynak elég dolga. Néha már arra is gondolt, mi lesz ha még száz évig él? Hogy bírja majd egyedül, segítség nélkül ezt a sok munkát. A szorgalmának olyan híre kelt, hogy még a királyi udvarba is eljutott.

Felsőes Király – jelentette az egyik szolga –, él az országodban egy öregasszony, aki szorgalmasan mossa a ruhákat. A teknőjét pedig mindig magával viszi a forráshoz. Annak az asszonynak megparancsolhatnád, hogy mossa tisztára a Nap arcát is. Mert

nagy lehet annak az asszonynak a tudománya, azt mondják az emberek!

Milyen tudományra gondolsz, édes fiam? Tán a matematikát is ismeri? Hiszen a csillagászaik sem tudják mikor és hogyan érinthetnék meg a Napot, pedig ők aztán folyton folyvást az eget kémlelik a nagy távcsöveikkel.

Már megengedje, felsőes Királyom – folytatta a szolga -, ha a tudósok tudománya elfogyott, akkor mással kellene próbálkoznunk!

Na, jól van! Nem bánom, hívjátok elém azt az öregasszonyt!

Szaladtak az asszonyért, vitték a királyhoz. Megmondták neki, hogy hozza magával a teknőjét is. Az öregasszony nem tudta elképzelni, miért hívhatja őt a király. De azért felvette a legszebb ruháját. A királyhoz mégsem mehet otthoni gúnyában, még megszólnák. Arra is gondolhatnának, hogy nincs neki jobb öltözéke.

Na, mi lesz már! – szólt türelmetlenül a király embere – Olyan sokáig készülsz, mint a menyasszony! – aztán, amikor meglátta, elcsodálkozott és így szólt:

Ej, a teringtét, de kicsipted magad!

Azzal már szaladtak is, egyenesen a király elébe. Még a szomszédoktól sem tudott elköszönni. Arra sem jutott ideje. Amikor a palotába értek, az őszöregasszony nem győzte forgatni a fejét, annyi gyönyörűséget látott. Aranyból volt a kapu, de még a lakat is rajta, amivel bezárták. Bársony a szőnyeg, a függöny. És az ablakok úgy ragyogtak, mint a gyémánt. A trónszobában ült a király a trónusán és így szólt:

No, hát te volnál az az asszony! Aztán mondjad csak, mihez értesz?

Az őszöregasszony mindjárt letérdelt, fejet hajtott, amikor a királyt meglátta.

Felséges király – mondta kisvártatva -, esedezem kegyelmedért, én a mosáshoz értek. Kimosom a ruhát, olyan tisztára, hogy az aztán csak úgy ragyog.

Áhá! Pont te kellesz nekem! Megparancsolom, mosd meg a Nap arcát, hogy jobban ragyogjon, mint most!

Igenis, felség. – válaszolta halkán az őszöregasszony. Nem mert nemet mondani a királynak. Megfogta a teknőjét és indult a világ egyik végére, ahol a Nap felkel az égen. Leült a földre és várt. Amint ott üldögélt és nézte az eget, elkezdett énekelni:

Ének, ének, hívó ének,
ragyogjon most Nap az égen,
ébredjen a szegény vándor,
s a gazdag is újra lásson.

Ezt a Nap vagy meghallotta, vagy sem, de egy biztos, odagurult, egyenesen az őszöregasszony ölébe és hagyta, hogy az megmossa arcát. Aztán felmenet az ég tetejére és olyan aranyló sugarakat dobált a földre, hogy a sok szegény ember nem győzte szedegetni. A király hírnökei vitték a hírt uralkodójuknak.

Nem kell, semmit mondanotok! – harsánykodott a király - Mindent látok, én magam is. Azonnal hívjátok elém az őszöregasszonyt!

A parancsot azonnal teljesítették az alattvalók. Vítették az őszöregasszonyt a király elé, aki így fogadta az asszonyt:

Látom, valóban nagy a tudományod. – mondta elismerően a király – De lenne még itt más dolog is! Ha már így tudsz jámborulni a Naphoz, akkor megmoshatnád a Hold arcát is, legyenek még fényesebbek az éjszakák.

Az őszöregasszony nem szól semmit. Megfogta a teknőjét és indult a világ másik végére, ahol a Hold kel fel az égen. Amikor ott üldögélt és nézte, hogyan esteledik elkezdett énekelni:

Ének, ének hívó ének,
ragyogjon most Hold az égen,
koldus, szegény, gazdag,
s vándor, álmodhasson
igaz álmot.

Ezt a Hold vagy meghallotta, vagy sem, de egy biztos, odagurult, egyenesen az őszöregasszony ölébe és hagyta, hogy az megmossa az arcát. Aztán felment az ég tetejére beragyogta holdragyogással az egész Földet. Az emberek azt hitték, ébren álmodnak! Egyre csak az eget bámulták. Nem győztek betelni a látvánnyal. Az őszöregasszony pedig attól a naptól kezdve a világ egyik végéből ment a világ másik végébe. Amikor a faluján keresztül ment, kérdezték is tőle az emberek:

Ejnye, de sietős a dolgod, hallod-e? Velünk már szóba sem állsz? És különben is, miért rohansz Te a világ egyik végétől a másikra?

Nagyon sok dolgom van, kérlek benneteket, ne tartsatok fel, ne álljátok el az utamat! Megyek a világ egyik végére, ott megmosom a Nap arcát, aztán sietek a világ másik végére, ott pedig megmosom a Holdét.

Az emberek erre nem tudtak mit válaszolni. Annyira meglepte őket az, amit az őszöregasszony mondott. Ha nem is értették pontosan, amit beszél, azt azonban érezték, hogy valami fontos dologban járatoskodik. Nem is érdeklődtek tovább. Útjára engedték. Azóta sem költözött el senki a faluból, mert hová is indulhatott volna útravaló pogácsa nélkül?

A király parancsa teljesült! A Nap szebben ragyogott az égen, mint azelőtt bármikor!

A Hold pedig még mosolygott is néha boldogságában, hogy végre tündöklő lett az arca.

Reggel (49×35)

Mihályi Molnár László

Cédrus – Jézus

(Csontváry látomásaiból egy évszázad múltán
a Magányos cédrus és Zarándoklás a cédrusfához képek alapján)

I.

festék a vásznon
vér a bíborpaláston
átüt rajta
mint a lándzsa és a szög
már kockát vetettek
lelkünk köntösére
és koncra várnak
elvadult kutyák
fejszék zuhognak
a fák gyökerére
roppan a csont
a szikla és az ág
fent a csúcson már magad maradsz
a csőcselék ide nem követ
itt tovább izzik az alkonyat
és hamarább fénylik fel
kelet

II.

tépi a szél
maradék ruhádat
még egyszer felizzik
mielőtt végleg
elsötétül az ég
a zúgó szélben
felhangzik a zsoldár
ÉLNI ÉLNI
LÁM A SZAVAK
TÁN ITT
az isteni fény kapuján
törnek át

és az úton
elindul a nép
mert megérkezett
a várva várt

III.

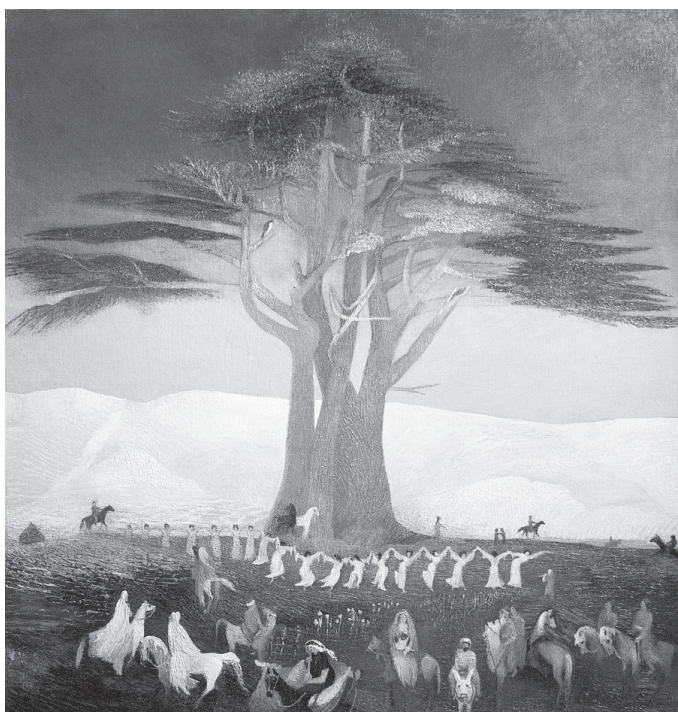
ide jött közénk
hogy lássatok
életet kínált
és fényt hozott
jeleket adott
útirányt
előre ment
és vár reánk

IV.

(aranykor – emlékezet)
elveszett világunk
a csendben újra éled
megárad
mint a kezdet kezdetén
önmagára lel a fényben
a lélek
és világot bont
a káprázat helyén

Csontváry Kosztka Tivadar: Magányos cédrus

Csontváry Kosztka Tivadar: Zarándoklás a cédrusokhoz Libanonban

Bertha Zoltán

„Holnapvédelem”

Várad költők és Ady

Ady és a századelőn a *Holnap*-antológiák köré gyülekező költőcsoport városában, Nagyváradon („Várad: hol Ady Endre arca / Ragyogott éjszakák homályán” – amint ezt *Várad* című emblemikus költeményében Juhász Gyula megörökítette), a „Peceparti” vagy „Körös-parti Párizsban” tehát (amiként *Emlékkönyvében* Tabéry Géza is aposztrofálja a várost) már szinte közvetlenül – egy hónappal – a költő halála után Ady Endre Társaságot alapítottak, s 1919 júniusában pedig elindították a *Magyar Szó* című irodalmi lapot, amelyet hamar követett a másik, a *Tavas* is – hangsúlyosan támaszkodva így nyilvánvalóan egyszerre a „*Nyugat*”-os ösztönzésekre és a helyi hagyományokra. A Tabéry szerkesztette *Magyar Szó* kezdettől programosan hirdette az „irodalmi decentralizáció” szükségét és értékelvét, a „centrumtól az események kényszere folytán levált területek” kulturális öntörvényűségének megteremthetőségét, a sajátos sorstudatot kifejező „önálló vidéki irodalom” kifejlődésének igényét. Az első lapszámok „tiszántúli és erdélyi” irodalomról beszéltek, erősíti meg emlékezésében Tabéry, sőt inkább volt a hangsúly a Tiszántúlon, mint Erdélyen, lévén az írók nagy része tiszántúli. (Gondolhatunk például az „élő fáklya”-nak, a „lángész”-nek nevezett Adyról 1919 novemberében remek tanulmányban értekező – s a nagy kortársat egyébként versben *Ady Endre halálára*/ is meggyászoló – debreceni Oláh Gáborra.) A keserű történelmi, trianoni fejlemények következtében azután természetesen a Tiszántúli irodalmiság hangoztatása – s helyette az erdélyi irodalom akkoriban még pusztán geográfiai szóhasználata került előtérbe (fogalmazott Tabéry). Erdélyi irodalomtörténeti összefüggésekben értelmeződött így egyre inkább az a tagadhatatlan eszmei-stiláris Ady-hatás is, amely Tabéry pacifista-háborúellenes és forradalmi jellegű, illetve majd a jellegzetes tragikus magyar sorsérzést megnyilatkoztató – és kétségtelenül sokban a „telített vérhez” hasonlítható „sűrű fajiság”-ában megidézett-méltatott Ady hangját intonáló – nyugatos, stílmantikus-késő szecessziós verseiben szembevetően megmutatkozik. Ars poeticus költeményeinek egyikében így vall: „Vagy érhetetlen cél, örök tető, / Bús éjszakámba ragyogó Kelet”; „Gyönyör s vajúdó béna fájdalom / Fagyott magtára, miből gyöngy dalom / Búg ki” (*Ars*); s egy másikban: „Szittya felhők közt szárnyalt még az ének / Pár szárnycsapással ezelőtt” (*Törött a szárny*). Világosan látta Tabéry, hogy a meghonosodó és klasszikus-sá emelkedő nyugatos-esztéticista modernség és újszerűség lényegét „az a nyelvújítás-szerű erupció képezi, mely valahol Vajda Jánosban és Komjáthyban morajlott fel, és Ady Endrében, Babits Mihályban, Kosztolányiban, Juhász Gyulában tombolta, élte ki

magát.” Szenvedélyes-szép siratóénekeikben autentikusan jellemzik és elevenítik meg ezt a tüneményeszerű fenomént, ezt az összetett Ady-jelenséget más akkori váradiak is: „Ki volt?... Bronzbőrű, szép kesely, / borús, pogány, poétafej, / korhely Apolló, bús, duhaj, / fején dús, hollótollú haj. / Párisban is lovas nomád, / ki göggel rúgatatott odább, / barbár napisten, hun kobold, / halál és csók heroldja volt, / ki míg élt, holtan bujdokolt, / s ma már halálon túl se holt” (Emőd Tamás: *Itt nyugszik...*); „Kunfajta, nagy szemű legény volt, / Szavában Kálvin lelke ég. / Mindszent falut, a bölcsőhelyét / A pocsolás Ér önti el. / A hepehupás vén Szilágyban / Szegény diák tanyára lel. /.../ A vér és arany víg városában / Reménye, álma holnap. / A bús és nagyszerű Sötétnek / Nekivág az új Messiás. / Fut a nagy, szent Holnap elébe. / Sírása az életsírás. /.../ Pogány titkokkal teli szíven / Egy csúf rontás ül: magyar átok. /.../ Föl-földobott kő lett belőle / És Páris lett a Bakonya, / De szívét megőrizte Léda / S a másik tiszta asszonya. /.../ Holt prófétánk, új Messiásunk, / Te műved lesz a szépnek műve / Emléked rátalál örökké / Sok tiszta, új lélekre, hűre” (Gara Ákos: *Az Értől az Óceánig – Ady-reminiszcenciák*). Nem véletlenül tárgyalja külön címszó alatt az *Ady-kultuszt* Osvát Kálmán 1928-ban Nagyváradon megjelent *Erdélyi Lexikona* is már.

És kétségtelen az Ady-inspiráció azok körében ugyanúgy, akik (Gellért Sándort idézve: „Ady táltos-paripáján”) a prófétikus, mitizáló-zsoltáros beszédmód expresszionisztikus tónusba hajlításával, a szabadverses modernség vagy modernizmus kísérleteivel hoztak újat. Az Adyt példaképének tekintő Szombati-Szabó Istvánnak a sötét és traumatikus trianoni időkben, a katasztrófahangulat közegében („az erdélyi sziklák között, az egyetemes borongás napjaiban”) kiváltképpen friss különlegességet jelentő szerelmi költészete is „Ady tragikusan zengő, fülledt Léda-szerelmére és héjanaszára” emlékeztette később Dsida Jenőt; arra, hogy „a halál csontarca leskelődik a szerelem fiatal arca mögül”. De nemcsak ezzel az adysan „furcsa illatú”, „egzotikus” atmoszférájával ragadja meg Szombati-Szabó lírája a „poeta angelicus” Dsidát, hanem egész retorikai felépítésével, „ódon zamatú” szépségeivel, biblikus vétetésű, „gondolatritmusos”, „litániaszerű”, „monoton mormogásával” – „kemény kálvinista magyarságával” is.

Kongeniális Ady-monográfiájában (*Az Isten szörnyetege*) Vatai László a költői próféciák hitelességét („rohanunk a forradalomba”) egészen a csodaszerű 1956-os magyar antikommunista forradalom eszmeiségéig tágítja ki – hiszen a saját magyar út és modell követelményét egyenes ágon örökölték meg és hirdették tovább a szabadságharcos utódok; bennük „csodálatos szépen ragyogott fel az örök magyarság”, Ady fakulhatatlan demokratikus nemzeti eszménye. Jellekésen is igazolja mindezt, ahogyan az egykori „holnap”-os költő- és bajtárs Dutka Ákos 1956-ban azonnal a „Mit ér az ember, ha magyar?” sorskérdését demonstráló Adyt, a váteszt képviselve és visszhangozva lelkesül és lelkesít: „Ady kérdezte sorsa éjjelén: / Lehet-e az ember ember és magyar? / Feleltek ti bátor, szent fiúk / Lássuk: A világ most velünk mit akar? / Vagyunk

egy szálíg elszánt emberek, / Kiket tiporni tovább nem lehet. (...) S a barikádok hunyó
szent sugarainál / Adynak kiáltjuk szabadon ma már, / Mit az ég falára vérről írtatok:
/ Emberek vagyunk, újra magyarok” (*Ember és magyar*).

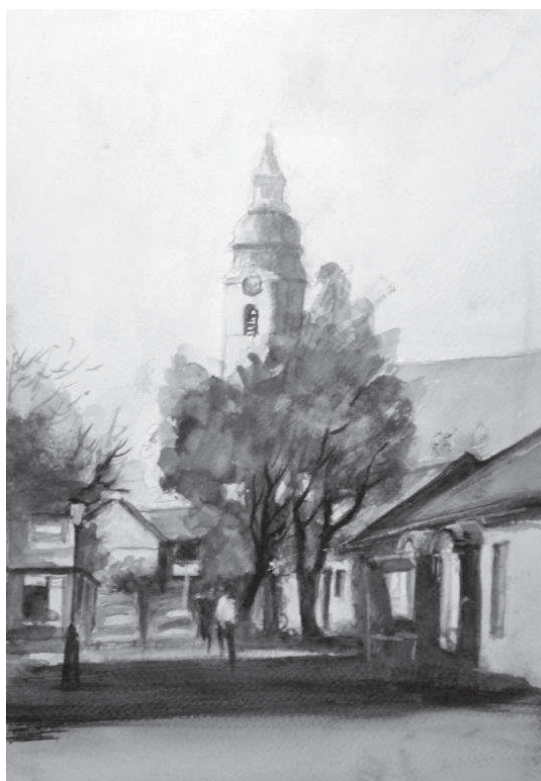
Ady emlékét elevenen és merész hatalombírálattal társítva őrizték a kommunista diktatúrában is a váradi értelmiségiek. Az „alattomos”, „álnok” jelenvalósággal viaskodik Gittai István versalánya, bátorító biztatásért, reménységért, az önvédelmi jövőtudat erősítéséért Adyhoz fohászkodva: „rajtam a jel / a tűrés áldott szolgasága”; „rajtam a jelen / minden porbahullása / minden jövőbevacogása / rajtam az üszkös mag / konok csiraláza / rajtam a kétségbeesett akarás / lármafalángja / rajtam van mert rajtam / rajtam a sor élni / kibírni odázni alatta / az összerogyást”; „ha csapdát és vermet lopnak eléd / és ünnepelned kell a verést / ha becsapnak és jégre visznek / szemfényvesztő papjai a rendnek / te szólj úgy miként azt lehet / licitáld felül merszedet / süsd bélyegződ ahol éred / bús győzelmes vereséged / az életért igenis lehetsz / réme szörnye vakmerője / a holnapvédelemnek” (*Holnapvédelem*). S micsoda leleményes, kifejező ez az invenciózus szóösszetétel és sokértelmű asszociációs köre! Hiszen jelentheti többek között a régi váradi *Holnap* antológiák védelmét, vagyis mai megbecsülését, s hagyományainak folytonos tiszteletben tartását. Jelentheti azután a mostani jelenkorunk felől nézve is a magunk megőrzésének, identitásunk megtartásának, a jövőféltésnek és jövőteremtésnek is a szükségességét, parancsát. Hogy legyen holnap is éltünk és jövőnk – s ezt a kategorikus imperativust (akár mint örökbecsű kantianus követelményt) teljesítsük be: önmagunk megvédelmezése, a jogos nemzeti önvédelem: a jövőnket is védi; szörnyű időkben és körülmények között is, mint „*Mag hó alatt*” vagy ahogy az őrzők a strázsán teszik ezt. („Jós és jó magyarságom, / Hívni fog az Élet / S föltámadások örök Rendje. // Most tél van s szegény mag-magam / Megnémitva és behavazva / Rendeltetés hitével / Őrzöm meg tavaszra, / Igazimnak sarjadásáig”; „Őrzők, vigyázzatok a strázsán, / Az Élet él és élni akar” – hirdeti Ady). S ezt az *Ady százéves élete* alcímű versét a költő Gittai István pedig felolvasta a legendás nagyváradi Ady-körben, de 1978-as kötetébe (*Szeszélyes galopp*) csak néhány szó „hangtompítós” megváltoztatásával, kicserélésével kerülhetett: a „szolgaság” szót az „olajág”, az „ünnepelned kell a verést” az „ünnepelned kell a mesét” mondat, a „szemfényvesztő papjai a rendnek” szókapcsolatot a „szemfényvesztő papjai a víznek” váltotta fel – jellemzően az akkori idők cenzurális viszonyaira. (*Péntek esti szabadságunk* (1998) című memoárkönyvükben világítják meg ezt a korszakot is Gittai István, Molnár János, Sall László, Szűcs László és mások.) De a még Nagy László, Farkas Árpád bizakodásában is szimbolikusan felbukkanó „Ady Endre ostroma” Gittainál később, napjainkban – más helyzetben, de lényegi hasonlósággal – ugyancsak a fájdalmas romlást és létsorvadást sugallja: „Elfuserált, kétes, jövőtlen, / magyar hajónk elmerülőben. / Ki fog ügyelni ránk, s a rendre? / Foszlík ostromod Ady Endre” (*Költői triptichon*). A kortárs váradiak közül Barabás Zoltán (Ködöböcz Gábor szavával: „a

versekbe menekített város oltalmazó poézisével”) panaszolja szintén megrázón lükettető elégikus vers-vízióiban, hogy „Váradot már-már / felveti a szemét”, s „a főutcán, / a piszkos tükörablak előtt / most balkáni és bizantin / kerülgeti a koldus szavakat” (*Parafrázis odaáttra*), meg hogy „Posványvilág! Szabadságunk mint a hínár...” (*A nagy posványon át – Adynak feleselve, csaknem száz esztendő múltán*); s az eltévedt lovast övező fénytelen ködsűrűsége asszociálva meg az ütemes verssorismétlések sajjó hullámszerűsége kapcsolódva jeleníti meg a „rémült tekintetű fűzfák”-at s a „bestiális szürkület”-et: „Utoljára egyetlen undok / Utoljára egyetlen undok // fagyseb volt az ég, / fagyseb volt az ég, // de már az is felszívódott / de már az is felszívódott // a jajtípró ködhomályban. / a jajtípró ködhomályban” (*Jajtípró*). (S az *Ady-apokrif* és a *Pillanatkép a Holnap városából* című versek szerzője, Goron Sándor ezt a hangulati sajátosságot markírozza Barabás-paródiájában *Uram, én itt éppen Adyt várom!*: „Uram / egyre közelebb / tik-takolja / az alkonyt / az idő / s a város / oly nehezen / szuszog, / mintha / valami / részeg / balkáni / bódulat / fertőzte / volna meg.”) A bihari költő Pataki István pedig így lamentál: „de ugye nem igaz hogy hagyod / magadon s rajtunk a fagyot / dermeszt mint az átok / csonkolt végtagon üszkös zsarátnok / nemzettesten a kórság (...) kóbor veszettkutya nyála / mely mint a lúg kimar / mindent mi magyar / lelkekből agyaktól” (*ady sírjánál*).

A magyar nemzeti és kulturális megmaradás identitásgazdagító, tágas értékteremtő szellemi törekvéseit élénken reprezentálja az Ady Endre Irodalmi Társaság által 2002-ben alapított *Várad* folyóirat, amelynek szellemi sugárkörében a realiztikus élményi vallomáspoétika, a modern képzetűsítő tudatlíra és a posztmodern szereplíra, a tradicionálisan kötött és a kísérletező-nyelvjátékos kifejezőmód, a személyes és történelmi közösségi létkérdéseket összefonó sorsköltészet számos típusa, hangütése, alakváltozata tette és teszi rendkívül színessé ezt az ebben a régióban születő egyetemes igényű szépirodalmiságot (a már említetteken kívül Fábíán Sándor, Fábíán Imre, Zudor János, Kinde Annamária, Lipcsei Márta, Sorbán Attila, Szilágyi Aladár és a többiek révén). És sorolhatók tovább a környékbeli, partiumi, szatmári írástudók Ady-allúziókat mozgósító költeményei is – Simon Magdától (*Váradí sirató*) Kádár Ferencig (*Kettesben Adyval; Zarándokúton; ropogós menyecskéhez – Adyra emlékezve*), Dénes Lászlóig (*Desifrizozott Ady-töredékek, Patetikus etűd*), Tüzes Bálintig (*Ady, Ady-vízió*), Fazakas Lászlóig (*Üzenet egykori iskoládba*), Sróth Ödönig (*Érminszenkre*), Elek Györgyig (*Érminszenki ős*). Az érmelléki Gencsen élő G. Katona József föld és lélek eredendő metafizikai összefüggéseit érzékelteti: „vén szilágy oldalában füstölög / a rogyant őszi falu / néhány vén fa örzi itt a halhatatlanságot”; „és mi a lélek horizontjain szögesdrótkerítésekig / zarándoklunk megszállottan / s megáldjuk ezt az önmagán kívül rekedt világot / fohással mindmagunkban // íme száz év múlva érmindszent / s a táj / kicsi házak két templom temetőkert / gypes lélek-kosár” (*jegyzet az érmindszenti centenárium kapcsán*). Hasonló szülőföldközeli perspektívát

dúsít fel képi konkrétumaival a nagykárolyi Fényi István: „nagy libafalkák totyogtak a kerítésnél / a réseken dugták be csőrüket csipdesték a paréj s a laboda fejét / inkább tovább néztem mi van az Égi Ady-portán”; „áldassék a Mag áldassék a Föld aki adta és a Föld aki befogadta / s a Termés a Város a Templom a Tavaszi Szél s az Üzetés amivé lett” (*Az érmindszenti temetőben Ady Lőrinc sírjánál*); „Teremtettél világot és lett Biblia, / épül és fogy e tájon a szent Valami, / meghoztad nekünk azt is, ami Ady, / mi lehetne még életünk híja” (*Duruzsolás a jégveremből – Változatok egy Ady-témára; Ady Nagykárolyban*).

Ady korszerűsége tehát: teljességigézetű időszerűsége. A szatmárhegyi születésű Páskándi Géza (*Ady: korszak és egyéniség*) szerint: „a nemzeti belterjességnek nagyobb kritikusa, a nemzeti méltóságnak nagyobb kifejezője alig volt nála”; a zilahi származású Szilágyi István (*Ady*) látomásában: „Jött mindennek, hajtotta, hozta láncfépő, teremtő ősi indulat.” S az Ady-tisztelet pedig úgy örökérvényű, ahogyan azt a nagyváradi Horváth Imre rögzítette (*Egy sor története*): „Soha nem beszéltem Ady Endrével. De ebben a városban, ahol élek, róla beszél minden”; „ebben a városban csaptak égit Ady géniuszának lángjai”.

Pataki István

azokért

szeretteim karácsonyfája alá

azokért jöttem akik sírnak
gyógyírnek enyhe vigasznak
s azokért is kik kacagnak
örülve minden kacatnak

azokért jöttem akik vártak
ne legyen néma a várta
s azokért is kik tagadnak
súlyra legyek a szavaknak

azokért jöttem kik alszanak
legyek ébresztő pirkadat
s azokért is kik éberek
velük virrasztva kérdezem

mit ér ki vigasztal ébreszt
ki megtöri a néma félszet
csak önmagát kérdezni nem meri...
veri az Isten mert emberi

de poesis ex cathedra

a vers
lélek rendje
fogamzás sikolya
halál csendje

gyermekzsivaj
fuldoklás lélegzet átok
özvegyi jaj

virrasztás magunk felett
önfeledt ölelés
árva rettenet

vert seregünk
s a verhetetlen
szabadságmámor
a lehet
s a lehetetlen

a vers
a vers
maga az isten

alkalmi intelmek bízattással

a költő mélyből szól
isten a magasból
figyelj szavukra
földi halandó

utánad nyúl isten
a költő felemel
ne tagadd őket
sivár lélekkel

ige és versvarázs
ha áthatja lényed
megvéd erőt ad
sosem kell félned

mélység és magasság
összefornak benned
mint ősök vére
tanítanak lenned

a költő mélyből szól
isten a magasból
figyelj szavukra
földi halandó

(2009-ben, a Költészet Napján, viszonzásul a meghívásért)

üzenet mindenkorra

nem adom fel
és nem adom alább
borzongj meg élet
vigyorogj halál
nem adom fel
és nem adom alább
ámuljon isten
köpködjön galád
nem adom fel
és nem adom alább
értetek élek
s bennetek tovább

az utolsó

az utolsó verset
úgy kellene megírni
mint az elsőt
ha nem írtam volna meg

kifelé menet

„Igazabb a valóságnál”, avagy a „határon túli Eldorádó” irodalmi legendáriumából

Haramza Kristóf interjúja Szilágyi Aladárral

...A fagyos szél végül is egy kávéházba fújt minket. Szilágyi Aladár – nagyváradi író, helytörténész és publicista – nagyot kortyolt a csészényi feketéjéből. Szükség is lesz rá, mert a következőkben bő száz évet utazunk vissza, legjellegesebb szépíróink idejébe...

„Ady Endre 1900 januárjában jött át Debrecenből Váradra. Nem véletlenül választotta pont ezt a környezetet! A kiegyezés utáni korszakban ugyanis a történelmi Magyarország területén – Zágráb és Budapest mellett – Nagyvárad volt a legdinamikusabban fejlődő város. Az ipartól elkezdve a kultúrán át, egészen a kereskedelemig minden ágazat virágzásnak indult!

Több mint hároméves itt-tartózkodása során a város akkori 4 (később 7) lapja közül költőnk legtöbbit a *Nagyváradi Naplónál* publikált. Mindeközben olyan jeles írók és poéták társaságában „nevelkedhetett”, mint Bíró Lajos vagy Nagy Endre, hogy csak egy-két nevet említsek. Az egykori Szent János utcában volt a *Napló* redakciója. Személyes szempontból egyébiránt érdekes kitérő lehet, hogy később mint albérlő pont ugyanabban a helyiségben lakhattam: egy ablaktalan, kicsinyke szobában, ahol állandóan égett a villany!

Na, most, Ady – jószerével akkor még „csak” – mint újságíró jeleskedett. Minden bohémsága és bor-szeretete ellenére, lelkiismeretes és szorgalmas volt. Váradon töltött esztendői – éppen ezért – igen termékenyek voltak: Több mint ezer cikket megírt. Volt olyan nap, mikor egyszerre kettő, sőt akár három munkája is megjelent a lapban. Közben persze verseket is írt, ám ekkor, mint költőre, igazán még nem figyelték fel rá...

Köztudomású, hiszen majd minden gimnáziumban szó esik róla, hogy ekkortájt ismerkedett meg nagy szerelmével, Lédával (polgári nevén: Diósyné Brüll Adéllal), kivel azután – többek között – Párizsba is elutaztak. Azt viszont már valószínűleg kevesebben tudják, hogy a kétszeres felszámolást végül online-formában túlélő szerkesztőségünk, az *Erdélyi Riport* a hajdani Léda-ház hátsó traktusában kapott helyet.

A *Holnap* megalapításának idején a nagy „próféta” már Pestről utazgatott le. Annyi szellemi potenciált gyűjtött össze, hogy úgy érezte, ki kell törnie és be kell mutatkoznia. Hézagos ottlétei miatt viszont a megvalósulásban oroszlánrészt kellett vállalnia egy másik nagy költőfejedelemnek, Juhász Gyulának is. A lírai antológia végül 1908 februárjában született meg, melyről a következő, hagyományos anekdota híresült el:

Ady – az alapítás napján – fáradtan, elcsigázva érkezett meg Nagyváradra, az EMKE (Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület) kávézóba. A társaság tagjai erősen törték a fejüket. Az eleinte folyóiratként elképzelt antológiának ugyanis sehogy sem tudtak rendes nevet kitalálni. Adyt is kérdezték, ám ő rendre elutasított minden felvetést. Válaszaiban egyre csak azt hajtogatta: *Jaj! Majd holnap! Holnap! Holnap...*

...A kulturális szárnyalás egyébiránt rengeteg mindenben megnyilvánult: A színházi és a zenei életben, a különböző képzőművészetekben, a könyvkiadásban és hát nem utolsósorban; a lapokban is! Ez utóbbi ágazat szintén a lehető legszínesebb palettát kínálta. Kimondottan liberális eszméjű, polgári és persze konzervatív, egyházi lapok is érkeztek frissen, a nyomda alól. Akkoriban, mikor Nagyváradon megalakult az *Újságírók Klubja*, nagyon sok külsős publicista volt, főként az értelmiségi körökből. Jogászok, tanárok, lelkészek mind-mind a toll után kaptak! Több mint százötvenen jelentkeztek a klubba. A választék tehát hihetetlenül gazdag volt. Divatos lett a tárcanovella, melynek műfaját – a szintén Váradon pályáját kezdő író – Bíró Lajos honosította meg a magyar irodalomban...

A rendkívül élénk kultúrélet mellett óriási legendárium alakult ki. Ezekkel a legendákkal egyébiránt úgy vagyok, hogy sok esetben szebbnek és igazabbnak tartom őket a valóságnál! Hadd mondjak el most ízelítőnek egy-két ilyen történetet.

...Mikor Ady Endre megírta az *Egy kis séta* című rövid, ironikus glosszáját, amelyvel a helybéli katolikus papságot sikeresen magára haragította, az említett cinikus húzást követően 3 napot töltött a városi börtönben. Minden félreértés elkerülése érdekében viszont azt hozzá kell tennünk, hogy e cikk nem a saját lapjában jelent meg! A szerkesztőséggel szemközti *Nagyvárad Friss Újság*ban adták ki, melybe ő maga is elég sajtószerű módon került be: Az ottani főszerkesztőt, Szűts Dezsőt behívták hadgyakorlatra, s így ő megkérte költőnket, hogy egy kis időre helyettesítse. Adynak a saját lapja sosem vállalta volna ezt az ominózus, inkriminált cikket! Nem! Pontosan azért vitte oda, hogy írását azután saját kézzel adhassa ki...

...Aztán kiemelkedő személyiség volt Várad számára Juhász Gyula is. Jeles költőnk oktatásügyi szempontból a város egyik legfontosabb intézményében, a Premontrei Főgimnáziumban tanított. Görcsös, gyötrődő ember volt, mégis rajongtak érte a diákjai: Ha szavalni kezdett, egy pissenés nem sok, annyit sem ejtettek! Nagyon jó barátja volt Kämpf (művésznevén: Deésy) Alfréd, aki mind fizikálisan, mind habitusában teljes ellentéte volt a költőnek. (A közel kétméteres színész korábban cirkuszi erőművészként dolgozott.) A két cimborá tehát együtt járt ebédelni a redakció közelében levő *Kis Pipa* vendéglőbe. Ez egy külön szertartás volt! Deésy Alfréd színművész úr ugyanis ragaszkodott ahhoz, hogy a színház két karmestere közül legalább az egyik mindig ebédeljen velük. Az étkezést követően persze iddógtak is; bizonyos mennyiség bevitele után Alfrédot rendszerint

megszállta az ihlet! Ilyenkor színes dallamokkal kevert, furcsa melódiákat kezdett el fütyörészni, ám egy valami hibádzott: a kapatos zeneszerző nem ismerte a kottát! Valójában ezért volt szükség a karmesterre: A füttyszót valakinek le kellett kottáznia, hogy az megmaradjon az utókor számára...

Arról a napról pedig, mikor is Juhász Gyulának az egyik drámája bemutatásra került, a jeles alkalomról is fennmaradt egy história. Mondanom sem kell, hogy költőnk állandóan a színházban ült nagy szerelme, Anna miatt. A saját darabjánál azonban nem mert megjelenni! Helyette inkább a *Kis Pipát* látogatta meg, ami cirka három percre volt a színháztól. Így a vendéglő és a színház között mindannyiszor színész barátjának, Deésy Alfrédnek kellett ingáznia és jelentenie a helyzetet: *Hogy megy a darab? Miként reagált rá a közönség?* – Juhász Gyula egy pillanatra sem tette be a lábát a premier előadásra!

Millió-egy ilyesfajta történet maradt fenn rengeteg komédiával és titokzatossággal tarkítva. Hanem most zárszóként hadd meséljem el Krúdy Gyula intrádáját a mi kis városunkba! Krúdy még Ady Endre előtt érkezett meg Nagyváradra, és előbb is utazott el innen, mint a nagy poéta. Fogadtatása a következőképpen zajlott: a *Szabadság* egykori főszerkesztője, Fehér Dezső – az új kolléga jövetelének hírére – kirendelt egy embert a szerkesztőségéből. Éppen Nagy Endre, a későbbi „kabaré-király” volt az, aki az állomáson várakozó Krúdyt hangos szóval üdvözölte, s egy nagy séta kíséretében mindjárt be is akarta mutatni neki a város nevezetességeit. – *Üljünk inkább be egy konflisba!* – hangzott váratlanul a válasz. Mit volt mit tenniük? Nemsokára a puha, párnás üléseken zötyögtek tova, a váradi estébe... Városunk persze már akkor telve volt vendéglőkkel, kocsmákkal, cukrászdákkal. A fiatal írónak örömeiben fel is csillantak szemei, főként mikor a konflis megállt a *Kis Pipánál*...

...Borozgatás közben Nagy Endre egyszer csak felpattant helyéről a következőkkel: *Tyű, majd elfelejtettem; mindjárt 9 óra! A redakcióban most kezdik a lapzárta! Gyere, menjünk oda! Legalább megismerheted a kollégákat és a Főszerkesztő urat!* – Krúdy azonban remekül érezte magát a *Kis Pipában*, és esze ágában sem volt eljönni onnan... – *Menjél csak! Nemsokára utánad jövök!* – Endre nem értette egészen a dolgot, de inkább ráhagyta. Elmondta neki, hogy merrefelé kell majd mennie, s már vette is a kalapját.

... Az idő azután gyorsan lepörgött, este 10 óra... Krúdy sehol sincs! 11... Még mindig semmi! Úgy éjfél magasságában végül mégis megcsörrent a szerkesztőségi telefon. Az egyik közkedvelt kávéház főpincére volt az, ki a késő estében történetekről ekképpen számolt be a vonalban lévő Fehér Dezsőnek: – *Itt ül egy fiatalember, aki gróf Krúdy Gyulaként mutatkozott be. Az egész szálának pezsgőt rendelt, annak örömeire, hogy megérkezett Nagyváradra! Fizetésnél pedig kijelentette, hogy a teljes cechet majd a főszerkesztő úr fogja állni!*

Albert-Lőrincz Márton

(A fehér kócsag)

Fehér kócsag, januárban,
itt maradt nyár hóruhában.

Törött lett volna a szárnya,
vagy csak lelke marasztalta,
udvarias maradásra,
s nem ment el annyi hiánnyal,
az ősz szoknyáját riszálva,
megannyi lármás társ rajában
innen, fázón és zсібongva?

Most tűnődik, milyen lett volna
köztük odafönn, sorban
a harsány szárnyak surrogása,
idegen kikötők felett, nem itt maradva
gyűrt magányba?

Ma délután, amikor sétám
a partra vitt a havas járdán,
láttam meg sok réce között,
kicsit távolabb, mint egy fegyenc,
vagy egy félénk, magányos fegyőr,
az egri fehér kócsagot,
nem intett, lépve távozott.

(Vakfolt)

Itt ücsörgök egy vonatállomáson,
hazafelé, egy nyomasztó világból.

Itt minden, mint a hangyaboly,
időt szital, s a múltra hull,

Riszálja gőgös ablakát
kirakatban a sok plakát.

Hová, merre a nagy sietség?
Elföldel úgyis az égi rend, két
életélményt - aki *lennél* s aki *vagy* -,
a rád zúduló sziklakő nem hagy
meg neked ilyen luxust, ne is reméld,
hát ne vedd el mások kenyerét,
arcát, harcát, földjét, tövisét,
csak azt akarhasd, ami a tiéd!

Orrom csavarja némi kirakat,
bűzlik a nihil és nincs záró lakat.

Leng magasan a szuprém gyolcs,
mindig több mint amennyi volt,
amikor még sarlókalapács díszlett,
s annak előtte, barna had hírhedt
falsorán, oszlopon, hídfőn, faágon.
Hová tűnik el annyi világáalom,
valahányszor szabadon átereszt
a fénySOROMPÓ, az andráSKERESZT?

Kivágják, s hányszor
a bilincs nyomát a zászlón,
és elfelejtik a vakfolt okát,
a zsarnokságot, az elnyomást.

Bakos István

Gróf Teleki Pál, a nemzetépítő tudós- államférfi utóélete

Tisztelt Közgyűlés! Elnök Úr! Hölgyeim és Uraim! Kedves közönség!

Megtisztelő számomra, hogy Gödöllőn, abban a közösségben kaptam ma elismerést és felkérést egy előadásra, amely 1990 óta, immár harmadik évtizede őrzi, ápolja gróf Teleki Pál emlékét, szellemi örökségét. Dicséretesen. Egyesületük kiemelkedő szerepet játszott, játszik a rendszerváltás utáni Teleki Pál kultusz és a magyar cserkészlet újraélesztésében; a Főcserkész; a tudós-államférfi népszerűsítésében, a róla szóló kiadványok, emlékjelek megvalósításában, három évtizede működő közösségi életükben, kapcsolatépítésükben, sírjának gondozásában. Ösztönző a példájuk ma is. Amikor gróf Teleki Pál alakját felidézzük; s a kiváló tudós-tanár nemzetnevelő szolgálatát, politikai szerepvállalását, küzdelmeit és eredményeit, szellemének nemzedékeket éltető hatását föltárjuk, ill. vélekedések, értékítéletek alapján bemutatjuk, akkor utóéletéről szólunk. Teleki sorsa, utóéletének rapszodikus alakulása eszünkbe juttatja Garay János *Vezérhang* című versének megindító sorait:

*„Csak törpe nép felelget ősz nagyságot,
Csak elfajult kor hősi elődöket,
A lelkes eljár ősei sírlakához,
S gyűjt régi fénynél új szövétneket.”*

Ezt a versrészletet választottam mottóként a Kairosz Kiadó és Bedő György jóvoltából – Bíró Zoltánnal és Nagy András könyvtervezővel közösen – készített rövid életű *„Magyar örökség – Kairosz”* sorozatunk kötetéhez. Ennek első könyvét: *„A nemzetépítő Teleki Pál élete és utóélete”* címmel én szerkesztettem, s a tudós-államférfi születésének 133. évfordulója alkalmából, 2012. november 1-jén jelent meg. Tettük ezt abban a reményben, hogy e kis breviáriummal hozzájárulunk a XX. század kiemelkedő magyar államférfija megismeréséhez, politikai és tudományos rehabilitálásához, méltó megbecsüléséhez. Ám ez még várat magára.

Sokak örömeire elértük, hogy – *„mennyei születésnapja”* közeledtével, halála 60. évfordulója alkalmából – 2001. március 21-én posztumusz Magyar Örökség Díj ismerte el Teleki Pál tudós és államférfi nemzetépítő munkásságát. Ennek híre és dr. Kubassek János kitűnő laudációja *„A földrajztudós és államférfi Teleki Pál”*-

ról a széles közvélemény érdeklődését fölkelte, a szakmai körök elismerését is kivívta. Sajnos, mégsem tudtuk mindmáig elérni azt, hogy a világhírű földrajztudós nevét viselő tudományos intézet újralakuljon. Azt sem sikerült elérnünk, hogy a tananyagokban méltóan szerepeljen, emberi példája eleven maradjon. Sőt azt sem, hogy a 2004. febr. végén a Budavárból törvénytelenül kitiltott szobrát szülővárosában is fölállítsák. Megalázó volt számunkra – miután Teleki szobrát száműzték Budapestről –, hogy Prágában 2005. május 16-án; kormányzati támogatással, a cseh kormányfő és a házelnök beszédével, fölavatták ellenlábasa, a hírhedt magyar pusztító Eduard Beneš szobrát. E provokáció ellen Edmund Stoiber bajor miniszterelnök tiltakozott – a hírhedt Beneš-dekrétumok nyomán, a mieinkkel együtt durván kitelepített szudétanémetek gyűlésén –, Európa nyílt sebének nevezte az egykori cseh államfő máig ható törvényét. A Teleki szobrát kiűzők elnémultak..

Az itt ülők többsége, főként az egyesület tagjai és a cserkészek számára evidens Teleki Pál öröksége, ami úgy tűnik, ma még a magyar társadalom egy része, köztük számos vezető, tanár, történész és pártpolitikus számára is kétséges. Aki Teleki Pál életáldozatát, szolgálatát ismeri, nem talál indokot e méltánytalan megítélésre, de „a Revízió Atyja” utóéletéhez a kulcs az, amiről Babits így ír:

*„Most érzem, hogy sorsom a Hazámnak sorsa,
mint fához a levél, hulltomig kapcsolva,
mert nem madár vagyok, hanem csak falevél,
mely ha fája kidőlt sokáig ő sem él.”*

(Babits Mihály: Ezerkilencszáznegyven)

Gróf Teleki Pál kormányfő sorsa a háborúba űzött Magyar Királyság pusztulását jelezte!

Teleki életéről, különösen – két ízben összesen alig háromévnyi – miniszterelnöki szolgálatáról, rejtélyes haláláról rendkívül sokat írtak. Beszédeiből, közéleti munkásságáról is számos könyv született. Ezek jelentős részét, köztük a Teleki Pál Egyesület kiadványát is, könyvem második – az utóéletéről szóló – felében, a Bevezetőben felsoroltam.

Több mint húsz éven át végzett szakmai, tudományos, tanári, cserkészvezetői tevékenységéről jórészt előadásaiból, az általa publikált cikkekből, könyvekből tájékozódhatunk. Közülük a trianoni szerződés ratifikációja előtt a Nemzetgyűlésben elmondott beszédét (1920. nov. 13.), a magyar nemzetiségpolitikáról 1940. június 13-án és 1940. július 2-án tartott rendkívül fontos kortörténeti beszédét, valamint a „Merjünk magyarok lenni! – gróf Teleki Pál gondolatai” című beszédeiből és írásaiból készült idézetgyűjteményt közöltem. A Fiatall Magyarország Szö-

vetség kiadásában, 1943-ban megjelent 60 oldalas kis könyvecske – Szent István *Intelmeivel* és Kölcsey *Parainézisével* rokon –, igazi nemzetnevelő *Kiskáté*. Dr. Máday Béla állította össze jó érzéssel, mintha Barankovics István nekrológja is hatott volna rá. Idézem: „*Merjünk magyarok lenni! – mondta egyik utolsó beszédében Ő, aki hős mert lenni, aki által a magyar szó ismét megtelt az erkölcsi szépségfenségével és akiben a magyarság az egész emberiségnek ismét egy közkincset adott. Mintha halála folytatná a mondatot: merjünk nagyok is lenni, méltók múltunk emberi csúcspontjaihoz, azokhoz az igazokhoz, akik a sorstól ezer éven át megszerezték a nemzeti létezés csodáját. Halála napjától fogva egy új értékkel lett gazdagabb az a nemzeti kincsestárunk, amely őrzi azokat a kincseket, amiket rozsda meg nem emészt és moly meg nem rág... Míg test szerint is éltél, sorsunk éjjelének őrzője voltál, zuhanásod pedig megkiáltotta az éjszakát. Virrasztó voltál és ébresztő lettél!*” (Az Ország Útja, 1941. 5. sz. 161–163. – részlet)

A tanítását tükröző *Kiskáté* Teleki szándéka szerint készült. Őt idézem: „*Úgy érzem, mielőtt kimennék ebből az életből, kötelességem mindazt, amit összegyűjtöttem, elmondani, közölni, átadni. Kötelességem mindazt, amit egy életen át összegyűjtöttem, és ami bennem van, életem utolsó esztendeiben átengedni a magyarságnak.*”

Az államférfi gróf Teleki Pál áldozatos küzdelme – a veszített háború és a trianoni ítélet nyomán kirabolt, megcsonkított, erkölcsileg lezüllött ország közállapotának rendbetételéért, a végzetes döntés revíziójáért, az igazságosabb békéért és a magyar állam függetlenségéért – magához vonzotta tanítványait, cserkészzeit, hazaszerető munkatársait, híveit. Tudása, hite, erkölcsje, egyenes jelleme tiszteletet parancsolt. Amikor súlyos krízisben, másodízben vállalta a kormányfői megbízást, így szólt a Képviselőházban: „*Tizennyolc év után állok ismét erre a helyre. Akkor romok felett állottam egy rendes kormányzat előkészítőjeként: romok eltakarítására vállalkoztam. Ma tizenkilenc esztendő tapasztalat áll a nemzet mögött, de magam mögött is. Tapasztalat önmagunkról, tapasztalat szomszédainkról, Európáról s a világról, lelkiekről és anyagiakról abban a világban és abban a korban, amely a világháború óta van kialakulóban. Akkor utat kellett vágnom, most úgy érzem, utat kell mutatnom és különösen az az érzés tölt el, hogy a lelkeket kell új útra vezetnem....[Azért vállaltam ismét e tisztet mert] meg akartam mutatni én magam is, amit tettem és ahogyan tettem, hogy én ebben a kormányválságban senkinek a tanácsát nem kértem, hanem megpróbáltam a saját magam lelkiismerete szerint eljárni. - az én gondolkodásom kell, hogy elsősorban irányt szabjon önmagamnak. Valahogyan azt akartam megmutatni, hogy a nemzet egységét nem tudom kompromisszumokban látni, annak a lelkek mélyéből kell fakadnia... - Később így folytatja: úgy érzem, a tanítói mivoltomat nem szabad levetnem, amikor idejövök. Talán koromnál fogva és talán éppen azért, mert annak ellenére, hogy*

ezt mindig hangsúlyoztam, mégis idehívtak és őszintén szólva, úgy látom, szívesen fogadtak, azt hiszem, jogom is van hozzá, hogy tanító maradjak. De elsősorban úgy érzem, hogy ez kötelességem. Neveléssel kell megtartani a lelkek egységét az országban szerteszét, kicsinyeknél és nagyoknál egyaránt. Miért neveléssel? Mert a szociális reformokat ma mindenki óhajtja ugyan, sőt a legtöbb ember többet is tesz, mint óhajtja, követeli is, de ...- figyelmeztették a közvéleményt, a „mindenkit”, a reformprogramok kifejtésénél arra, hogy kötelességeik is vannak. Én úgy látom, elérkezett az ideje annak, hogy keményen meg kell mondani azt, hogy elsősorban kötelességeik vannak...[figyelem!] az állam a politikai feladatok mellett gazdasági és társadalmi feladatokat is ellát. De vigyázzunk, nehogy a feladatok kapcsolata következtében a társadalom feladatait mindinkább az államra hárítsuk át, mert ez veszélyes, mert ez aláaknázza a társadalom és egyedeinek életerejét, iniciatíváját, fejlődőképességét és elvesznek olyan értékek, amelyeket maga az állam is a társadalomban szeret kialakulva látni. Ápolni kell azt az életerőt, amely fájdalom, csak kereteiben és csak vasárnap létező; sok egyesületünk közül kiemelkedő néhány egyesületben, mozgalomban, munkaközösségben virágzik. Nem vagyok újonc a társadalmi mozgalmak és egyesülések terén, megvannak a kialakult nézeteim feladataikról, a politikai élethez való viszonyukról, – csak nemrég írtam egy cikket erről – megvannak a nézeteim arról, hogy állampolgári feladatainknak hogyan felelünk meg az egyikben és a másikban.”

Tudjuk, a nemzetközileg elismert tudós – Erdély történetében meghatározó szerepet játszó, kiterjedt főnemesi család sarja – rendkívül fontos közfeladatot vállalt a nemzetpolitikában, a szellemi honvédelemben és az ifjúság nevelésében is. Két évtizeden át a magyar cserkészlet szellemi vezetője, főcserkésze; jeles tanítványokat nevelő egyetemi professzor, dékán, rektor s Eötvös Loránd után – haláláig – a báró Eötvös József Collegium kurátora is volt. Életútja és tudása oly szerzteágazó, hogy kortársai polihisztornak tartották, mert ahová került, minden területen helytállt. A Budapesti Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán tanult és doktorált, majd a Földrajztudományi Intézet gyakornoka lett. Onnan szolgabírónak ment Szatmár vármegyébe, ahol a nagysomkúti kerület országgyűlési képviselője lett. Nagybátyja, Teleki Sámuel világhírű Afrika-felfedező hatására figyelme a geográfia felé fordult; tanulmányutat tett Szudánban és Amerikában. 1909-ben évtizedes kutatómunkája gyümölcse, az *Atlasz a Japán szigetek kartográfiájának történetéhez* című műve elnyerte a Francia Földrajzi Társaság Jomard-díját, amely nemzetközileg ismertté tette. A Földrajztudományi Intézet igazgatója, a Magyar Földrajzi Társaság főtitkára lett, s 1913-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának választotta. 1914 augusztusától a szerb és az olasz fronton katonai szolgálatot teljesített, súlyos betegség érte, leszerelt, s a háború végéig az Országos Hadigondozó Hivatal vezetője volt. 1917-ben meg-

jelent a *Földrajzi gondolat története* című kitűnő műve, de 1918–19-ben már az Országos Területvédő Liga elnökének kéri föl. 1919 márciusában Bécsben csatlakozott az Antibolszevista Komitéhez. 1920 januárjában a magyar béke delegáció fődelegátusa lett, aki Apponyi Albert beszéde alatt bemutatott Vörös térképével, a „Carte Rouge”-val föl hívta a hazugságokra, az igazságtalan döntésre a tárgyalók és a közvélemény figyelmét, de azon változtatni már nem tudott. Az antant hatalmak 1920. június 4-én aláírták a trianoni békediktátumot, amelynek revíziójáért gróf Teleki Pál egy életen át munkálkodott. Négy európai nyelven magas szinten beszélt és írt. 1925-ben az MTA rendes tagjának választotta, 1926-ban létrehozta a Szociográfiai Intézetet és az Államtudományi Intézetet, 1927-ben az Országos Revíziós Ligát. 1929-ben a Magyarok I. Világkongresszusát hívta össze, és létrehozták a trianoni döntés békés revízióján munkálkodó Állandó Szervezeti Irodáját, amely előkészítette a Magyarok Világszövetsége megalakítását (1938) is. Teleki Pál 1932-től az Ösztöndíjtanács elnöke, majd főcserkészként vállalta az 1933. júl. 22. – aug. 15. között Gödöllőn zajló IV. Cserkész Jamboree megszervezését, amelynek igen jelentős hatása volt hazánk külföldi megismertetésében és a külpolitikában. Ezt erősítette, amikor 1937-től Magyarországot képviselte a *Szellemi Együttműködés Nemzetközi Bizottságában*. A nemzetstratégiát szolgálta a Collegium Hungaricumok és az Országos Közoktatási Tanács elnökeként, majd amikor 1938-ban létrehozta a Magyar Táj- és Népkutató Intézetet. Amikor 80 éve, 1939. február 16-án Horthy Miklós, a király nélküli Magyar Királyság kormányzója 9 hónapi kultuszminiszterkedés után őt nevezte ki miniszterelnöknek, sokirányú tapasztalattal és kapcsolathálózattal állt – 18 év után ismét – a kormány élére.

Az ország az ő tehetsége, felkészültsége, hallatlan intelligenciája és egyedülálló tapasztalata, kiterjedt kapcsolatai, erélye nélkül nem boldogult és gyarapodott volna a II. világháború viharos éveiben. Ezt a nemzet egésze érezte. Teleki Pál mártírhalála 1941. ápr. 3-án megdöbbentette és föl rázta a korabeli magyar társadalmat.

Könyvem második része a tudós-államférfi utóéletéről szól. Személyiségét, életáldozatát a korszak sok jeles alkotója megörökítette, amikor munkásságáról, hatásáról írt. Könyvemben Szabó Dezső, Illyés Gyula, Joó Tibor, Keresztury Dezső, Sík Sándor, Márai Sándor, Szabó Zoltán írását, vallomását, versét idéztem, s az ő ihletadó személyiségéről vallott a szobrát alkotó Rieger Tibor is. Ezt követően hajdani tanítványa, Rónay András „*Teleki Pál a tárgyalóasztalnál*” címmel írt, a szlovák–magyar határmegállapító bizottság elnökeként tanúsított megnyerő bíráskodása fölemelő bemutatását közlöm. Az Emlékévben elhangzottak közül Kóteles Pál, Antall József és Varga Béla beszédének egy-egy részletét válogattam a könyvbe. Ez alkalommal, hatvanadik születésnapjára megjelent „Gróf Teleki Pál ünnepi füzetből (Földrajzi Közlemények 1939/4. sz.) – tanulmányokkal köszöntöt-

ték hazai és külföldi kollégái – idézem Cholnoky Jenő világhírű geográfus méltató írásának néhány mondatát: „A magyar nép becsületességének, puritánságának mintegy inkarnációja Teleki Pál gróf. A részrehajlásnak, az egyéni érdekek előtérbe tolásának még csak a látszata is gyűlöletes előtte... még a legjobb barátai előtt is begombolkozik, amint azok egyéni érdeket szolgáló kérelemmel járulnak eléje. Puritánságának következménye volt, hogy első miniszterelnökségére vagyónának igen nagy része ráment... Bölcs nyugodtságát és rendkívül alapos meggondoltságát Deák Ferencéhez hasonlíthatom... Nem lehet megmondani, hogy melyik az értéke-sebb, az ő politikai, vagy az ő tudós működése. De kétségtelen, hogy politikai működésének nagy eredményeit főképpen földrajzi tudásának köszönheti,.. nem áldott meg mindenkit a sors azzal a tehetséggel, hogy tudását gyakorlatilag is hathatósan érvényesíteni tudja úgy, ahogyan ő. Sok nagy szellemi képesség és lelkialkotás kell ahhoz...”

Halálakor az egész nemzet és a tudományos élet is gyászolta őt; munkatársai, az állami és egyházi vezetők, tanítványai, cserkészei, tisztelői is megsiratták. Akkor és azóta is számos méltatást, tanulmányt írtak, könyveket készítettek, publikáltak, emlékülést, konferenciákat tartottak róla... A korabeli mérvadó külföldi és hazai vezetők is fejet hajtottak Teleki nemzetét óvó vértanúsága előtt. A győztesek képviselői – állítólag – egy üres székkel akarták őt kárpótolni, a béketárgyaláson szellemi jelenlétét biztosítani. Párizsban ennek éppen az ellenkezője történt. 1947 közepétől, a trianoni békediktátumnál is letaglózóbb – idegen megszállással tetézett – párizsi békediktátummal, a „visszatért” nemzetrészeket az utódállamok ismét kisajátították; az országot függetlenségétől megfosztották, lakosainak szellemi-fizikai megsemmisítését célzó szisztematikus magyarságpusztító politikát folytattak a fől számolt csonka Magyar Királyság egész területén. A nemzetépítő Teleki Pál által létesített intézmények és egykori munkatársai, hívei ellen irtóhadjáratot indítottak a gyarmattá tett ország Quisling vezetői, hivatalai és erőszakszervezetei. Ezek az Internacionálé a „múltat végképp eltörölni” jelszavára, nemcsak a Királyság, de a polgári Magyarország minden intézményét, képviselőjét is kíméletlenül pusztították.

Teleki Pál a tudós-államférfi a II. világháború, öröksége pedig a kommunizmus áldozata. Döbbenetes, ahogy halála után a szovjet kommunista önkényuralom hazai képviselői az ő emlékét is ki akarták törölni a nemzet tudatából. A róla elnevezett utcákat, intézményeket „átkeresztelték”, emlékjeleit, szobrait eltüntették vagy lerombolták. (Sírját pl. a Kerepesi temetőből családja átmentette Máriabesnyőre.). Az nem ildomos, de magyarázható a régi-új birtokosok hungarofóbiájával, hogy Jászón a premontrai prépostságban fölállított mellszobra vagy Kassán a Teleki Pál utca sarkán lévő domborműve eltűnt, s az is, hogy az 1941. október 14-én róla elnevezett 2102 méteres Teleki Pál-hegycsúcsot a Kelemen-hegységben néhány

év múlva átnevezték. De mivel magyarázható az, hogy Budapesten, az 1942-ben a Bálvány utcából Teleki Pálra változtatott emléknevet a háború után előbb November 7-re, később Október 6-ra módosította a főváros korabeli vezetősége, ha nem egy szűk látókörű politikai arroganciával? Miért nem állították ezt helyre mindmáig? Vajon mivel magyarázható, hogy Teleki Pál Magyarország egykori tudós miniszterelnöke (aki a József nádor tér 7. szám alatti palotában lakott) emlékét, nevét sem utca, sem tér, sem szobor, sem intézmény nem őrzi Budapesten?

Vajon felmérte-e már a magyar tudóstársadalom, mit veszített a magyar nemzet a Teleki által működtetett nemzetstratégiai intézmények – illetve az 1941 októberében létrehozott „gróf Teleki Pál Tudományos Intézet” – fölszámolásával, értékeinek, kutatóinak, hagyatékának, szellemiségének eltékozáásával? A Magyarok Világszövetségét, számos Teleki-féle intézménnyel együtt, nemtelen politikai célok szolgálatába állították. (A magyar világszervezet rendszerváltó megújulási kísérletének évtizedéről a RETÖRKI-ben most fejeztem be kortörténeti feltárómunkámat, két kötetben megjelent és tanulságul szolgálhat a jövő nemzedékek számára.) Fölszámolták az általa patronált magyar cserkészetet, az Eötvös Collegiumot, betiltották az egyetemi ifjúsági egyesületeket, megszüntették a KALOT-ot és sok más szervezetet is. A pusztítás évtizedét váltó sorsfordító 1956 év elején, mégis Teleki Pál emlékezetét idézte Vas István zsidó–magyar költő, hogy a Rákosi-kor poklából, az áldozat életpéldájával serkentse a magyar nemzet ébredését. Idézem versének utolsó szakaszát:

*„Ami még osztályé, párté soha nem lett,
Az a vágy, akarat, az a magyar nemzet
Akkor vele egy volt, s lángja benne égve
Vele együtt hullott a nemesebb éjbe,
A tisztább sötétből fel a fényre szállva,
A reményentúli remény magasába,
S hiába takarják hazug feledésbe,
Megnő minden évvel éltető emléke,
S ragyog tizenöt év vérpárás ködéből,
Teleki füstölgő revolvercsövéből. /1956. január*

Teleki Pál halálának ötvenedik évfordulója alkalmából, amikor a múltat „szőnyeg alá söprő szocializmus bukása után egy kis szabadság köszöntött szegény hazánkra” – Göncz Árpád, Szabad György és Varga Béla védnökségével –, Teleki Pál Emlékévet hirdettek meg. A Teleki Pál Emlékév Bizottság elnöke Antall József, tagjai; Kosáry Domokos, Lukács Gyula, Dessewffy Gyula, Benda Kálmán, Bora Gyula, Csicsery-Rónay István és Vigh Károly voltak. Az emlékévk keretében

1991-ben és 1992-ben is tartottak egy-egy emlékülést, amelyeken jeles történészek és politikusok értékelték a volt miniszterelnök életművét, nagy elismeréssel elemezve azt. Szobrot, emléktáblákat (Budapesten, Sopronban, Varsóban és máshol) állítottak neki, és sorra jelenhettek meg róla szóló könyvek is a Teleki Pál Emlékév keretében. Az emlékév a számvetést elindította, de gróf Teleki Pál társadalmi megítélésében fordulatot nem hozott; nemzetközi és politikai rehabilitációja elmaradt, megbecsülése korlátozott.

2001-ben, halálának hatvanadik évfordulóján, a fent említett *Magyar Örökség-díjjal* emlékeztettünk *Teleki Pál kiemelkedő nemzetszolgálatára*, s mindarra, amit népéért, a magyar állam függetlenségéért és jövőjéért tett. 2001. augusztus 15-én – a Szent István-bazilikában tartott Teleki Pál emlékmise keretében – ünnepélyesen adták át a *Lengyel Köztársaság Érdemrendje csillaggal ékesített Parancsnoki Fokozatát* a Teleki-család képviselőjének. A lengyel köztársasági elnök által posztumusz adományozott legnagyobb lengyel kitüntetés átadásakor Wisnieczki Rafal nagykövet a lengyelbarát tudós-államférfi világpolitikai jelentőségéről szökölt, akit „Lengyelország saját hőseként tisztel”. Varsóban utcát neveztek el róla.

Emlékét hűséggel őrzik cserkészei is. A Teleki Pál cserkészörökségét megalakulása óta ápoló Külföldi Magyar Cserkészszövetségnek szinte minden kontinensen van néhány Teleki Pál Cserkészcsapata, sőt Brazíliában és Németországban Cserkészparkja is. Hazánkban Gödöllőn ápolják emlékét leghívebben. Halálának hetvenedik évfordulóján, 2011-ben nyitották meg a Magyar Cserkészszövetség Teleki Pál Cserkészparkját, s ebben a városban működik a Cserkészmúzeum, a Teleki Pál Egyesület, s 2001-ben itt avatták fel Teleki Pál mellszobrát, Varga Zoltán Zsolt alkotását is. Fontosnak tartom a diákok Teleki Pál Országos Földrajz–Földtan Tanulmányi Versenyét, amely túlnyúlik a mai országhatárokon, s két évtizede őrzik, élteti a jeles tudós emlékét. Megemlítem a Teleki Pál Érdeméremet (2006), amellyel a magyarságszolgálat áldozatos képviselőit tünteti ki a Bethlen Gábor Alapítvány. Mindezzel együtt az elmúlt évtizedekben egyre bántóbban érintett az a hálátlanság, amellyel a magyar társadalom a XX. század Széchenyijéhez viszonyul. A budavári Teleki Pál-szobor kálváriajárása során eleven valósággá vált számomra a tudós-államférfi igaztalan megítélése.

Vajon kiknek és miért van ma ismét útjában a nemzetépítő gróf Teleki Pál szellemi öröksége? Életművével foglalkozva, tanítványaival, híveivel, utódaival ismerkedve, lassan tudatosodott bennem, hogy a magyar élet, a nemzeti kultúra olyan kincse Teleki Pál, akit mai világunkban nem nélkülözhetünk. Példás tanár, államférfi, akit az „eltörölt múlt” homályából napfényre állítanunk, tanítását újragondolnunk, fölfedeznünk, éltetnünk, s utódainknak továbbadni, hogy Szent István országa a magyar jövőnek záloga; s ne egy „elfajult kor, törpe nép” hona legyen.

Tisztelt Közgyűlés! Kedves hallgatóim!

Kérem engedjenek meg egy személyes kitérőt. A múlt év végén megszűnt a nyugati magyar diaszpóra egyetlen hetilapja, az *Ausztráliai Magyar Élet*. 2018. nov. 15-i számában Csapó Endre főszerkesztő – „75 éves a nemzet uradalmi számtartója Bakos István – aki számontartja a nemzet értékeit” címmel –, egy egész oldalt szentelt kitüntetett méltatásomra. Köszöntőjét, az alábbi sorokkal zárta: „Bakos István nem vonult megbántott tétlenségbe. Most éppen ismét és újult lendülettel szorgalmazza gróf Teleki Pál szellemi ébresztését.” Így igaz!

„A 80. évfordulón emlékezünk Teleki Pál nemzetpolitikusra és nemzet-politikájának eredményeire. Legyen bátorságunk példázattá emelni rendíthetetlen keresztény hitét, nemzeti elkötelezettségét, erkölcsét. Legyen erőnk és bátorságunk, hogy a nemzet önismeretében méltó helyre emelkedjen gróf Teleki Pál, a miniszterelnök, az akadémikus, a nemzetnevelő főcserkész.” Ez utóbbi idézetet megjelöli a könyvemben (121.): az Eötvös Collegiumnak ajándékozott Teleki Pál kisplasztika avatásán, Lezsák Sándor barátom beszédében olvasható.

Ami engem illet, 1943 őszén a – Teleki Pál Egyesület szép emblémáján látható – király nélküli csonka Magyar Királyságban, Baranyában születtem. Abban az Eötvös Kollégiumban nevelkedtem, amelynek húsz éven át Teleki a kurátora volt, s ahol az európai műveltség – a két Eötvössel, Telekivel, Győrffy Istvánnal, a népi írókkal – a régi Collegium szellemi örökségével együtt hatott rám, majd abban a művelődési minisztériumban szolgáltam, amelynek két ízben is volt minisztere. Tudományszervezőként a Szerb utcában abban az épületben dolgoztam, ahol az ő egyetemi tudományos műhelye volt. Később a Teleki Pál és társai által alapított Magyarok Világszövetségének voltam öt éven át a választott főtítkára, majd az ezredfordulón „Haza a magasban – Magyar nemzetismeret” címmel, olyan tankönyvet készítettünk Alföldy Jenő–Kiss Gy. Csaba–Hámori Péter szerzőtársaimmal a külföldi magyar diákoknak, amely Teleki nemzetnevelő programjára épül.

Mindez hozzájárult ahhoz, hogy Csicsery–Rónay István invitálására 1999-ben örömmel csatlakozzam a Teleki Pál Emlékbizottsághoz. A BGA kurátoraként, kuratóriumi elnökeként a szervezője lettem annak a szoborállító társaságnak, amely a tudós-államférfinak méltó szoborral kívántak emléket állítani halálának 60. évfordulóján szülővárosában, Budapesten. Emlékeztetni akartunk a nemzetnevelő államférfira, akinek emberi példája, karaktere, szellemisége életében és halála után – a szovjet kommunista megszállással regnáló Rákosi-féle önkényuralom nemzetpusztító korszakáig – a korabeli magyar társadalomra rendkívül nagy hatással volt. Szerettük volna elérni, hogy embersége, szellemi és erkölcsi öröksége, rendszerváltoztató hazánk közéletét és politikusait ösztönözze példája követésére. Teleki szellemi hagyatékának ápolása és szobrának felállítása céljából

– születésének 120. évfordulóján – a hazai és a külhoni közélet mintegy félszáz jeles képviselőjéből alakult a Teleki Pál Emlékbizottság, amely ügyvezető elnökének Csicsery-Rónay Istvánt választotta. E testület 2000 májusában felhívással fordult a világ magyarságához a XX. század kiemelkedő személyisége szobrának felállítása ügyében. Szoborpályázatot írtunk ki, és annak nyertesét, Rieger Tibor szobrászművészt kértük fel a szobor megalkotására. A Teleki Pál Emlékbizottság kérésére a Bethlen Gábor Alapítvány Kuratóriuma Teleki Pál Szoboralap címen önálló alszámlát nyitattott, amelynek révén ellenőrzötten bonyolítottuk a pályázati támogatásokból és közadakozásból befolyó, illetve a szoborállítással kapcsolatos be- és kifizetéseket. A szobor Teleki halálának 60. évfordulójára 2001-ben elkészült, de azt az eredetileg tervezett helyszínre, a Sándor Palota közelébe, a Szent György tér rendezési tervének hiánya, elhúzódása miatt felállítani nem tudtuk. A szobor ünnepélyes alapkövetételét azonban Teleki Pál halálának 60. évfordulóján a Budai Várban tervezett helyszínen megtartottuk(!). Augusztus 15-én pedig a Szent István-bazilikában Gyulay Endre püspök úr emlékmisét celebrált, ahol a lengyel nagykövet ünnepélyesen adta át Teleki Pál posztumusz kitüntetését a Teleki-család képviselőinek.

A szoborállítás ügyében hosszas tárgyalások és egyeztetések után végül 2003-ban született kompromisszumos megállapodás a Budai Vár Hunyadi udvarában, (az akkori) Ludwig Múzeummal szemben fekvő újabb helyszínről. A Fővárosi Önkormányzat Városképi Bizottsága, majd Kulturális Bizottsága január 28-i ülésén egyhangú, pozitív döntést hozott Teleki Pál szobrának Budavári felállítása ügyében. A közös magyar–lengyel szoboravató emlékünnepséget 2004. április 3-án 16 órakor – halálának 63. évfordulóján – tervezte megtartani a Teleki Pál Emlékbizottság. Teleki Pál szobrának Budavári fölállítását hatóságilag engedélyezte a Budavári Önkormányzat, a Budai Várgondnokság, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Budapest Galéria, s fölállítását levéllel is támogatta a Teleki Pál Emlékbizottság két fővédnöke: Mádl Ferenc akkori és Göncz Árpád előző köztársasági elnökünk.

Villámcsapásként ért bennünket 2004. február 10-én a hír, hogy a Magyar Hírlapban Fellegi Ádám zongoraművész Teleki Pál szobrának felállítása ellen tiltakozó aláírásgyűjtési kampányt kezdett, s indulatos levelet írt Demszky Gábor főpolgármesternek, amelyben – a holocaust évfordulójára hivatkozva – követelte, hogy a fővárosi közgyűlés plenáris ülése bírálja felül és utasítsa el a kulturális bizottság határozatát. Fellegi Ádámmal február 13-án, pénteken csatlakozott Kuncze Gábor és Fodor Gábor, a MAZSIHISZ, majd Kovács László és az MSZP válaszmánya. Össztűzet indítottak a szoborállítás ellen a médiában. A Magyar Hírlap mellett a Népszava, a Népszabadság, az Élet és Irodalom, a kereskedelmi s olykor a közszolgálati rádiók és tévék sajtóhadjárataival szemben a szoborállítók alig jutottak szó-

hoz a médiaháborúban. Fórumot számunkra főleg a *Magyar Nemzet* és a *Duna TV* adott. Pártpolitikai ügyé tették egy civil szervezet hivatalosan engedélyezett, itthonról és külföldről is támogatott kezdeményezését. Beláthatatlanok ennek következményei. A nemzeti emlékezet egy kegyeleti kérdéséről, a hagyomány átadásáról van szó! Teleki Pál közadakozásból készült szobrának felállítására ellen folyó, kirekesztő szándékú agresszív kampánnyal, a Rákosi-kor hazug világa; „antibolszvik, rasszista, revizionista” grófgyalázó, gyűlölködő hangneme, a megfélemlítő; fasisztázó, antiszemita rágalomhadjárat tért vissza médiás közéletünkbe!

Ezzel kellett szembeszállnunk. A „*Szobor vagyok, de fáj minden tagom! Fehér Könyv a Teleki szoborról*” címmel összegyűjtöttük és kiadtuk a Teleki Pál-szobor kálváriáját, a szoborállítást kísérő gyilkos politikai és médiaháború általunk ismert dokumentumainak javát. (E ma már nem kapható 144 oldalas könyvből három példányt hoztam magammal, amelyből egyet az Egyesületnek, egyet a Gimnáziumnak és egyet a gödöllői Városi Könyvtárnak adok át, hogy akit érdekel elolvashassa e hiteltel kortörténeti tanúsítványt nemzetnevelő Teleki Pál utóéletének meggyalázásáról, keresztény patrióta híveinek próbatételéről.) A történet végéhez kanyarodok, de előtte egy epizódot megemlítek. A *Magyar Hírlap* főként ellenvéleményeket közölt, ám online „szavazást” is folytatott: Állítsanak-e szobrot Telekinek? – címmel, ami számunkra is meglepő, igen pozitív eredménnyel zárult. Összesen 10 104 szavazat érkezett: Igen: 7492 (75%), Nem 2512 (25%). Érveink, tájékoztatónk s a tények azonban sem *Demszky Gábort*, sem társait nem befolyásolták; a demokrácia elemi szabályait, a liberalizmus alapelveit, szakbizottságaikat megcsúfolva – negatív döntést hoztak. Budapest Főváros Közgyűlése 204/2004.(II.26.) sz. határozata hatályon kívül helyezte valamennyi szakbizottsága döntését, 205/2004.(II.26.) sz. határozata pedig kitiltotta Teleki szobrát a fővárosból. Szint vallottak képviselőik közgyűlési szavazataival a politikai pártok is, ami – a budavári szoborállítást egyöntetűen támogató Csurka MIÉP-je kivételével – nem vált dicsőségükre! Azután tapasztalhattuk: „*Él és ítél az Isten!*” Az Ő szolgálja segített rajtunk...

Áttörést e folyamatban – Szöllősi Ferenc plébános, cserkészparancsnok kezdeményezésére – Balatonboglár város önkormányzat március 15-i rendkívüli ülésének befogadó döntése és a Teleki Pál Emlékbizottság március 16-i ülésének hozzájárulása hozott. Másnap már Kovács Miklós polgármesterrel és Szöllősi Ferenc plébánossal közös helyszíni szemlét tartottunk. Megállapodtunk a Teleki-szobor felállításának helyéről, idejéről és a műsorról. Ennek eredményeképp 2004. április 3-án, a tudós-államférfi halálának 63. évfordulóján – hazai és külföldi magyar, illetve lengyel vendégek ezreinek jelenlétében, Teleki Pál egész alakos bronzszobrát Balatonbogláron, a templomdombon ünnepélyesen fölavattuk. Feledhetetlen marad ez a korabeli kormány és számos védnökünk által mellőzött – nagyszerű szoborszentelő és avató lengyel–magyar közös népünnepély. *Szöllősi Ferenc* plébános

úr, a helyi Lengyel–Magyar Barátság Egyesület elnöke volt az, aki a döntésünk előtt kimondta a végső érveket: *„ez a lengyel–magyar barátság szimbolikus helye: itt működött a II. világháború idején az egyetlen lengyel gimnázium, itt nyugszik Varga Béla, Teleki Pálnak a lengyelek mentésében is leghívebb embere, én pedig Teleki Pál cserkésze voltam, máig őrzöm, s adom tovább tanítását, szavait.”* Török Bálint C.E.T.–ben megjelent írása szerint megtörtént a demokratikus fordulat óta eltelt tíz-egynéhány év egyik legjelentősebb eseménye, Balatonbogláron helyére került Rieger Tibor nagyszerű alkotása. Dr. Horváth János védnök, a Fidesz parlamenti képviselője, az Országgyűlés 2004. április 5-i ülésén így szólt a Teleki-szoborállításról: *„A zord elmúlt évszázad bizony beárnyékolja 2004 tavaszát, amikor a diktatúrák torzított tudatával vert nemzetet zsarolja egy maréknyi fanatikus. Budapest jelenlegi önkormányzata, sőt követve azt az ország kormánya, meghát-rálva megváltoztatták álláspontjukat és döntéseiket. Teleki Pál szobrát kitiltották Budapestről, a fővárosból. Döbbenetes! Most a szabadság kipróbált és tántoríthatatlan patriótái, akik elvitték a szobrot Balatonboglárra, vajon mit gondolnak?–* kérdezte főlshóalásában.

Ha bennünket, szoborállítókat kérdez, úgy vélem mindnyájan hálásak vagyunk Istennek és mindazoknak, akik segítettek a méltatlan „szoborügy” lezárását. De nem feledjük a kálváriajárást! Nem feledkezhetünk el arról sem, hogy Teleki Pálnak méltó megbecsülés és szobor jár hazánkban, szülővárosában is. Emlékeztető tanulságul és bátorításul ezért állítottuk össze Csicsery-Rónay Istvánnal együtt, a Teleki-szoborról szóló dokumentumok *Fehér könyvét*. Ajánlom figyelmükbe, mint a tudós-államférfi utóéletének egyik momentumát.

Teleki Pál születésének 125. évfordulóján, a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében, a Bethlen Gábor Alapítvány díjátadó ünnepségén – köszönetünk és elismerésünk jeleként – adtuk át a szoborállítás fő támogatóinak a Teleki Pál emlékérmét, amelyet Rieger Tibor szobrászművész, a szobor alkotója készített és adományozott a

- Lengyel Nagykövetség (Budapest)
 - Külföldi Magyar Cserkészszövetség (USA)
 - Dr. Kovács Miklós polgármester (Balatonboglár)
 - Szöllősi Ferenc plébános (Balatonboglár)
 - Dr. Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspök (Szeged)
 - Nemeskürty István író (Budapest)
 - Polish Business Club in Hungary (Budapest)
 - Grzegorz Lubczyk volt magyarországi nagykövet (Lengyelország)
 - Butty Ferenc öregcserkész (Kanada)
 - Magyaródy Szabolcs öregcserkész (Kanada)
- részére.

A budavári Teleki Pál-szobor MEMENTÓ-jaként és az 1956-os Magyar Forradalom és Szabadságharc 50. évfordulójának tiszteletére az emlékérmét két szoborállító; Bakos István, Csicsery-Rónay István és az alkotó Rieger Tibor kitüntetéssel alakította át. Ezt a „Teleki Pál érdemérmét” céladományként a Bethlen Gábor Alapítvány megkapta, hogy ezzel a kitüntetéssel a magyar szellemiség elszánt védelmezőit, az értékteremtő munkát – Teleki Pál nemzetszolgálatát, emberi példáját követőket – ismerjék el. A tudós-államférfi portréját ábrázoló érem hátlapjára Teleki Pál „*Merjünk magyarok lenni!*” biztatását vésettük.

Először 2006. jún. 4-én – a trianoni békediktátum 86. évfordulóján –, Für Lajos emlékező beszédét követően adtuk át „magyarságszolgálatuk elismeréseként” a Bethlen Gábor Alapítvány „becsületrendjét”, amely Teleki Pál utóéletéhez hozzátartozik. Ekkor vette át azt:

- Ács Margit író, irodalomkritikus,
- Bíró Zoltán irodalomtörténész, egyetemi oktató,
- Fekete Gyula író, könyvszerkesztő,
- Für Lajos történész, ny. miniszter és egyetemi tanár,
- Dr. Horváth János közgazdász, országgyűlési képviselő,
- Király Tibor jogtudós, akadémikus,
- Kiss Gy. Csaba művelődéstörténész, egyetemi oktató,
- Kiss Dénes költő, a Trianon Társaság elnöke,
- Kubassek János földrajztudós, akadémikus,
- Márton János közgazdász, a Bethlen Alapítvány tb. elnöke,
- Mezey Katalin költő, könyvkiadó,
- Nagy Gáspár költő, szerkesztő, a Bethlen Alapítvány legendás titkára,
- Németh Ágnes tanár, könyvszerkesztő,
- Sára Sándor filmrendező, operatőr,
- Török Bálint történész, közíró,
- Zelnik József művelődéspolitikus,
- Püske Kft. Budapest,
- Teleki Pál Egyesület, Gödöllő.

A Kárpát-medence utódállamaiban s a nyugati világ szórányaiban élő nemzet-társak kitüntetettjeinek 2006. nov. 3-án, a Bethlen Gábor-díjátadón, a forradalom és szabadságharc 50. évfordulója ünnepségén adtuk át a TP Érdemérmét magyarságszolgálatuk elismeréseként:

- Csapó Endre, az ausztráliai Magyar Élet főszerkesztője, (Sydney)
- Dr. Czettler Antal történész, Teleki Pálról könyvei jelentek meg (Svájc),
- Dömötör Gábor cserkészvezető, a Teleki Pál cserkészhagyomány éltetője (USA)
- Dulka Andor tanár, bánsági szórvány-magyar pedagógus (Ürményháza, Szerbia),

- FÓRUM Kisebbségkutató Intézet, Felföld magyar intézm. (Somorja, Szlovákia),
- Gábor Róbert szocdem. politikus, a Peyer Párt alapító tagja, szaksz. vez. (USA),
- de Gerando Teleki Judit a Teleki-család tagja, francia–magyar kapcsolatápoló
- id. Klement Kornél közíró, 1956-os emigráns, öregcserkész (Németország)
- Kormos László, a HUNSOR és a HUNSOR-Hírfutár moderátora (Svédország),
- Kunckelné Fényes Ildikó, a LAMOSZSZ elnöke, magyar köz. vez. (Venezuela),
- Dr. Ludányi András egy. tanár, kisebbségkutató, a m. szövány hírvivője (USA),
- Nagy Zoltán Mihály író, az Együtt f.irat főszerk., irodalomszervező (Kárpátalja)
- Szabó Zsolt a Művelődés főszerk., művelődéskut., egy. oktató (Kolozsvár, Erdély),
- Sylvester Lajos író, szerkesztő, a Teleki- szobor híve (Sepsisztgy. Székelyföld),
- Dr. Tőkés István ref. teológus, egyháztörténész, példás családfő (Kolozsvár, Erdély)

A Magyar Forradalom 50. évfordulóján tanúsított helytállásukért ugyanekkor kapták meg a „Becsületrendet”:

- Vértessaljai László római kat. pap az 50. évfordulón tanúsított bátor kiállásáért,
- Piotr Górecki, a Lengyel TV munkatársa az 50. évforduló hiteles tudósításáért.

2007. augusztus 1-jén a világ cserkészeinek Centenárium Jamboree-ja alkalmából a Bethlen Gábor Alapítvány Kuratóriuma Teleki Pál Érdeméremet adományozott a 95. éves Magyar Cserkészmozgalomnak (*Külföldi Magyar Cserkészszövetség, a Magyar Cserkészszövetség, a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, a Romániai Magyar Cserkészszövetség, a Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség, és a Vajdasági Magyar Cserkészszövetség* képviselőinek), a magyar ifjúság határokon átívelő összefogása, nemzetnevelő munkássága, a cserkészek 100 éves világszervezetében való áldozatos helytállása, magyarságszolgálatuk elismeréseként.

2008. december 5-én példás magyarságszolgálatukért Teleki Pál Érdeméremet kaptak:

- Makovecz Imre építész,
- Dr. Papp Lajos szívgyógyász,
- Teleki Júlia délvidéki képviselő és író,
- Illyés Mária művészettörténész, az Alapítvány kurátora
- Dr. Vekerdi László tudománytörténész, az Alapítvány alapító-kurátora

(A továbbiakat megtalálják, olvashatják a Bethlen Gábor Alapítvány honlapján.)

A Teleki Pál Érdemérem átadása 2012 óta, a Bethlen Gábor Alapítvány külön rendezett Trianon - Teleki emlékestje keretében, jún. 4-én történik, Lezsák Sándor elnök úr adja át e kitüntetést. 2015-ig az Eötvös Collegiumban, az általunk

2010. október 26-án adományozott Teleki Pál-kisplasztikánál (RT) tartottuk az emlékestet. 2015. május 8-án az egyetem és a kollégium vezetői azonban olyan 13 pontból álló előírást szabtak az emlékest előfeltételéül (a sajtónyilvánosság kizárása, a meghívandók és a résztvevők névsorának leadása stb.), ami hagyományainktól és a kollégium névadójának, a Nemzeti Összetartozás Napjának szellemiségétől idegen. Kísértetiesen emlékeztetett ez a szituáció 2004 tavaszára, amikor az akkor regnáló fővárosi vezetés Teleki Pál szobrát száműzte szülővárosából. Nem vállaltuk a Collegium hajdani kurátorát is megalázó feltételeket! Alma Materünk-ből kitaszítva nekünk mentőövet *Szentmártoni János*, a Magyar Írószövetség elnöke nyújtott, aki a „Szabadon szolgál a szellem” jegyében, örömmel adott helyet emlékező estünknek. Köszöntötte a vendégeket, akik zsúfolásig megtöltötték az Írószövetség Nagytermét. Hálásan fogadtuk a Mika Sándor Egyesület ifjainak közreműködését, akik az emlékülés megrendezésében és a vendégek fogadásában jelentős szerepet játszottak. Hozzájárultak ahhoz, hogy a megjelentek is kitüntetésnek érezzék Lezsák Sándor személyre szóló méltatását, amit az érdeméremmel együtt „adott át” a kitüntetetteknek. A Bethlen Gábor Alapítvány és a társszervezők 2015. évi Trianon95 - Teleki Pál emlékestjét Roman Kowalski lengyel nagykövet magyarul elmondott méltó köszönőbeszéde zárta, amely a nemzeti összefogás mellett, a testvérnépek szolidaritása reményét is éltette a résztvevőkben. Azóta is minden évben ott és hasonlóképpen emlékezünk.

A korábban említett *A nemzetépítő Teleki Pál élete és utóélete* című könyvem *tisztelgés* gróf Teleki Pál és az Emlékbizottság két oszlopos tagja – a 2011-ben elhunyt *Csicsery-Rónay István* és *Török Bálint* – emléke előtt, akiktől a budavári szoborért folytatott közös harcunk során a legtöbb ismeretet kaptam a tudós-államférfi szellemi örökségéből. Velük együtt vallom, hogy a nemzetnevelő Teleki Pál tudós-államférfi tanári, politikai, tudományos munkásságának megismerése és méltó megbecsülése, a magyar jövő szegletköve, amit e breviáriummal és a róla elnevezett kitüntetéssel is szolgálni akarunk. Eddig kilencvenheten kaptak Teleki Pál-érdemérmeket. Szeretném megérni, hogy 2020-ban – a Trianon100- Teleki Pál-emlékülésen –, a tudós-államférfi Budavárban álló szobránál adnánk át a kitüntetettek méltó elismerését. E reményben zárom beszédemet nemzetnevelő tanárunk „utóéletéről”.

Köszönöm a figyelmüket, és szívből köszönöm a Teleki Pál Egyesület méltó elismerését, a nekem adományozott 2019. évi (gödöllői) Teleki Pál-emlékérmeket.

(Elhangzott Gödöllőn és Budán, a Teleki Pál Egyesület közgyűlésén, 2019. február 23-án)

Holló József

Az emlékező utókornak

Nemzeti Ünnepeinken

Ha most megkérdezném tőletek mit jelent –
'negyvennyolc március tizenötödike?
Azon túl, hogy ünnep... mit válaszolnátok?
A hitük hiszitek-e s az eszmét őrzitek-e

benn a lélekmélyben: mint az a nemzedék,
ki a felhők mögött is látta a Napot.
S mint a tiszta ablakokon átzúduló fény
a szabadságvágy átjárt minden gondolatot.

Viharként zúgott szét a lelkesedés hangja.
Szent, közös akarat lángolt a szemekben.
S akár a fagyból szabadult darázsszárny
úgy moccan e nép – elgémberedetten,

hogyan felszállhasson tavasza egére.
És harsogva esküszik Petőfi szavával:
Rabok többé nem leszünk! S a Forradalom kitör
az önmegváltó szándék tiszta mámorával.

És az eső áztatta Pest, vizes macskakövén
már ezrek és ezrek lépte döng ütemet.
Párizs, Bécs lángol, ott már kiengedték
az önkény palackjából a szabadságszellemet.

De Európa ekkor már csak ránk figyel:
hogyan a magyar jussát és jogait akarja!
Azt, amit örökölt – s a génjeibe kódolt
ősei vérén át a Teremtő hatalma.

Az a nemzet kiáltott, aki annyit tűrt, hallgatott.
Akinek a létén szájjár volt és lakat.
Bár azzal kelt és feküdt mindennapjaiban
– hogy nem tud és nem akar élni rabság alatt!

Ezért nem volt képes láncsal és zsarnokkal
megalkudni soha, soha ez a nép.
Hisz a szabadság nekünk létöszton, élettér
... nem magyarkodás ez, és nem is büszkeség!

Így nőtt ki belőlünk ott, az a nemzedék:
akinek álma volt, meg bátorsága, hite.
Hogy önként áldozza fel a szent ügyért magát,
– hát ezt jelenti március tizenötödike!

Merengj most el jelen, csak egy pillanatra!
Hajts fejet és elég magadba mondani:
legyetek áldottak Márciusi Hősök!
Ti a hazaszeretnek időtlen szobrai,

mert azok voltatok és maradtok örökké,
Európa lehet hangos avagy csöndes.
Míg kálváriás hazánkban egyetlen magyar él
– e márciusi napon a szeme hálakönnyes.

Évszázadok jönnek és tűnnek az időben.
De múltunk és önmagunk mi föl nem adhatjuk.
Hát úgy emlékezz rájuk kései utókor
... a tetteik ad hitet, hogy folyton újrahajtsunk!

Sebők Melinda

Nemzet – nyelv – hagyomány a Rákóczi- emlékévben*

„*Cum deo pro patria et libertate*”

A Nemzetstratégiai Kutatóintézet 2019-ben meghirdetett esszépályázata a magyar zászló és címer megünneplésére – annak jelképeként, hogy Magyarország határai nem esnek egybe a magyar nemzet határaival – különös jelentőséggel bír. 2018. november 27-én a Magyar Országgyűlés – II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemmé történő megválasztásának 315. évfordulója alkalmából – a 2019-es esztendőt Rákóczi-emlékévvé nyilvánította. Ebben az évben a pályázók *A magyar zászló és címer – a nemzeti összetartozás jelképei* – mellett „*Istennel a hazáért és a szabadságért*” témakörben is benyújthatták pályamunkáikat. A legkiválóbb esszék II. Rákóczi Ferenc alakját elevenítették fel szubjektív vallomásokban, fiktív levelekben, hiteles forrásokból táplálkozó történelmi portrékban vagy szépirodalmi stílusú kispikái alkotásokban.

„Minden cselekedetem célja kizárólag a szabadság szeretete volt, és az a vágy, hogy hazámat az idegen járom alól felszabadítsam” – olvashatjuk II. Rákóczi Ferenc *Emlékirataiban*. Rákóczi önvallomásainak legfőbb irodalmi érdekessége pszichológiai bonyolultságából fakad. Az író belső lélekrajzot és lelki fejlődést akart írni, de a spirituális műfajnak, a gyónásnak, a vallomásnak a keretei csak nehezen képesek szigorú mederbe szorítani a rendkívül gazdag, történelmi jelentőségű életnek az eseményeit, a fejedelmi egyéniségnek az önjellemzését. Mit jelent ma számunkra II. Rákóczi Ferenc? Olyan államférfit és gondolkodót, aki a kor haladó eszméit vallva új államot akart létrehozni a Duna-medencében, amely az itt lakó népek összefogására épít, és szembeáll a külső elnyomással. E cél érdekében sokoldalú aktivitást fejtett ki, kész volt minden áldozatra. Haladó szellemisége, erkölcsi nagysága példakép minden magyar számára! II. Rákóczi Ferenc nem csupán történelmünk kimagasló alakja, hanem mint író is kiváló. Latin és francia nyelven írott művei irodalmi értéket képviselnek. Férfikora teljében éppen azáltal válik íróvá, hogy vállalja a rá váró történelmi küldetést. Írásai – levelei, beszédei, röpiratai – az általa vezetett szabadságharc érdekében szü-

* A Nemzetstratégiai Kutatóintézet rajz- és esszépályázatának díjátadóján elhangzott beszéd szerkesztett változata. Az előadás elhangzott a Várkert Bazárban tartott díjátadó ünnepségen 2019. március 16-án.

lettek, későbbi munkái – *Vallomásai, Emlékiratai* és állambölcseleti művei – a megélt eseményeknek állítanak emléket. Alkotásaiból fény derül arra is, milyen belső és külső erők munkáltak benne, s mi volt az ő személyes szerepe. Művei azt bizonyítják, hogy küldetéséhez a bujdosás magányos esztendeiben is váltig ragaszkodott. Írói munkássága szélesen alapozott műveltségre, gazdag ismeretanyagra támaszkodott. Ifjúkorától kezdve sokat olvasott. Sorsa úgy alakult, hogy többször kellett hirtelen megválnia otthonától: minden alkalommal egy-egy könyvtárat hagyott maga mögött. Könyvtárainak fennmaradt jegyzékeiből tudjuk, milyen könyvek voltak vele a bécsújhelyi börtönben, cím szerint ismerjük 1701-ben leltározott sárospataki könyvtára 169 művét és a rodostói könyvjegyzék 112 munkáját. A külföldi újságok, valamint a vitairatok is azt bizonyítják, hogy Rákóczi alaposan tájékozódott kora európai közéletében. Bujdosásában írt *Vallomásait* és *Emlékiratait* írói munkássága csúcsteljesítményének tekinthetjük. A *Vallomások* szövegét Rákóczi saját kezűleg írta, mert a legtitkosabb gondolatait és érzéseit tartalmazta. A nagy horderejű történelmi események hiteles és eleven leírása mellett Rákóczi írói tehetségét és kifinomult ízlését dicsérik az apró eseményeket vagy sajátos kedélyállapotokat megörökítő novellisztikus betétek és lírai hangulatképek. II. Rákóczi Ferenc tehát remekműveket alkotott.

Alakjának megidézése az irodalmi művekben is tovább él. Nem csupán Mikes Kelemen *Törökországi leveleiben* olvashatunk a fejedelemről, hanem Kölcsey Ferenc is felidézi nagyságát például a *Rebellis vers* fájdalmas sóhajaiban:

„Zrínyi vére mosta Bécsset,
S senki bosszút nem állt:
Rákóczi küzdött hazánkért,
S töröknél lelt halált.”

Kölcsey a *Nemzeti hagyományok* című értekező prózájában is utal a kuruc kor világára: „Legrégibb dalaink, melyekben még nemzeti történet említetik, a kurucvilágból maradtak reánk; ezekből a Tököli, Rákóczi, Bercsényi ... nevek zengenek felénk; s ezekben a poétai lelkesedésnek nyilvánosságos nyomai láttatnak”. Az 1848-as szabadságharc idején Petőfi Sándor is megszólítja a fejedelem dicsőséges alakját:

„Hazánk szentje, szabadság vezére,
Sötét éjben fényes csillagunk,
Oh Rákóczi, kinek emlékére
Lángolunk és sírva fakadunk!”

Poétikai eszközökben bővelkedő szépirodalmi stílusú, kreatív kispikapai alkotásokban elevenítette fel II. Rákóczi Ferenc alakját a legtöbb díjnyertes pályamunka. Sztoj-

ka Borbála, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem hallgatója Rákóczi nyílt levelét írta meg Kárpát-medence polgáraihoz: a fiktív levél zárlatában a fejedelem gyömrői beszédéből idéz: „*Nem kívánok birodalmat, nem kincset tületek, s nem egyebet: az igaz bátor szívet, hogy az magaméval összekapcsolván, veletek éljek és haljak!*”

Kiemelkedő Haluska Bettina ungvári hallgató: „*Istennel a hazáért és a szabadságért*” című rengeteg forrást felhasználó történelmi esszéje; Bence Norbert a kárpátaljai magyarság összefogására buzdító *Rákóczi örökösei vagyunk!* című írása; Kormos Bernadett Rákóczi fiktív levelébe bújtatott történelmi-életrajzi esszéje vagy Kátai Fanni *Hazánkért, rendületlenül!* című szépirodalmi novellája. Stílusosan is bravúros Bántó Koppány Rákóczi hadnagyáról szóló írása vagy Török Benedek Mikes Kelemen novellában megírt vallomása; ugyanakkor érdekes Hegyi Kinga Rákóczit nem csupán mint embert és szabadságharcost, hanem Rákóczi korának életformáját is bemutató írása vagy Bóna Sára szubjektív esszéje az anyaország hátráin kívül, az Ipolyságon is nagy tiszteletnek örvendő Rákócziról. Különösen meghatározó Kósa Kamilla egy sebesült harcos szemszögéből megírt novellája. Ez az alkotás a Rákóczi szabadságharc végső küzdelmének és a nemzeti zászló jelentőségének nagyszerű szintézise: „A csataterre érve végigfutott hátamon a hideg. Erős szél fúj, lobogtatva a magasra tűzött, megviselt magyar zászlót. Mellette volt egy másik is, amiről sokat hallottam, de még soha nem láttam. Ez volt II. Rákóczi Ferenc csatavezér zászlója. ... csak úgy pompázott, rajta pedig egy fehér betűkkel megírt mottó is ékeskedett: „Cum deo pro patria et libertate” (Istennel a hazáért és a szabadságért!).”

A Kárpát-medencei kisebbségi magyarság metaforikus önszemléletének hiteles képét festik azok a szubjektív vallomások, melyek a külhoni magyarság sorskérdéseivel foglalkoznak. A kisebbségi magyar léthelyzetekre, az anyanyelv értékeire, a szellemi-kulturális létfeltételekre, a nemzeti összetartozás eszményeire világítanak rá a nemzeti önismeretet élményszerűen megjelenítő alkotások.

Magyar kisebbségi lelkiállapot, közösségi önismeret, magyar történelmi tapasztalat léthelyzet hasonlatait, párhuzamait tárják fel a kisebbségi magyarság sorsát boncolgató esszék. Ezek közül az egyik kiemelkedő Komáromi Anna Réka: „*Hazátlanabb az én szavam a szónál!*” című írása, melyben Pilinszky mellett Márait idézve olvashatjuk: „Nincs más haza, csak az anyanyelv. Milyen igaza van Márainak! Hiszen nyelvében él a nemzet, s ebben a globalizálódó, elszürkülő világban csak akkor őrizhetjük meg magyarságunkat, ha féltő szeretettel óvjuk nemzeti kincsünket, édes anyanyelvünket.”

Ezek a nemzeti identitás: nyelv – közösség – megmaradás sors- és lét-kérdéseire töprengő esszék a keresztény-magyar létfolytonosság igaz és hű sorstűkei. Babits Mihály is hasonlóképp mutat rá a nemzeti lélek és a nemzeti nyelv fogalmának jelentőségére *A magyar irodalom* című esszéjében, mikor azt írja: „Minden művészet annál értékesebb, mennél nemzetibb, mennél jobban differenciálódott minden irányban, a nemzeti irányában is. S az irodalom, a nyelv művészete, annál értékesebb, mennél nemzetibb a nyelve”.

Sztojka Borbála

II. Rákóczi Ferenc nyílt levele Kárpát-medence polgáraihoz*

„Sírnak a csillagok, bujdosnak felhőkben.”

Rodostó, 1735. március

Már huszonnégy esztendeje, hogy kénytelen voltam elhagyni édes hazám földjét. Talán azért ízelgetem bujdosó kuruc katonám énekét, mert mondanivalóm neki is szól. Érzem, erőm egyre fogytán. Sietnem kell, mert fontos dolgainkat tovább kell adnunk az utókornak...

„Zöld erdő harmatát
Piros csizmám nyomát
Hóval lepi be a tél...”

Bujdosásom utolsó állomására a Márvány-tenger melletti Rodostóba elkísért néhány hűséges emberem. Velem tartott Bercsényi Miklós gróf, Forgách Simon gróf generálisom, Esterházy Antal gróf tábornagyom, Csáky Mihály gróf udvarmestere, Sibrik Miklós ezredes kapitány, Mikes Kelemen íródeákom és még nagyon sokan. Mikes Kelemen fogalmazta meg: *„énnekem semmi okom nem volt hazámból kibujdosni csak az, hogy nagyon szerettem a fejedelmet.”* Itt nagyon erős szálak kötöttek össze a hitben, a hűségben, az egymás iránti tiszteletben és szeretetben.

Sok közös dolgot kellett megbeszelnünk, hiszen annak ellenére választottuk a bujdosást, hogy személyemnek kétszer is felajánlották a lengyel koronát, majd Európa fontosabb országaiban számos csábító ajánlatot tettek. Nem alkudtam meg, nem játszottam el a nemzet becsületét, őseink bátorságát, Szülőföldünket, emberi tartásunkat Gyömrői beszédemben már 1705-ben megfogalmaztam: *„...Áldozzatok személyemet s kezébe adjatok ellenségemnek, csak magatoknak s nemzetünknek szerezhessetek evvel szabadságot. Örömmel megyek sötét tömlöcömbe... csak tudjam, hogy mindezekkel édes hazám s nemzetem boldogságát elnyerhetem. Engedjétek keressem ellenségem fegyverét inkább, mintsem veletek együtt haldokló, gyalázatos életet éljek! Vagy ha bennetek vagy az magyar vér, véretekhez való szeretet, bosszujátok gyalázatunkat, azon hazánk áruló büntetésével, az kik nemzetünknek s mindnyájunknak becsületét gyászban öltöztettek! Magatok pedig, ó fiaim, ó társaim,*

* A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem hallgatójának a pályamunkája egyetemi kategóriában első helyezést ért el.

segítsétek magatok boldogulására való igyekezetimet, vigasztaljátok elkeseredett szívemet, hogy veletek élet s halál között kereshessem... hazám, mind-nyájunk boldogulására célzó igyekezetemet!"

Elhatározásom, hogy kitartok nemzetem és annak szabadsága mellett, az események sodrásában, az évek múlásával csak megerősítettek hitemben. Üzenem az utókornak, hogy minden nemzet egyszери és megismételhetetlen érték. Egy sajátos arc, Istennek egy gondolata. Senki nem adhatja azt az értéket, ami a magyarság, csak mi magyarok. Nekünk magyaroknak, az egyetemes emberiség iránti kötelességünk saját magyarságunk megőrzése. Mert ez az a gazdag-ság, amit mi adhatunk az egyetemes emberiségnek. A Kárpát-medence népeinek üzenem, hogy csak abban az esetben maradhatnak fenn, ha emberi jogaikért következetesen síkra szállnak, nemzeti érdekeiket nem rendelik alá más nemzetek akaratának.

Az ember akkor is szereti hazáját, ha már csak lelkében pislákol, és ha a haza irányítói nem a legmegfelelőbbek, esetleg idegenek. Akit jó emberanyagból gyúrtak és nem rabszolgának nevelték, még akkor is szereti hazáját, ha onnan elüldözték, vagy akaratán kívül távolesett testvéreitől.

A becsületes és jellemes ember nyíltan kiáll a jó mellett és a rossz ellenében, azaz a jó ügyet és a nemes eszményeket bármilyen helyzetben és nyíltan képviseli. „Justam causam deus non derelinquet” (Az igaz ügyet nem hagyja el az Isten!). Mi pedig a jó ügyet és a nemes eszményeket választottuk és szolgáljuk most is, hiszen «a haza nemcsak föld és hegy, halott hősök, anyanyelv, őseink csontjai a temetőkben, kenyér és táj, nem. A haza te vagy.”

Ezt hittem és hitemben bajtársaim megerősítettek. Az utódok látni és méltányolni fogják, hogy a régi szabadságjogok visszaállítását fogalmaztuk meg BREZÁN- i Kiáltványunkban is. „Cum deo pro patria et libertate” jelszóval zászlónkon olyan széles társadalmi háttérrel rendelkező mozgalmat indítottunk, mely a maga oldalára tudta fordítani a rendeket, sőt, a Kárpát-medence nemzetiségeinek többségét: ruszinok, szlovákok, románok, németek támogatták szabadságharcunkat (való igaz a rácok, horvátok különböző okokból nem csatlakoztak hozzánk). Mi már a kezdetek idején tudtuk, hogy a nyelvi, vallási különbségeket kihasználva a bécsi udvar „divide et impera!” (Oszd meg és uralkodj!) politikája a nemzetiségek megosztását célozta. A Kárpát-medence népeit azonban ugyanazon terhek sújtották, mint a magyarságot. Szabadságharcunkban „... ki –ki édes hazája, nemzet mellett” vállalta a közösséget a magyarokkal.

Legyen intő példa elsősorban a jövőnek, hogy Európa nagyhatalmai csak alkalmi szövetségeket látnak a kis nemzetekben, csak addig támogatják ügyüket, amíg azt saját céljaikra tudják felhasználni. Példaként szolgáljon külpolitikánk mind a szabadságharc idején, mind száműzetésében. Azért munkálkodtunk, hogy Magyarország a követendő európai közbékének részese lehessen. Ezért építettük dip-

lomáciai kapcsolatainkat, alkudoztunk a nagyhatalmakkal. A korszak politikai életének olyan személyiségeivel tárgyaltam, alakítottam ki szoros kapcsolatot, mint a Napkirály (XIV. Lajos francia király), II. Ágost lengyel király, I. Péter orosz cár vagy Farnese Erzsébet spanyol királynő. A franciák is a törökök is csak ígéreteket és nem konkrét segítséget adtak. Arra akarták személyemet és követőimet felhasználni, hogy zsoldosként idegen érdekekért áldozzuk életünket. „Barátaink”, „támogatóink” az Utrecht-i és Radstadt-i békét úgy kötötték meg, hogy sem személyemet, sem Magyarországot meg sem említették, még fiaimat sem engedték hozzám, kiszolgáltva, elszigetelve kénytelenek voltak továbbra is a bécsi udvarban élni.

Legyen intő jel a jövőnek, Kárpát-medence népeinek, hogy mindannyiunk édes hazájának szent szabadsága, függetlensége csak úgy valósulhat meg, ha összefognak, számúznak lelkükből minden nemzeti gyűlöletet, készen állnak egymásért is áldozatot hozni, akkor boldogok lesznek.

Nagyon lényeges kérdésnek tartom a Kárpát-medence hányatott történelmének egyik jelentős tényezőjéről, Erdélyről is szólni, hiszen az itteni szabadságszerető népesség számos alkalommal bebizonyította édes hazánk iránti hűségét. Szent szabadságunkért vívott küzdelmünkben főleg az a székely nép támogatott, amely 1505-ben Udvarhelyen, 1506-ban Agyagfalván tartott székely nemzetgyűléseiken drákozi intézkedéseket hozott a székely szabadságot megsértők ellen. 1568 a Torda-i országgyűlésen egész Európában példa nélküli intézkedést hoztak Erdélyben: megtiltották, hogy vallásáért hitéért bárkit üldözzenek. Erdély önálló fejedelemsége, a vallásszabadság országa Európa nemzetközi egyensúlyának egyik jelentős tényezőjévé vált.

Erdély magyar, székely, szász, román lakosai közös török, tatár ellenes harcukban, ősi szabadságjogaikért, a haza függetlenségéért szálltak síkra. A kortárs, vargyasi Daniel István szerint „... Háromszék és Csík népét a kurucok, a magyar nemzet ősi szabadsága visszaállítására színe alatt megnyervén és Rákóczi részére csábítván állították maguk mellé.”

Az 1704-ben közzétett Barcasági kiáltványban fogalmazták meg a székelyek: „*Intünk és kérünk, sőt kényszerünk is e hazából való akármilyen nemzetből álló igaz haza fiait... közönségesen velünk együtt fegyvert fogni.*” Mindezekért felhívom az európai népek közösségének figyelmét, hogy a székely nép ma is és a jövőben is létezni fog, szülőföldjén őshonos, a népeket megillető joggal bíró cselekvő közösség, mely élni akar és mindenkor ő fog dönteni sorsáról, jövőjéről, ragaszkodik ősi hagyományaihoz és nem lesz hajlandó soha idegen uralomnak alávetni magát.

Végezetül ismét Gyömrői beszédemből üzenem a jelennek és a jövőnek, minden édes hazáját és annak szent szabadságát szerető embernek: „*nem kívánok birodalmat, nem kincset tületek s nem egyebet: az igaz, bátor magyar szívet, hogy az magaméval összekapcsolván, veletek éljek és haljak!*”

Ferenc fejedelem

Búzás Huba

Síratódal

1961. augusztus 13-án épült fel a Berlint kettészelő fal

emlékek agyontaposott levelét sose hordja a szél, de tán egy orkán fölrepítheti,
Isten! ne segíts, de ma légy a tanúm, ki, ha láttad kiömlő vérüket – a lelki
hontalant –
sokszáznyi esett el a berlini falnál, nevük
legyen: *örök barátaink...*
hitték: valahol csakugyan van egy tér,
ahol megállhatunk, egy utcasarok,
ahol elidőzhetsz
s kiejtheted ott ama szót is akár, hogy az égbolt kelet
felől erősen beborult, esik,
ahol emiatt nem sűg be sunyin buta szomszéd... hitték, igen,
megmászható, hát, állj meg itt, kudarcaikat, ki, ha könnyezed és
mondj
egy halk imát a hátbalóttekért, ki hallod a
vér csobogását,
abból viráguk nyílik épp talán,
avagy csak
a képzeletedben?
a fal repedéseiből? különös liliom és pár szívvirág-
szírom és mályvarózsa is
piroslik, akár a rosé-bor, csöpp kövicserjék gyerekkórusa zeng
csengettyű-dallamot, gyöngéd síratódalt értük e csendben:
nevük legyen: örök barátaink...
ki erre se jársz, de ma mégis, érettük
állj meg itt s reméld: eljő az az orkán,
leomlik a fal

Vércseppek Golgotánkon

álmom nem üldöz, ám azóta nincs különbség alvás és ébrenlét között:

naponta látom apám nehéz alakját, izma feszül meg
a tölgyfarúdon, mégis, nem a rúd, hanem talán a néma
kín, valami végső

elszánt erő támasztotta be jókor a szoba
ajtáját, mit részeg orosz dorbézolók akartak
törni be dorongokkal éjfél után,
hogyméremlő anyámat is

meghágják úrjogon, mint kinn a többi nőt... behallatszott a
zenebona-zrí, zshivaj,

rimánkodott – velőtlen félsikoly – egy
szalmaágyastul elvitt leány, aztán csak gyors
rácuppanások, neszek a faluvégi házból,
szórványosan lövöldözés
és tangóharmonikaszó,
vércseppek Golgotánkon...

pitymallott rég, mikorra

a *fölszabadított* falu elcsöndesült, előbiccent a
félighótt harangozó

s a lépcsőn gimnasztyorkás tiszt bagózott, szájából magyarul - törött
kolomp akár – kondult a szó egy véres napjövét elé:

disznó vagyok, bátyuska, seggbe rúgj!

s a háborúk sarát megjárt apám, a táltos
– alig lenézve rá – legyintett: tudod mit,
Szergej, menj haza! rúgjon csak seggbe
Turgenyev

Anyezska

hová lett mind a sok-sok év, hová az ember, kik éltek egykor, ők, a múltó pillanatban,

hová lett – eh! – a sok-sok múltó pillanat, megtértek mind az örökkévalóba? hajh, de hol van az! a perc, mikor anyámmal rádóci házunk padlásán lapultam, valami csecsbecse kis karkötőt rejtett el ott a limlomok közé, de – huhh! – hallottuk épp feljönni őt:

a nap hintázott varkocsán,
frissen vasalt gimnasztyorkája ráfeszült, de már Fiastyúk villózott váll-lapjain,

míg szertekandicsált, lopakszik-e netántán
Fritz a sok kacat között... azt pirkadatkor félig meztelenre vetkőzve mosdott kinn a kútnál,
lesgéltem fészterünk mögül aranyló körte-melleit

– jajj! – észrevett, mosolygott az ujjait emelve:

kölyök! Anyezska elnászpángol tégedet! hajlékony testéről – azóta gőzölög – víz gyöngyözött a hajnali hidegben...

Berlin alatt Oderhaffnál esett el,
később egy festményen láttam viszont a firenzei Uffizi falán:
tündöklött – örökkévalóság! –
egy rávetült csöpp napsugárban, nagy ég!
lehet, hogy valaha
tán Botticelli nője volt?

Menekültek

pillanatunk, mely akkor létezett, de nyomban elillant és a múlt szerelvény nyílt platója, a hely, hol éppen elidőzött, mint a fény

vagy mint a végtelen egy csücske, visszatért
ne hidd el! – félévszázad távlatából: a pesti

Vörösmarty téren ültem

a Café de Paris-ban és velem

kissé rézsút, de szemben ült le ő, Dusan, a

szerb trieszti srác,

mint akkor is, mikor anyám

kulacsból vízzel körbe locsolta magát, nehogy a
tetvek hozzá által keljenek,

mert szórta szerb, horvát meg macedón a háború után
Belgrád felé...

már félnap együtt zakatoltunk

úgy harminc-negyvenen a napban, mikor

meglökte vállamat:

te, jó neked, hogy él anyád

– így magyarul – *enyémet a kommandó lelőtte*

– hol? – *Krakkó főterén* – miért? – *azt nem tudom, csak azt láttam:*
eperfagylaltszín vére folyt,

hja, és van hová haza menj, hazátok...

tán létezik egy pillanatra Isten:

eszméletünk, gyerekkorunk – titok...

– *a régi tested ez, amelyben ülsz?* –

nevetett rám barázda arca

s a mindenségen áthajoltunk

– hisz' visszatért a pillanat – hogy

megfogjuk egymás kezét

Kis Pál István

Szarkofág* a Dunán

A folyó vize, itt a kanyar utáni egyenesbe érve, álmosan lelassul. A hajósok tudják, hol álljanak meg, ha az éhes és fáradt hajtóknak, meg persze a vontatólovaknak, muszáj néhány óra pihenőt elrendelni. A hajó, a parton kikötött vontatókötél és a két horgony láncainak őrizetében, alig mozdul, a csitult hullámok ringatásától épp mintha aludna. A bivalyokat a bogyziszlói rakodás befejeztével visszaterelték a partra, ám nehéz szaguk makacsul itt maradt. Talán mert a hátrahagyott lepényeiket épp csak a vízbe lökdösték. Nyomukat felmosni a hajóinas dolga lesz hajnalban... a pulykatojás képű kamasz már meg is kapta parancsba, ha jól értettem a szerb parancsnok szavait.

A tűző napon kellemesen hűsítő szellő éjszakára erősen lehül, olykor kellemetlenül hideg szellé erősödik. A légénységi szállásnak tűnő faházikó mellé húzódok, van ott egy pad is, leülök. Az ablakon kiszűrődő fényben a szakállas szerbet figyelem, amint a kormány rögzítésével bíbelődik. Gondolom, így kipányvázva is irányban akarja tartani a hajót, minél kisebb kapaszkodási felületet adjon a folyóvíznek. Fogalmam sincs, honnan tudja a folyásirányt ebben a szinte vaksötétben. Nem lehet könnyű dolog, elég sokat piszmoz vele. Csendben nézem, és áldom édesanyámat, aki valahogy csak beletukmálta a többnyire papírt és írószerszámokat tartalmazó csomagomba a bekecset. Kellemesebb utazásra számítottam. A szállásépületbe láthatóan nem akarnak beengedni, merthogy a szemükben csak a rakomány tartozéka vagyok. Pedig ezen a padon bajos lesz az alvás. Csak megkérdezem az én emberemet, hátha megszán valami megoldással.

– Kormányos úr! – lépek a hátratett kézzel álldogáló mogorva hajós mellé. – Hol alhatnék meg a hajóján?

– Nem kormilár, én kapetán vagyok – húzza ki magát sértett büszkeséggel –, de a hajó nem enyém. Itt bárhol feje alá tehet a csomagját, nem kényelmes, de melegebb a pusztá földnél.

– Van olyan hely, ahol legalább a szél nem fúj?

– Lemehet a hajófenékre, de nem ajánlom, a kölesrakományban sok a patkány. Ott patkány, itt szél – ereszt meg egy gonoszkodó mosolyfélét –, ezt választhat.

– Egy takarót legalább tud adni? – próbálkozom még kissé reményt veszve.

– Takaró itt az ég meg a ponyva – mutat kissé türelmetlenül körbe, a fakorlátok mellett sötétlő kupacokra –, de csak akkor ajánlom, ha esik... alábújni!

* A Szekszárdi Szarkofág néven ismert római kori faragott márvány sírláda 1846-ban került napvilágra, s mint egyetemes értékű régészeti leletet, még abban az évben hajón Pest-Budára, majd bivaly vontatta szekéren a Nemzeti Múzeum frissen elkészült épületébe vitték. Ma is ott látható.

– Az ivóvizem is fogytán – akasztom le nyakamból a kulacsomat – az talán még akad?

A mord hajós elveszi, kihúzza a dugóját, majd miután megszagolta, a maradékot a fedélzet deszkázatára önti. A kormányrúd mellől felveszi a zsinégköteget, a végét ráhurkolja a kulacs nyakára, majd egy széles mozdulattal a vízbe dobja. Na, a csikóbőrnek alighanem vége, gondolom, de nem szólok, már így is elég goromba.

– Mi vizet nem hozunk – nyújtja vissza az ily módon megtöltött kulacsot –, a víz hoz minket... Amit mi hozunk, az jó bor, szekszárdi vörös, ha kér az úr, küldök majd inassal. Egy meszely három krajcár, ez az ára... két meszely a cserépkulacs-csal együtt tizenkét krajcár... én is ennyiért kapom – fúzi hozzá a nyilvánvaló hamisságot.

– Kérek egy kulaccsal – hagyom rá –, annyit, ha jó a bor, tényleg megér.

Újra csak a kormány felé fordul, azzal babrál, a társalgást láthatóan befejezte. Nem loptam magam a szívébe, de igaz, ami igaz, ő se lett a kedvencem.

– Köszönöm a segítséget – fordulok el én is nem titkolt bosszúsággal –, Kormilár úr! – teszem hozzá, csak hogy ő is bosszankodjon.

Felkelt a Hold, a fényénél most egészen jól látok. Körbejárva a hajót, meg kell állapítanom, hogy a legszélvédettebb hely a víz fölé emelkedő hajóorr fedezékében van. Odaráncigálok egy kisebb ponyvakupacot. Fészekké rendezgetem, abba fekszem. Egész kényelmes. A motyómat inkább magam mellé teszem. Félttem a tollaimat meg a tintásüvegcsét. Azt meg jó, ha megjegyzem egy életre, vonom le tanulságomat a fészkelődés nyomán csituló bosszúsággal; az utazáshoz víz is kell, bor is, különben a sors vagy az idegenek kegyére szorul az ember.

Szinte hangtalanul érkezik és kuporodik mellém a hajósinas a boroskulaccsal. Nagyot ásít, jelezve, hogy álmából verte fel a kapitány. Mezítláb van és gatyában, barna bőrrel úgy olvad a sötétbe, mintha csak egy árnyék lenne.

– Hoztam uram, egy vízmerő edényt is zsinórral – tolja elém lopva a kis bádog-edényt – ne azt a szép kulacsát kelljen a Dunába merítgetnie – teszi hozzá félős halkán.

– Köszönöm – veszem a hangom én is suttogóra – igaz is, nem piszkos meg büdös a Duna vize?

– Itt a fősodrásban tiszta, mellékíze sincsen – vonja meg a vállát –, de ha melege kerül, hamar megposhad.

Kinyújtott tenyerébe számolom bőrzacskómból a tizenkét krajcárt, aztán ket-tővel még megtoldom, a másik tenyerébe dugva. Csodálkozva nézi, majd miután a zsebébe dugja, úgy bök ujjával a nem létező sapkája felé, mintha tisztelegne. Felegyenesedik, álldogál zavartan, aztán kiböki:

– Azért csak ne haragudjon a kapitány úrra...

– Miből gondolod, hogy haragszom rá?

– A szálláshelyre behallatszott, hogy bosszantásul kormilárnak mondta... Pedig rendes ember, és kiváló hajós, úgy ismeri a Dunát, minden zátonyát és rejtett csapdáját, mint a tenyerét, elvinné akár csukott szemmel is a hajót egészen Bécsig.

– Na, és az a délutáni pofon?

– A pofon? Igaz, mintha a falnak rohant volna az ember, de megtérül az már a következő étkezésnél, merthogy nyomja ám az a pofon a lelkét, s csak amolyan vigaszul, kétszer is vehetek magamnak a közös tálból. Azért, ha tehetem, elkerülöm, mert egyébként se szabja rövidre az ételadagomat.

Ezen az okoskodáson már igazán muszáj nevetnem. Ő persze nyomban eltűnik, hangtalanul, ahogy jött. Mielőtt folytatnám a fészkelődést, megkóstolom a kulacs tartalmát. Ismerős íz, a Töttös gazda bora, alighanem a kisbödő dűlőből. Ezt hajóztatja hát a pest-budai kocsmárosokhoz, bizonyonnyal jó pénzért. De hiszen jól teszi, ezért a vörösért ott aligha meg nem megsüvegelik. Nekem se kell jobb, éjszakára altatónak. Ledőlök végre.

A szemem már annyira megszokta a sötétet, hogy a fedélzeten szinte mindent látok. Az égen is, a szórványos, de gyorsan szaladó felhőpamacsokat, a közülük elősziporkázó ezernyi csillagot. Utóbb a zajokat, a hullámok ütemes csobbanásait is hallok, és már tudom élvezni a hajó szelíd ringását is. Hm... nem is annyira kellemetlen. Becsukott szemem egyre nehezedő pillái alatt tervezgetem, mit írok majd a Pesti Napló olvasóinak a Szekszárdon fellelt római szarkofág Pest-Budára való utazásáról.

...

Különös ez a mitologikus kép, a rajta szereplők mintha egymás fényében ragyognának. Euterpé maga a törékeny tünemény, mint mindig. A szarkofágot szállító ormótlan szekér mellett áll, s az oldalába faragott kettőskehelyből előtekeredő szőlőindán játszik az ujjá. A törött fedőlapon üldögélve dúdoló félmeztelen férfi, Apolló. Kezében a kés, mintha véres lenne. A jól ismert jelenetre gondolok. Megtapogatom magamon a bőrt, sértetlen, nos, hát nem én vagyok Marszüasz... Akkor ez nem rémálom... egyelőre nem.

Nem mozdulok, jobb, ha nem látják, hogy ébren vagyok. Ők is úgy tesznek, mert nyilván tettetik, mintha nem látnának engem. Apolló saruszíjába tűzve a kését, felveszi a lába mellől a kitharát, és elkezd pengetni. Ógörögül skandál hozzá valami dalfélét az isteni költészetről. Nem nevetséges, de kicsit avitnak, mondhatni primitívnek hat. Óvatosságra int a zenével rám törő késztetés, hogy vele, vagy inkább a dalába beleénekeljek. Amikor vége a dalnak, Euterpé egy ismerősnek tűnő üveghelyből borral kínálja. A költőisten megkóstolja, önt egy keveset a hajófedélzetre, kiissza, majd visszaadja Euterpének.

A kókoporsóban talált üvegedényre, az áldozókehelyre gondolok; vajon az istenek kinek áldoznak, kinek énekelnek? Apolló most valószínűleg nekem, mert újra rázendít. Akaratlanul is megmozdulok, s mintha e moccanásra reagálna, elindul

felém. Közben zenél, és a szemét le nem véve rólam, az emberi hiúságról énekel. Mellém ül a fedélzet korlátjára, Euterpé kezében az újratöltött boroskehellyel követi, aztán ő is leül, de az átellenes oldalamon.

- Na, hogy tetszik a dalom, énekes filozófus?
- Isteni! – Ülök fel álszendergésemből.
- Szeretnél te is isteni dalokat írni?
- Ki ne szeretne?
- Te ugye szoktál írni?
- Szoktam.
- Milyeneket?
- Emberieket.
- Az enyémnél jobbakat?
- Emberibbeket.
- Tehát rosszabbakat!
- Inkább csak emberibbeket...

Euterpé látva Apolló ébredező bosszúságát, mintha meg akarná engesztelni, felé nyújtja a boroskehelyt. Fejét rázva elhárítja, majd egy kínáló mozdulattal felém tereli az italt. Ez tényleg a „vasa diatrete”, konstatom, így inkább én is elhárítom:

– Egy Isten áldozópoharával ember nem áldozhat! – teszem hozzá, mintegy magyarázatképpen.

- Látod, mi van a kehelyre írva? – kérdi komor tekintettel.
- Látom. Az van rajta ógörögül: Áldozz a pásztornak, igyál, s élni fogsz!
- Az isteneknek nincs áldozókelyhük, nem kell áldozniuk, hogy hosszú életűek legyenek... Igyál és áldozz vele emberként, úgy ahogy az emberek szoktak!

Felkel, folytatva félbehagyott dalát az emberi hívságokról, nyugodt, kimért léptekkel elindul az ég felé, és eltűnik a sötét semmiben. Megkönnyebbülten tápáskodok fel ponyvafélszékemből. A holdfénynél jól látható, hogy még a szarkofág oldalán lévő mitológiai jelenetből is eltűnt. Euterpé nem mozdul, csak mosolyog, újra csak felém nyújtva a kezében tartogatott kehelyt. Elveszem, belekortyolok, majd tartalmát a fedélzet deszkáira csurgatom.

- Talán szőlő vagy bortermelő vagy? – kérdezi szelíden.
- Nem, dehogy – tiltakozom –, de hiszen tudod, csak egy költő vagyok.
- Akkor ne így áldozz! – simul hozzám szelíd derűvel – idd ki, ami benne van, aztán próbáld meg inkább egy verssel.
- Egy verssel?
- Vagy épp csak egy sorral – vonja meg a vállát –, írd át, mondjuk, ami a kehelyre van írva!
- Azt, hogy áldozz a pásztornak, igyál, s élni fogsz?
- Igen!

– Hm, tetszik az ötlet, talán menni fog – rövid töprengés, aztán már jön is a kért verssor átköltve – Áldva a pásztor a korttyal, éltet örökkön e bordal! Ilyesmire gondoltál?

– Bizony hogy ilyesmire!

– Ennek igazán örülök.

– Örülhetsz is, mert, noha nem vagyok se Érosz, se Aphrodité, ma éjjel jutalmul, a számodra legkedvesebb nő képében foglak elringatni.

A hullámokat kergető szelet máris simogatásnak, a holdfényt csendes intimitásnak, a durva hajóponyvát puha bársonynak érzem, Euterpé, ahogy ígérte, mint az öleléssel ringató kedves múltja velem az álomidőt! Remélem, tényleg itt marad reggelig.

...

A bújócskát játszó napsugár pimaszul incselkedik verdeső pilláimmal. Érdekes, mennyire könnyű és pihent vagyok. Kíváncsian fordulok a fedélzet közepén álló szarkofág felé, Apolló az oldalába faragott mitológiai jelenetben most is épp Marszüaszt, a nagyravágyó költőt készül megnyúzni. Nem bírok a bennem munkáló kíváncsisággal, s a törött fedél résén benyúlva megkeresem a szalma közé ágyazott áldozókelyhet. Hm! Még lötyög az alján egy kortynyi bor. Kihörpintem, majd elégedetten visszateszem a helyére. Hamar csak elő az írószerszámaimmal, az üres papírlapokból kötött könyvecskémmel, mert ezt most gyorsan le kell jegyeznem:

Lám, ha a kelyhen a szép szó ünnepi éneket oltó,
azzal a bor csupa mámor, pásztor a javából.
Bölcs, aki tudva, mit így lát, versbe idézi a titkát;
Áldva a pásztor a korttyal, éltet örökkön e bordal!

Kerék Imre

A szamóca

parafrázis Csokonai versére

Kellő íze fügének,
rozmarin illatárja,
s a rukerc vérpirossa,
mily gyönyört rejt ín्यünknek?

Hát még ha elvegyülnek
e bűvös érzések? –
Cseresznye, meggy ígésző
s hajnalszín ugyanakkor.
Édes a sárgadinnye
szagja, akár a nárdus,
s íze mennyei nektár,
a rózsza bíbor kelyhe
harmatot permetez ránk,
merő ámbrát akárha.

Ládd, ha rukerc, fügécske,
sárgadinnye, cseresznye
és rózsza öszvesülnek
a szamóca húsában:
mindegyik drágalátos,
ha forró ajkat enyhít;
s illatjuk mint nepente
jonhunkban szerteárad.

Ó, kis szamóca! téged
én bájos istennőknek
vinnélek asztalához.
Sőt, ha dalolni tudnál,
s csókolni: drága Lillám
piross ajka lehetnél.

Pásztorok

parafrázis Takáts Gyula versére

Szőlőm már betakartam óva,
borom először sűrűdik.
Cinegék lesik a prészázat,
ringatva aszú rózsák kelyheit.

Aztán a gyümölcsfákra átal
röppennek, hátha még akad
poshadó körte vagy dióbél;
almában fonnyadoz a mag.

Szél-síppal suhancok versengnek,
szájuk dermedt, ahogy danásznak,
előttük jönnek gőzt lehelve
a zörgő kukoricaszárak:

mint hajdan a három királynak,
ragaszt a dér nekik szakállat,
Gáspár, Menyhért és Boldizsárnak
csillaggal ékesített koronákat.

– Mária, babád vedd öledbe,
dúdolgass neki éneket.
Pólyába téve kicsi testét,
jó asszonyok, segítsetek!

– Ugorjál, fiam a pincébe,
hozd a demizsont sebesen.
Étkeket és bort az asztalra,
alája szalma-köteget:
meg ne fázzon a csöpp Gyerek.

Ilyen fényes vendégeket
illendően fogadjunk.
Beljebb, beljebb koronások.
Kalap nélkül még megfáztok.
Itt a kezem, Miurunk. –

Koncsek József

János Kórház, orgonás...

Volt, hogy csak a hídig mehettem el vele. Kért, hogy ott szálljak le, ne menjek tovább. Ugyanis neki ott kell leszállnia, és nem szabad megtudnom.

Azért... még integetett, ahogy tovább haladt a szerelvény – mert máskor meg fennmaradtam, a végállomásig utaztam és onnan vissza, ahol már nem volt ott. Aztán az alsó végállomás.

János Kórház, Orgonás... Erdei iskola... és vissza...

És most együtt utazunk. Egészen föl. Ott van egy vadkörtefánk. Tízéves volt, amikor belevestem az „A+T” jelet. A mi jelünket. A kislánnyal. A nagylánnyal.

(1982–2019)

A nő szája

Hannának különösen a szája szép. Van egy magyar – ő énekesnő –, Hanna, ugye, színésznő, mondom a magyar szép nőnek is hasonló a szája. De Hannáé szebb. Egyébként mind a kettőé. Hannáé – hogy is mondjam – érdekesebben szebb.

Aztán Gyöngyi.

Az ő egész lénye... megáll most a tollam, nem találok rá kifejező szót. Ez úgy van, hogy ha írom, akkor visszajövök egy racionális helyzetbe, helyett nem írok, csak nézek magam elé, és jó így maradnom, szóval csupán „bennemlegyenmeg” módon lennem vele, Gyönggyel. Mert hívtam így is. És Gyöngyösnek is. Gyöngyöshöz képest az előbb mondott két nő finomabb.

A hasonló szépség mind a háromnak a szájában van. No, nem benne, belül.

Az érdekesség a szájuk hasonlósága, az, amiért együtt mondom őket. A kifejező szemük is nagyon hasonló, és ebben Gyöngy biztosan egyenrangú a kettővel, sőt, Gyöngy tekintetében egy mélyen barátkozó belső melegség is van, míg Hanna meg az énekesnő egyszerűen osztályon felüli szépség.

Lehet, Gyöngyös felett ők is elnéznének azzal a bizonyos „nem tudomásul vevő” női nézéssel. Azzal, ami a másik megalázásának legkifinomultabb módja.

Én – a magam részéről – férfiként, ugye, találkoztam már ilyen női nézéssel. Ahogyan engem néztek le. De Gyöngyit is így néznék le. És azt hinnék, ők a szebbek. És ebben igazuk is van.

Gyöngy viszont lélekmelegen szebb. Ugye ismerős az, amikor egy nőnek egy

pillanatra megáll, elakad a beszéde, nem is beszéde, hanem hogy úgy mondjam, az addigi viselkedése, és ilyenkor gyors lélegzetvétel szokott lenni a nőknél, kis csend, kis szünet van... beszéde vagy még inkább a mosolya követi ezt a kis csendet.

Ilyenkor a tüdejéből átérződik a sóhajtáshoz hasonló kilélegzés – mint valami kis szellő, de a szellőnél gyengédebb – ez az, amikor olyant sikerült mondanom neki, ami, nyilvánvalóan nagyon megérintette őt.

Az ilyen – úgy mondom – lélegzetalálkozást nem kell követnie a megszokott homlok összérintésnek, sőt még inkább nem a tenyerednek az ő arcára tevésének, nem kell, mert ennyi elég, nem kell elsietni.

Mindjárt idetolakszik most emlékeimből egy majdnem triviális eset. Nem fontos, ki volt – no jó, egy igen izgató asszony – aki szándékosan küldött arcomba egy illatos kilélegzést a jól ápolt szájából. De gyomorból lökte föl a levegőt... hogy „itt kell-e leszállnia az Astoriához?”

„Hogyne, hiszen tudod, te gyönyörű, látom, hogy a Pipacsba akarsz te menni, s te jobban tudod, mint én, én a csóró egyetemista...”

Az a jó, ha nincsen elsietve...

S az ilyesmi ugyanaz, mint amiről az elején beszéltem, hogy megáll, hogy leáll az ember, mert nem jó elsietni, jobb lassan kiélnézni a dolog lassú kibontakozását. Ha úgy van.

Gyöngyiben a szája volt a legérdekesebb. Ezért beszélek Schygulláról meg a magyar énekesnőről. A szájuk miatt. S olyan ez, amikor leírom, mint amikor a lélegzetszünet után tovább kell haladnia. Mert tudja, hogy létrejött köztünk a kapcsolat. A sóhajtásával. (Gyöngyinek az alsó ajka egy kicsit teltebb volt.)

Nevettem is magamban, hogy Gyöngyi, te a pápuák vagy mik, azok közül a szájukba fatányért ékszernek bedugó, illetző néger nők közül vagy? De neked a Jóisten csinálta ilyenre a szádat, nem valami fatányér.

A szerelmi előjáték nem a mozdulattal kezdődik. A beszéddel kezdődik. A lélegzettel.

Ez a te szájad.

Egyébként a Pipacs neve most Stage Club, az Aranykéz utcában.

Mi ott sosem jártunk.

Gáspár Aladár

Felfelé

*... mert most éppen
konokul felfelé haladsz
egy magasba ívelő,
ingatag lépcsősoron.
A vágyad visz egyre feljebb,
az igényeid ingerelnek, s
késztet a kíváncsiságod is:
feljutni minden áron,
arra a láb sosem taposta
márvány-padozatra,
ahol az eszményi lét
aranyszabályai olvashatók
smaragd-táblára vésvé.
S ha majd ott fuldokolsz
azon a legfelső fokon,
a szembesüléstől lenyűgözötten,
elfog az űrnyi szégyen,
és eldúdolsz érzékien
egy megrázóan kétes
alig hallható hálaéneket.
Aztán zokogva-siratva,
ünnepled, gyászolod
végleg lent hagyott,
gyarló emberségedet.
A bizonyosság izgalma
addigra kihal belőled,
de töprengsz, tébláboldsz üdvözülten,
mert feljutottál, hogy ott lehetsz.*

A szem

*az ő szeme volt az
bár nem teljesen sajátja
belőle sarjadt s aztán
mindig kémlenni kész
konok kísérője lett
fényes tekintetével
mindig feléje fordult
szemügyre vette
követte nézte vigyázta
kutatta őt figyelmesen
kíváncsi volt és kegyetlen
vizsgálta minden részletét hogy
azok tényleg helyükön vannak-e
mozgása ritmusát méregette
szavai részarányait is számba vette
ítélkezett cselekményei felett
mennyire hasznosak és kellően élénkek-e
meg a hibái helyre hozhatók-e még
elképzelt külön szem volt tehát
rajta kívül mégis tőle függő
eleven testrésze szinte
hűvösen figyelni tudta
énjét annak szempontjai
szerint nézte elemezte
hozzá igazodva
látott viszonyított ítélkezett
hasonlít-e már arra
amit a szem látni szeretne
egymástól függték
a szem általa észlelt
ő meg e szigorú szem
léptékét követte
olyan elfogulatlanul
ahogy az tőle tellett
személye a szem látomása
mintájára módosult*

Kégl Ildikó

A szókelelkű nő

A nő barna volt, de a lelke szőke. A szókelelektől pedig nincsen nagyobb sorscsapás. Mert a szőke lélek nem e világra való. Agyonnyomja a világ súlya. Még egy anorexiás világ súlya is. Túlemocionalizált lelkek ezek, gyengébbek a többinél, a sötétebb árnyalatúaknál. A szókelelkűek élete ezért folyamatos küzdelem. Folyamatos, egyenlőtlen küzdelem béklyóba kötött kezekkel, lábakkal, gondolatokkal. A szókelelkűeket szenzitivitásuk köti béklyóba, emiatt nem tudnak szabadulni a negatív érzelmektől, képtelenek feldolgozni a fájó emlékeket, és mindig, mindenért önmagukat hibáztatják. Tulajdonképpen az a legnagyobb hibájuk, hogy túl jók erre a világra.

És ezt Isten is tudja! Tudja, már akkor, amikor a szókelelkű embereket gyúrja, hogy nekik – szülessenek férfinek vagy nőnek, barnának, feketének, vörösnek – nem lesz könnyű majd odalenn, ahol az ember nevű teremtmények élnek. Tudja, hogy a szókelelkű ember többet szenved majd, mint a társai, mert túlérzékenyen éli meg a világot, de azt is tudja, hogy szókelelkű emberek nélkül a világ nem lenne élhető. Isten sajnálja is ezeket a szókelelkű teremtményeket, de nem tehet mást; bizonyos embereket mégiscsak kénytelen különösen szenzitívre gyúrni, és lelküket szőkére színezní, hiszen neki komplexen kell néznie a világot. A szókelelkű emberek tehát szükségszerűek a világ számára – amennyiben a világ szempontjából nézzük őket – , ugyanakkor szükségszerűen áldozatok, ha önmaguk szempontjából tekintünk rájuk. Persze kacifántosabb értelemben áldozatok, mint ahogyan azt a viktimológia leírja. A szókelelkű embernek ugyanis van egy különleges képessége; nincsen szüksége bűnözőre ahhoz, hogy áldozat legyen. Megoldja ő ezt saját személyiségén belül. A szókelelkű ember legfőbb személyiségjegye, hogy tökéletes áldozata önmagának. Önmaga gondolatainak, látásmódjának. A szókelelkű embert ezért van, aki sajnálja, akad, aki bolondnak tartja, mások egyenesen megvetik. Megvetik, mert sosem veszi észre, ha süt a nap, de mindig észreveszi, ha felhős az ég. És mindig önmagát ostorozza, amiért felhős az ég. Szegény végképp nem tehet róla, hogy ilyen lelkiakat. Azt mondják, amikor Hippokratész gondosan megfigyelte és lejegyezte a személyiségtípusokat, a szókelelkű emberekkel igen sokat bíbelődött, létre is akart hozni számukra egy különálló csoportot, de aztán mégsem tette, besorolta őket a melankolikusokhoz. Hippokratész jól tette, hogy ide sorolta őket, hiszen valóban bosszantóan kritikusak önmagukkal, és a megélt élményeikből mintha csak a negatívak érdekelnék őket igazán. Látszólag úgy tűnik, mintha kéjes örömet lelnének abban, hogy a fájdalmas emlékeik között turkáljanak és szenvedjenek. Pedig egyszerű anatómiai kérdés ez; dehogyan akarnak ők szenvedni, egyszerűen ilyenre gyúrták őket.

A barna hajú nő is éppen ilyen volt! Megkérdőjelezhetetlenül szókelelkű. És mint ilyen, a lelke regresszíven szenzitív. És ott élt az ő szenzitív lelkében az a valami, amit Fájó Emlékként definiált. Ott élt benne ez a Fájó Emlék, beléköltözött, ezért hiába nem akart rá emlékezni a nő, egyfolytában rajta rágódott, újra- és újraélte azt. Ilyenkor mindig megjelentek az emlékképek, az emlékképekkel karonfogva pedig jöttek az érzelmek. Azok a furcsa érzelmek, amelyek nem hagyták magukat elnyomni.

A nő okos volt, jól tudta, hogy a bánat és a fájdalom csakis a szöke lelkekre tudnak igazán rátelepedni, azokban képesek igazán nagy pusztításokat végezni. A barna hajú, szókelelkű nő ezért bármit odaadott volna cserébe, csak a lelkét kicserélhette volna egy sötétebb árnyalatúra. De mert ki nem cserélhette, küzdött. Küzdött ellene minden lehetséges módon, páratlan napokon sztoikus nyugalommal, párosokon prométheuszi tüsszel. Ám hiába! Fájó Emlék már kiválasztotta magának a nőt. Tudta, hogy ennek a barna nőnek a lelke szöke. És tudta, hogy ő csakis a szókelelkekben találja meg azt, amit keres.

A túlzásba vitt önkritikára, a destruktív önostorozásra nem alkalmas mindenki, ahhoz szókelelkű kell. Igazán szenvedni, ordítani a fájdalomtól, csakis a szókelelkűek tudnak igazán ebben a kiüresedett világban. Más színekkel, sötétebb árnyalatokkal ezért nem is próbálkozott. Fájó Emlék megérkezése és letelepedése az ilyesfajta szókelelkű emberekbe mint mindig, ezúttal is rituálészerű volt: eleinte csak bátortalanul, alig észrevehetően álldogált a barna hajú nő szókelelkének legszélén. Bocsánatkérően mondta a nőnek, hogy itt kell maradnia, mert dolga van vele, de ígérte, hogy nem fog beljebb szemtelenkedni. Csak álldogál egy darabig a lélek legszélén fél lábon egyensúlyozva, alig észrevehetően. Esküdözött arra is, hogy csak egy egészen kis ideig fogja menedékkül használni a barna nő szókelelkét, épp csak addig amíg a nő meg a lelke tisztáznak pár dolgot egymással.

De Fájó Emlék hazudott: betette a másik lábát is, majd egyre beljebb és beljebb tessékelte önmagát. Csakhamar egész lényével benn volt a barna hajú nő szókelelkének közepén.

Egy nap a nő rémülten látta, amint Fájó Emlék leveti elegáns ruháját, és kényelmes, otthoni öltözetre vált. Kis idő elteltével tágas kanapéját is a lélek közepére vonszolta, és ott ráérősen leheveredett. A nő pánikba esett, mert ebben a pillanatban nyilvánvalóvá vált számára, hogy Fájó Emlék hosszasan fog időzni nála. Tudta azt is, hogy ő ezt képtelen meggátolni.

Így is volt. Fájó Emlék nem tétlenkedett hosszasan, némi kanapén fetregést követően munkához látott: mohón, gátlástalanul és kegyetlenül zabálni kezdett. Undorító, kéjes csámcsogással falta fel a szép emlékeket. Parazitaként telepedett rá a nő boldog pillanatainak emlékképeire, hogy rutinosan és kíméletlenül, egytől-egyig felfalja azokat. Fájó Emléknek csillapíthatatlan étvágya volt: csak ült ké-

nyelmesen a lélek közepén, és koncepciózusan falatozta az agysejtekben raktározott „szép emlékek” felirattal ellátott harapnivalókat.

A barna hajú nő tagadhatatlanul rosszul viselte Fájó Emlék ámokfutását; egyre lehangoltabbá vált, egyre sorvadt. Azon a napon, amikor Fájó Emlék beköltözött hozzá, életenergiája faképnél hagyta. Így aztán életenergia nélkül kellett küzdenie ez ellen a valami ellen. Elviselhetetlenül nyomasztotta a gondolat, mi lesz, ha Fájó Emlék tényleg felfalja a szép emlékeit? Mindet! Tehetetlennek érezte magát! „Mi lesz így velem?” - pánikba esett, levegő után kapkodott. Az arca kipirult, a tenyere izzadni kezdett, a gyomra görcsölt, a mellkasa szorított. Úgy érezte nem bírja tovább. Nappal Fájó Emlékkal, éjszaka rémálmaival küzdött. Ebben az egyenlőtlen küzdelemben rettentően kimerült, lesóványodott. Nem tudta, nem értette mi történik vele, mintha valaki ólomból öntött volna gyászruhát neki, amit ő véletlenül belülről vett magára.

Fájó Emlék eközben egyre önállósodott, míg végül olyan ügyesen individuummá építette magát, hogy a barna hajú szőkelelkű nő már elsődlegesen Fájó Emlék volt, csak másodlagosan volt barna hajú szőkelelkű nő. Másodlagosan volt nő, másodlagosan volt ember. Fájó Emlék kívül-belül egyaránt alakítgatta az egykor ragyogóan szép barna nőt, aki egyre fakóbb lett. Falatozgatásával párhuzamosan rajzolt, satírozott, radírozott. A nő szeméből kiradírozta a csillogást, arcát pedig valami furcsa tollal satírozta be, amiben arnyékszínű tinta volt. Fájó Emlék egyre erőtlenebbre és élettelenerebbre alakítgatta a nőt. Ez az erőtlen és élettelen nő egyik reggel észrevette, már rég nem veszi észre, ha süt a nap. Pedig még akarná észrevenni!

Utolsó erejét összeszedve fogta hát a szőkelelkét, nyakon csípte és a szobamérlegre vonszolta. És megbabonázva nézte a digitális kijelzőn megjelenő számot: 21. A lelke alig 21 grammot nyomott. A szőkelelkű nő szeme ekkor végre felcsillant. Fájó Emlék a hónapok óta tartó nagy zabálásaival is csak 21 grammot nyom. A matematikába kapaszkodott. Számolgatott, esélyeket latolgatott, s közben a lelkét izgatottan taszította le a mérlegről, hogy ráállhasson a teste. Csak úgy hagyományos módon, két lábával a mérlegre állt. Bizakodva konstataálta, hogy még így lefogyva is 67 kilogramm a súlya. Hosszú, kilátástalanságba csomagolt hónapok után végre érzett magában valamit, ami még nem volt erő, de már nem volt erőtlenség sem. „Az nem lehet, hogy 21 gramm győzzön 67 kilogramm felett” – gondolta. Fogott egy papírt, leírta ezt a két számot, majd egy hatalmas kacsacsórt rajzolt közéjük: $67\ 000 > 21$.

Elégedetten, megbabonázva bámulta a kacsacsórt, valamikor az általános iskolában, matematikaórákon írt le utoljára ilyesmit. Megnyugtatta ez az egyszerű relációs jel, ami szemléletesen ábrázolt valamit. Az ő matematikával leírt győzelmi esélyét ábrázolta.

Ebbe a relációs jelbe kapaszkodva összeszedte hát minden megmaradt erejét, és megszólította Fájó Emléket:

– Elég volt! Nem élősködhetsz tovább a jövőmön! Nem engedem!

– A jövődön? – kérdezett vissza Fájó Emlék, és éktelen röhögésben tört ki. A jövődön nem tudok élősködni, ahhoz nincs hatalmam. Emlék vagyok! A múltadon élősködök! A jövőnek nincs emléke.

– A múltamon? – kérdezte döbbenten a nő, majd hosszasan eltűnődött.

Ekkor a barna hajú szőkelelkű nő megértett valamit. A jövő flexibilitásába reményt hozó axiómaként kapaszkodott, hogy kiszabadulhasson a múlt fogságából. Fájó Emléket pedig újradefiniálta: tapasztalatként. Ettől kezdve többé nem félt tőle. „Tapasztalat” – mondogatta magában, és hatalmas kék szemei felcsillantak. Egyetlen pillanat alatt szőrén-szálán eltűntek azok a hirtelen támadó elviselhetetlen érzések; a görcs a gyomrából, a szorító fájdalom a mellkasából, a heves szívdobogás, a légszomj.

„Tapasztalat” – ismételte ki tudja, hányszor. Odalépett a nő ehhez a Tapasztalathoz immár mosolyogva, a felismerés adta kiegyensúlyozottság érzésével. Jó alaposan megnézte magának ezt a Tapasztalatot, de most valahogy egész másképp tekintett rá, mint idáig. „Maradj csak! Maradj csak meg bennem, maradj csak meg nekem” – mondta a nő, miközben szembenézett vele, majd megszimogatta, és selyempaplanjával gyengéden betakarta.

Esőben

Nagy Zita

A psziché fantomképe

Kégl Ildikó: Életszag című, lélektani novelláskötetéről

1901-ben Massachusetts államban *dr. Duncan MacDougall*¹ orvos nem kevésbé gigászi kísérletbe kezdett, minthogy meghatározza az emberi lelket, mint fizikai valót, egészen pontosan; lemérje – mint anyagnak – a tömegét. A közelmúltban ettől elegánsabb és célravezetőbb módszerrel élt Kégl Ildikó író; a lelket, nem mással, mint a művészettel mérte és határozta meg. Ezáltal egy valójában egyszerű, de kivitelezésében annál komplexebb képlettel dolgozott; a törekeny és bonyolult minőséghez egy másik, bonyolult és törekeny minőséggel közelített, valamely olyan ösztönös meg- és ráérezéssel, mint ahogy tudjuk vegytanilag, az alkohol oldódik az alkoholossal, az olaj az olajossal; így oldódik tehát az artistikus lét-többlet az emberi léttöbblettel, élet a művészettel.

Egyszerre foglalkozni a valóval és nem-valóval, a megfoghatóval és megfoghatatlannal, a személyen kívüli és benti, legmélyebb és legmagasabb dimenziókkal a művészetek kiváltságos kötelessége, ha tetszik, fényűző feladata. Ennek rendszerében, a *Püski Kiadó* gondozásában 2018-ban megjelent Kégl Ildikó novelláskötet külön üde hangzat a magyar nyelvű, kortárs irodalom kottáján, mert egyedi hangulattal komponált írásaival egyúttal a pszichológiai térreumok távlataihoz is szakszerű, de szépirodalmi színvonalú tolmácsolást nyújt. Tehetséges érzékenységgel, mindentlátó megfigyeléssel, egyaránt erős külső és belső tekintettel, kiváló szépirói és publicisztikai vonalvezetéssel, a létezés empiriáinak és ismereteinek gondosan alkalmazott temérdek árnyalatával skicceli fel az emberi psziché tökéletes fantomképét, amelyben rögtön önmagunkra és másokra ismerhetünk. Az olvasás során óhatatlan válunk egyszerre nyomozóivá, tetteseivé és áldozataivá a szám szerint 16 db lélektani novellának. Olyan paralel relációban a *yalomi*² regények meghatározásaival, mint pl. „*az életet kihímzett kelméhez hasonlíthatjuk, amelynek először a színét, azután a fonákat látjuk meg: az utóbbi nem olyan szép, de tanulságosabb; mert megmutatja a szálak összefüggését.*”

Mindezek fényében a novellák főhősei a szerző által leleményesen, verzátus elmével ábrázolt sziluettek. Nem mások ezek, mint a mindenkori, emberi érzelmeaktáink, amelyek hitelességéből áll össze egy valódi, „életszagú”, fizikai tömegé-

¹ A híres „21 gramm kísérlet”; 6 ember és 15 kutya súlyát mérte meg a haláluk pillanatában, hogy ebből számolja ki az emberi lélek súlyát.

² Irvin D. Yalom (1931–) amerikai szépiró és pszichoterapeuta *A Schopenhauer-terápia* című műve alapján (308. o.)

ben karcsú, tartalmában annál inkább kardinális novelláskötet, *Életszag* címmel. Hogy általa a súlytalanságában is súlyos lelkünk továbbra is a mérhető mérhetetlenként manifesztálódjon, mindennapi cselekedeteink látens mozgatójaként, a marokként bennünk, amely bábtestünk zsinórját hol megfeszíti, hol ellazítja, de leginkább összekuszálja, és tekervényes csomóin ki-be pörget minket a valóságba.

A novellák főszereplői egyéni alakokon túl, típusok is, pszichológiai jellemzők karakteres megtestesítői, de természetes könnyedséggel, minden direktségtől mentesen, az olvasmányos irodalomba ágyazott bájjal tűnnek fel a történetekben. Megkapó és letehetetlen, de semmiképp nem egyszerű, halmozott jelentésekben tornyosuló, önmagunkkal és másokkal szembesítő elbeszélések ezek, amelyeket, ha jól olvasunk, több választ kaphatunk, mint amennyire kérdéseinket valaha is feltettük, és összes sarkaikból „aha-élményként” suttog felénk, amit már eddig is tudhattunk, és most helyettünk, sőt nekünk mondták ki azokat. Ezek által rendkívül személyessé, közvetlenné nőnek körénk a szövegek, amelyekben ismerős-idegenként mártózhat meg minden tudatunk, érzékünk, de kiváltképp érzelmünk. Nem könnyű, de felemelő, mi több szükségszerű írások, rétegolvasói közönséggel, amolyan nietzschei „könyv mindenkinék és senkinék”³ meghatározhatósággal, azaz a fontossági fok legmagasabbikán helyet érdemlő kiadvány. A magyar irodalomban talán a Csáth Géza és Kosztolányi Dezső nevével fémjelzett lélektani vonulatot követő méltó örökség, hiánypótló a jelenlegi hazai könyvpiacra. Emellett, az első oldalaktól kezdve, a szöveg- és történettechnikát, nem utolsósorban a tájékozottságot tekintve a nemzetközi sikereknek (is) örvendő Irvin D. Yalom, orosz, zsidó származású amerikai pszichoterapeuta szépirodalmi munkássága lüktethet állandó párhuzamként. Kégl Ildikó teljesítménye ezek fényében még rendkívülibb, hiszen az utóbb említett alkotó 1956 óta gyakorló pszichiáter, aki ugyanakkor bizonyos tanait a szépirodalom hatósugarába helyezi, és válik széles körben is értő-érthető, mai, modern tolmácsolójává, az európai határainkon belül is jól ismert, a bécsi Viktor E. Frankl-féle egzisztencia-analízis logoterápiás irányzatának. Valamint senki előtt sem ismeretlen Csáth Géza, a valódi nevén Brenner Józsefként praktizáló pszichoanalitikus a századelő Magyarorszájáról. A Kégl Ildikó-kötet hátsó borítójának ajánlását pedig nem más, mint a jól ismert pszichológus, dr. Bagdy Emőke szakszerű gondolatai közvetítik. Előörsként Bornemissza Attila és dr. Zsebők Csaba remek ütemei vezetik fel a novellákat, utóbbi zseniális meglátásával, miszerint „Kégl úgy ír, hogy a lélek egyszerre ujjong, és fájdalmat érez”⁴, a könyv végére érve nem is tehetünk mást, mint egyetértünk. Talán

³ Nietzsche *Ím-ígyen szóla Zarathustra* című 1883-as munkájának alcíme

⁴ dr. Zsebők Csaba: Gondolatok Kégl lélektani novelláiról. In: Kégl Ildikó: *Életszag*. Püski Kiadó, Budapest, 2018., (7. old.)

ebben az ujjongó fájdalomban, fájó ujjongásban, ebben a permanens kettős érzetű egzisztenciánkra döbentésben rejlik a Kégl-írások igazi varázsa. Az életnek és a benne – különféleképpen – evickélő embereknek ezek a nem tisztán tragikus, de nem is velőtrázón komikus, nem is e kettő elegyének kedvelt egyvelegei, hanem a valódi, esszenciákkal bíró megfigyelései, majd pszichológia-karakterű, de szépirodalom-szintű summázásai, stílusgazdag rögzítései adják a kötet valódi értékét.

Kégl Ildikó „nappali” foglalkozását főként az újságírói kihívások határozták meg (*Magyar Hírlap*), tehát a szavaktól távol egyáltalán nem áll, de eddigi munkáiban inkább más tempójú és aspektusú szövegszülésekkel szólalt meg, azonban a sorban ez a – hivatalosan – *negyedik*⁵, valójában első szépirodalmi, önálló kötete igazán telitalálat. Talán publicisztikai előképzettségének köszönhetően roppant méretű tudás-, ismeret- és érdeklődéstárggyal rendelkezik, talán csak ő is a világot mikroszkóplencsével kutató, „a távcső rossz végén keresztül néző”⁶, megfigyelő, analitikus, leíró, egyszóval, rövid-tömörségében; alkotótípus.

Címleleményei külön kedvesek lehetnek az olvasó számára, amolyan Dalí-féle pimaszsággal ingerlik, nyugtalanítják, nem hagynak cseppnyi békét sem az elmének, ember legyen a talpán, akármijén, aki nem követi a sorokat olyan vizuális fellobbantások villanófényei, negatív-pozitív paradoxonokba helyezett feszültség és a többletjelentésekkel gazdagított kifejezések után, mint pl. „*A férfi, aki túl alacsony volt a boldogsághoz*”, a „*Hangtalan üvöltés*”, a „*Szavak nélküli ígéret*”, az „*Aspektuscsokor*”, a „*Kalácsba gyúrt elfojtás*”, a „*Gyapjú kabáttá vált történet*” ... (etc.), mi több, „*A szőkelelkű nő*”⁷ új jelzői zsenialitása, kifejezőértékének mélysége külön figyelemre méltó. A címek, mint *uroboroszi*⁸ jelkép könyökölnék a sorok közt, örök visszatérésként, állandósságként és hitelességérvényű megerősítésként térnek vissza a vonatkozott elbeszélésekben, mint pl. „*három hónap hangtalan üvöltés*”⁹; „*Ez a megfoghatatlan emóció inspirálta arra, hogy valóra váltsa az álmait. A pókhálóból szőtt álmokat.*”¹⁰, „*...elhagytam az utolsó szerenád előtt.*”¹¹ stb. Már csak mellékes megjegyzés, hogy a szerzői név (Kégl Ildikó) is, rendkívül asszociatív, összetett jelentéssel bír. A szöveggörnyezet meghatározott képi élményeiként pedig a szintén fiatal művészek, Szemán Petra és Roznik Bálint képzőművészeti tehetséges leleményei adnak egy akár önmagukban is, de a nyelvi

⁵ Kégl Ildikó: *Olaszliszka, egy lincselés naplója*, Kairosz Kiadó, Budapest, 2010., valamint *Tárgyasult gondolatok I. és II. riportkötetek*

⁶ Irvin D. Yalom: *A Schopenhauer-terápia*, Park Kiadó, Bp., 2009, ford.: Résch Éva

⁷ Kégl Ildikó: *Életszag*. Püski Kiadó, Budapest, 2018 (9., 26., 64., 51., 31., 13. és 19. old.)

⁸ *a saját farkába harapó kígyó (esetleg sárkány), az örök visszatérés egyetlen szimbóluma*

⁹ Kégl Ildikó: *Életszag*. Püski Kiadó, Budapest, 2018, (30. old.), *Hangtalan üvöltés* című novella

¹⁰ uo. (84–85. old.), *Pókhálóból szőtt álmok* című novella

¹¹ uo. (102. old.), *Az utolsó szerenád előtt* című novella

kontextussal végképp összehangzó értelmezési dallamot, elsőrangú grafikáik jól kommunikálnak a szövegvilággal.

A novellákban ábrázolt lelki, mindennapi útvesztők sora női és férfi főhősökön keresztül egyaránt vezet, bár a női aspektus centralizálása valamivel számottevőbb, de a gender-behatárolás könnyen válik általánossá, egyetemes érvényűvé, valamint végső soron jelentéktelenné, nem romantikus értelemben véve, a brontői „*én Heathcliff vagyok!*”¹² egyszerre veszi és nyeri el értelmét. Annál is inkább, mert a novellákon leginkább egyfajta nő–férfi kapcsolati perspektíva irányba munkálkodik, kívülállóságának objektív, de empatikus, belehelyezkedő szubjektivitásának duális együtttható össznézőpontjaként. A szerzői intuitivitás figyelemre méltó, alakjaihoz szinte játszi könnyedséggel rendeli a szavaikat, gondolataikat, érzelmeiket, helyzetükbe természetességgel, autentikus habitussal simul bele, pedig ő maga minden, csak nem egy „*alacsony férfi*”¹³. Tárgyköreinek egyetemes érvényűsége így még szembeötlőbb, nem az éppen kiválasztott jelzőkön, nem a nemeken, nem az életkorokon van a hangsúly, ezek bármelyike szinte magától helyettesül az éppen aktuális olvasói képzeletben. Megtámogatva ezt a szereplők – többnyire – névtelenségével is, az utolsó novellák („*Leltár egy életről*”; részben a „*Pókhálóból szőtt álmok*”; *Az utolsó szerenád előtt*”¹⁴) kivételével, a „nő”, a „férfi” általános megjelölésekkel találkozunk. Lezárásaiban pedig néha az örökényi novellisztikát idéző karakán, az elbeszélés fiktív időkereteit túllépő, „jövendő” összegzést olvashatunk: „*A tudós-virágkötőt így aztán virágkötőként sosem ismerte el a szakma, ám „Aspektuscsozor” című publikációjáért 2,5 impact factort kapott a Behavioristák című, nagy presztízsű, nemzetközi tudományos folyóiratnál.*”¹⁵

A szövegekben néha ugyan bizonyos számok racionalitása ad szilárd keretnek tűnő kiindulópontot; életkorok („*Tizenkét éves volt a lány...*”¹⁶), dátumok és időpontok („*A jegy a nevére szól, egy május 14-én induló járatra...*”¹⁷), akár perc szerinti jelzése („*A férfi ekkor, június 28-án 12 óra 56 perckor majdnem egy teljes percre boldog volt*”)¹⁸, annak minden fausti misztikumával; valamint tömegek („*Az nem lehet, hogy 21 gramm győzzön 67 kilogramm felett*”)¹⁹ és időintervallumok („*Bár 35 év alatt nem telt el úgy nap, hogy ne jelenne meg előtte az eszményi-*

¹² Emily Brontë: *Üvöltő szelek*

¹³ Kégl Ildikó: *Életszag*. Püski Kiadó, Budapest, 2018. (9. old.). *A férfi, aki túl alacsony volt a boldogsághoz* című novella

uo. (66–109. old.)

¹⁵ Kégl Ildikó: *Életszag*. Püski Kiadó, Budapest, 2018. (58. old.), *Aspektuscsozor* című novella

¹⁶ uo. (81. old.), *Pókhálóból szőtt álmok* című novella

¹⁷ uo. (29. old.), *Hangtalan üvöltés* című novella

¹⁸ uo. (11. old.), *A férfi, aki túl alacsony volt a boldogsághoz* című novella

¹⁹ uo. (24. old.), *A szókelelkű nő* című novella

tett-gyűlölt nő arca.”²⁰), utcanevek („A Bajza utca után a Nagymező utcába költözött...”)²¹ feltüntetése, de inkább a valóságérzet fogantyúiként, semmint valódi jelentőséggel bíró tényként. Leküzdhetetlen emberi mivoltunknál fogva, kinőhetetlen igényünk, miáltal szeretjük értékét és mértékét adni mindennek, mi több csalhatatlan tudni azt, ha kell számot adni a halálnak is, mettől, meddig, mikor, hogyan... de milyen ritkán szoktuk számon kérni az élettől önmagunk – és talán soha – önmagunktól az életünk.

A Kégl Ildikó-novellákban nem is a történések kapnak reflektorfényt, sokkal inkább a személyiségek, a maguk minden esendőségeivel, „fortélyos félelmeivel”²², a rajtuk uralkodó érzésekkel és érzelmekkel, valamint mérvadó kérdés köré válik az emlékek, a saját múlt, az egyéni élettapasztalatok mindennapokat is befolyásoló jelenléte. Hősein személyiségfejlődés árnyalódik, leplezetlen kutatva lelki labirintusaik Minotaurusait, hol legyőzve őket, felülemelkedve rajtuk, hol elfogadva, hol csak beazonosítva azokat, de a csendes szembesülés magasztos rezignáltságába nemesülve. A filozófiai és a pszichológiai felütések kapcsán a szövegben, újból és újból rá kell döbbernünk a szubjektum végérvényes önmagába ágyazottságára, a korlátra, hogy a belső és külső világnak egyetlen nézőpontja, egyetlen tudata lesz, mégpedig a saját egyéni észlelése, ismerete, tapasztalata, akár a *schopenhaueri tétel*²³ értelmében. Az individuum sem a kinti, sem a benti szféráit nem tudja önmagán kívül érzékelni, így hat rajta keresztül ez a kettő egymásra, mindazonáltal így válik a belső világ jelentős befolyással a külső érzékelésre és vissza. Ezáltal lesz az alacsony férfi minden értelemben eggyé ezzel a képzelt-valós alacsonysággal, így képtelen szabadulni komplexusának komplex voltától, nézőpontjának egyetlen horizontjától és „így éldégteltek ő és a frusztrációja nagy harmóniában.”²⁴ De szemtanúi leszünk az akaraterő olyan apró fortélyainak is, ahogy a „szőkelelkű nő” addig fullasztó „Fájó Emlékét”, végül „Tapasztalattá”²⁵ szelídíti, egyszerűsítve akár a közkeletű „ami nem öl meg, az erősebbé tesz”²⁶ szellemében. Van valami szép az egyéni életek nesztelen, belső küzdelmeiben, ezekben a legkisebbnek tűnő, (kívülről akár láthatatlan), de lényegüket tekintve legnagyobb csatáknak. És

²⁰ uo. (69. old.), *Leltár egy életről* című novella

²¹ uo. (84. old.), *Pókhálóból szőtt álmok* című novella

²² „Fortélyos félelem izgat”; József Attila: *Hazám*

²³ „nem tudhatom, mi a dolog önmagában, az én szubjektivitásomtól egészen függetlenül, [...] Amit tudhatok, az a világ külseje, ahogyan az az objektum és szubjektum összjátékában, mint képzet megjelenik.”; in: Arthur Schopenhauer: *A világ mint akarat és képzet*, Osiris Kiadó, Budapest, 2002 (ford.: Tandori Ágnes és Tandori Dezső)

²⁴ Kégl Ildikó: *Életszag*. Püski, Budapest, 2018 (10. old.), *A férfi, aki túl alacsony volt a boldogsághoz* című novella

²⁵ uo. (19–26. old.), *A szőkelelkű nő* című novella

²⁶ Nietzsche: *Bálványok alkonya*

van valami páratlan, valami hihetetlen megkapó abban, ahogy ezeket Kégl Ildikó elének tárja, ahogy saját – titkolt vagy bevallott – belső démonainkra és mindennapi önmagunkra emlékeztet némely történetével, amelyek nem a csodák, hanem az igazság által varázslatosak. Az életünk veszteségeinek és nyereségeinek állandó, vad örvénylése körülöttünk, amelyben olykor éppen a hiány indukál valós, pozitív létezés. Olykor a volt vagy titkolt valószínűbb létező, mint a *van* vagy *nyilvánvaló*, mulasztásaink néha jobban rajzolnak meg, mint tetteink, és a múlt-jelen kettősségébe rekedt emlékeink talán egyik lelegelevenebb részünk, egy megtörtént és változatlan, egy már elronthatatlan, de egyben javíthatatlan kapaszkodó is, az örök bizonyosság bennünk, mindnyájunk egyéni „*gyapjúkabáttá vált története*”²⁷. Hasonlóképp, ahogy a leltárát készíti *dr. Tófalusi Kálmán* is; „...ez a nő a férfi szempontjából nem is létezett. Pedig ez a nő létezett csak igazán. [...] Megállapította, hogy 69 esztendejében volt 2 évnyi élet.”²⁸

Már a cím, *Életszag*, is a szaglásérzékeléssel kacérkodik, követője a tudományos szinten régről ismert, az illatok emlékelőhívő képességének, amely a szépirodalomban a Proust-féle regénykezdettel²⁹ új, művészi dimenziókat is nyert, a Kégl-féle sorok közt is: „Az illat többé nemcsak illat volt.”³⁰ Úgy akár, ahogy Fekete István szemléletes gondolatai határozzák meg:

„Elég [...] valamilyen rég elfeledett illat, [...] s az emlék felüti fejét, ránk néz, és olyan üdén, vidáman vagy szomorúan valódi, mint a jelen minden valósága.”³¹

A szövegek irodalmi értékét csak jobban mélyítik a végtelen képszerűségben bővelkedő leírások, az aktuális kor- és helyzetjelentések kreatív vizualitással bíró, példás paradoxonjai, féltő-bíráló elmarasztalásai (pl. „*anorexiás világ súlya*”)³². A lírai felütésekkel átszőtt prózai szövegvilág allegóriáktól, megszemélyesítésektől gazdag, textusbeli és érzelmi színes zeneiség vonul végig, jellege nem magyarázó, hanem szuggesztív rávezetéssel határozza meg a novellák szubsztanciáját, mondanivalóját. A korábban pszichológiai tanulmányokat is folytató író jó ismeri az embereket, jól a világot, jól magát és olyan fogalmakkal ad szakszerű támpontokat az olvasónak, mint ahogy a Carl Jung-meghatározás él, mely szerint „*csak a sebzett gyógyító tud igazán gyógyítani*”, hasonlóképp tekinthetünk az alkotókra is.

Kégl Ildikó novellái által lélekgazdag lélektörténeteket kapunk, a pszichikum teljes sokrétűségében. A lélek, mint homályosan meghatározható, különböző népek, kultúrák, vallások megannyi mód közelítik meg, többnyire pedig az emléke-

²⁷ Kégl Ildikó: *Életszag*. Püski Kiadó, Bp., 2018 (18. old.), *Gyapjúkabáttá vált történet* című novella uo. (66–77. old.), *Leltár egy életről* című novella

²⁹ Proust: *Az eltűnt idő nyomában*

³⁰ Kégl Ildikó: *Életszag*. Püski Kiadó, Budapest, 2018 (13. old.) *Gyapjú kabáttá vált történet* című novella

³¹ Fekete István: *Jancsi*

³² Kégl Ildikó: *Életszag*. Püski Kiadó, Budapest, 2018 (19. old.) A szökelelkű nő c. novella

zet, képzelet, tudat, a fiziológiai és neurológiai folyamatok összességét értjük rajta, vagy nietzschei leegyszerűsítő tisztázásban, „*az embernek idegrendszere van, nem pedig lelke.*”³³ A fenti sokféleségükben viszonyulnak majd az írásokhoz, az egyetlen biztos, hogy távol maradni, rajtuk kívül állni nem lehet, nem is érdemes.

21 gramm. Ez volt az az összeg, amennyivel kevesebbet mutatott *McDougall* orvos mérlege az általa vizsgált páciens halálának pillanatában, tehát az emberi lélek súlyát ennyiben is határozta meg. Bár ez az elmélet – több okból kifolyólag – tudományos szempontból már hamar megdőlt, mégis, a kultúra számára adott egy megérinthező értéket, egy idealista, romantikus hivatkozási pontot, amely azóta olyan képekben tér vissza, mint a Kégl Ildikó alkotta „*Utolsó erejét összeszedve fogta hát a szőke lelkét, nyakon csípte és a szobamérlegre vonszolta. [...] A lelke alig 21 grammot nyomott.*” súlyozott jelentésű sorokban. Valamint az ismert, kétszeres Oscar-díjas filmrendező, A. G. Iñárritu 2003-as rendezésének³⁴ fináléjában ekképpen: *Hány életet élünk? Hányszor halunk meg? [...] Mi fér bele 21 grammba? Mennyi veszik el? Mikor veszítjük el a 21 grammot? Mennyi megy el vele? Mennyi a nyereség? [...] 21 gramm. Egy marék apró. Egy kolibri³⁵ súlya. Egy szelet csoki. Mennyit nyomott 21 gramm?*”

Hogy könnyebbek vagy nehezebbek leszünk az *Életszag*-kötet olvasása után, az már egyéni, legsajátabb habitus függvénye, mindenesetre közömbösek, változatlanok nehezen maradunk.

(Püski Kiadó, Budapest, 2018)

³³ Nietzsche: *A hatalom akarása*

³⁴ *21 gramm* című film (2003)

³⁵ csak az óriáskolibri súlya van 18–24 gr között, a többi ennél is kevesebb

Véghelyi Balázs

Villó!

Vártam, hogy jöjjél
végre világra,
gondolat voltál,
sejtjeim álma.

Kibújtál végül,
amikor kellett –
Mikulás hozott,
puttonya rejtett.

Dadogva telnek
sorban az esték,
pedig a szavak
embere lennék...

Köszöntelek hát,
miként az illó:
De jó, hogy itt vagy,
Véghelyi Villó!

Villó első szava

Villó otthon hintázott.
Anya a billentyűkkel varázsolt,
apa a fakanállal...
Egyszerre hallották meg
a panaszos kiáltást:
SEGÍTSÉG!
Odaszaladtak a hintához.
Ekkor Villó elsírta magát.

Villó olvas

Először csak alaposan végigrágta a
könyveket.
Most már lapozgatja is:
kidugja nyelvét,
úgy „olvassa” a színes oldalakat.
Az lesz a következő,
hogyan fogja a ceruzát,
és – megfejthetetlen titkosírással –
kijavítja, amit az író elrontott.
Fogadjunk, hogy Apa könyveivel kezdi.

Villó és a nyuszi

Villó ma kilakoltatta a nyuszit.
Bemászott a ketrecébe,
mehúzta az itatóját,
a szénából fészket épített...
A nyuszi előbb tétlenül állt
a birtokháborítás ténye előtt,
azután gondolt egyet,
és birtokba vette
Villó játékait.

Szakolczay Lajos

Megfestett idő

Varga György kiállítása a Mosonvármegyei Múzeumban

Kérdések kérdése: az idő valójában megfesthető-e? Van-e formája, színe, szerkezete, hangulata? Ha a jót és rosszat termő évtizedek belénk nyilallnak, amelyekben a vízparti öröm és a Golgota-járás keveredik, látjuk-e, tisztán látjuk-e az időt, amely sokkal inkább sors, pszichológiailag földolgozott élmények gyűjtőhelye? A mosonmagyaróvári festőművész, Varga György nagyon is tisztában van az idő rejtélyével, sokarcúságával. Fényre ittas szeme mindig többet lát – és láttat – a valónál.

Hogyan lehetséges ez? Kétség nem fér hozzá, valaminő lelki folyamatok által előidézett benső vándorlásról van szó. Az anyag – a piktör kitűnő korai szobrai alapján iparművészek is nevezi magát – átlényegüléséről. Szinte mindegy is, hogy az alapot az organikus természet megannyi csodája adja-e (*Eltűnő fák, Vihar előtti csend, Hajnal, Fények, A fák állva halnak meg*), vagy a bűnmegvalló, szakrális körökben való kalandozás (*Golgota I–III., Megváltásra várva, Kereszt, Múltunk jelei*), a képek át vannak itatva a személyiség – a szellemmé vált anyag körtáncára utaló – jegyeivel.

Mintha a bibliai történetek vagy azok absztraktan is világló lenyomatai (*Időtlenység, Sanctus, Rétegek I–II.*) spontán *születtek* volna meg az expresszív kalandozásra nagyon is kész, lázzal teli ecset által. A nyugságos vízfelület drámaiságát mi jellemeznék jobban, mint egy kiszáradt fa benne tükröződő képe (*Magány*). Ám a festmény attól hatásos, hogy a *fönt* és a *lent* csodája – a parton lévő fa megfeszített ág boga a folyópart fekete szegélyével és a vizet szent helyé avató „égi” mása – korpuszt sejtet. Van ebben az egészben, az akril vallomása életigazsággá nő, valamiféle megigazulásra törő, noha szemérmesen közvetített szenvedély.

Szó se róla, a korai városrajzok részletező, stabil képvilágától (*Régi óvári utcák I–III.*) a művészek mindenképp el kellett emelkednie – ez a jó irányú ritmusváltás egyben a fejlődés letagadhatatlan jele is –, hogy a fél-figurális, jobbra a nonfiguratív ábrázolásmód jegyében létigazságok kimondójává válhassék. Persze ebben a történelmi, különféle szellemi terenumokon való, de a magánélet boldogsággal viharos kertjét sem megkerülő kalandozásban ott az újjászületés – különös időjáték – drámája ugyancsak. Mindig fölhasított ég van a természet oltára fölött, s ezért is az alakábrázolás helyett finoman érezett, faktúrájában valósággal vérző helyzetképeket kapunk. Ámító múltbarangolás a jelennel fűszerezve.

Varga György, mint tudósan látó elme, hogyne hinne a föld és az ég madaraiban, a Duna extázisában, a sás élével megsebzett parti fény – napfelkelte és napnyugta – embert elámító, valamiképp paradicsomi állapotot sugalló, nyugságot árasztó béké-

jében (innen is akvarelljeinek több felé nyíló csöndje), ám életművének izgalmát azok a „hieroglifával” megtűzdelt, vagy valami időfal-létfal zsolozsmájának tetsző rovások, pórusok-tekervények garmadájával érvényesített festmények adják, amelyekben a régmúlt mítoszi és valós fájdalmai éppúgy ötvöződnek, mint – ettől válik vallomások jellegűvé a *készenlét* – a legmélyebb tárnákat is fölkaravó *confiteor* (a főtebb már említett szakrális képek mellett idetartozik: a *Szárnyalás*, a *Kitörés I–III.*, a *Madarak*, s nem utolsósorban az *Elveszett világok* két és az *A végtelen* öt variációja).

Lehetetlen nem észrevenni, hogy ebben az életműben, bölcselmi súllyal, azok a *stációk* játsszák a legnagyobb szerepet, amelyekben Krisztus kereszthalála nem egyezik a végítélet harsonájával, sokkal inkább az embert a tisztaságban megfürdető gesztus. Az életért, a tisztánlátásért, a fűben-fában is megtestesülő erkölcsért vívott – organikus imaként ábrázolt – szenvedély határozza meg a létizgalmak révén feszített (mindig megfeszítettnek tetsző) ecset útját.

Az absztrakció tehát sosem valaminő káosz megidézője, hanem világra nyitott létállapot – hangulati tökélyel. Harc a minél karakteresebb, egyénben a közösséget is megszólító arc eléréséért. Üzenete épp a sejtelmességben megvillanó érték-láncok drámai összhatásában leledzik.

Eltűnt fák II. (44×32)

Bíró József

BORÓSÁGOK

*Boróka Lily Gannon mondásai nyomán***Manótitok**

nammmama

ez

titok

pszt !!!

de

azért

elmondom

Manószaurusz

várjál

mami

(!)

most

dínó

leszek

féletemes

mindjárt

tüsszenek

Manómondás – (1)

kint a kiskertben

egy

méhecske

becsípte

a

lábujjamat

Manómondás – (2)*misén*

anya

(!)

az

Úr

túl hangos

Manómondás – (3)

orvosnál

ez

a

doktor bácsi

olyan

mint

egy

rakéta

Manómondás – (4)

vacsoraasztalnál

köszönöm
 hogy
 vettél nekem pitét papa

nagyon
 szeretem

tudom
 hogy
 szereted a pitét

tudom
 hogy
 szeretlek papa

Manómondás – (5)

apa próbál magyarul mesélni

apa
 ez
 egy anyukönyv

abbahagyjam
 (?)

IGEN
 (!)

Manómondás – (6)

autóban

apa
 elviszel majd
 lego országbá
 (?)

hát
 persze
 (!)

úgy érted
 hogy
 tényleg van ilyen
 (?)

Manómondás – (7)

játszás közben

anyu
 melyik tojást kéred
 (?)

a
 fehérét
 (!)

de az az enyém
 (!)

akkor a sárgát
 (!)

jó ötlet
 (!)

Manómondás – (8)

utcán

boróka
melyik kezed ez
(?)

a
bal
(!)

nem
ez a jobb kezed
(!)

én
mindig csak balnak hívom
(!)

Manómondás – (9)

apa beviszi a tejes bögrét esti mese után

apa
az
ajtó
nyitva van neked
ha
menni szeretnél
(!)

Manómondás – (10)

helloweenkor

ez
egy
féletemes kísérlet

Manómondás – (11)

konyhában

boróka
ahhoz ne nyúljál
az
nem a tiéd
(!)

anyu
én
már nem is tudom
hogy
mi az enyém
és
mi a tiéd

Manómondás – (12)

nagyszobában

boróka
ha ezt a csuprot eltöröd
akkor
nagyon szomorú lesz a mami

hát
szomorú dolgok
pedig
mindig történnek

Madarász Imre

Kaland, idill, bölcselet

Háromszáz éves a Robinson

Kerek három évszázaddal ezelőtt, 1719-ben látott napvilágot Daniel Defoe *Robinsonja*. Háromszázadik születésnap talán soha az irodalomtörténetben nem tűnt ilyen soknak és ilyen kevésnek egyszerre. Ahogyan évfordulós megemlékezés sem ennyire kötelezőnek és ennyire fölöslegesnek. S az oka mindezen látszólagos ellentéteknek ugyanaz: a regényremek páratlan értéke a világirodalomban.

Ilyen öreg, ilyen régi lenne ez az örökifjú regény, Rousseau szerint az embernevelés legfontosabb könyve, melynek örök megújódását jelen korunkban is olyan művek jelzik, mint Umberto Ecco regénye, *A tegnap szigete* vagy Robert Zemeckis filmje, a *Számkivett* (Tom Hanksszel a főszerepben)? Másrészt meg: „csak” háromszáz éves ez a történet, amely olyan örök mítosznak tűnik, mint a görög mitológia kulturális ősmeséi, ősfarmái?

Nem kétséges, hogy az angol író olyan sztorit talált (a szó szoros értelmében: Alexander Selkirk büntetésből kitett tengerész valós, utóbb Martin Ballard által külön könyvben feldolgozott élettapasztalatával), amely tisztán tematikailag felülmúlhatatlan telitalálatnak bizonyult. A *Robinson Crusoe kalandjai* nemcsak irodalomtörténetileg lett műfajteremtő, a robinzonádok rendkívül sokszínű, gazdag, egyetemes műfajának ősmoddellje, de kultúrtörténeti, bölcseleti, társadalmi, lélektani, antropológiai szempontból is archetípusnak számít a legszélesebb közgondolkodásban is. Köszönhetően mindenekelőtt annak, hogy – mint oly sok klasszikus alkotás (a tengeri regényeknél maradvány például a *Moby Dick*, *A kincses sziget* vagy *A legyek ura*) – a *Robinson* is ifjúsági regény lett, amit még ma, az olvasási kultúra hanyatlásának idején is, szinte minden kamasz – de legalábbis minden fiú – olvasott.

Amit egyetlen „utódjának”, egyetlen robinzonádnak sem sikerült elérnie: az „igazi” *Robinson*, az eredeti, „a legrégebb és legjobb” úgy tudja megőrizni az „ifjúsági irodalom”, az első és leginkább meghatározó olvasmányélmények báját, bűvöletét, mámorát, hogy újra meg újra elolvasva, a felnőtt, művelt olvasó, egyre szélesebb világirodalmi-kultúrtörténeti kontextusba helyezve, mind mélyebb filozófiai, pszichológiai, szociológiai értelmezési síkjait, lehetőségeit fedezi fel, egyszóval kimeríthetlenségét, ennek a látszólag oly egyszerű, elementáris hatású regénynek.

Hogyan lehetséges ez a kettősség, e kettősség együttese? Olyan más kettősségek és együttesek indokolják, amelyek ebben a remekműben nem kizárják, hanem épenséggel feltételezik és erősítik egymást.

A *Robinson* kétféle olvasási igényt elégít ki, lévén egyszerre kalandregény és idill, kalandregény, mert egy civilizált embernek a civilizációtól minden szempontból a lehető legtávolabb eső világban, egy lakatlan szigeten, (a főhős-elbeszélő fölöttébb korjellemző kifejezését idézve) „a természet kezdeti állapotában” kiállt megpróbáltatásait beszéli el. És idill, mert a „fogságból” idővel „uralkodás” lesz, a hős a naplója elején még „a reménytelenség szigetének” elnevezett szigetet később már „boldog szigetemnek” hívja, ahol „a világtól tökéletesen elzárva”, teljes biztonságban és nyugalomban él, „gyönyörűségben”, sőt „boldogabban, mint valaha is lenne akárhol a nagyvilágban”, mivel „napjai jobban folytak, mint ha emberi társadalomban élt volna”, hisz otthonra lelt, pontosabban otthont teremtett magának, ahol „tökéletes kényelemben” él, akár egy „valóságos palotában”, „ura és királya ennek az érintetlen országnak, és joga van birtokához, az egész éppúgy örökös tulajdona, mint a főuraké akármelyik főúri birtok Angliában”. A birtoklás és a rend egyszerre tölti el „nagy gyönyörűséggel” a szívét: „mindent rendben tudok magam körül, és ilyen sok tárgy áll rendelkezésemre”. Melyik kamaszfiú ne vágya tengeri kalandokra, felfedezendő szigetre? És milyen sok felnőtt vágyakozik el a civilizáció eltömegesült, agyonszabályozott, technokrata, zajos, idegesítő, nyomasztó környezetéből a magány és a béke szigetére, a „természeti állapotba”, a teljes, semmi és senki által nem korlátozott szabadság Utópiájába, Sehul-szigetére, „Senki-szigetére”, ahol – Rousseau és Kant tanítását követve – csak „maga szabta törvényeknek engedelmeskedik”, mint a világon kívül is önkéntes „időbeosztás” szerint élő Robinson!

A kalandregény egzsersmind filozófiai regény, bölcséleti regénypéldázat egyén és civilizáció kapcsolatáról. Újfent egyedülálló művészi zsenialitással. A *Robinson* ott a legizgalmasabb, ahol a hajótörött szigetlakó naplót ír, téli és nyári lakot rendez be, bútoroz be magának, gabonát termeszt, vadászik, állatokat szelidít, kecskét tenyészt, kosarat fon, fazekat éget, ruhákat készít... És nem ott, ahol kannibálokkal harcol, és vadembert civilizál, térít meg, szoktat le az emberevésről, nevel „magánál sokkal jobb kereszténnyé”, noha Péntek is halhatatlan mítoszfigurává vált (túlélve a „posztkolonialista” bírálók pálcatoréseit, akik a „gazda” és „rabszolgája” fölé-alarendeltségi viszonyában a gyarmatosítás ideológiai jelképét vélték felismerni, némelyek egyenesen „imperialista mesét”). Mint Guido Capoferro regényelemző monográfiájában rámutat, „a *Robinson*ban emelkedik első ízben a munka egy irodalmi mű vezérmotívumának rangjára”. A felvilágosodás hajnalának szimbolikus hősfigurája a munka révén lesz szabad ember. Két kezével, és még inkább (a racionalizmus korában) eszével „teremt civilizációt”. Ugyanakkor Defoe erőteljesen kiemeli, hogy az embertársai által készített tárgyak (ácsszerszámok, lőfegyverek, függőágy, ládák, hordók, evőeszközök stb.) – végső soron az emberi civilizáció – nélkül Robinson nem tudna ember maradni, magának emberi környezetet és életformát kialakítani,

vagyis ahogyan szabadsága a munkában, úgy egyénisége a társadalom vívmányainak köszönhetően valósítható meg: a hajóroncsról „minden mozdítható” tárgyának tutajon való szigetre szállítása így és ezért lett a regény egyik művészi – és ami ettől itt mindig elválaszthatatlan: gondolati – csúcspontja. Főleg ezért és ekként lesz Robinson személyisége és története valóban az individualizmus apoteózisa (s csak másodsorban a Capoferro emlegette „magány retorikája” miatt). És (Földényi F. László Defoe-életrajzát idézve) „az újkor bibliája” ennek a szigeti magányában egyedüli könyveként a Bibliát olvasó embernek a regénye. Szentírása, szent könyve a humanizmusnak és a szabadságnak.

Magány (60x60)

Hadnagy József

Békesség Ithakája

Hatvanötön túl Don Juan hazatért,
évtizedek óta várta vissza az asszony,
mint Pénélopé Odüsszeuszt
a szirénhangú bolyongásból;
másodpercekből, percekből, órákból,
imádkozássá nyüstölt estékből
szótt hűsége kopásálló puha
szőnyeget a szálkás padlóra,
folttalan abroszt az öreg
asztalra, sugárzó függönyt
az alkonyodó ablakokra...
most esznek, isznak, lefeksznek,
fölkkelnek, dolgoznak, unokáznak –
béke Ithakája az övék: az asszony
nem kérdezi Don Juant, hol, merre járt,
s Don Juan nem kérdezi az asszonyt,
szeretsz-e még?

Angyalcsúszda

Jaj, túl gyorsan mászik a gyermek!
Nem retteg, hogy könnyen leeshet,
fölmászik nem egyszer, nem kétszer,
hajtja őt a játékos kényszer,
nem fárad: a fönt és lent közti
tér az ő játékszere. Földi
bár a csúszda, alig pár méter,
és mégis áthidalni képes
eget s földet – szivárványszalag,
kissé félek, a gyermek kacag
boldogan, mintha a mennyekben
lakna s oda-vissza ingázna...
– Angyalcsúszda ez! – kiabálja
bennem valaki nagyon mélyről...
Jóska papa, mit csinálsz? Nézz föl!

Madár János

Kifosztott arcunkon csönd

Csak vers van. Csak a kimondhatatlan szavak világa. Hogy mégsem hallgatok a tűzről. Naponta fölgyújt a csillagok vágya. Mert fény kell és igazság. Máglyaszép békesség ennek a földnek. Hiszen akkor lesz ember az ember. Ha szívéből a mindenség fényei kincseket örökölnek. Ennyi a jussunk. Ez a ház és ez a haza. A falak omladékain túl már semmi sincsen. Vályogdarabok súlyától szétmállik a lélek megtartó igaza. Sár és iszap. Sár és iszap. Cuppog félelmetesen a mélység. A hínárban fönnakadt Nap. Az ég is belénk hanyatlik. Holdunk hull lassan. De a felhő csak száll. Száll a magasban. És mi így élünk. Remények, lélegzetek nélkül. Kifosztott arcunkon csönd, csillag. És kozmikus hiányunk a csöndbe beleszédül. Mintha némák volnánk. Mintha nyelvünk hegyéről lecsöppent volna minden érdem. A száj mögötti sötét erdőket kivágják. Gallyak labirintusát, bokrok elhagyott zugait félem. Mert eltévedünk lassan a sötétség súlya alatt. Mire a hajnal hozzánk felér. Túl nehezen virradnak már a kövek. És az eldobott szikladarabok árnyéka – – – – mozdulatlansághoz ér. Retteg a gyermek is. És retteg a jövő. Fiaink, lányaink alig látnak el hazáig. Szemükre fekete hályog nő. Most kellene a tágra nyitott fény. Kitárt zászlókkal előre nézni! Fölgyújtani egymás lelkét a selymekkel lobogó jóra. És minden tüzet megidézni. Jöjjön el végre egy szebb kor melege. Mert a didergésből már ennek a népnek elég. Belefulladunk lassan a csillagokba. És beszakad alattunk – – – az ég.

Vitéz Ferenc

Irodalom (művészet) és erkölcs

Fejezet egy irodalomértelmezési vázlatkísérletből

Az alkotói motivációk, viselkedésmódok, alapalkati adottságok közt (a *homo ludens* mellett) a legismertebb a *homo moralis* és *homo aestheticus* egymással ellentétbe állított attitűdje, mely nem egyszerűsíthető le a Kosztolányi és Babits között gerjedt konfliktusra (lásd pl. Kosztolányi *Önmagamról* című 1933-as írását és Babits 1936-os nekrológiáját). Eddig hosszú út vezetett. Kosztolányi bábáskodott Babits első országos versközlésénél (*A Spinoza-szobor előtt*), a *Budapesti Napló*ban való megjelenést két másik Babits-vers elhelyezése előzte meg a *Bácskai Hírlap*ban. Babits indulásakor Kosztolányi már sikeres költő és újságíró, s miután egyenrangú társai lettek egymásnak – mindketten nélkülözhetetlenek tartották a tradíció őrzését, Arany Jánosból merítették erőt; nagy figyelmet szenteltek a fordításnak; a próza, a költészet és az irodalomértés megújításán fáradoztak –, lassan el is távolodtak. Már az *Atlantisz* (1913) című vers fogadtatása is láttatja Kosztolányi és Babits eltérő felfogását.

Babits a létezés igazságában, Kosztolányi a művészi szépségbe rejtett igazságban hitt; Babits a jelenségszerű dolgok mélyére kívánt hatolni, Kosztolányit csábította a felszín játékos csillogása is. Babits úgy vélte, eltávolodásuk oka nemcsak a háború nagy lelki megrázkódtatásának különböző megítélése volt, hanem az eltérő irodalmi ízlés is. Nekrológiájában írja: „Az ő nagy példája s választott istene Shakespeare volt. Engem nyugtalan hajlamaim Dante felé vontak. Milyen ellentétes eszmények! Övé az ezerlelkű: aki tárgyilagosan gyönyörködik szépben és rútban, jóban és rosszban, erényben és bűnben egyformán; nem is kíván eligazodni az élet őserdejében; ábrázol egyedül az ábrázolás kéjéért s személyileg szinte el is tűnik: véleményeit, rokonszenveit még sejteni sem lehet... Enyém a lírikus, a szenvedélyes és intellektuális; aki pártállást vállal és ítélkezik, matematikai rendbe szeretné szorítani a zűrzavart, s minden igazságtalanság felháborodással tölti el; a gyakorlatot sohasem hajlandó az elmélettől különválasztani, s személyileg is kiveszi részét a küzdelemből, melynek végén a száműzetés mostoha asztala vár. Így követeltem én is a költő számára azt a természetes, minden embert megillető jogot: küzdeni a jóért vagy a rossz ellen, még ha a küzdelem balgának, donkisotti-nak látszanék is, vagy annál inkább!” (Babits 1978, 520)

A nyílt szakítás 1929-ben történt meg. A *Nyugat* vezérlakjává váló Babits saját eszményeit is megtámadva látta, majd sértő hangú kritikát írt 1933-ban az *Esti Kornél*-kötetről. Kosztolányi aztán a babitsi ars poetica-i hasonlatot („*Búvár leszek én*”) gúnyolta ki az *Esti Kornél énekében* („*Mit hoz neked a búvár / [...] Kezébe szomorú sár*”), de az alap gondolat már jóval a kritika előtt készen állt. Az Ady-reviziós vita után 1930-ban írta,

hogy „a mélység az irodalmi tolvajnyelv legsekélyebb szava”, 1933 januárjában pedig így fogalmazott: „Sohase feledd, költő, hogy az a tenger, ahol a mélységek mélységére kell ereszkedned, a színpadi tengerhez hasonlít, mely legföljebb másfél méter mély. Ebből kell igazgyöngyöt fölhoznod. [...] Hazudj nekünk tengert és mélységet, búvárruhát se ölt. Nem vetted észre, hogy a bűvár a vaskos öltözékében milyen kevéssé emberi s ropant sisakjával, tág üvegszemével, széles pofájával milyen nagyképű?” (Idézi: Kenyeres 2010, 73. – Kosztolányi és Babits viszonyának alakulásáról bővebben: i. m. 67–74)

A *homo aestheticus* – *homo moralis* – *homo politicus* értelmezése az Ady-vita mellett korábbi (anyanyelvi, irodalompolitikai kérdéseket, irodalmi státuszt taglaló) cikkeiben is hangsúlyt kapott. Baránszky-Jób László szerint Kosztolányi és Ady ellentéte „alapkati különbség” volt, „az írói magatartás mintapéldája”, és Kosztolányi – akinek tulajdonképpen az egész életműve „részvét”, míg végül „esztétasága” az együttérzés kínját elviselni sem tudta – a költő arcát torzító kritikátlan Ady-kultusz: a „torzító tükör” ellen harcolt. (Baránszky-Jób 1987, 172–173; 178) S „torzító tükör” a műalkotás közege ugyanúgy lehet, mint a fölvetett szerep, a moralista, esztéta és politikai öndefiníció, mely identitáshoz alkalmazkodik az alkotó, és ez a „feladat” az alapkati adottság és művészi megformálás disszonanciájához vezethet.

*„Mendacem oportet esse memorem:
Költőnek ezt ajánlani merem.
Nem épen tisztos, de derék szabály,
Versembe jól fér, s a mellett - talál.
Azaz - magyarra téve a szavak:
„Költő hazudj, de rajt' ne fogjanak”;
Mert van egy példa, hogy: a sánta eb...
A sánta költő még keservesebb.
'Költő hazudj, de rajt' ne fogjanak'*

*[...] Hazudni rút. Ez ellen a morál,
A társas illem egykint perorál:
De költőnek, bár lénye isteni,
Nemcsak szabad: – szükség fillenteni”*

A művészi igazmondás és költői hazugság problémája tehát Arany János fent idézett *Vojtina ars poeticájának* (1861) is egyik vezérelve volt. Arany beszélője ugyan Vojtina, a „fűzfapoéta” (és a vers részben a hiteltelen költői megnyilvánulások ellen szól), ott van Arany is benne, aki nem kerülhette meg a (természeti) valóságot eszményítő látszat kérdését: mintegy Planche esztétikai nézeteit követve, (Komlós 1964, 29–31) hiszen a költő egyik feladatának a szépség keresését tartotta. Mindebben nem az aprólékos

és kicsinyes pontosság a döntő, hanem a valóságosság megteremtése. Gerold László (1986) gondolja tovább azt a Bori Imre által fölvetett párhuzamot, miszerint a *Vojtina ars poeticája* és a Babits kritikájára válaszként született *Esti Kornél éneke* között is ki-mutatható szemléleti rokonság. „A bűvárhasonlat és képi holdudvara mellé [...] Arany János idézett versét, a *Vojtina ars poeticáját* említjük meghatározó jegyként, jelesül azt a részletet, amelyben a költő a pesti partról Budát nem a víz felett, a maga valóságában, hanem a valóságot megszépítő víz tükrén – álomként, 'tisztára mosdva' – tükörkép-ként szemléli.” (Gerold 1986, 348) József Attila pedig ezt utasítja el saját *Ars poeticájá-ban* (1937), már a vers felütésében arra figyelmeztetve, hogy „*Nem volna szép, ha égre kelne / az éji folyó csillaga.*”

„Jót s jól” – a nagy titok

„*Hazudni rút*”: ez egyszerre erkölcsi és esztétikai ítélet. A költői tükörkép nem helyettesítheti a valóságot, a továbbképzelő fantázia azonban az esztétikai illúzió megteremtésének igényét mutatja. Nem a költői, hanem az erkölcsi hazugság kezdi ki az esztétikai szépet. Kosztolányi *A csúflány* (1910) című tárcanovellájában Bella nem küllemének vélt vagy valós esztétikai hiányosságai miatt csúf, hanem azért, mert hazudik. Kazinczy epigrammája (*A nagy titok*) 1808-ban már összefoglalta az erkölcs és esztétikum együttlévőségét: „*Jót s jól! Ebben áll a nagy titok. Ezt ha nem érted, / Szánts és vess, s hagyjad másnak az áldozatot!*” Az erkölcs és az irodalom viszonyának megítélése azonban jóval összetettebb, különösen az a nemzeti jelleg kinyilvánításakor. A nemzeti karakter értéképző önállítása fogalmazódik meg többek közt Babitsnál (aki a magyarságára el nem dobható örökségként tekint, vallva, hogy a magyarság színével, kincsével az emberiséget gazdagítja); vagy Németh Lászlónál, aki ezt írta: „Mennél mélyebben vagyok magyar, annál igazabban vagyok ember”, a világ-horizontú betagozódás szűk-ségességével szervesítve a nemzeti identitás őrzésének erkölcsi parancsát. (Vö. Bertha 2016, 7–13.)

Az irodalomban megmutatkozó nemzeti azonosság esztétikummal és erkölccsel egyaránt mérhető (egymástól elválaszthatatlan) voltára utal a „szépen magyarul, szépen emberül” megfogalmazás. Illyésnek az a kijelentése áll e mögött, miszerint „jól beszélni és írni magyarul [...] igazából: jellemkérdés”; (Illyés 1975/a) és a „nyelvészeti” témájú Kosztolányi-cikkeket válogatva írta: „Magyarul tudni jól értesültség és jólneveltség dolga”. (Illyés 1975/b) Kazinczy nyelvi, szellemi tisztasága mellé a nyelvi és emberi méltóság társult, jellemét formálta alázatos viszonya a nyelvvel, így lett ő Kosztolányi számára „tisztelt és szentelt hazafi”. A lélek törekeny és éles karakterét sugárzó Kazinczy litográf portréját ifjúkoráról kezdve vitte magával, szobáról szobára: hogy örködjék a tolla fölött, tanítsa a tollhoz fűző hitre és lelkességre, s tanítsa ugyanarra, mint a saját kortársait: „az irodalmi mértékre, az irodalmi ízlésre és az irodalmi lelki-

ismeretre”. (Kosztolányi 1976, 95) A „szépen magyarul, szépen emberül” törvénye és parancsa tehát azt feltételezi, hogy az irodalom alapanyagául szolgáló nyelv szépsége (esztétikum) szorosan összefügg az emberi szépség (erkölcs) megnyilvánulásával.

Ködöböcz Gábor könyvének (2014) címadó írása (*Szépen magyarul, szépen emberül*) Mikes Kelemen halálának 250. évfordulóján, 2011-ben született. A szerző itt figyelmeztet rá, hogy különleges stilisztikai értéket és hallatlan nyelvteremtő erőt, „az erdélyi szépprózában is unikális megformáltságú mintamondatok végeláthatatlan sorát idézhetnénk, Mikes góbésan tüneményes észjárását, sziporkázóan szellemes gondolkodását, választékosan elegáns stílusát és meghökkentő nyelvi leleményekkel teletűzdelt szövegalkotását bizonyítandó”. (Ködöböcz 2014, 157) S nem tartja véletlennek, hogy „az ikonikus-szimbolikus megjelenítésre is oly kényesen ügyelő” *Nyugot* szerkesztői mindvégig ragaszkodtak ahhoz, hogy a címlapon ott szerepeljen („transzparens értékjelképként, az irodalmi, nyelvi hagyomány etalonjaként, a makulátlan és kikezdzhetetlen művészi-emberi habitus megszemélyesítőjeként”) a Mikes- emlékérem piktogram-szerű mása, Beck Ötvös Fülöp alkotása. (Ködöböcz 2014, 157–158)

Egy „tisztán lelki-szellemi erezetű, spiritualizált”, már-már vallási karakterrel felruházható, „szakralizáló morális nemzeteszme”, sajátos erkölcsi nemzetfogalom vonul végig az irodalmi gondolkodásunk évszázadain. (Bertha 2016, 13) S az irodalmi vetület a morális elemeken túl szellemi (filozófiai) vonatkozásokkal is gazdagodik – a kisebbségi létparadoxon pl. a morális kitartás eszmei igazolását igényelte. Bertha Zoltán Csoóri kultúra-morfológiai, magyarság-lélektani axiómáját idézi, mely szerint a tétel, hogy „magyar az, aki az érdekei ellen is magyar akar maradni”, nem faji, hanem „filozófiai és erkölcsi” kérdés; (Bertha 2016, 19) ugyanakkor nem lehet megkerülni bizonyos ideológiai (politikai) értékviszonyulásokat sem. Kányádi Sándor – alátámasztva mintegy a fentiek mellett Rónay László (1993) erkölcs és irodalom szoros viszonyáról vallott elképzelését – egy vele készült interjúban azt nyilatkozta, (Varga 2011) hogy „a magyar költéssel együtt szokott járni az erkölcs” – s ez alatt nem valamilyen prudériára gondolt, hanem tartásra, becsületre, gerinccseregre és őszinteségre. Az pedig alkat és alkalom kérdése, hogy a költő állást foglal-e bizonyos társadalmi kérdésekben.

Gauguinnek tulajdonítják a festészet és erkölcs együttlévőségét fölerősítő aforizmát, mely szerint „egy jó festménynek egyenlőnek kell lenni egy jó cselekedettel”. (Angi 1975) S abban ugyan valóban nincs egyetértés, hogy létezik-e az alkotónak az esztétikai céltól leválasztható, attól független erkölcsi feladata, egy művésztől viszont azt is elvárja közönsége, hogy ne csak a művészet kérdéseiben foglaljon állást (legalábbis hajlamos arra, hogy az esztétikai értéket a művészet határain kívül eső területekre is kiterjessze). Még inkább meghatározza az életművet e kettős szerep, ha az alkotó nemcsak szépíróként van jelen, de a publicisztikában is: kritikusként, szerkesztőként, újságíróként. Márpedig Kölcseytől napjainkig áthatja az irodalom és az újságírás kettőssége az életműveket és a társadalmi jelenségekhez való irodalmi viszonyulásokat. Még ha a vers

nem is lesz erkölcsi vagy közéleti vallomás, a publicisztikai jelenlétben elkerülhetetlen a konkrét vagy indirekt állásfoglalás.

Rónay László Kosztolányi 1919-es szerepéről megállapítja, hogy a költő apolitikus, kívülálló volt, és inkább a bizonytalanság szólt meg a verseiben, (vö. Rónay 1977, 87–91) s Kiss Ferenc az 1916-os *Tinta* című kötet apropóján megjegyzi: Kosztolányi „tűntetően vállalta is az apolitikusságot”, ám ez nem más, mint „a tájékozatlanság mezében jelentkező függetlenség-igény”. (Kiss 1979, 36–37) Az újságíró nem vonhatta ki magát a közéleti és erkölcsi öndefiníciók alól, bár igyekezett eltávolodni a politikai hadállásoktól. Az erkölcsi hovatartozást pacifizmussal jelezte, a lírát leválasztotta a politizálástól-moralizálástól, a külső megfigyelésben és az esztétikai tartományban jelölte meg a költő feladatát, s majd csak Trianon után hitte azt, hogy a költészet biztonságából kilépve, neki is állást kell foglalnia. A *Tinta* című kötet mottójában így fogalmazott: „Itt egy ma élő ember, ki nem ért a magas politikához és egyéb hasznos tudományhoz, elmondja, mit látott maga körül abban a korban, melyet a hozzáértők nagynak tartotak.” (Kosztolányi 1916, 5.)

Az *In politicos* című 1933-as cikkében (ez az 1937-es *Próza* című kötetben is napvilágot látott), a politika értelmezését szatirikus kontextusba helyezve, hosszan értekezett arról, hogy a „politizáló” költő csak közhelyeket képes leírni: „Hajdan, a társadalmak régi szervezetlenségében a költő még politizálhatott. De az élet azóta átalakult, s a költő területe megszűkölt arra, ami igazán költészet. [...] A sajtó, a parlament elszippantotta a politikai költészet mondanivalóját. Nincs többé tárgya és értelme. A politikai költő jóslatai általánosak, homályosak, dodonaiak. Többnyire arra figyelmeztet bennünket, hogy vigyázzunk, végül minden rosszul fog végződni. Ezek a jóslatok be is válnak. Az élet általán rosszul végződik. Ha egy csecsemő bölcsője fölé hajolva, megjósolom az anyjának, hogy vigyázzon, fia rossz véget fog érni, akár egy év múlva, akár kilencvenöt év múlva, akkor aligha csalatkozom. De ezért nem nevezem magam 'vates'-nek.” (Kosztolányi 1937, 64–65)

Egy másik példa szerint az író társadalmi léte (társadalomról, politikáról, erkölcsről vallott nézetei) az olvasókat még a műhelytitkóknál is jobban foglalkoztatja. Vannak olyan ideológiailag *terhes* időszakok, mikor hagyományos publicisztikai keretek között nincs mód a nyílt beszédre. Ilyenkor az író allegorikus formákat választ, vagy irodalmi interjú keretében nyilatkozik meg. Az irodalmi interjú modern kori státuszát faggatva, Simon Zoltán úgy véli, az kiválni látszik a tömegkultúrából, egyre szervezettebb módon tagozódik az elit irodalomba (történeti értékű forrásanyagként pedig az irodalomtudományba). Ez az átalakulási folyamat 1963 őszén indult el az *Élet és Irodalom* több éven keresztül tartó irodalmi interjúsorozatával, és az interjúk kötetbe gyűjtve is (*Látogatóban* 1968; 1971) kelendőek voltak. Simon szerint ez annak az olvasói attitűdnek is köszönhető, amely „minden írói megnyilatkozást közéleti, politikai állásfoglalásként értelmezett és értékelt. Ebből következően az íróval készített interjúban számára nem

az volt az igazán érdekes, hogy mit mondott személyes ügyeiről, hanem sokkal inkább az, hogy mi a véleménye az irodalompolitikáról, s eme 'áttétel' révén a hatalom természetéről. (Simon 1997) Az interjúk egy része a művek keletkezési körülményeit, az alkotás műhelytitkait faggatta, a többi azonban valamilyen aktuális közéleti ügy kapcsán szólított meg írókat, vagyis a kérdezői pozíció szinte maradéktalanul megfelelt az olvasói elvárásoknak, a közéleti feladatokat vállaló irodalmi modellnek.

Az erkölcs (a *homo moralis* „névadója”) és költészet (a direkt „tanítás” terhétől fölszabadult, az önmagában rejlő lírai szépet ünneplő *homo aestheticus*) alá- és fölrendeltségének, illetve egymást szolgáló voltának megítélése már Gyulai Pálnál is fölbukkant. Erről beszélt a Kisfaludy Társaság 1887. február 6-i ülésén, *Művészet és erkölcs* címmel tartott felolvasásán, nehezményezve, hogy a filozófiai vagy vallási alapon álló moralisták nem hajlandók elismerni a művészet függetlenségét, attól az erkölcsi eszmény kultuszának építését követelik. A költészet legfőbb kötelességeként például az erkölcsi eszmék megszólaltatását tekintik, azt várva, hogy az irodalom ugyanúgy oktassa az embert jóra, mint a tudomány igazra. „Szemben e követelésekkel a költészet mindig megtartotta függetlenségét, [...] s általában a művészetnek, célja sem több, sem kevesebb, mint az, hogy szép művet alkotva, gyönyörködtesse a lelket, s a szívben fenséges, nemes és kedves érzéseket keltsen. Ha a szép helyett az erkölcsi jót fogadja el erkölcsi vezérelvül, veszti hatását a nélkül, hogy az erkölcsiségnek valódi szolgálatot tehetne. Bizonyára a költészet és erkölcs között nincs ellenkezés, sőt egy bizonyos pontig egymás szövetségesei, de sohasem rabszolgái. A költészet még abban az esetben is használhat az erkölcsnek, amikor semmi kapcsolatban nincs vele, de mint rabszolgája, akkor sem támogathatja eléggé, ha a kapcsolat valóban szoros. [...] A költészet nem az elvont erkölcs rajza, hanem az élő emberi szív a szenvedély és viszonyok ezer változataiban. A valóban szép sohasem lehet erkölcstelen, de az erkölcsös még magában nem szép, s a szép mű az erkölcsiségre nézve is, nem tisztán erkölcsi irányával hat.” (Gyulai 1887; é. n., 204–207)

Arról, hogy a valóban *szép* soha nem lehet erkölcstelen, és hogy az *erkölcsös* nem jelenti egyúttal a mű (esztétikai) szépségét is, sokan és sokféleképpen vélekednek. Benedek Marcell felidézi, hogy akik ellenzik már a kérdés pusztá fölvetését is (van-e a művészetnek bármi köze az erkölchöz), játéknak tekintik a művészetet, vagy egy olyan „szent” (érinthetetlen) dolognak, amely független a jótól vagy a rossztól. S hogy melyik áll a másik szolgálatában, valóban rossz kiindulópont, hiszen „művészet és erkölcs – egy”. Csupán a „művészi igazság” képes arra, hogy az erkölcsöt és esztétikumot ötvözze egymással. Az író erkölcsi felelősségéről írja (a Gyulai Pál által fölvetett autonómia és együtthangzás szellemében), hogy az erkölcs maga nem művészet, de a kettőt nem lehet elválasztani egymástól. „Erkölcstelen írás nincs, csak rossz írás.” Az erkölcsi alkotórészt hamisítás nélkül nem lehet kihagyni a külső vagy belső világ ama rendjéből, mely irodalmilag is érzékelhető. Az író jóval vagy rosszal szembeni állásfoglalása ak-

kor is kiderül, ha nem tanít erkölcsöt, ha nem mutogat példákat. „Az erkölcsnek csak ahhoz van köze, hogy az író komoly szándékkal és művész módjára, a maga benső igazságérzete szerint ábrázolta-e azt, amit látott. [... Az irodalom, a költészet] erkölcsi és társadalmi jelentősége nem propagandisztikus céljától, nem is gondolati tartalmától, hanem intuitív meglátásának igazságától és kifejező formáinak tökéletességétől, tehát művészi értékétől függ.” (Benedek 1970, 52–53)

A homo classicus, a homo modernus – és az erkölcs

A Toldy Ferenc munkáin (1851; 1854) alapuló, nagykőrösi tanársága idején (1857–58) oktatási célból írott irodalomtörténetében (*A magyar irodalom története rövid kivonatban*) Arany felismerte, hogy a vallás, szokás és morál egyrészt visszatükröződik nemcsak a viselkedésben (ebből a szempontból a *Buda halála* valláserkölcsei motivációit is érdemes megvizsgálni), hanem a költői művekben is, illetve jelentős irodalmi munkák célja az erkölcsi tanítás. (Arany 1998) A nemzeti irodalom (költészet) programját nagyrészt a Kölcsey közvetítésével megismert Herder nyomán alkotta meg, mely szerint nyelvi-szociokulturális közösségként kell a nemzetre tekinteni, nyelvünkben gyökerezik gondolkodásunk, fogalmainkat, világlátásunkat nem lehet elválasztani anyanyelvünkötől. (S. Varga 1998, 507) Nyelvünkben és irodalmunkban él és hagyományozódik tovább nemzeti karakterünk, ezért a szépségről sem lehet nemzeti jelleg nélkül beszélni. Kéziratos hagyatékában maradt *Töredékes gondolatok* című vázlatában ezt írja: „Sokat emlegetik, hogy a művészet, különösen a költészet feladata a szépet, az örök szépet így fejezni ki, minden nemzeti különöség nélkül; de ez lehetetlen. Az alak, szín, hang általánosabb természetű, mint a nyelv, mely egészen különös, nemzeti: még is a képzőművészetek, a zene többé-kevésbé az általánosan kívül a nemzeti jelleget is fölveszik: hogy volna tehát ez lehető a költészetben, melynek anyaga mindeniknél nemzetiebb? – Nem is igaz, hogy a költészet valaha ily általánosan fejezte volna ki a szépet. A görögökre hivatkoznak: hol van nemzetiebb költészet, mint az övék? [...] A szépnak tehát nem lehet megtagadnia, büntetés nélkül a nemzetit”. (Arany 1998, 350–351) Ugyanitt a költészetről mint (az időbelitől és az esetlegestől – tehát a nemzetitől, népitől és egyénitől – szabaduló) *ideálról* beszél Arany, az időbeli és esetleges csupán megnyilatkozási formája. Szerinte Petőfi ugyan az *idea* helyébe sokszor a *rest* (az eszme elé a dolgot) emelte, a költői lényegben azonban „humor (tehát szép), s erkölcsi mag (tehát jó) egyesül”. (Arany 1998, 351) Kritikáiból kitűnik, hogy az erkölcsöt nem helyettesítheti pusztán a szép, ám az erkölcs sem állhat az *eposzi hitel* (avagy a történeti hagyomány) helyébe.

Az aranyi fölvetés újrafogalmazása is lehet Rónay László *Erkölc és irodalom* címmel összeállított irodalomtörténete, ezt a nézőpontot azzal indokolva, hogy íróink-költőink nemcsak szorosan vett irodalmi feladatokra vállalkoztak, de minden korszakban

tudatosan formálták, jobbították a nemzet erkölcsét. Irodalmunk rendszerint olyan törekvéseket állított középpontba, melyek „az erkölcsi igazságok művészi megjelenítésére irányultak” – fogalmazott ajánlásában. (Rónay 1993) Szemléletének a kulcsszavai a nemzet és haladás mellett az igazság és erkölcs. Rónay tehát egy megkérdőjelezhetetlen (s oszthatatlan) igazságfogalomban hisz, ami azt eredményezi, hogy „az irodalom külső szempontoknak rendelődik alá”, ekképpen a műveket elsősorban a történelem-szemlélet minősíti. „Ez a kérdésfeltevés onnan származik, hogy Rónay elemzésének középpontjába helyezi a magyarság irodalmi öntudatának, énképének vizsgálatát és a történelmi eseményekkel való összevetését”, ezért az erkölcsi alapú irodalomtörténeti vizsgálat egyúttal következetes „történelmi tudat-vizsgálat”. Rónay „az irodalom hatását sokszor nem a befogadás összetett mechanizmusa értelmében fogja fel, hanem közvetlen ráhatásként értelmezi. Azaz nem esztétikai, hanem etikai, sőt néha még ennél is konkrétabb, praktikus tanácsadást jelent számára [...] A hatás-értelmezés is az abszolút igazságfogalomból fakad. Mivel a szerző az irodalmi művet ennek fényében vizsgálja, és ahhoz képest alkot róla ítéletet, mennyire közelítette meg az igazságot, az esztétikai és etikai szempontok összefolynak.” (Papp 1994, 601–602)

Szénási Zoltán (a Babitstól vett idézetekkel sűrűn tűzdelt köszöntőjében), Rónay könyvét bemutatva, szintén arra a sajátos perspektívára helyezi a hangsúlyt, amely szerint az irodalom nem független az erkőlctől, sőt, az írás bizonyos értelemben mindig erkölcsi aktus is. „Hogy Rónay László számára ez mennyire központi kérdés, bizonyítja egy másik könyvnek már a címe is: a 2012-ben megjelent, esszéket és tanulmányokat tartalmazó *Az írás erkölce és erkőlctelensége*. [...] 1993-ban, mikor az *Erkölc és irodalom* megjelent, a két fogalomnak az összekapcsolása már egy ideje nem volt 'korszerű'. Akkor éppen olyan irodalomelméleti irány vált dominánssá, amely eleve zárójelbe tette az irodalom erkölcsiségére vonatkozó kérdéseket. [...] Az írásnak igenis van erkölcsisége. Annak is, amit és ahogy irodalomtörténészként leírok. Ezt Rónay Lászlótól tanultam, mert nála *a tudomány is irodalom volt: világgépet adó olvasmány inkább, mint technika és mesterség*.” (Szénási 2017, 630)

Átolvasva azonban Rónay irodalomtörténetét, érzékelhetjük, hogy az erkölcsi hivatkozás nem annyira direkt, mint amennyire a kritikai észrevételek jelzik azt. Figyelembe veszi ugyan a középkori irodalom bencés hatásait, a reneszánsz humanista szempontjait, a „hitvitázó” korszakok ösztönzéseit, a barokk és a katolikus restauráció törekvéseit (melyek ott hagyják nyomukat az irodalmi alkotásokban is), nem az erkölcsi szándékokat, hanem a kulturális és szellemi közeg, az útkeresések és filozófiai áramlatok hatását emeli ki. A reformkor irodalmát bemutatva ugyan (a többihez képest) nagyobb bevezető fejezetet szentel a művészet és politika viszonyának taglalására, mégis inkább az élethangulattal, a korszellemmel foglalkozik.

Az irodalmi modernizmust képviselő *Nyugat* generációit közvetlenül megelőző íróinkat és költőinket „céltnan nemzedékként” jellemzi (az „izmusok” koránál az irány-

zatok keveredésére összpontosít). Nem a „filozófiai pesszimizmus” táplálta a magyar irodalom kétségbeesett alapérzését, noha a Schopenhauer-hatás tetten érhető benne. Inkább egy, „a feladatra és az élet megújulására fel nem készült és fel nem készített generáció kétségbeesett vívódása ez, amely sokféle változatban nyert kifejezést a 70-es évek idején” – jegyzi meg Reviczky és Komjáthy portréjánál, (Rónay 1993, 169) és beszél a nagyváros egyszerre disszonáns és ösztönző élményéről is. A nagyvárosi ember „egyre mélyebben érezte át magányát, lelkében mégis vágyak és sejtelmek keltek, csipetnyi nosztalgia a régi, az elhagyott iránt, de ez nem szenvedélyes érzés volt, hanem kicsit önironikus, szemlélődő búsongás, amelynek lényege, hogy gyengék és esendők vagyunk, nem szabadulhatunk a világ csábításától. Aki a régi, általános emberi értéket hangsúlyozta, s tette művészete vezérelvévé, előbb-utóbb kiszorult a fősodorból.” (Rónay 1993, 175)

A *Nyugat* modelljének fölvázolásánál viszont már megemlíti az erkölcsi vonatkozásokat is, kiemelve, hogy a számtalan izmus között az uralkodó eszme az „egoizmus” lett. Utal továbbá arra, hogy a filozófia szerepét ismét az irodalom veszi át. „A személyiség felfokozott, olykor túlfokozott öntudata Nietzsche közvetítésével termékenyítette meg az irodalmi gondolkodást. Akkora hatást tett a kor művészi tudatára, hogy az alól szinte senki nem vonhatta ki magát. Ugyanakkor hamarosan megjelent ellenhatása is: a túlfokozott éntudattal szemben egyre többen hivatkoztak a személyiség erkölcsi felelősségére, azokra az életeszményekre, amelyeket a polgári fejlődés, de elsősorban a kapitalizálódás már a múlt században kétségessé tett. Az eszmék nem a bölcseletben ütköztek meg, hanem az irodalomban” – írja Rónay (1993, 189)

Fölemlegeti, hogy Ady például sokak szemében az erkölcsi rombolás, a *Nyugat* pedig a káros eszmék jelképezője lett (Adyval egyetérteni vagy a *Nyugathoz* tartozni mindenesetre hamarosan a kor művészetének vízvonalstója). „Aki ebben a korban író lett, szerepet is vállalt, és akarva, nem akarva, valamelyik szembenálló tábor tagja lett. Aki kívül maradt, mint a rendkívül tehetséges szegedi novellista és regényíró Móra Ferenc, soha nem került az irodalom élvonalába. Nem létezett a kor írója számára iszonyúbb életforma, mint a vidéki. [...] A modern magyar irodalom tulajdonképpen a fővárosi irodalma volt. csak később, fájdalmas lelkifurdalások közepette eszméltek rá képviselői, hogy a harc hevében megfeledkeztek a magyarság számarányában is legtekintélyesebb részéről, a parasztságról.” (Rónay 1993, 191)

Ennek tükrében is érdemes lehet értelmezni a *Nyugathoz* tartozó, de Adyval szembenálló Kosztolányi vagy a *Nyugattól* indult, a folyóirat egyik szerkesztőjeként is feladatot vállaló, hamarosan azonban a népi írókat tömörítő, a vidéki Magyarország ügyét felkaroló *Kelet Népe* élére álló Móricz Zsigmond irodalmi attitűdjét. Visszatérve azonban egyik kiindulópontunkhoz: Kosztolányi Ady felé irányuló, váratlanul és „pusztító energiával fellobbant leszámolásvágában” (ti., hogy Ady költészete időszerűtlen, és az általa képviselt messianisztikus, politikai költői magatartás visszautalja őt a 19. szá-

zadba) nemcsak az elvi meggyőződés, hanem a tapasztalat és a kizártság-élmény is ott munkált. S (az itt immár monográfusként fogalmazó Rónay László szavaival) „az a tudat, hogy amikor új utat akart kezdeni, s szinte a végtelenségig csiszolt művészetét darabosabbra, közérthetőbbre cserélte, értetlenül, csodálkozva s bizalmatlanul figyelték, és nagyszabású kísérlete visszhangtalanságba fúlt”. Kosztolányi súlyos végkövetkeztetése pedig az, hogy „Ady csonka tehetség volt, akinek nincs helye a nagyok között, nem is lehet, hiszen politizált, hiszen nem titoknak, hanem eszköznek tekintette a költészetet”. (Rónay 1977, 216; 222)

A homo aestheticus ellentéte a homo politicus

Dobos István az eltérő szubjektumfelfogással is magyarázza ezt az ellentétet. Kosztolányi bírálta a vallomások lírai önkifejezés továbbélését, a versben megszólaló és felértékelt *én* kizárólagos jelenlétét, s elhatárolódott a késői romantikában gyökerező költői szerepfelfogástól. Az *Új versek* Lédának ajánlott ciklusában „Ady a vallomások lírai hagyomány folytatója, ezzel szemben Kosztolányi az *impassibilité* és *impersonalité* eszményét megvalósító Leconte de Lisle költészetét üdvözli [...] A parnasszisták szenvedély és egyéniség, ihlet és küldetés nélküli művészi hitvallását és poétikai gyakorlatát csendes forradalomnak nevezi.” (Dobos 2017, 8) A „személytelen beszédmód” dicséretében jutnak kifejezésre a vallomások lírával szembeni fenntartásai, tehát már jó két évtizeddel *A Toll*-ban megjelent vitairat előtt alapvető poétikai fenntartásai voltak a tovább élő romantika által felnövesztett költői énnel szemben, amit tovább fokoztak a húszas évek irodalmi modernség újraértelmezésére tett költői kísérletei. (Dobos 2017, 8) Egyrészt azt érezte, hogy a közéleti költészet értelmetlen, haszontalan, s megingott hite a poézis tiszta és szent feladatában is. Kötetbe föl nem vett, 1928-as *Politika* című (Kosztolányi 1971 II., 193) versét (benne a magasba törő, majd lovakat, embereket, magukat is kivérző, majd besározó elvtelen szekértolókról ad expresszív rajzot) így zárja:

*„Most már nem tudok elaludni, de ébren lenni sem,
félek az éjben és félek a fényben,
jajgatva tusakszom, gyűlöljek, szeressek?
Ha pedig valaki kérdi, hogy mily párthoz tartozom,
úgy nézek rá, mint ki idegen csillagról való.
Egyedül megyek az utcán.
Lehajtom a fejem és sírok.”*

Az 1920-as évek második felében, amikor Kosztolányi leszámolt a trianoni tragédia jóvátételének lehetőségével, látványosan jelentkezett a közéleti irodalomból való kiábrándulása, ennek gyökerei viszont jóval korábbra datálhatók. Arany Zsuzsanna idézi

föl azt az epizódot, amikor a fiatal, magyar–német szakos egyetemista Négyessy László szemináriumában, a Kiss József költészetéről tartott, nemzeti szempontból bíráló beszámoló után e szavakkal ugrott föl: „Érzésem szerint a költőn ne legyen nemzeti ruha, semmiféle ruha se legyen a költőn”. (Arany Zs. 2017, 67) A „nemzeti ruha” a lírájában közéleti-politikai üzeneteket megfogalmazó költőre vonatkozott, ugyanakkor a „ruha” magát a szerepet is jelenti – Kosztolányi későbbi (halál ellen küzdő) szerepjátékai azonban arra mutatnak rá, hogy a szerepeket nem vetette el, csak (időszakosan) a politikai és az ideológiai propagandával helyezkedett szembe. A Rónay által megfogalmazott „kizártság-élményt” egyébként már 1907-ben is szóvá tette, amikor e sorokkal válaszolt Ady (verseskötetéről írott) kritikájára: „Amit ön megírt a levélben, nem volt új előttem s épen ezért lepett meg emberlátása. Nem képzelem, mennyire érzem magam is az életből való teljes kiszakítottaságomat, az útszélen vergődőnek folytonos ambíciórohamát, a perzsának beteges gyönyörét a szépben, az újban, a nagyszerűben.” (Kosztolányit idézi: Arany Zs. 2017, 111)

Az 1929-es vitában az eltérő értékrend mögött magától értetődően az eltérő világlátás, az egymásnak ellentmondó világértelmezés állt, emiatt egy individuum-központú és egy társadalom-központú világkép harcának vagyunk a tanúi. (vö. Király 1986) Noha Kosztolányi szinte „együltében” írta meg *Az írástudatlanok árulása (Különvélemény Ady Endréről)* című pamfletként ismert vitairatot, az több mint két évtizeden át érlelődött benne, és már az Adyról szóló ankétot szervező *A Toll* című folyóirat felkérése előtt körvonalazódott mondanivalója. A lehetséges motivációk között Király a művészi féltékenységet vagy a rivalizálást, az elszigetelődéstől való félelmet ugyanúgy fölemlgette, mint a „neoliberalizmus és antiprovincializmus” ellentétét, valamint az éppen ekkor indult „urbánus-népies pörpatvar”. Kiss Ferenc azonban (1977) kettejük ellentmondásos viszonyát elsősorban az apolitikus esztétikai értékrend felől látatja, bár maga is kitér arra, hogy kisebb részben tette bírálat tárgyává Ady költészetét, mint a költő körül kialakult kultuszt. S nem *A Toll* felhívására fogalmazódott meg benne mindez, hanem – mint különvéleménye elején írja – közvetlenül Ady halála után már nehezményezte egy cikkében, hogy a költő „ravatalát egyesek dobogónak használják”; és kifejti, hogy a halála óta eltelt évtizedben „egy legenda keletkezett, mely ártalmára van neki is, az irodalomnak is”. Ady „egyedül üdvözítőnek való kikiáltása”, bírálat nélküli elismerése „alibiigazolás a műveletlenség ellen”, s csupa félreértésből fonódik a koszorú alakja fölé. (Kosztolányi 1977, 220; 221; 223–224)

Az Ady lírájára vonatkozó állítások – hogy mi idegeníti őt el ettől a költészettől – viszonylag röviden összefoglalhatók. „Gondolatvilágának főtengelye a messianizmus”, azonban logikája ellentmondásos. Pesszimizmusa nem mély, csak külsőleges; a nagybetűs szimbolizmusa homályos és értelmetlen; de még nagyobb baj, amikor érthető, mert rossz nyelvi mintákat ad; „gyönyörű indulása után” ontotta a vegyes értékű verseket, és elnyelte a modorosság. A híret „többnyire megrendelésre írt” politikai versei-

nek köszönhette, viszont „művészi szempontból itt támadható legerősebben”. Petőfivel együtt szokták emlegetni, de Ady „nem bírja ki az összehasonlítást”. Petőfi „magába öleli az egész életet”, Ady nem mozdul ki „a politikai küldetés és halál pózából”. Petőfi humoros, míg „Ady humortalan, száraz és izzó”. A tanult Petőfivel szemben Ady „értésültsége kávéházi”. „Petőfi nyugat-európai formában fejezi ki, hogy magyar. Ady melldőngető, magyarkodó formában fejezi ki, hogy nyugat-európai.” Költői megoldásai nem egyszer suták; irodalmi önszemlélete egyszerre dicsőségre törekvő és félszeg; az eredetiség halála nála, hogy „mindenáron eredeti akar lenni”. A „szerelmi költeményeinek zöme beállított”, „egy kissé vidékies trubadúr hangja ez”. „Tetszeleg tobzódásában, hűtlenségében.” (Kosztolányi 1977, 227–237)

Ami az Ady-poézis kritikáját illeti, Kosztolányi morális és esztétikai kiemelései pre-konceptióját igyekeztek igazolni, a kultusz kritikájára vonatkozóan pedig azt nem értette pontosan, hogy az irodalmon túli érdekekre mutató kultusz „a mű nemzeti birtokbavételének a jele”; hogy benne „egy egész nemzetet emésztő nagy hiányérzet keres formát”. (Kiss F. 1977, 262) A pusztán az individuum- és társadalomközpontúság felőli megközelítést árnyalhatja az a Komlós Aladár által is említett attitűd, hogy Adynál az *Ego* egyúttal a *Mi* is volt, „egy ügy hordozója: a magyarság, a nép s az ember helyett állt. Küldetésérzést, hivatástudatot hordott itt magában a személyes hiúság.” (Király 1986, 341) Gintli Tibor Ady lírájának két kulcsfogalmaként az *Én* és a *Minden* viszonyát fagatva, arra a megállapításra jut, hogy ezt a dichotómiát két módon lehetséges feloldani. „Az egyik az én abszolutizálása, a másik az én kereteinek teljes feloldódása, az ének a Mindenbe vesző semmisülése” – a teremtésmitosz vagy a misztika lehetősége. (Gintli 2013, 25)

Ady közelebb állt ugyan a „misztikus” megoldáshoz, de nem tudta elfogadni az Istennel való közvetlen egyesülés misztikus örömét, a hit is problematikus volt számára. Király István szerint ugyan Kosztolányinál a forrongó huszadik század meghasonláshoz – és „ontológiai pesszimizmushoz” – vezetett, s az előtt a költő előtt, akit igazából csak a halál érdekelt, az „élet él és élni akar” parancsát követő Ady csak elbukhatott, (Király 1986, 349) „bukásnak” összetettebb okai voltak. Azért „tragikus, kudarcra ítélt kísérlet Ady költészete”, mert „a Mindenhez való közelítésének módja [...] a misztikáéval rokon, de hiányzik a misztikus élmény legalapvetőbb feltétele, a hit evidenciája. [...] A misztikus számára életének egyetlen önértékét az Istennel való közvetlen egyesülés jelenti, Ady számára az egyedül elfogadható, vágyott állapot a Minden-élmény eksztázisa.” (Gintli 2013, 29–30)

Két évvel a *Politika* című vers, egy évvel az Ady-revízió után, 1930-as, íróársainak címzett *Lenni vagy nem lenni* című cikkében Kosztolányi elkeseredése tovább nőtt, s így írt: „Nem szokták meg a szabad szót, nem bírják megérteni, hogy valaki politikai érdek, konc nélkül más véleményen lehet egy irodalmi kérdésben, mint jómaguk. [...] Nincsenek is irodalmi rohamcsapatunk, csak irodalmi terrorfiúink [...]. Vérengző

pártok rémuralmában élünk. A gondolatszabadság ebek harmincadjára jutott. Senkise mer nyikkanni. Ez a közös egyetértéssel gyakorolt pártcenzúra, mely műveletlenségével, ingerlékenységével, kölcsönös büntetőexpedícióival egymást támogatja és táplálja, egymás erejét növeli, rettenetesebb minden hivatalos, nyílt cenzúránál. Ennek esik áldozatul az irodalom közös ügye.” (Kosztolányi 1930)

Magyarázza kifakadását azoknak a támadásoknak a sora is, mely nemzeti radikális szerepvállalása miatt érte őt. A trianoni békediktátum következményei például az elcsatolt Szabadka (a költő szülővárosa) miatt is érzékenyen érintették. Csoóri Sándor, a Kosztolányi arcképéhez szánt tollvonások közt, megerősíti, hogy „a Trianon utáni gyötrelmes, mélylélektani katasztrófának ő volt az egyik ’legsikeresebb’, hol álarcot viselő, hol álarc nélkül járó főszereplője, sőt [...] egyik legnagyobb fordulatot előidéző túlélője”. (Csoóri 2011, 227) Arany Zsuzsanna pedig az alábbiakat írja: „A családi és kultúrpolitikai okok által egyaránt motivált Kosztolányi szerepet vállalt az irredenta, illetve később a revizionista mozgalmakban is. Ezirányú működésének egyik kordokumentuma az általa szerkesztett *Vérző Magyarország* című antológia, mely 1920-ban Horthy Miklós ajánló soraival (*Hazáért*) jelent meg”. Az antológiában – ideológiai vagy stílusirányoktól függetlenül – együtt szerepelt Babits és Apponyi Albert, Karinthy és gróf Andrássy Gyula, Jászai Mari, Herczeg Ferenc és Krúdy, Tormay Cécile, Tóth Árpád, Rákosi Jenő, Lyka Károly és Szabó Dezső. „A veszteség és fájdalom nagysága tökéletesen indokolja ezt a föltételek és árnyalatok nélküli, nemzeti összefogást.” (Csoóri 2011, 228) S azoknak a leveleknek a hangneméből, melyekben a szerkesztés során egyeztetett a szerzőkkel, kiderül, hogy nem propagandacélok vezérelték, hanem határozott politikai föllépést sürgetett. Az antológia második kiadása, jelentősen átdolgozott formában, gróf Bethlen István miniszterelnökségének idején jelent meg, 1927-ben, immár a ’20-as évek második felének revizionizmusa jegyében. (Arany Zs. 2017, 264; 266)

Aztán mindinkább a művészi teljesítményt tekintette értékmérő jegynek. Legelőbb talán ő vont le „meghökkenítő, már-már eretnek tanulságokat” – fogalmaz Csoóri. „Másokat megelőzve arról győzi meg magát, hogy az a magatartás és gondolkodásmód, amely az egyik csatatéren elveszített minket, a másikon nem segíthet hozzá a győzelemhez. [...] keressünk új megoldásokat és módszereket. [...] A hangzatos helyett a csöndeset; a zászlós, forradalmas fölvonulások helyett a magányos gépírókisasszony arcán átfutó pír, amely egyetlen emberi lény forradalmáról adhat hírt.” (Csoóri 2011, 228) Fokozatosan félretette a kizárólagosságokat, a követendő célokat, a kötelező mértéket, „legyen bár az a korszerűség követelménye, az önmagáért való szépség vagy épenséggel a nemzetépítő politika szolgálata”. A kategóriatévészto besorolások egyoldalúsághoz vezetnek, ezért írhatta 1934-ben azt, hogy neki „Kuprin, akit az orosz vörösök vertek ki, éppoly kedves lehet és testvérien közeli, mint Heinrich Mann, akit német rohamosztagok cipeltek el az akadémia épületéből”. (Id.: Dobos 2017, 9)

Igaz ugyan, hogy az *Önmagamról* szóhasználatában a *homo moralis* „gyökeres taga-

dása” a *homo aestheticus*, Kosztolányi a nem morált és az esztétikumot állított szembe, hanem a *homo aestheticus* és a *homo moralis* álcájában föltűnő *homo politicus* összeférhetetlenségéről szól. 1927-ben (*Művészet és erkölcs*) arról glosszázott, hogy kétkedve fogad mindent, amit a művészet és erkölcs tárgyában írtak mások, ő ugyanis a művész szokását nevezné erkölcsnek, azt a szokást, mely „voltaképp a teremtés titokzatos, előtűnik is ismeretlen törvényeit irányítja”. (Kosztolányi 1999, 359) Öt év múlva „a művészet illemtanáról” elmélkedett (*Szép*), a művészi erkölcsöt a csodában és a racionalitásban egyszerre látva. A csoda szerinte a művészi lemondásban rejlik, hiszen a „túl sok” nem fér bele a formába, „csak annyit meríthetünk a tengerből, amennyi belefér a forma-edénybe”; s valami nem elsősorban erkölcsi, hanem művészi szempontból nem illik a műbe. (Kosztolányi 1999, 293) 1932 végén (*Szépség*) a szépségről is mint erkölcsről beszélt. (Ezt a cikket a *Nyugatnak* adott *Önmagamról* című vallomással párhuzamosan írta, tehát annak mintegy a vázlatáról van szó, az utolsó bekezdés szinte szóról-szóra megtalálható a vallomás hatodik pontjának szövegébe foglalt felsorolásban. A *homo moralis* „állandóan boldogságot ígér nekünk, de mindig csak egy távoli időpontban, sohasem a jelenben. Vele szemben nem a *homo immoralis* áll, nem az erkölcsstelen ember, mert nincs módunk eldönteni, hogy a létharcban ki az erkölcsös és ki az erkölcsstelen, hanem a *homo aestheticus*, aki a tiszta boldogságot már megtalálta a szemléletben, az a legmagasabb rangú ember, aki a lélekben birtokolja a világot, akinek nincs szüksége közvetítőkre, aki magában is teljes egész, akinek erkölcsé a szépség. Milyen szép is volna – és milyen jó –, ha a világot a szépség váltaná meg.” (Kosztolányi 1999, 303)

Azonban a „*homo aestheticus sum*” kijelentéssel záruló *Önmagamról* ide vonatkozó része fontos kiegészítéseket tartalmaz. A vallomás V. részét záró mondat („*Az elefántcsonttorony még mindig emberibb és tisztább hely, mint egy pártiroda*”) – egyértelműen az esztétikum és a politikum szembeállításáról szól, miként az alábbi jellemzés. A vitatható igazságok helyett az ízlést polcra emelő tiszta szemlélődés embere „nem áll se jobboldalon, a bégető, fehér bárányok között, se baloldalon, az ordító, fekete farkasok között, hanem egymagában áll, távol a nyájtól és csordától”. A *homo aestheticus* „elítéli az erőszakot, mert rút”, „sohase tűrné, hogy az ízléstelenség arcul üssön egy öregaszonyt, akár vörös mosónő az illető, akár fehér grófnő” s aki „semmiféle párthoz se tartozhat”. (Kosztolányi 1977, 588) S a *homo moralis* erkölcsi karaktere tovább árnyalódik. Elkülönül a vallási morál (a távolabbi időpontra ígért boldogság akkor érkezik el, „*ha majd meghalunk, – a túlvilágon*”), a harcos közéleti erkölcs („*ha legyőztük ellenségünket, – a háború után*”), illetve a gazdasági hasznosság erkölcsé („*ha majd a gazdasági élet végkép rendeződik, – öt év múlva, vagy ötezer év múlva*”).

Arany Zsuzsanna állapítja meg a Kosztolányi-monográfia legfőbb irányvonalait kijelölő *Bevezető* első bekezdésében, hogy a művész és gondolkodó, szabadságra és önállóságra törekedett a 20. század első évtizedeinek Magyarországon. „Egész életét végigkísérte az irodalom átpolitizáltsága elleni küzdelem, miközben a politikum mélyebb

megértése is vezette: bár kezdetben különböző szekértáborokhoz sodródott, később – tudatosan vállalva a maguk útját járók magányosságát – szigorúan kitartott a művészet politikamentességének programja mellett. Sorsa – vitái, konfliktusai, többszöri kiközösítettsége és munkásságának sokáig mostoha utóélete – példázza, milyen szűkös létlehetőségek adódtak a tisztán művészeti eszményeit megvalósítani akaró szellem számára.” (Arany Zs. 2017, 11)

A „cselekvő erkölcs”

Az irodalom és erkölcs kapcsolatát esztétikai és ideológia (illetve politikai) vonatkozásainak tükrében vázoltuk, kitérve az önálló feldolgozást igénylő *homo moralis* és *aestheticus* karakterjegyeinek irodalmi reprezentációira, s rákérdezve arra, hogy lehet-e ideológiai célok szolgálatába állítani a művészi igazmondást. Kányádi Sándort idézve, eszünkbe jut a „nemzeterkölcsei” meghatározás, melyet Rónay László irodalomtörténeti áttekintésének alapelvei is sugallnak. Mellette meg kell említenünk a *cselekvő erkölcs* jegyében megfogalmazott minőségvet, melyet – pl. az illyési „cselekvő irodalom” mintájához hasonlóan – Németh László képviselt. A babitsi elvet egyrészt megtartotta, azonosulva azzal, hogy „vétkesek közt cinkos, aki néma”; ugyanakkor túl is lépett „A szó tiéd / a fegyver az enyém. / Te csak prédikálj Jónás, én cselekszem” belenyugvó filozófiáján, vallva azt, hogy a szó maga is fegyver lehet.

Az irodalmat nem pusztán a művek összességének, hanem egy ország szellemi színvonalát mérő legjobb jelzőrendszernek, valódi közvetítő csatornának tekintő Németh László életművében nemcsak a műveltség és minőség kapcsolódott össze, hanem a minőség és erkölcs is, ami azt eredményezte, hogy írói cselekvését a filozófiai helyett világnézeti alapokra helyezte. Béládi Miklós (1985) fölvetése szerint Németh László művéhez az a (majdnem fél évszázadra kiterjedő) nemzeti-társadalmi válságperiódus adta a történelmi, emberi és irodalmi felszólítást, amely a nemzeti létezés és azonosság, az erkölcsi értékrendszer, az irodalom feladata és jövője kérdései mentén fogalmazódott meg. (Béládi 1985, 211)

Már 1934-ben amellet foglalt állást, hogy az írónak minden körülmények között „érdemes” cselekedni, ezzel pedig – miközben az élet és a világ rejtélyeire vagy kérdéseire kívánta megadni az ott és akkor leginkább autentikusnak (tökéletesnek) tűnő választ – ún. „világnézeti filozófiát” képviselt. Ember szól az emberhez, személyiség fordul a személyiséghez; életművének vezérgondolatai pedig (példaember, minőségi társadalom és öntudatra ébredő nemzet) „ebből a személyiséghez fordulásból nyerik világnézeti tartalmakon átütő morális vetületüket”. (Béládi 1985, 214) A „magyar modellként” ismert, megoldási lehetőséget kínáló példa nem politikai program volt, mint inkább művelődési idea, egyúttal erkölcsi eszmény. A már-már platóni mélységű „minőség forradalma” azt jelentette számára, hogy

csak úgy lehet előnyös helyzetbe kerülni Európában, ha művelt emberfők élnek minőségi életet.

Béládi szerint Németh László sok irányban terjedő hatásának titka is abban rejlett, hogy morális felhívása utánozhatatlan műveltség-szomjúsággal társult. Valóban nemcsak logikusnak, de hitelesnek is tűnt az a morális alap, mely szerint a minőségnek az erkölcsből és életmódból kell gyökereznie, mert „kikezdhethetlen tisztasága és puritanizmusa még az ellenfeleit is megejtette”. A „szellemi ország-alapítás” tervének megszövegezőjéről kiderült, hogy „személyiségnek is kivételes”, a művészi becsvágya szinte „szerzetesi önfegyelmel” párosult. „Írásaiból az erkölcsi igényesség és komolyság levegője csapta meg az olvasót. Igazán nem volt mindennapos tünemény az, hogy a szellemi hódításvágy és nyitottság a jellem és magatartás korán észlelhető aszkétikus szigorával fonódott össze műveiben, amint az sem, amidőn kiderült az esszékből és önvallomásokból, hogy a szerfelett sokoldalú, magabiztos író állandó küzdelmet folytat saját meghasonlottságával, lelkének démonaival, ami mögött a figyelmesebb olvasó az emésztő transzcendenciavágyat fedezhette föl. Az írások rejtettebb részleteiből egy különleges személyiség körvonalai bontakoztak ki, mintha Pascal és Gandhi lelke költözött volna protestáns vidéki magyar bőrébe, olyan emberébe, akiből Ady magyarságtudatának szenvedélye tör elő, összefonódva az erkölcsi kényesség és vívódás érzületével.” (Béládi 1985, 215)

Bertha Zoltán is szintézisteremtő-nemzedékszervező személyiségnek tekinti Németh Lászlót. A „mindentudás ígézetével” fölfegyverkezve oly módon szeretett volna hatni egész nemzete műveltségére, eszményeire, gondolkodás- és viselkedésmódjára, a mindezt visszatükröző irodalmára, hogy „a nyugatos műveltségideál és a nemzeti-erkölcsi mélységtapasztalat, nyitottság és kötődés, európai és magyar ihletettség – a hűség és az emelkedés üdvösségtani dimenziói” forrnak össze benne és művében. (Bertha 2012, 51)

Németh László erkölcsi világnézete egyúttal azt is jelentette, hogy (noha a „harmadik utas” elképzelései vagy a „minőség forradalmának” koncepciója politikai-ideológiai gondolkodásunkra is hatással voltak) igyekezett a direkt politizálástól távol tartani magát. Béládi Miklós megjegyzése szerint Németh László mindig több volt a szépírónál – az orvosi és bölcséleti tanulmányai, a kritikusi és természettudományos tájékozottsága vagy a széles körű nyelvismerete sokféle szaktudomány művelésére alkalmassá tette volna –, de bármihez is nyúlt, mindig az *író módján* cselekedett. S hogy a prózairó miért tartotta oly fontosnak a kritika- és esszéműfajt, azt a magyar tanulmányírás eredményeiről szóló egyik korai (1932-es) összegzése is mutatja. Béládi (1985, 218) kiemelései Németh László önjellemzését, kritikusi ars poeticáját is adják: „... letisztította az irodalmi tudatot, pallérozta az ízlést, kiemelte a kátyúból az elrekedt magyar műfajokat (...) segítette megérteni Európa vajadását s benne a miénket (...) teljes képet adott korunk műveltségéről, elének rakta a kottát, melyből a népek polifóniájában ját-

szanunk kell [...] elindított a nemzeti önismeret útján. [...] Ehhez a munkához egy új műfaj kellett s egy új írótypus, amely a művész átfogó pillantásával jelölje ki a jövődő munkák alaprajzát.” Az írónak tehát föl kell készülnie a „mindenes” szerepére. S hogy hiteles legyen ez a szerepvállalás, mindenekelőtt el kell határolódnia a 19. századi romantikus váteszszereptől ugyanúgy, mint a közéletben folyó csatározásoktól. Az író: legyen író. A „mindenes író” pedig sokoldalúan képzett szellemi ember, aki nemcsak a szépirodalomban, de a tanulmányokban is egyenértékű művet alkot. Nem jelent ez elefántcsonttoronyba vonulást. Azért sem, mert a Sütő Andrásról „*a magyar szellem Odüsszeusza*” titulust kapott író ’45 előtti esszéi a magyarság nemzeti önismeretének fontos forrásvidékére kalauzolnak. Görömbei András az Ady („*elveszünk, mert elvesztettük magunkat*”) „sorslátásában nevelkedett” Németh László irodalomszemléletéről – ezen belül esszéiről – értekezve, ezt azzal is magyarázza, hogy közvetlenül Trianon után kezdődött meg szellemi kibontakozása.

Görömbei elsősorban arra a („fantomháborúkat” kiváltó) kérdésre koncentrált, hogy miképp egyeztethető össze az irodalmi mű esztétikai autonómiája és világnézet-formáló szerepe; s hogyan lesz része az esztétikai értéknek az „író társadalmi prófécijája”. Németh László már indulásakor vitatta a *Nyugat* egyéniségközpontú, liberális esztétikáját, az egyéniséggel magát az esztétikai kritériumok szerint vizsgálendő művet helyezte szembe. A magyar reformkorral példálózott, de „elítélte az olyan művet, amelyikből kilógott az eszme”. Szabó Dezső „zseni-próféta felfogását” irodalmi demagógiának minősítette; az *Angyalföld* című Kassák-regényt „a szocialista elfogultság kiütközése” miatt utasította el; súlyos hibának tartotta, ha „az író kikiabál a műből”. Ugyanezért bírálta Kodolányit, Tamásit, szerinte – Görömbei kiemelésében – „a művészet nem illemtani példatár és nem szociális patkányirtó-szer”. A tiszta művészet abszolutizálását szintén tévütként írta le, mert az, mellőzve az „idegen elemeket”, magát a művészet rombolja le. A műveknek föl kell mérniük a „léthelyzetet”, és ebből spontán módon fejlődik ki az „eszme szemléltetése”. (Vö. Görömbei 1999, 297–299)

A művészi autonómia és a valóságvonatkozások igénye az 1931-ben rögzített kritikai ars poeticájában ekképp összegződik. „A modell megsemmisül a hősből, az eszmét új sugárkör özönli körül. [...] A mű nem sorakoztat, hanem kapcsol. [A remekmű] írója nélkül is megél. [...] A legmagasabb írói törekvés [...]: komponálni, a szerkezet segítségével a mű anyagából egy irreverzibilis művészi eszmét lobbantani ki.” (Németh L. 1968, 136–139)

Felhasznált irodalom

Angi István, szerk. (1975): *Gondolatok a művészetéről*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
Arany János (1861): *Vojtina ars poeticája*. In: *Összes költeményei*. <http://mek.niif.hu/00500/00597/html/vs185003.htm>

- Arany János (1998): *A magyar irodalom története rövid kivonatban*. In: S. Varga Pál (szerk.): *Arany János: Tanulmányok és kritikák*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 11–74.
- Arany Zsuzsanna (2017): *Kosztolányi Dezső élete*. Osiris Kiadó, Budapest
- Babits Mihály (1978 [1936]): Kosztolányi. *Nyugat*, 1936/12. sz. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00611/19367.htm>
- (In: Uő [1978]: *Esszék, tanulmányok II*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 516–524.)
- Babits Mihály (1971): *Összegyűjtött versei*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest <http://mek.oszk.hu/00600/00602/html/index.htm>
- Baránszky-Jób László (1987): *Kosztolányi arca*. In: Uő.: *A művészi érték világa. Elméleti írások, tanulmányok, esszék*. Magvető, Budapest, 167–180.
- Béládi Miklós (1985): *Minőség és erkölcs Németh László gondolatvilágában*. In: Szegedy-Maszák Mihály (szerk.): *A mindentudás igézete. (Tanulmányok Németh Lászlóról)* JAK Füzetek 17. Magvető, Budapest, 209–229.
- Benedek Marcell (1970): *Az olvasás művészete*. Gondolat Kiadó, Budapest
- Bertha Zoltán (2012): *A Nyugattól a Kelet Népéig. Németh László eszmevilágáról*. In: Uő.: *Sorsmetszetek*. Kortárs Kiadó, Budapest, 49–57.
- Bertha Zoltán (2016): *Nemzet a csillagokban*. Lucidus Kiadó, Budapest
- Dobos István (2017): Kapcsolatok. A jelentésteremtő nyelv költészettana és a kortárs stílusirányzatok Kosztolányi értekező műveiben. *Literatura*, 2017/1–2., 3–30. <http://epa.niif.hu/01000/01019/00003/pdf/csiky200323.pdf> (2018. 07. 18.)
- Csoóri Sándor (2011): *Az ötödik fal. Újabb tollvonások Kosztolányi arcképén*. In: Uő.: *Védőoltás. A magyar irodalomról az Ómagyar Mária-siralomtól napjainkig*. Nap Kiadó, Budapest, 226–236.
- Gerold László (1986): A „hűtlen hívség” elve és szerepe az Esti Kornél novellákban. *Hungarológiai Közlemények*, 1986/4., 347–353. http://real-j.mtak.hu/4897/1/HungarologiaiKozlemenyek_1986_69.pdf (2018. 07. 19.)
- Gintli Tibor (2013): *Látnokköltő változó látószög alatt. A minden-élmény jelentősége Ady lírájában; Ady és Kierkegaard; Ady beszédmódja az istenes versekben*. In: Uő.: *Irodalmi kalandtúra. Válogatott tanulmányok*. Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Budapest, 13–63.
- Görömbei András (1999): *Németh László irodalomszemléletének fő vonásai*. In: Uő. (szerk.): *Németh László irodalomszemlélete*. Csokonai Könyvtár (Bibliotheca Studiorum Litterarium) 17., Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 283–300.
- Gyulai Pál (é. n. [1887]): *Művészet és erkölcs*. In: *Gyulai Pál munkái IV. kötet. Dramaturgiai tanulmányok és emlékbeszédek*. Kisfaludy-Társaság – Franklin-Társulat, Budapest, 204–211.
- Illyés Gyula (1975/a): *Anyanyelvünk*. Magvető Kiadó, Budapest
- Illyés Gyula (1975/b): *Tíz síron túli Kosztolányi-könyv. [Ákombákom.]* In: Uő.: *Iránytűvel I*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 369–410 [403–405].

- Kenyeres Zoltán (2010): *Megtörtént szövegek. Esszék, tanulmányok a 20. századi magyar irodalomról*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Király István (1986): *Individuumközpontú világgép – társadalomközpontú világgép. (Az Ady-revíziós vita.)* In: Uő.: *Kosztolányi – vita és vallomás. Tanulmányok*. Szépirodalmi, Budapest, 304–351.
- Kiss Ferenc (1977): *Ady a „homo aesthetitus” felől*. In: Láng József (szerk.): *Tegnapok és holnapok árján. Tanulmányok Adyról*. Petőfi Irodalmi Múzeum – Népművelési Propaganda Iroda, Budapest, 257–276.
- Kiss Ferenc (1979): *Az érett Kosztolányi*. Akadémiai Kiadó, Budapest <http://mek.oszk.hu/05500/05520/05520.htm> (2018. 07. 18.)
- Komlós Aladár (1964): *Három félreértett Arany János-vers. Irodalomtörténeti közlemények*, 1964/1., 23–32.
- Kosztolányi Dezső (1916). *Tinta*. Kner Izidor kiadása, Gyoma.
- Kosztolányi Dezső (1930): *Lenni vagy nem lenni. Nyugat*, 1930/4. sz. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00484/14956.htm> (2018. 03. 23.)
- Kosztolányi Dezső (1937): *In politicos*. In: Uő.: *Próza*. Révay Kiadó, Budapest, 61–65.
- Kosztolányi Dezső (1971): *Összegyűjtött versei I–II.*, Szépirodalmi Kiadó, Budapest
- Kosztolányi Dezső (1976): *Látjátok, feleim*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest
- Kosztolányi Dezső (1977): *Egy ég alatt*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest
- Kosztolányi Dezső (1999): *Nyelv és lélek*. Osiris Kiadó, Budapest
- Ködöböcz Gábor (2014): *Szépen magyarul, szépen emberül. Esszék, tanulmányok, pályaképek*. Magyar Napló – Írott Szó Alapítvány, Budapest
- Németh László (1968): *Új nemzedék (1931) Ars poetica*. In: Uő.: *Kiadatlan tanulmányok I–II*. Magvető, Budapest, I. 134–139.
- Papp Ágnes Klára (1994): *Egy irodalomtörténet színe és visszája. Jelenkor*, 1994/6. sz., 601–603.
<http://www.jelenkor.net/userfiles/archivum/1994-06.pdf> (2018. 03. 23.)
- Rónay László (1977): *Kosztolányi Dezső*. Gondolat Kiadó, Budapest
- Rónay László (1993): *Erkölc és irodalom*. Vigília Könyvek, Budapest
- Simon Zoltán (1997): *Az irodalmi interjúról. Alföld*, 1997/10., <http://epa.oszk.hu/00000/00002/00022/simon.html> (2018. 08. 01.)
- Szénási Zoltán (2017): *Az én könyvespolcaim. A nyolcvanéves Rónay Lászlónak. Vigília*, 2017/8. sz. 629–630.
- Varga Melinda (2011): *„A magyar költészettel együtt szokott járni az erkölcs.” Interjú Kányádi Sándorral*. <https://www.irodalmijelen.hu/05242013-1525/magyar-kolteszettel-egyutt-szokott-jarni-az-erkolcs> (2018. 07. 19.)
- S. Varga Pál (1998): *A nemzeti költészet programja*. In: Uő. (szerk.): *Arany János: Tanulmányok és kritikák*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 507–517.

Cseke J. Szabolcs

Ellentétek

Gyűlölni is szeretve kéne
Magadba bújni nincs hova
A fény az árnyat kiemeli
Az árny a fények oszlopa

Szeress vagy gyűlölj egyre megy már
Az egy meg egy nem egyszer egy
Emlékek áramköre zár
Elengedve fogom kezéd

Emlékezet

Szegény anyai mamókám
élete kettétört korán.
Öröksége a gond a bú –
nem válogat a háború.
Halva született két kis sarja –
a többi félárvának hagyva:
Karcsi, Margit, Bözsike, István,
András, Gábor, Jenő – s anyám.
(Misóka a lábát törve
szülőjét elsőként követte.)
Apjuk számító mostohára
családját bízni nem kívánta.
Egy marad gyermekeim anyja,
Isten nekem csak őt akarta;
Nem cserélhetem másik nőre –
hullott a sírra férfikönnye.
Így feküdt, ébredt virradóra;
Átkokat szórva Doberdóra.
Gyere Etukám! Hozzál! – kérte:
Egy „portorigóval” beérte.
Halálig nem csillapult gýásza.

Ezt hagyta emlékül anyára
s rám, mikor a fejfánál állva,
ássuk ki! – kérleltem, hiába.

Bezzeg apai nagyanyám
nem búslakodott soha tán,
pedig a sorsa megdobálta,
korán elvált asszonnyá válva.
Önmagán is csak nevetett:
„Gyerekként szültem gyereket.”
Nyütte életét nagy vidáman.
Székről földet sem ért még lábam,
ellátott életbölcselettel,
hogy jókedvem el ne eresszem.
A lét léha, könnyelmű semmi;
Nem oly nehéz embernek lenni –
okított célzott szeretettel,
kacagástól könnyes szemekkel.
Megvigasztalt tündéri kertje.
Önmagát boszinak nevezte.
„Kis szolgám, csípje meg a kánya!
Tán sírni jöttünk a világra?
Apád sajnós nem rám ütött.
Mágnesként vonz bít, bajt, nyűgöt,
s magába fojtja, Istenadta,
mint kiugrott pap öregapja.
Pedig sorsának jobb kovácsa,
ki nem számít más jószágára.
Nem vezet sehova a bánat.
Büdös virág az önsajnálát.

Apám elhagyta a szobánkat,
ha anyánkkal játszani látott
bennünket. Szinte belesápadt.
Gyerekként fizette az árat:
a nagyszülőknél leélt évek
súlyával terhelte az élet.
Majd Don-kanyar, a hadifogság,
összezavart okozat, okság –

lélekölő alattomoság.
Mit nem csinált is , órá fogták.
Unokákat illette meg
a tőle megvont szeretet.
Még ma is hallom jó anyámat:
„Gyöngyei vagytok a családnak.
Tőled is csupán annyit várok,
utadat emelt fővel járod.”
Érettségimre azt üzente,
vigyek szívet a tetteimbe!
Pedig anyátlan nőtt fel ő is.
A megpróbáltatás erősít
– vallotta – , s hogy a szeretettel
nem követelődzhet az ember.
„Adni kell és újra csak adni!
A könnyen kapott érték talmi.
Legdrágább kincs a bizalom.
Legyen rá mindig alkalom!
Tövisekre hullik a vérünk?
Enélkül nincsen üdvösségünk.
Talán apai nagyapád
is ezért nem lelte magát.
Ha értjük egymást, az az ünnep.
Bár öcséid is éreznék meg!”

Maga az Úr sem érti meg
a gyarló „hasonképeket”?
Telhetnek évek, évszakok,
elődeimre riadok.
Körükbe vissza így vezet
a makacs sejtemlékezet.

Németh István Péter

Nap-labda, Hold-labda

2012 tavaszán jelent meg Kiss Benedek alábbi verse Egerben, az *Agria* folyóirat hasábjain. A főszerkesztő irodalomtörténész, Kődöböcz Gábor futballkedvelő kortárs szerzőket kért meg, hogy küldjenek kéziratokat, amelyek a labdarúgás dicséretéről szólnak, mivel egy tematikus lapszámot állítana össze belőlük. (E sorok írója is a legnagyobb örömmel tett eleget a biztatásnak, s örült, hogy a labdarúgás motívumaival dúsitott irodalmi különszám egybeállhatott.) Kiss Benedek versét az azóta eltelt esztendőekben föl-föllapoztam, nehogy tartós csalódásban maradjak egy-egy vereség után, amibe válogatottunk vagy kölyök- és öregkorom kedvenc csapata, a Fradika – ahogy a pálya szélén mondják – beleszaladt.

Kiss Benedek: Vinkliben a hold

*Nézd csak, vinkliben a hold!
Az ablak négyszögében!
Ilyet Puskás sem tudott,
sok nagy gólt rúgott, mégsem.*

*Csillagok cakkozzák körül –
tán szikrát vetett a kapufa?
Ilyen gól Messitől sem kerül –
ezt a Jóisten lőtte maga!*

*Nézem: gyönyörű az éjszaka.
Szívemben felpozsdul a múlt.
Gyönyörű volt a zöld gyep valaha,
s egy életen át ki nem fakult.*

*Hajrá, Fradi! Zöld a színe,
s miként a meszelt fal, fehér.
Majd egyszer elrúgom a labdát jó messzire,
ameddig lábam nem is ér.*

Nem bánják tán hét esztendő után az *Agria* hűségesei sem újraolvasni a fenti vers sorait. A költemény közérthető dal annak számára is, aki nem ismeri kellő alapossággal a honi futballvilágot, nemzeti bajnokságunk csapatait vagy akár dicső labdarúgó múltunk legszebb éveit a sporttörténetből.

Egy korszak – máig – leghíresebb magyar focistái, egy klub színei és egy spanyol (katalán) csapat argentin származású játékosa szerepel mindössze a tizenhat sorban. (A négy félrímes négysoros strófában.) Róluk is szó lesz.

De miért ír valaki verset a fociélményéről?

Vagy nem is a fociról szól Kiss Benedek verse?

Miről is?

Alig valamiről, s mégis annyi mindenről!

A költő éjszaka, álom és éberlét között lehet éppen, miképpen a szobája felől az égre tekint. Az ablak a szoba és a menny között van, éppúgy határ, ahogy lennie kell valamiféle mezsgyének az álom és a való között. Bár egymásba is mosódhatnak a világok. (Az alap- és partvonalaknak jól láthatóknak kell lenniük. A havas pálya szegélyét nem meszfehérrel húzták meg a régi szertárosok, hanem fűrészpörrel, de láttam korommal is!)

Kosztolányi Dezső nézett így, akár Kiss Benedek, ötven esztendősen a Logodi utca fölötti éji-hajnali égboltra, Weöres Sándor látott hasonlóképpen csillagot ablaka sarkában. Kosztolányi ugyan nem meccset, hanem bált látott az égben, de Weöres Sándor pillantása és a szemébe tűnő látvány már igen rokon azzal, ami Kiss Benedeké:

Az ablak négyszögében
csillag alvad
fekete égen...

Kiss Benedek versének 2. sora megegyezik Weöres első sorával! Kiss Benedek versének 3. sora másfele kanyarul, mint Weöresé. Nála a csillag helyett hold tűnik föl a vinkliben. A német Winkel szöget, derékszöget, sőt építőipari eszközt is jelent, no meg a futballkapu felső sarkát. Nem germanizmus ez, amivel egyszer, különben jogtalanul megvádolták a diák Kosztolányit is az önképzőkörben, sokkalta inkább a lelátók nyelvéből való, a régi idők focijából, amikor még minden szakszónak nem is volt magyar megfelelője: henc, of-szájd, korner, taccsdobás...) Mindenesetre: a vinklit jól értjük. (Amúgy a harmadik sorban szereplő Puskásnak németajkú felmenői voltak, családi neve Purczeld, beceneve a 'Sváb' volt, mielőtt Puskás Öcsi lett.)

Szépek a gólok, amikor a hold-kerek labdát odavarázsolja a vinklibe a focista, védhetetlenül. Nincsen kapus, aki bármily' bravúros robinzonáddal menthetne.

Erre a képre Zelk Zoltán építette időskori versét:

*Zamora mellé állva,
őrzi a kaput Platkó,
Zsák, Szabó Tóni, Háda.
Kifut, öklöz, vetődik*

*mindegyik, de hiába,
megül a labda a felsősarokban.*

És sose hull le onnan!

Egy másik költeményében, amely szintén hathatott Kiss Benedek versének formálódásakor, már a labda és az égitest (a Nap) között teremtette meg Zelk Zoltán a névátvitelt:

*De lesz tavasz még, lesz vasárnap
S a világ is beleremeg,*

*nemcsak a háló... Benn a labda!
Napként ragyog majd az a gól! (Egy falusi futballpályán)*

Ezek a mennyei gólok, amelyek győzelmes élményekről, kitörő örömről, önfeléd, euforikus pillanatokról szólnak, egyszerre láttatnak egyszeri-remek sportolói mozdulatokat (a kb. 100 méter hosszú, 70-80 cm széles) pályákról, valamint csillagtávlatokról. Mindegy, hogy a futballpályák hol találhatóak: faluszélen vagy százezres szurkolósereget befogadó stadionokban. A vinkli mindenütt ugyanaz a vinkli. Kiss Benedekhez, ha a Szent György-hegyen írja a versét, bal keze felől a nemesgulácsi, jobb keze felől a hegymagasi futballpálya van a legközelebb. Fölöttük balatoni Nap ragyog, éjszaka pedig teljes égboltra látni.

Tán a legnagyobb magyar futballdiadal mégsem a falusi vagy budapesti pályákhoz kötődik. Puskás, Czibor, Kocsis... Egy egész nemzedék közös élményének számított, hogy egy háborúban vesztes ország sportolóiként annak első, világraszóló sikereit mérkőzésről mérkőzésre figyelemmel és nem kis lelkesedéssel kísérhették végig, egészen a berni világbajnokság döntőjéig. Bereményi Géza (1946–) így kezdte *Legendárium* című családrejéjét: „1953. november 25-én, szerdán nemcsak én tartózkodtam a konyhában. Az asztalnál apám apja ült, az asztalon rádió szólt, belőle Szepesi György hadart kiabálva... A közvetítés szerint labda ívelődött, a magyarok lőhettek. Átadásból egy gól született... hatszor találtunk mi az ő kapujukba, háromszor ők a miénkbe.” Ez angol–magyar meccsnek, az évszázad mérkőzésének budapesti visszavágóján már kisgyermekként Kósa Csaba (1943–2016) is ott drukkolt és ünnepelt. Akkor pedig 7–1-re győzött az Aranycsapat. Kiss Benedek (1943–) versének teljesebb megértéséhez és befogadásához elengedhetetlen, hogy e Wembley-ben és a visszavágón történeteket tudva tudjuk.

S igen, azt is, hogy csillagból vagy Holdból miként lesz labda, labdából Nap, Hold, csillag...? Ehhez Kiss Benedek költőbarátjának, Utassy Józsefnek (1941–2010) kell

föllapoznunk két, futballmotívummal komponáló kisszerkezetét. Annál is inkább, mivel Utassy versei 1988-ban, kötetben való megjelenésükkel kéttucatnyi esztendővel előzték meg Kiss Benedek folyóiratban napvilágot látott költeményét, a *Vinkliben a hold*-at. (A Magvető gondozásában vehettük kézhez Utassy válogatását: rögtönzött rímeit, futamait, gnómáit, humoros xeniáit, epés megjegyzéseit, költői aranyköpéseit, egyszóval azokat a komolyan veendő lírai bon mot-it, amiket a Hungária kávéház márványasztalán egy léleklendítő dupla mellett akár cetlikre is fölfirkanthattott.

Utassy József: Felhőfejes

*Hát lássunk csak egy impozáns magyar gólt!
Puskás Czibort szökteti, egy csel, két csel,
Kocsis fölugrik, felhőfejes, és benn
a csillagok hálójában a fals Hold!*

Esti mérkőzés

*Amit a szem lát:
hold a hálóban!*

S amit a fül hall:

*csillag-tribün-csend,
csillag-tribün-zaj.*

Az elhagyatott stadion képe bennem monumentális történelmi építményeket is földidéz: régi évezredek küzdőtereit. Megdöbbszem először, amikor hírül adták, hogy a mexikói Azték stadion alatt egy elsüllyedt aréna hajdanvolt játékosok csontjait takarja, olyanokét, akik számára élet-halál kérdése volt a labdával való bánás tudománya. Közép-Amerikában háromezer éves hagyomány a labdajáték. Hús-vér emberek jelenítették meg a nap, a hold és a csillagok küzdelmeit. A szél-isten tisztelete, akiről elnevezték a stadiont, áldozatokat követelt. A sportbravúr, a gólok utáni – drukkerok keltette – hangrobbanás mellett ott van a kudarc, ott egy esetleges rossz játékvezetői döntés, no meg az elnémulás. A döbbszem csend is. Ám Kiss Benedek verse éppen az utóbbiakkal dacol. Mintha a pálya zöld gyepét Babits létvagasza újítaná meg mindig, hogy a fű mégiscsak újra nő. S a zöld nem csupán a remény színe, hanem a klubhűségé is. Az egyesület a Ferencvárosi Torna Club, amelyért Kiss Benedek szíve is dobog. A Clubnak nincs Spanyolhonban

szereplő argentin Messije. (Ám annak meg magyar homonimája is van: a 'mesz-szi, a 'messze' – Kiss Benedeknek és sporttudósítóknak, kommentátoroknak ad lehetőséget a szójátékra!) De volt Hádája, Kocsis Sándora, Cziborja, Varga Zolija, Albert Flóriánja... nem is tartok seregszámlát. Kormos István egyszer játszott is zöld-fehérben bajnoki mérkőzést. Zelk Zoltán fontosnak tartotta a Kormos klub iránti érzését versbe emelni, még úgy is, hogy nem nevezi néven a Fradit, csak a nagy vetélytársat, a lila-fehér Újpesti Dózsát:

Üzenet Kormos Istvánnak

*Az egykori labdarúgó és a
mindenkori költő Kormos István
nem láthatta szíve csapata
mint hengerli hét egyre a Dózsát - - -*

*Látod, István, milyen oktalanság
olyan gyorsan kilépni a létből!*

A futball-labdák és a bolygók pályáinak leírásával esélyük van a költőknek, hogy a létről is kicsivel többet sejtessenek meg, mint esetleg más példázatokkal.

Lázár Ervin *Foci* című könyvében a Jóisten tud focizni. Miért is ne, ha a Jóisten mindenható, s ráadásul gyermek kérdez rá, amit komolyan kell venni a családapá elbeszélőnek:

- *Apu, Isten szokott focizni?*
- *Isten igenis szokott focizni.*
- Kivirul.*
- *Akkor meg lehet rá kérni?*
- *Mire?*
- *Hogy álljon be egy kicsit a magyar válogatottba.*

A hetvenéves Kiss Benedek ha képzeletben, ha valóságosan, beteg lábával ha messzire rúgta a labdát, kívánom neki, rúghassa most is, mert bizonyosság, hogy mind mozdulata, mind verse: imaértékű. Tisztelő barátai közül egy korombéli költőt hadd idézzek verséhez végül. Léka Géának is van egy ars poetica értékű vallomása (*Puskás dekázik*), melyet a következő sorokkal rekesztett be: „...*járhattam bárhol, még a pofárahullt múzsák hátán is a fiatal Puskás Öcsit láttam magam előtt, amint hol a jobb, hol a bal lábán táncoltatja a labdát, s vártam és várom, hogy egyszer föllője az égig, s letaszítsa vele a nap helyét bitorló bárdot.*”

Ködöböcz Gábor

A szülőföldmítosz újragondolása Kányádi Sándor lírájában

(*Portya után; Mikor szülőföldje határát megpillantja*)

A *Szürkület* (1978) című kötet nagyfokú tudatosságról árulkodó és minden tekintetben letisztult verseit olvasva a szülőföldhöz való feltétlen ragaszkodás, illetve a táj-kultúra-ember hármassága a legszembeötlőbb vonás. Jóllehet a transzszilvanista elkötelezettség, a tájhoz és hagyományokhoz való hűség kezdettől jellemzi Kányádi költészetét, kiérlelt programként, távlatos gondolat-konstrukcióként a hetvenes években jelenik meg. „Kányádi lírájának éppen az a nagy hozadéka, hogy a »szülőföld« vallomása, programja rendkívül tág szellemi dimenziókban és igen hajlékony, modern versbeszédben, képletesen: európai szinten ölt formát. Úgy fogalmazhatnánk, hogy az eszköztár modernségének saját költészetébe való áthagyományozása, átgökereztetése után ténylegesen is hazamegy, és megépíti a szülőföld mítoszáét.¹ Innentől kezdve a költő attitűdje radikálisan megváltozik; „nem az egyetemesben keresi a sajátost, hanem a sajátosban, a provinciálisban az egyetemes érvényűt”.² Ennek megfelelően a versbe emelt szülőföld már nem a 'couleur locale'-t, hanem magát az 'imago mundi'-ként tisztelt 'hely'-et jelenti. Azt a szakrális helyet, amely pótolhatatlan, egyetlen és örök. A *Szürkület* számos verse (*Portya után; Mikor szülőföldje határát megpillantja; Folytonosság; Mikor Janus elhagyta Páduát; Egy zárandok naplójából; Halottak napja Bécsben*) bizonyítja, hogy Kányádi a „vándor mesterlegény-vágy” (*Tallér*) jelenlétében is őrzi és erősíti önmagában „a mindenünnen hazagondoló igék” (*Illyés Gyula*) költőjét.

A jellegzetesen peregrinusi magatartás egyik legtokéletesebb foglalatja a *Portya után* című ars poeticus vers. A hetvenes években már nagy utazóként számoltartott költő vélhetően egy hosszabb (repülő)útjáról hazatérve írta pár soros terjedelmében is figyelemre méltó opusát. A címbeli 'portya után' úgy jelenti az élményekben, kalandokban gazdag feltöltöttség állapotát, illetve a megértett tapasztalatok 'poggyászát', hogy eközben asszociatív a honfoglaláskori magyar törzsek kalandozásait, portyázó hadjáratait is felidézi. A 'portya' szerepeltetése

¹ Pécsi Györgyi: „akármikor jössz itthon van az isten”. A szülőföld mítosza Kányádi Sándor költészetében a hetvenes években. Forrás, 1999/5. 16.

² Uo. 16.

mindenképpen telitalálat; a szó sajátos stilisztikai értéke érzelmi-hangulati többletjelentésében rejlik. A kifejezés holdudvarához az ön- és világmegismerést segítő szellemi-lelki gyarapodás feltétlenül hozzátartozik. A távoli tájak és kultúrák ismeretével, a felfedezés örömeivel hazatérő ember lélekben és szellemben mindig megújulva, hitben és hűségben megerősödve tekint az „égi magasból” ’tenyéryni’-nek látszó szülőföldre. Ám az avatott szem – a Radnóti-vers idegen pilótájával szemben – odafönről is mindennek tudja a helyét és szerepét. Ez a szeretetteljes, féltő és éber tekintet jelzi a lírai alany jellegzetes pozícióját.

Akárhogy is tagoljuk a textust, bárhogy is tesszük ki a központozás nélküli szöveg lehetséges írásjeleit, a levegőben megtett „szédítő utak” értelmét mindig a földet érés adja meg. Kiváltképpen akkor, ha a föld a szülőföldet jelenti. Ugyanakkor a szülőföldtől való ideiglenes eltávolodásnak is megvan a maga haszna. A „jó volt fölszállnom is” a költői képzelettel analóg szárnyalást, a repülés boldogságát fejezi ki. És a hirtelen megváltozott arányokat, a másfajta optikát, a távlatosabb szemlélődést, a dimenzionális mélységet és magasságot. Az „égi magasból” megpillantott, vagy még inkább a belső látás révén sejtelemszerűen érzékelt „tenyéryni hely” lehet az egyre kisebbedő gyermekkori ’tisztás’ (*Fától fáig*), lehet a „közös tenyéryni udvar” (*Halottak napja Bécsben*), lehet a „templomszög egyetlen négy-ötházás utcája” (*Mosolyok mögött*), de a tenger által ostromolt ’homokvárak’ is (*Halott delfin*).

A kulturális kötőerőként és közösségi rítusként funkcionáló költészet szolgáltató morálja kap hangot a kategorikus imperativust megszólaltató verszárlatban: „toronyiránt kell tovább vernem az ösvényt”. A lírai személyiség számára a legfőbb létparancs és legsúlyosabb felelősség a szellem jelzőfényével nyújtandó útmutatásban rejlik. A *Tallér*-ban megfogalmazott program nyomán („több ezer méterről alápillogóban / morzsákat hint a lélek: / ösvénynek tetsző utakra”) így jutunk el az *Apáczai* éthoszáig („megyünk hát mögötte amerre előljárói tekintetének / fénykévei mutatják az irányt s az ösvényt lábunk előtt”), s a *Folytonosság* transzcendenciában megtalált bizonyosságáig („lábod ősi ösvényre ismer / akár-mikor jössz itthon van az isten”).

A szülőföldet abszolút viszonyítási pontként megéneklő versek sorában talán legemlékezetesebb az epigrammatikus tömörségű *Mikor szülőföldje határát megpillantja*. A Janus Pannoniust idéző, enyhén archaizáló cím a szűkebb és tágabb szülőföldet egyaránt jelölheti; Nagygalambfalvára, Székelyföldre és Erdélyre is vonatkozhat. Az időhatározói kötőszóval kezdődő egyes szám harmadik személyű szintagma a hazaérkezés várakozásteli izgalmát, az otthonnal való lélekteljes találkozás hasonlíthatatlan örömét nagy affektivitással vetíti előre. A cím a külső és belső tájakon megtett kalandozásoknak, a valóságos és virtuális vidékeken bejárt portyázásoknak értelmet adó pillanatot rögzíti: a voltaképpeni állandóság,

az örökké magunkban hordozott bensőséges mikrovilág tárgyi mivoltában való megragadhatóságát, tényleges fizikai közelségét fejezi ki. A 'szülőföldje határát' már messziről észrevevő lírai alany számára a hazatérés komplex élményi tartalma „etikai, ontológiai, önismereti axiómákkal”³ földúsulva jelenik meg. A valahova tartozás tudata, az otthon-levés biztonsága ugyanis a személyiség identitását, a világban és a létben való eligazodás képességét jelenti. Erős kötődések, éltető források, elvághatatlan gyökerek és titkos hajszálerek nélkül ugyanis lelki egészségről, emberi hitelességről és autentikus létezésről aligha lehet szó.

Mindez együttesen és egyszerre tolu föl a hatalmas tér- és időtávlatokat át-fogó, tágas horizontú nyitóképben: „a szívem kolumbusz árbockosárból / kiáltó matróza mikor / idáig érkezem”. A bravúros metaforában az újvilágot elsőként megpillantó és 'föld'-et kiáltó matróz ujjongó öröme, a felfedezés (újrafelfedezés) metafizikai borzongása szólal meg. A hazai tájat a költészet számára felfedező Pannonius és a korszakos felfedezésével világtörténelmet író Kolumbusz virtuális élményrétegei sűrűsödnek össze a lírai személyiség «messze fényekig ellátó»⁴ matrózának sajátos optikájában. A szív a tökéletes érzelmi azonosulás, a feltétlen elkötelezettség és odaadottság kifejezésére szolgál. A szülőföld határában a vers hőse minden egyes alkalommal átéli és újraéli azt a lázas ujjongást és heves szívdobogást, amit az újvilágot elsőként meglátó ügyeletes matróz átélhetett.

A második szövegrész reflexív vallomása („minden más táj csak óceán/ ez itt a föld/ a föld nekem”) nem hagy kétséget afelől, hogy a világban levésnek az otthonlét a legfőbb értelme. Az óceánként egybefolyó „idegen” tájak és ismeretlen vidékek halmazából afféle zárványszerű szigetként és abszolút rendezőelvként emelkedik ki a mindig visszaváró, a megtartó és (helyben) maradásra bíró egyetlen 'hely', a mitikus, mágikus és intellektuális tartalmakat magába sűrítő szülőföld. A szűkszavú nyelvi sűrítés eme artisztikus versében a Kányádinál igen gyakori tenger-képzetkör az élménytárgyasítás és jelentésképzés alapja. A direkt és indirekt formában jelenlévő motívumok (Kolumbusz, hajó, hosszú, óceáni utazás, árbockosár, vitorlák, matróz) a rövid lírai formában különösen szembeötlően jelzik a költő organikus és tudatos építkezését. Az értelmi és érzelmi hangsúlyokkal nyomatékositott záróakkord („ez itt a föld/ a föld nekem”) a Petőfi-Vörösmarty-Ady-Radnóti-Dsida-Illyés-féle hagyományt továbbgondolva erősítheti bennünk a valahová tartozás és a sorsvállalás morálját.

³ Pécsi Györgyi: i. m. 20.

⁴ Vö. Szilágyi Domokos: *Bartók Amerikában*.

Szíki Károly

Medáliák egy földváron

Nem csak a homokos föld,
a szemem is kiszáradt, ázott
válykok közt álarcos rigó rejtőzött,
nem látom benne a holnapot, metsző
szél söpör útszéli füzeken,
lábnyomom terelgeti helyről helyre,
hejde kacéros időt éltünk lobogó
levente apámmal a cserepes házak
csatornázata felett, és lent a földön,
ahol az eltűnt harmónia fogságában
vergődik a bekerített vad. Izmosodik
bennem a lemondás, jázmin leveleket
tépek eltévedt kacsáknak
a szétforgácsolt-egész határában,
részekre bontott hazának,
munkaszolgálatos emlékekkel
elmélkedem áthatolhatatlan
függönyökbe gabalyodva,
csinos munka. Reménytelen
kereveten ülve gondolom csak,
hogy ami megiramodott bennem,
egyszer még lábra kap.

++

Mérhetetlen csend van,
próbálkozásaim megsokszorozódva,
mámor-ittasan feliszom a maradék
borom, s felizzom. Tört cserepek
kúpozata alatt parasztok pózolnak,
Ágika egy szelfit velem!- velejéig romlott
nyelvezeten liheg a múlt nyakába
a civil történelem.
Pazarló pihe súlyú mámorok,
számozatlan berekedt érctorok,

örök forrásom szépségeit ízlelgetem,
felkrárogom torkom seprősödő váladékát,
mert csak az édes múlt mustját
akarom kóstolgatni, hogy ne
murvásodjon a rima jelen mellemen.

+++

Mondod bölcs, önjelölt doktorom,
hogy kettős súly ez, de miféle
létrán érkezett a mennyből, hogy
súly lett a megértés-menetelés,
meg a menekülés-megrekedés
hajnalcsillagtól kelő napig?
Hízott hívők utcáit ateista kereszték
cizellált ütemben keresztelik.
Sokadik x ez barátom, belátom a
kacsaringós tölcsérem alján,
aranyesős anyám háza táján,
birkák legelte árokparton egy
részeg zsebéből kiömlő apró pénzt
rakosgatom, ez az álmom. Jó lenne eltenni,
zsebre rakni, de nincs hozzá merszem,
mégis visszatérő álmom szeletel le
részeket bennem, lélekindulók idején
lázít, izzít az ébredésre, a valahova
mindig valahova érkezésre, készenléti
mosollyal, görög mitológiák kendő
csücskeit szorongatom, mint életem,
mikor benne disznószagú kertek
élménye kereteződik be,
mikor jövök haza végre
a faluvégre.

++++

Nem kunyhó, de nem palota lét
térképe az enyém, ezt április szürke
hidegében is látom nagypéntek

hajnalán, most láttam meg a
napvilágot, úgy tűnik, egybeesik az eső,
meg a nap, napom, a *napom, napom,*
fényes napom, ne süss olyan homályosan...
Milyen kor ölel, ha megmaradok,
hány nagypéntekkel kell számolni
anyámnak, milyen kor ölel, ha maradok?
Réges-régmúlt megfagyott idejében, halálok
követésén jelentkeztem be az életre
a Szondy vezér szögletében, három apród
halála kikövezte utam szülőthónában.

+++++

Eddig, de meddig még a magam
keretezte kép üveglapján?
Kint szarvasmarha csorda bőg
a part alján, menetelve a rétre, télre,
majd tavaszra lépegetve tartottam
az első évnék, nézegettem tovább,
mondta anyám: fiam, csak tovább, tovább!
Ami út eddig hozott, durva kolhozok, gyárak
szennyén át a Parnasszus porát, alélva
költemény- dizájner és szerep-morfiumok
szippantásában, durva kánikula tüzes
honába jöttem, homokot gyúrni, állni,
és kimondani, várni a kimondhatatlanon:
várlak szerelemmel e várromon.

+++++++

Kalászsóró szelek, cséplőgépek,
kecses asszonytestek rakják az asztagot,
megterített asztalok benn a verandán
várják az izzadt cselédsorsra szerződött
szerelmes legényeket és anyám-apám.
Gyors evés, egy koccintás a batori rizlinggel,
mindenki rohan, behúzzuk a függönyöket,
kezdődik a Szabad Európa Rádió adása,

már sistereg, anyám feláll egy hokedlire,
üti az ósdi diódás masinát, sistergés,
hullámzó adás-töredék, s a megtorpant
hallgatásban elcsendesedünk, mi van anyám?
kérdéssel bökögetjük oldalba. Nagy baj fiam,
mondja, lelőtték Kennedyt. Nem értem, kit,
de dús sós könnycsepp gördül anyám arcán,
csak nagyon ritkán láttam ilyet, a csend
bemerevedett. Menjetek aludni, mondja,
és nem ellenkezik senki, tudja, a baj némán
is fájdalom. Másnap e hullámhosszon
Lee Harvey Oswald került terítékre,
mármint leterítve 48 óra és 7 percre
Jack Ruby bártulajdonos hasba lőtte...
Mikor Dallasba repültem 30 évre rá,
valaki elvitt, mint Elvist annak idején,
megnéztem Memphisben, hol lakott,
virágok, gyertyák csonkig égtek ott, hogy
Márai járt-e itt, elmélkedtem, de nem hiszem,
mert ő önmagáért volt Márai, s most
holt, nem történt szinte semmi, csak a colt szólt.
Szóval a dallamos Dallasban az Elm Street
és a Dealey Plaza kereszteződést öleli, nagy
fehér kereszt jelöli, hogy 1963. november 22-én
12.30-kor halálos lövés érte John F. Kennedyt,
az USA történelmében legfiatalabb elnök-zsenit.
Negyvenhat éves volt. Holt tetemén elméletek
születtek a valódi gyilkosokról, (Szaniszló is bemutatta,
lehet ez volt, mi megbuktatta, kitették szűrét,
mint megunt ócska ripacsnak, egyik bűne
ez az Echonak, lerágták csontig a húsát, majd kirúgták.)
Valódi gépezetről szólt, a lárma tilalomról,
a háttérhatalomról, pénzügyi machinációkról
és urakról, befejezett utakról- ami öngyilkosság,
kamikáze-gyorshalál a *kamukáze*
demokrácia-vallás hazug talaján.

+++++++

Szomszéd lány szoknyája alatt sorozatgyilkos matat.
Képe lezuhan a falról, csak a Vasúthoz közeli háza
mutat zöld utat, zöldell még konokul, s a tébolyult
anya faluvégi balladáját zúgja:
Ica, Ica, Sípos Ica itt hagytál magamra,
mért is vágytál szebbre, jobbra...
Alábukik a széles út felett a nap,
kocsilócs zörög, hazatérnek örült
szentek, megörölt lisztek (Lisztes Krisztián,
az ám! Hol focizik, nincs is talán?)
Lábujjhegyre áll a csodálkozás és
a csodaszarvas, érett kalászból
pereg a szem, szedegetem, kicsépelve
rigófüttyös este jön, rám köszön,
palástja fekete, ím a *palástjai rém*,
rém-fekete. Menni kellene,
nehéz dunyhákban vándorolni
Olgi, Méri, Marika Ernest, valahova
gyűrűzik az est, a nagy barna pók hálót fon.
Ablakpárkányon több patkány oson.
Gyűjtögetem szentképeim, a faluvégi
paraszt-szentek lépéseit, egy ciher a lábában,
mozdul a lábam, játszadózom,
napjaimban tollasodom, repülni készülök.

Lengyel János

Mitracsek úr temetése*

*Amíg a reményt átadjuk a következő nemzedéknek,
mi magunk is halhatatlanok leszünk.
(Mária, egy japán anime szereplője)*

A komor gyászmenet lassan, de biztosan, mondhatnám, de ebben az esetben inkább leírom, mert a szó elszáll, de a sírás marad, ha már temetésen vagyunk. Az *Agria* olvasói számára írom, a jeles társaság Mitracsek urat, születési nevén, Ödönt, kísérte utolsó útjára. Legalábbis akkor még ezt így gondolták. Szóval elidőztek kicsit a sörkert mellett, aztán indultak tovább, miután a halálhajtó kielégítően oltotta lovai és önmaga szomját. A gyászkocsin nem látszott a koporsó, teljesen beborították a koszorúk. Néhány rövid- és halottlátó meg is kérdőjelezte, hogy a virágok alatt van-e egyáltalán tetem. Hát akkor most őket is tetemre hívom. A menet élén fontos emberek haladtak, a napsütésben komor délibábnak tündek a fekete öltönyös alakok. Itt is érvényesült a társadalmi és egyéb rangsor, amit ókori hajósnepek hierarchiának neveztek el. Vajon őket is ilyen sorrendben szólítja majd színe elé a Végző Elszámoltató? Egyszer egy kulturális rendezvényen kishazánk ügyeletes mindenese úgy konferálta fel az est szereplőit, miszerint elhalálozási sorrendben fogja őket bemutatni. Ezt nem mindegyikük vette poénosra. Isten mentsen meg attól az embertől, akinek nincs humora.

Szóval, a forróság dacára tekintélyes emberekből álló, tekintélyes tömeg kísérte végző útjára a vén papírszőkevényt. A kritikus tömeg. Egyszer egy Bulcsúi öregasszony, aki egyben valakinek az édesanyja és valakinek a nagymamája volt, azt mondta kis unokájának, sokat elárul az emberről, hogy hányan vesznek részt a temetésén, bár ő ezt az információt már nem tudja érdemben hasznosítani, attól függetlenül, hogy passzívan ő is részt vesz az eseményen. Nos, a varrónőt utolsó útjára vivő gyászhintó mögött népes tömeg lépkedett. Így volt ez Mitracsek úr esetében is. Bár utóbbi tekintetében kérdéses, hogy ezt mivel érdemelte ki. A tömegben a kortárs irodalomból ismert arcok bukkantak fel, írók, költők, írogatók, kritikusok, irodalomtörténészek, olvasók, olvasgatók és mások. Rosszmájú iszákosok között az a hír járja, hogy a szakvak között analfabéták is megbújtak. B. Zoltán éppen bepárásodott szemüvegét törölte meg, K. Gábor maga elé meredve lépkedett, csak nemrég érkezett meg Egerből, tegnap még könyvbemutatója volt a főiskolán. Mellette Sz. János, a szövetség elnöke. Mögöttük O. András, F. Éva és F. Magda. Fölöttük a magasban Madár körözött.

* Temet én, temetsz te, temető – piréz gyermekmondóka.

– Gyuri, igazítsd meg azt a koszorút! – szólt a beregi író egy őszes férfihez, aki nyomban a hintó mellett termett, annak dacára, hogy láthatóan húzta az egyik lábát. Ezt még megteszem neki – gondolta, miközben visszaakasztotta a szegre a vörös szegfűből álló gyászkalapot. A szalagokon ez állt: *Fájó szívvel búcsúzik tőled a Főhősök Forradalmi Mozgalmának Elnöksége!* Mellette a MIKICS, a KMMI és a KAME koszorúja díszelgett, de ott volt a MŰK, a KIMAK, az UART, az ELTE, a KVIT, a BLSZ, az FTC, a TBC, a CBA és más szervezetek keretre szerkesztett, kegyeleti virágkompozíciója is. Furcsa ez a kombináció, élénk színű, az élet szépségét tanúsító virágok, fekete gyászszalagokkal körülölelve. A virágok jelképezik a kapcsolatot élet és elmúlás között. A virág máris halálra van ítélve, mikor gondos kezek leszakítják a tövéről, csakúgy, mint az ember a születése pillanatában.

A tömeg közepén magas, kopaszodó férfi a város címerével ékesített zászlót vitte. – Ez mindenképpen kijár Mitracsek úrnak – gondolta. Az egyik, szicíliai kalapot viselő, nyugdíjas korú alak, menet közben, színes hagymakupolás templomokat rajzolt egy fehér papírlapra. Gondolta, ez most valóban ide illik. Mintha a Soros, akarom mondani a Sors, olvasna a gondolatában, megszólaltak a város harangjai. Félrevert kutyákként vonították világgá az elmúlást. Halál szaga volt még a napfénynek is. A menetet a kisebbségi etnikumhoz tartozó gyerekhad kísérte. A sarkon tolokocsiban ülő féllábú szerencsétlen, keleti egyházi énekek előadásával próbált hatni a járókelők lelkiismeretére. Festett hajú asszonyság sorban szólította meg a gyászmenet tagjait: – *Aggy egy rubelt!* – hangzott fel újra és újra a határozott felszólítás. Hamarosan felbukkant egy púpos fiatalember is, aki mosolyogva próbált meg némi alamizsnához jutni. Lásúgesú, ahogy a város publikuma korábban ismerte. A kontyos rádió legfrissebb híradásában azt hallottam, hogy időközben nevet változtatott, ma Logan néven fut a kéregető bizniszben. Azt is hallottam, hogy már legalább fél tucatszor keltették halálhírét, de Mitracsekhez hasonlóan, él és virul.

– Hát nem csak az életemet formáltad nyomorúságosra, még a temetésemet is gúny tárgyává teszed? Csak tudnám, mivel is érdemeltem ki mindezt. Ja, már értem, hát akkor lelkiismeret-furdalás nélkül olvasom fel a következőket: *Ha tovább vizsgálódunk, feltűnhet: nem egészen világos, hogyan lesz a fotóból (vagy inkább az egykori lányból?) keserű folyó és nyirkos falú cella. Innen valószínűleg hiányzik az emlék tudatosítása, amely sziszifuszi büntetését töltő versenyzővé és egyszerre orrfolyásos rabba teszi a lírai alanyt. Persze, áttételesen: az agyban és a szívben. Így válik egyik sorról a másikra a komplexnek tűnő képrendszerből képzavar. A folytatás viszont már nem csupán zavaros, de a nagyotmondás miatt bizarrá is válik: „Nevetése halálhörgésbe torzult, / Fülembé vájja sírjait”. Szinte látjuk, ahogy az utolsó halálhörgés némi vájást követően egyik sírból a másikba vándorol a füljáratban, valahol a dobhártya fölött.*

– Ezzel nem érsz el semmit, bárki olvashatja Laci blogján. Találj ki valami mást, ha már meg akarsz sérteni!

– Hahaha – nevetett fel gúnyosan Mitracsek. A blogján terelgeti híveit, hogy szavaival szórakoztassa őket. Őt mindenki csodálja, nem úgy, mint téged.

Eközben a budapesti vendéglátóipari helységben, ahol Mitracsek úr, nem sokkal korábban a pultos hölgynek mesélte el sérelmeit, a furcsa pár a cigaretta kedvéért, inkább kiült az utcán elhelyezett asztalok egyikéhez. Az Unió, na, nem a vörös, hanem a fehér csillagos, a willkomen refugees szemléletű, általános rendelete szerint többé tilos rágyújtani a vendéglátóipari helyiségekben, de még a közlekedési megállóban is. Nagyon helyes, én, mint antinikotinos, csak üdvözölni tudom ezt a döntést, egyike ez a Juncker-fiúk kevés épeszű rendeletének. A csinos szőke újra a papírjaiba mélyedt, a patkányarcú pedig bekapcsolta hordozható számítógépét, hogy megtudja a friss híreket. Ez is amolyan tipp-mix. Az utolsó utáni góllal kapott ki otthonában az olasz bajnok, a fejesek döntöttek. Hát, ebből sem lesz nyereség. Valahol robbantottak, máshol királyi menyegző volt, egy távol-közeli országban árvíz pusztított, sok helyen meg békés menekültek verték szét a várost, erőszakoltak, torkokat metszettek el a vallási tolerancia jegyében. Hiába, védeni kell az európai értékeket, ha kell, akár az európaiak ellenében is. A közösségi portálon angliai barátja jelentkezett be éppen.

– Na, mi van, Loszti? Hallottad, hogy meghalt Mitracsek úr? Ma van a temetése. Még a miniszterelnök is küldött gyásztaviratot. *(Tisztelt hölgyeim és uraim. stop. merjünk nagyok lenni. stop. gyászol az ország. stop. gyászol a nemzet. stop. önök sokan vannak, de elegen stop. lélekben ott vagyok stop. nyugodjon békében. stop.)*

– Ne mondd, de hiszen nem is olyan régen, éppen itt láttam az Akaliban – villant be az agyába a patkányképűnek, a minap honnét volt ismerős a pultnál beszélgető férfi. A másodperc tört részéig a megdöbbenés ült ki arcára, de aztán kaján mosoly váltotta fel, eszébe jutott, hogy így már nem kell megadnia a tartozását, hiszen ketőjükön kívül senki sem tudott a baráti szívességről. Vagyis egy igen, de ő biztosan nem fog beszélni.

A hírre a szőke nő is felkapta a fejét, egy pillanatra félre tette a soros feljelentésének papírjait, majd halkán, szinte önmagának mondva:

– Jani, te nem érzed rosszul magad attól, ahogy bánsz velem? Pedig én már más nő lettem.

(Ezeket a fő történetbe, önkényesen, betoldott részeket sosem fogom megérteni. Mindenképpen összezavarja az olvasót, azaz engem, mivel kuszává teszi a cselekményt. Lehet, hogy az író, aki ebben az esetben nem az, akit Mitracsek úr éppen perbe akar fogni, ismeri ezeket a mellékszereplőket, de a nagyközönség egyáltalán nem. Talán, nem ártana, legalább részben feloldani ezeket a sok-ismeretlenes gordiuszi csomókat? – az Olvasó Hangja.)

Újabb fővel bővült a társaság, magas, kopaszodó, szemüveges férfi érkezett világos tornacipőben. Vállán hatalmas hangszert cipelt, elektromos zongora lapult a fekete

tokban. Végre letehetette és megpihenhetett. Izzadtan, pihegve huppant le a székbe, és kis hatásszünet után megszólalt:

– Ha eszetek van, ne menjetek zenésznek!

A patkányképű és a szőke meg is fogadta ezt.

– Nekem te ne mondd meg, hogy mit tegyek! – szólta ki Mitracsék úr átmeneti tartózkodási helyéről.

Mindeközben a nyári hőség továbbra is eredményesen sanyargatta a dombság lábánál elterülő kisvárost, odafent hatalmas, fehér kereszt hirdette az elmúlást. A temetés résztvevőit leszámítva, alig volt forgalom az utcán.

Az emberoszlop végén tisztos, ősz halántékú öregúr lépkedett, és minden negyedik lépésnél megrázta a fejét, mintha nem akarná elhinni a valóságot. De tényleg, a valóság ez? Nem csupán egy zavaros, szürrealista elme képzelődéseibe csöppentek bele a gyászolók? No, meg persze ő is. Már azt sem tudta, hogy ki fekszik a koporsóban, az, aki írt, vagy akit írtak? De ki írt, vagy ki nyírt ki kit? A valóság helyzete bizonytalanra válik az olyan agyban, amely nem képes különbséget tenni a képzelt és a kézzelfogható dolgok között. A létező valóságot az élet teszi szavahihetővé.

A gyász komoly dolog, nem illik gúnyt űzni belőle, de mégis eszembe jut egy történet, ami a középiskolai tanulmányaim idején esett meg velem. Már nem emlékszem pontosan, mikor és kit temettek, talán, egy veterán vagy az egyik tanár édesapja halt meg, és minket, diákokat, mint tisztos Komszomol-hazafiakat, testületileg kirendeltek a gyászszertartásra. Akkor még így mentek a dolgok tönkre, hiszen ezer évig itt nem volt semmi, amíg a szovjet lánctalpak el nem hozták számunkra a szabadságot, a kultúrát, a haladást és a civilizációt. Órák alatt megszabadítottak minket javainktól, s máris karnyújtásnyira kerültünk a kommunizmushoz. Szóval, az osztály többségének sikerült meglépnie, de engem és Cuhát elfogott az osztályfőnök, ezért kénytelenek voltunk elmenni a számunkra tökéletesen ismeretlen öregúr végső búcsúztatójára.

Pravoszláv temetés volt, többórás, jó, ezúttal mindenkinek a csuklóján maradt a sajátja. Biztosan, ő is egyike volt a leszabadító vörös katonáknak, így volt alkalmunk beszerezni több órát is. Amikor kihozták a fedetlen koporsót, feltűnt, hogy milyen zöld az elhunyt arca. Először azt gondoltam, hogy biztosan környezetvédő volt, vörös csillaggal kitüntetett *grínpísz-aktivista*, mert ugye Fradi drukker nem lehetett, és éretlennek sem mondtam volna. Akkor még nem ismertem sem a Hihetetlen Hulkot, sem a Grincset, Cohn-Benditt pedig, akkortájt, még igencsak vörös arccal szidta azokat, akik később Merkel muttival és más elvtársakkal maga is vált. Nem tudom, hogy ebben mi a mulatságos, de ez a mozzanat, szünni nem akaró nevetőgörcsöt váltott ki az osztálytársamból. Mármint, nem Merkel Európa-gyilkos örülete, hanem a szegény halott bácsi arcszíne. Az elején még vissza tudta fogni magát, de aztán egyre feltűnőbb lett a jelenség, többen fel is figyeltek ránk. Hiába próbáltam menteni a helyzetet, végül Iván Mihájlovsz elzavart minket a francba.

Egy bölcs férfiú mondta egykor, hogy az a jó politikus, aki úgy küld el a fenébe, hogy az ember alig várja, hogy indulhasson. Most ennyi év távlatából visszagondolva, már nem is olyan mulatságos a dolog. Bár tudom, hogy én már csak díszletként leszek jelen, de jobb szeretném, ha a temetésem az emberek nevetnének, mintsem álszent arccal próbáljanak kicsikarni egy könyv-cseppet, azaz könnyecseppet rég elapadt könnycsatornáikból. Cuháról sokat tudnék még mesélni, mondjuk, amikor a főutcán összetalálkoztunk, ő egy „*kemping biciklit*” hajtott, szóval kerékpározott. Én késésben voltam, de még óra sem volt nálam. Mert nem voltam vörös katona, és Svájcban sincsenek rokonaim. Megkérdeztem hát tőle, hogy mennyi az idő, mivel a bal karján megpillantottam egy jókora időmérőt. Ő megállt, ránézett az órájára, majd hirtelen felpattant a kerékpárra, és továbbhajtott. Így világossá vált a számomra, hogy ő is késésben volt. Rohanó világban élünk.

– Na, látják, ugye, megmondtam, megint elkalandozik máshová. Még akkor sem lehetek én a főszereplő, amikor éppen a saját temetésem zajlik. Ebben a firkászsban semmi tisztelet nincs. Kegyeletsértő! – kiáltott fel Mitracsek, de hangját konzervbe zárta a koporsó fedele. Legalábbis, ekkor még igen.

A menet lassan elérte a temető bejáratát, ahol a hajtó elbizonytalanodott, hogy a jobb vagy a bal oldali temetőbe forduljon-e be. Ugyanis jobbra a református, balra pedig a római katolikus hívek sírkertje van. Egy göndör hajú, negyvenes éveit közepén járó fickó, az utóbbi időben alaposan meghízott, erélyesen intett jobbra felé. Egy arra haladó bárisnya félreértette ezt a karlendítést, és miközben magában elmormogott egy imát, máris a feljelentés szövegét fogalmazta.

– Nű mágyári ... fásiszti – szólalt meg halkán. Ki tudja, még az is lehet, hogy visszajöttek. Bár maga sem értette félelmét, hiszen Kolja nevű fiának apját a 2. vagy a 3. Ukrán Front katonái között kellene keresnie. Erre felfigyelt egy kerek arcú fiatalember is, aki a gyászmenet hátsó részében ballagott. Először végiggondolta a dolgot, de aztán mégsem adott Hitelt az évszázados nőszemélynek.

Miután a gyászmenet eltűnt a látókörükből, a sörkert teraszán üldögélő társaság rendelt egy újabb kört. Ezt már a bajszos férfi kérte ki magának, aki az imént vált ki a gyászoló tömegeből, hogy megnedvesítse kiszáradt torkát. Amikor az összeget kérdezte, azt hitte, nagyothall. Pedig igen. Igen, ebben az inflációs világban megesik, hogy a pultnál kikért sör már többbe kerül, miután kikerül az asztalra.

– Nem is tudom, mit kell ilyenkor mondani. Nyugodjon békében! – azzal lehörpintette a habzó életlevet.

– Van egy érzésem, hogy hallani fogunk még róla – mondta a molett szőke, meggyőződéssel az arcán. Majd megrettent, belegondolva abba, amit az imént mondott.

– Sőt, szerintem még látni is fogjuk – kapcsolódott bele a gondolatmenetbe a szikár férfi.

– Eközben a lelkész, a koporsó mellett állva, már a névsort olvasta fel, kik búcsúz-

nak az elhunyttól. Reformátuséknál nem eresztik bő lére ez efféle dolgokat. Olykor megállt egy-egy névnél, ami meghökkentette. A szertatás már a végét járta, amikor a koporsó mélyén megcsörrent egy mobiltelefon: *Kísérj el szép rózsám!* Mitracsek magához térve, riadtan vette észre, hogy egy szűk, sötét helyen van. Legalábbis, az írója ezt írta elő neki, hogy ott legyen. De ő már régen túl volt azon, hogy figyelembe vegye alkotója kívánalmait. Szóval nem értette, hogy a Duna-hídról hogyan került egy sötét és szűk koporsóba. Utóbbiról úgy értesült, hogy a mobilja fényénél sikerült kiolvasnia a szövegből. Tehát engedelmesen megrémült, még frászt is kapott volna, ha korábban értesíti őt a szerző, hogy időben szerezzen be belőle. Mert Kishazában már a frász ára is felment. A közeli hegyre, hogy a hegytetőn álló kereszt tövéből lesajnálóan tekintsen le a városra. Ez hát a hon.

– Mondjad! Azaz, dehogyis. Igen, tessék, Mitracsek beszél!

– Üdvözlöm, itt Csúrcsavari Mátyás, beszélhetünk?

– Üdvözlöm ügyvéd úr, hát persze. Éppen a temetésemem veszek részt, de önt ez egy cseppet se zavarja! Hallgatom.

Az ügyvéd úgy döntött, hogy ezen már meg sem lepődik. Sőt, azokon sem, amiket a jövőben hallani fog Mitracsektől, Mitracsekről. Na, mindegy.

– Átnéztem a dossziéját, és úgy döntöttem, vállalom az ügyét. Holnap délelőtt 10-re be tud jönni az irodámba?

– Ez nagyszerű, örülök neki. Köszönöm ügyvéd úr! Nem is tudja, mennyire megörvendeztetett ezzel a hírral. Hát persze, hogy ott leszek – ujjongott Mitracsek a koporsóban.

Ezt már meghallották a legközelebb állók is, és értetlenül néztek hol a halálládára, hol meg egymásra. Mindenki tanácstalan volt. Kivéve a Köztársaságot, aki kikiáltotta magát:

– De hiszen ez él!

És valóban, kiáltásának erős éle volt, amivel Mitracsek kisvártatva felfeszítette a koporsó fedelét, majd erőteljes rúgással visszafátlankodott az életbe. Sosem tudta, hogy mikor kell végre lelépni. – Igaz, te megátalkodott? Te .. *(ezt a részt kihúzta az öncezúra)*

A gödörre-ítélt atyafi, a gyászolók elképedése közepette, kiugrott a koporsóból, és a tömegben átvágva, a sörkert felé kezdett futni. A göndör hajú férfi ugyan megpróbálta feltartóztatni, de őt Pelikán elvtárs akadályozta meg ebben, majd Édes Anna ugrott a nyakába. Esélye sem maradt, amikor Beregszilás egész lakossága támadt rá. Mitracsek úr elinalt a halál elől, azaz ügyesen kijátszotta annak képviselőjét, aki ebben az esetben éppen az író volt. Mint amikor az embert a saját kutyája harapja meg, vagy tépi szét. Mert ilyen is megesett már a történelemben. Sőt a valóságban is.

Gyorsan híre ment az esetnek. Másnap a piaci forgatagban erről ment a beszéd: magyarul, ukránul, oroszul, ruszinul, szlovákul, cigányul, jiddisül meg Lengyelül.

Feltámadt holtából a hírhedt regényhős! Kikelt koporsójából városunk híres/hírhedt szülőtte! Ilyen és hasonló címekkel cikkeztek a lapok. Egyesek csodát emlegettek, mások a Sátán művét látták az esetben. A sátán fattya, otthonának konyhájában kajánul felnevetett, amikor a tudósításban ehhez a részhez ért. Nem is olyan régen, egyik volt barátja titulálta ördögnek az író. A gazdanép médiája a betolakodók újabb mesterkedéseként tálalta az esetet, és az újságírók abbéli aggodalmuknak adtak hangot, hogy a kisebbségben élő otthoniak újabb fővel gyarapodtak. Mi lesz, ha a többi magyar is feltámad? A hagymás egyház kiátkozta Mitracseket, egyes papák addig mentek, hogy a gyásznépet, sőt, az egész kisebbségi otthoniakat kiátkozták. Csak az nem derült ki, honnét és miért. De hát miért is ne, hiszen a korlátlan lehetőségek hazájában élnek.

Eközben Mitracsek hollétéről nem tudott senki semmi konkrétumot. Még maga az író sem, mert éppen a Budapesten megült halotti tor fáradalmait kipihenve aludta rémálmát szerény bérleményében.

Spirál

Balajthy Ferenc

A negyedik napon

(PJ itt járt a Senkiföldjén)

Ne hidd soha azt, hogy végleg elmúlt,
A sors csak ver, és többé nem kegyel!
Mindig van innen, és az innenen túl, –
Nincs oly idő, mely téged feledhet el!

Új arcot szül, s teremt az élő napfény,
Van, ami vonz, – s van, ami már ereszt. –
Szívesen adsz, reméled, kaphatsz még,
Bár veszni látszik minden, meglehet!

Az összes őselem benned szunnyad rég,
S szolgál híven, lehet mást, nem tehet. –
Ha megfeszülsz egykor, abban higgyél,
Krisztus szent véréből, – ember lehetsz!

Szavak szárítókötélén

(Attilával söröztem egyik este...)

Na most aztán kibújt a szög a zsákból,
Isten úgyse, úgy Isten szent igazából! –
Mert hazugnak áll a világ, – míg világ,
De igazság szöge minden zsákot kirág!
S kivehetem végre elcsigázott arcomat
A napsütötte, langymeleg pocsolyából!
Óh, felfelé a fényre, egyre csak fel, fel,
De ki marad lenn a hant alatt, – ki perel?
Felkel, és járkal, az új emberek között,
Mint úrlény, ki a Földre most költözött.
Mi égi benne még maradt, nem szabad,
Mi szabad lenne, az rabságban szabad!
Szárítókötélén lógnak az ártatlan szavak,
S ha egyszer majd minden kötél szakad,
Ott fenn lógok veled a Tejútmesék tején,
Összekötözve örökre, csak te meg én! –
Hörpintünk valódi világo(s)t, – két sört,
S a Mindenhatótól kérünk még egy kört!

Bozók Ferenc

Kígyómarás: őrizkedj ellenségeidtől

„Kígyómarás: őrizkedj ellenségeidtől” – Egyebek közt ezt is írja Krúdy az *Álmos-könyv*ben. A kígyó félelmetes, kiszámíthatatlan, titokzatos, életveszélyes. Nem csoda, hogy már ősrégi emberek fantáziáját is izgatta, mítoszokban és igen korai, még ékírásos agyagtáblákon, majd papiruszra rajzolt képirásos irodalmi alkotásokban is megjelent, különféle jelentéstartalmakkal. Kígyóábrázolások már igen korán feltűnnek, például a Kr. e. 4000 körüli, egyiptomi Nagada-i tányéron. Az ősvizekben tekerdő Leviatán a zsidó és föníciai mítoszokban egyaránt az Isten-ség ellen forduló gonosz megtestesítője. Leviatán fellázadt Isten ellen, de Isten szétzúzta a fejét. (Zsolt. 74,14) Mára Leviatán már kevésbé jelenik meg képzőművészeti és irodalmi utalásokban. A 19. századból egy híres alkotás, Gustave Doré *Leviatán elpusztítása* című metszete, valamint egy költemény, Rimbaud-tól *A részeg hajó* jut eszembe, melyben a „kamasz zseni” a nagytestű, ragadozó halat leviatáninak nevezi. A görögösen Apóphisznak nevezett egyiptomi Apep kígyóként ábrázolt sötétség és őskáosz istenség, mely a Középbirodalom óta volt kultusz tárgya. A kobra a fáraó koronájának díszje. Mérget lövell a fáraó ellenségeire. Uralkodói jelkép, pozitív tartalommal. D. H. Lawrence is királynak, ám sátáni, gonosz, alvilági királynak nevezi a *Kígyó* című versében: „*királynak láttam, / száműzött királynak az alvilágban, koronázatlannak*” (Szabó Lőrinc fordítása).

Kínában a kígyó az állatöv ötödik tagja, okos, de életveszélyes. A Gilgames eposz akkád változatában Gilgames örök ifjúságának fűvét egy kígyó nyeli le. Az indiai mitológiában a kígyó ellensége, a Garuda madár szent állat, mert csőrével elkapja és megsemmisíti a gonosz, mérges kígyót. Eszünkbe juthat Mexikó címere is. A sas karmaiban kígyó. A bibliai Teremtés könyvében az Ádámot és Évát bűnre csábító kígyó a Föld minden állatánál ravaszabb. Isten azt mondja az őskígyónak, hogy bűnre csábítása miatti büntetésül a föld porát kell ennie, és a földön kell csúsznia. A bibliai elbeszélés szerzője szerint tehát a kígyónak eredetileg végtagjai is voltak. Lám, ezen a ponton teljes szinkronban vagyunk az evolucionistákkal, hisz az evolúció hívei szerint is voltak végtagjai eredetileg a kígyóféléknek. „*Végtagjaikat az evolúció során teljesen elvesztették, így hason kúszó, esetleg vízi szervezetekké alakultak*” – írja a magyar nyelvű wikipédia lexikon. Azt is írják, hogy eredetileg gyíkfélék voltak. Átmeneti formának tekinti a tudomány a 92 millió évvel ezelőtt élt *Eupodophis descouensi* nevű lényt, mely már kígyó volt ugyan, de még volt két csökevényes lába. Nemcsak a gonoszság, állnokság, megtevesztés, megbízhatatlanság, hazugság, rosszra csábítás szimbólumaként rögzültek azonban a kígyók a kultúrtörténetben, hanem olykor a gyógyítás, orvosság szimbólumaiként is megjelennek igen gyakran például gyógyszerárak logójában.

A Bibliában Mózes magasra emelt botján a rézkígyó meggyógyította azokat, akik feltekintettek rá. Ez a botra emelt rézkígyó keresztény értelmezésben Jézus keresztre feszítésének előképe. Jézus keresztje gyógyulást és szabadulást hoz a hívőknek. Az ókeresztény Physiologus (Természettudós) mesés állatok és állattörténetek keresztény gyűjteménye, értelmezése, magyarázata. Keletkezése több kronológiai réteget mutat magán. A második, bizánci változatát Szent Epiphanosz ciprusi püspöknek tulajdonították, az allegorikus magyarázatokat pedig Nagy Szent Vazulnak. Ebben a műben szintén pozitív jelentéstartalmat kap a kígyó, mivel régi bőrét levedli, és így válik a megtérés, megújulás, régi ember levetkezésének szimbólumává. Egy tréfás idézet jut eszembe Nagy Lajos *Képtelen természetrajzából*: „A kígyó is örül a tavasznak, mégpedig annyira, hogy ilyenkor örömeiben kibújik a bőréből.” Kálnoky László *Kígyóvedlés* című verse arról medítál, hogy egész életünk folyamatos anyagváltozás (bőrhám, haj, köröm stb.) születéstől haláláig, de küllemünk mellett gyakran jellemet is cserélünk. Jézus az Újszövetségben említi a kígyót pozitív és negatív hasonlatban egyaránt. A tanítványait úgy küldi az emberek közé, hogy szelídek legyenek, mint a galambok, de okosak, mint a kígyók. (Mt. 10, 16) Ugyanakkor a képmutató farizeusokat viperák fajzatainak nevezi. (Mt. 23,3) Gyakori ikonográfiai ábrázolás a Jelenések Könyvében Mária, a napba öltözött asszony, aki a Sátánnak, a kígyónak fejére tapos. Juhász Gyula is felidézi ezt az ábrázolást a *Mári* néném című versében: „*A legszebb képe ó fametszet, / Melyen a sarlós holdon állott / S az ő kigyó farkát tapodta / Mária, anyja kegyelemnek.*” Más ábrázolásokon pedig Szent Mihály, a mennyei seregek vezére tipor rá a sátáni kígyó fejére. Babitsnál olvashatjuk a *Bilincs ez a bánat* című versben: „*Égi király! Öljem meg a kígyót, Szent Mihály!*” A saját farkába harapó kígyó (uroboros) az örökkévalóságnak és az idő örök körforgásának is jelképe. A keresztény húsvéti vesperás himnuszában a saját farkába harapó kígyó azt jelenti, hogy a gonosz önmagában hordozza pusztulását, tehát a gonosz cselekedet annak árt leginkább, aki cselekszi a gonoszt, és nem a gonoszságot elszenvető áldozatnak.

Mint említettem tehát, a világirodalomban előbb a mítoszokban, később legkivált a költészetben is igen hamar megjelenik a kígyó és mindvégig újra és újra felbukkan különféle, ám többnyire természetesen az egyetemes kultúrtörténetből már jól ismert, említett szimbolikus jelentéstartalmakkal. Személyes kedvenceim talán Baudelaire *A táncos kígyó* és a *Meddő nő* című versei, melyek lényegileg ugyanazt tematizálják. A kígyószerűen tekergő női tánc révületbe ejti a férfit, miként a Bibliában Salóme tekergőző tánca a kéjsóvár Heródest. Ugyanez a tematika jelenik meg például Rainer Maria Rilke *Spanyol táncosnő*, valamint a *Kígyóbüvölés* című verseiben is. A magyar költészetben Bornemisza Péter archaikus, szép verses *Énekecske gyermekek rengetésére* című költeményében egyértelműsíti, hogy a kígyó által körbetekeredő Éden fájának átkát Krisztus golgotai keresztfája állítja

helyre: „Nagy csudálatosságom vagy arra,/ Hogy a kígyó felmásza almafára,/ Az Úr Krisztust feszíték keresztfára,/ Ezekképpen Ádám helyére állna.” Tompa Mihály Héber legenda című költeményében így fogalmaz: „Szólj: Mily nemzetségből van adva?/ Szűztől lett Ő s Dávidnak magva!/ A prófétáktól mondva így volt,/ Jött megtörni a régi kígyót!” Madách Imre részben keserű személyes, magánéleti tapasztalatai alapján nevezi *Az ember tragédiájában* a nőt „mézből és méregből összeszűrt” lénynek. A *Leány és nő* című versében szintén rátalál a tiltott fa és elveszített Édenkert párhuzamára: „Két fának tilos csak csábító gyümölcse/ Egyik átkos fája a mindentudásnak,/ Másik büszke fája halhatatlanságnak;/ Házasság a kígyó, s e gyümölcsökből hoz, Elborúl az éden.” Csokonai a női csapodársághoz és állhatatlansághoz kapcsolja a kígyó fogalmát, *A kétszínűség* című versében: „Gyakran a mennyei illatú epernek/ Apró leveli közt kígyók is hevernek.” Megjegyzendő, hogy német nyelvterületen a kétszínű embert a kígyó kettős nyelvével jelölik: doppelzüngig. Thomas Murner írja *Schelmenzunft* című művében: „Zwo zungen dragen in eim half”, vagyis „két nyelvet viselnek egy torokban.” Petőfi a talpnyalást, szolgalelkű hízelkedést nevezi kígyónak: „Nyájás szófogadás, kígyócsúsású hízelgés.” (*Levél Arany Jánoshoz*) A magyar „kígyót – békát kiáltani valakire” igen durva rágalalmazást jelent. Gyulai Pál kígyó nyelvnek nevezi a rágalalmazást a *Falun* című versében. Babits Mihály a kígyót az örök sátáni szembenállás, mindent tagadás jelképes állataként idézi meg: „Minden méltó emberkebel / szívtrónusán egy sárga kígyó / ül, ki ha azt mondja: Így jó! / Így akarom! – Nemmel felel. (Intőszózat) Tóth Árpád *Vilihez* című versében az égbe tekergő nyírfák törzseit szintén Istenre, Mennyre tagadólag nyelvet öltő kígyóknak vízionálja. Revizcky Gyulánál, majd később Kosztolányi Dezsőnél a baljóslatot, a megbízhatatlan rosszindulatot jelöli. Reviczky így ír: „Kígyó sziszeg minden bokorba,/ Mérget kevernek csókba, borba.” (*Csak jót ne várj!*) Egy közismert német szólás a kígyóval szembeni óvatosságra, rejtett, lappangó veszedelemre figyelmeztet: „es ist eine Schlange unter Blumen” (*kígyó van a virágok alatt*). Az angolban is él egy ehhez hasonló mondás: Snake in the grass. (Kígyó van a fűben.) Kosztolányi *Kígyó* című versében óvatosságra int, hisz a kígyó akkor is jelen van, ha nem látjuk. A bármikor támadásba lendülő veszélyt, az ember folytonos szorongását jelzi: „Eltűnt a kígyó, útnak is erednék,/ de ott a fűben a szeme/ reám mered még.” Közismert magyar mondás a kígyót melenget a keblén, hasonló jelentéstartalommal. Meg kell jegyezni azonban, hogy a közismert magyar szólás eredetét egy korabeli Aesopus mesében kell keresnünk (*A földműves és egy kígyó*), amelyben egy jószívű parasztember az ingjébe rejtja a hidegben megdermedt kígyót, aki a testmelegtől feléledve halálra marja jótevőjét. Rotterdami Erasmus latin szólásgyűjteményében ugyanezt így találjuk: „colubram vel serpentem in sinu fovere”, vagyis kígyót melenget az ölen.

Somlyó Zoltán *Csókos redők* című versében a bűnök mérges kígyók, melyek a bűnös ember nyakára tekerednek. A magyar irodalomban előfordul a kígyó az elnyomó, zsarnoki hatalom szimbólumállataként is. Nagy László *Játék-karácsonykor* című versében a betlehemi gyermekgyilkos Heródes király lovának „kígyó a kengyele”. Faludy György ezt írja az *Állatkert* című versében: „kilencszáznegyvenötben Rákosi Mátyás itt járt, / azért, hogy a rákosi viperát, ezt a drága / dögöt, átkeresztelje homoki viperára.” Számos példát hozhatnánk még a vallástörténetből, kultúrtörténetből, irodalomtörténetből és szellemi néprajzból. Talán ennyi is elég azonban annak igazolásául, hogy a kígyó jelentős és nem egyértelműen csak negatív szimbólum volt és marad. Irodalmi alkotások címében mindmáig gyakori a kígyó. (Edgar Wallace: *A sárga kígyó*; Francois Mauriac: *Viperafészek*; Szabó Magda: *Kígyómarás*; Wass Albert: *Rézkígyó*; Cs. Szabó László: *A kígyó*; Ráth-Végh István: *A tengeri kígyó*; Méhes György: *A kígyó színű toll*; Müller Péter: *Kígyó és kereszt*; Rakovszky Zsuzsa: *A kígyó árnyéka*; Vasadi Péter: *A kígyó bőre...*)

Hullám

Molnár József

Feledhetetlen hangon

– *In memoriam Jagos István Róbert*

Amikor beszéltünk telefonon,
nem mutattad jelét, annyi
minden történt, örültél,
megkereslek, és talán
csak azon csodálkoztál,
miért ilyen sürgős.

Amikor felhívtalak ismét,
mert szokás szerint eltévedtem, és
egy másik hasonló nevű kórház
ajtaján, mint párhuzamos
világban kopogtattam, te nem
nevettél ki.

Amikor találkoztunk, és elővet-
tem a magnót, hogy rögzítsem
a hangot, ahogy az utóbbi
években tettem, ha fontosat
láttam, te elfogadtad,
megörökítem a feledhetlent.

Amikor terveidről szóltál,
semmi nem utalt az elmúlásra,
tervezted a jövőt; közben az
öngyilkosságod árnya lebegett
felettünk, amit mindketten
elhessegettünk.

Fagyállót ittál, mondtad, ami
csak később roncsol, amikor
már nincs út vissza, de te mégis
visszatértél, boncolgattuk a
múltat, elhittem, a jövőt nem a
halálban vagy az örök életben
képezed.

S amikor már nem vagy,
egyedül beszélgetek veled, a
miértekre várunk választ, azt
mondod, ott, akkor, lepergett
előtted minden, s a távozásod
utáni percben már írtál egy
verset a barátságáról és az
angyalokról, el is küldted az e-
mail címemre.

Tiszavirág

Te előrelépsz, más hátul marad.
Az esőt nem elég megkívánni.
A gyümölcs a tétlenek ölébe hull.
A kényelem a lusták mekkája.

.....

A szél nem irányítható.
A fal magától leomlik.
A nádas hátán visz egy vihart.
A félelem a gyávák keze.

.....

A kő elrejti az időt.
A sziklákra fel lehet mászni.
A tévedés kiváltság is lehet.
A győzelem tiszavirág élet.

.....

Az út szakadékok felett is út.
A térd nem hajlékony játék.
Fele királyságod álom.
A mese mindenkié.

.....

A gyermek a felnőttek előtt jár.
Az órát az igazság hajtja.
Ha késel, előbb odaérhetsz.
A szeretet a türelem szobra.

Amikor „az ég fele nyújtogatják gyökereiket a fák”

Szente B. Levente beszélgetése Dabi István költő, műfordítóval

Hiszem, hogy amikor az ember értékeli már a művészeteket – megértette a világot, közelebb került magához az emberséghez, még közelebb az embertársaihoz. Amikor ez az érzéshullám hatalmába kerít valakit a kora gyermekkorban, és a tudásszomj olyan vakmerő méreteket ölt mely az anyanyelvet túlszárnyalja, kiterjed a szomszéd népek nyelvére, aztán hol a magasságokat, hol a mélységeket járta be, határok nélkül szárnyal akár egy ősi ének.

Dabi István a költő (1943, Budapest), a soknyelvűséggel bíró ember, munkásságában is olyan a világnak, mint a lélek ezer arca. Sokszínű, akár a teremtő kultúrák. Sokszínű, akár az idők hajnala óta a dallam, az önmagát író és korigáló múltidéző történelem, vagy az élet legendáriuma, mely egyetlen összefüggő hatalmas eposzban teljesedik ki, amelyre mindannyiunknak alapozni lehet.

A nyelvek szövevényes jelrendszerében egy-egy kultúrába is belelát, így érzi át a szó valódi értelmét, eggyé válik az úttal, mi a költőhöz, a dalnokhoz, egy néphez vezetett. Maga lesz az üzenetet hordozó szép szavakban rejlő energiával, együtt lélegzik egy olyan öntudattal, melynek mondanivalója van a világ fele.

Fontos számára az elfogadás, az együttélés lelkiismeretes művészete, a szerető tudás, mert tudja, hogy az igaz ember, az e világi ember megértésre vágyik. Ő az az ember, akiben a költő és a műfordító kéz a kézben jár. A méltatlanul feledés homályába taszított kultúrretegekből kinőtt szép szó forrását a nagy folyók, a tengerek fele irányítja. Ne engedjük, hogy útját vad szelek, roppant hegyek akadályozzák. A szép szó, bármit is takarjon, ugyanolyan élő lehet, mint az, aki azt kimondja. A soknyelvűség útja mögötti átjárókról, az odavezető ösvényekről készült az alábbi beszélgetés, hiszen a hatalmas életmű amely egyre gyarapodik, alázatot, nagy tiszteletet, méltó odafigyelést igényel mindannyiunk részéről. Ez kultúra, irodalom, jövőkép.

Dabi István *Ötvenöt év viharai* önéletrajzi ihletésű írása megrendítő eseménysozrotok egybefüggését tárja az olvasó elé. Azóta ismét odébb szaladt a fékezhetetlen idő. Véle együtt mi is, miközben ugyanazt érezzük, ahogy egyik versében írta: „... mert ezen az örült világon mi is kézen járunk.”

– Ön után olvasva, meglepően kalandos élete volt már a kezdetekben. Azt olvastam, már 18 évesen híressé vált. Melyik volt előbb, a vers vagy a műfordítás? És hogyan jött a nyelvek tanulása?

– Legelőbb – 9-10 éves koromban – idegen nyelvekkel kezdtem foglalkozni. Már 16 éves voltam, amikor lengyelül kezdtem tanulni, és csak 1972-ben telepedtem le

Gdańskban, de már akkor négy versfordításomat minden javítás nélkül leközlötték. A következő évben a Gdański Rádió bemutatta fordításomban Szakonyi Károly egyik elbeszélését, egy hangjátékot, amelyet később még kétszer lejátszották. Utolsó alkalommal, amikor már nem laktam Lengyelországban, és ugyanebben az évben, 1973-ban megjelent pár versem egy kis újságban, és a Gdański Rádió is bemutatta egyik versciklusomat, majd az egyikhez egy neves zeneszerző zenét írt. Ismét bemutatták a Gdański Rádióban egy operaénekes előadásában.

Előbb jött a műfordítás, habár az sem volt kezdetben a célom. Először is – mivel mérnök vagy elméleti fizikus akartam lenni – csak a külföldön megjelenő fontosabb szakkönyveket akartam eredetiben olvasni. Majd amikor már a néprajz kezdett érdekelni (gimnázium 2–3. osztály), azoknak a népeknek a nyelvét tanultam, akiket néprajzusként majd felkeresek. Ezután, amikor külkereskedelmi vállalatokhoz kerültem levelező-tolmácsként, a külkereskedelmi s egyéb, inkább műszaki szókészletet próbáltam elsajátítani. Az irodalom 5 éves korom óta érdekelt, rengeteget olvastam. Mivel jól tudtam, hogy kevesen tudnak idegen nyelveken olvasni, ezért – hogy segítsék nekik megismerni más népek irodalmát – úgy 18-20 éves koromban kezdtem – egyelőre csak magamnak, gyakorlásként – fordítgatni. Saját művek írására komolyan nem gondoltam, habár megpróbáltam írni is. Igazán műfordító 1972–73-ban lettem, amikor kiköltöztem Gdańskba (Lengyelország), mert ott – lévén idegen állampolgár – az akkori szabályok szerint nem dolgozhattam külkereskedelemben, és attól kezdve majdnem tíz éven át csak lengyelre fordítottam, és ott kezdtem először verselni! És egészen 1980-ig majdnem kizárólag lengyelül írtam saját verseimet, amelyeket akkor beloruszra fordítottam, és a lengyelországi Białystok városban megjelenő belorusz „*Nyiva*” című hetilapban publikáltam.

Lengyelországban 1980-ra már szinte minden jelentősebb lapban jelentek meg fordításaim, saját verseim, sőt több kiadóval is jó kapcsolatban álltam mint lektor, korrektor, regények is jelentek meg a fordításomban, a varsói és a Gdański rádió munkatársa is voltam, azonban már magyarul is hallatni akartam a hangomat, ami azonban Magyarországon nem sikerült, ezért erdélyi és vajdasági magyar lapoknál próbálkoztam, ahol örömmel fogadtak. Rendszeresen publikáltam 1980-ig, azonban mihelyt visszatértem Budapestre, ők sem törődtek többé velem.

Magyarul verselni 2000 után kezdtem, mert többen, olvasva a fordításaimat (a MEK-ben található „*Kaleidoszkóp*” kötetek), csodálkoztak, hogy magam miért nem írok. És miért nem? Ennyi nyelvet ismerve sokkal fontosabbnak – mintegy a kötelességemnek tartom, hogy bebizonyítsam a fordításaimon keresztül, hogy minden népnek, nemzetnek – a legkisebbnek is megvan a maga kultúrája. Ily módon segítek megismertetni azt az idegen nyelveket nem tudó – vagy legalábbis nem olyan szinten tudó, hogy az idegen nyelvű irodalmat élvezni tudják – embereknek.

A versírásnál az is a problémám, attól félek, hogy valamelyik külföldi szerzőtől

„lopok”. És semmi eredetit (sem formát, sem tartalmat) nem adok a saját műveimben. Szívesebben vagyok csak fordító, mint alkotó.

– **Az *Ötvenöt év viharai* című életrajzi írásában sikerről, kudarcról is ír. Ön mégsem hagyott fel a további nyelvek tanulásával, annak dacára, hogy sokan kételkedtek tudásában. Mi hajtotta tovább? Mi motiválta?**

– A nyelvek számomra szinte kábítószerként hatottak, egyik hozta maga után a másikat, szinte megrészegettem, amikor egy újabb nyelv került az asztalomra. Figyeltem az azonos nyelvcsaládba tartozó nyelvek hasonlóságát, eltérését. Próbáltam megtanulni, hogyan lehet megkülönböztetni az azonos hangzású, alakú, de másmást jelentő szavakat. Pár példa:

Godina (bolgárul év) – lengyelül godzina – óra

Egyszer hallottam a vonatban, egy bolgár diáklány nagyon jól beszélt lengyelül. A lengyelek megkérdezték tőle, mennyi ideig tanult lengyelül. Ő büszkén kivágta: „dwie godziny = két órát. Pedig azt gondolta: dve godini = két évet.

Szlovákul: nyeh sza pácsi (kiejtés szerint – tessék, tessék venni. Lengyelül: nyeh se pasci = nézzen körül.

Egy lengyel barátom mesélte, hogy Pozsonyban kenyeret akart venni (a kenyér szlovákul és lenyelül egyaránt „chleb”. Ő kéri a kenyeret, a kiszolgálónő oda adja neki, és mondja „nyeh sa pácsi” – tessék). Ő pedig úgy értette, hogy „nyeh se pácsi = nézzen körül. A barátom mondta nekem, hogy hiába nézett körül többször is – semmi különöset nem látott, a kiszolgálólány pedig értetlenül nézte őt, hogy miért nem vette át a kenyeret. Lengyelül a „sklep” = bolt, csehül „pince”. Egyszer Pestre eljött a cseh barátom, a lengyel feleségem mondja nekem: „chodzmy do szklepu (menjünk a boltba), csehül ez azt jelenti, hogy „menjünk a pincébe”. A kapu előtt sokáig várjuk a cseh barátunkat, míg végül megjelent, és kíváncsian kérdezte: Én lementem a borpincébe, ti hová mentek?

Vannak rosszabb dolgok is: a „szraczka” szlovénül „Ing”, lengyelül „hasmenés”.

Most legyen még egy dolog: lengyel barátom panaszkodott egy magyar étteremre. Ő pörköltet kért, de levest adtak neki, „gulas” – lengyelül pörkölt a mi gulyáslevesünkkel ellentétben. Felfigyelve az egyes nyelvek közötti hasonlóságokra, különbségekre, még inkább arra készítetett, hogy egyre több nyelvet ismerjek meg.

És arra is rájöttem, hogy a legjobb fordítás sem azonos az eredetivel, ez is ösztökélt.

Így harcolok a rasszizmus és mindennemű diszkrimináció ellen. Próbálom bebizonyítani, hogy ami eltérő, másilyen, az nem rossz, csak azért mert eltér attól, amihez mi hozzászoktunk.

– **A többnyelvűség Wikipédiájában úgy szerepel, hogy 103 nyelven ért és ír, 23 nyelven beszél. Ez dicséretes, egyben rendkívüli tehetségéről árulkodik. Gyapodott ez a szám? Hogyan tanul?**

– A nyelvek száma? Ezt én magam sem tudom meghatározni, mert én a nyelveket (csak) annyira akarom tudni, hogy nehézség nélkül – és csekély szótári segítséggel – megértsek egy írott szöveget, és a szerzőkkel pár mondatos rövid írásos-párbeszédet tudjak folytatni. Sok nyelvvel úgy ismerkedtem meg, hogy amikor egy szerzőtől anyagot kértem – az eredeti nyelven és egy általam jól ismert nyelvű nyersfordítást, a legtöbb szerző, látva hogy mennyi nyelvet tudok, saját műveit csak eredetiben küldte, és csatolt hozzá szótárt, nyelvtant (most csak azt közli, hogy az interneten hol találok ilyen szótárt, nyelvtant, vagy egyszerűen rám hagyja a probléma megoldását). Annak idején, így ismerkedtem az abházal, adygeivel (cserkesz), csukcs, kadazandusun, cebuano, amhara, tigrinya, malgash stb. nyelvekkel.

Amikor polgári állásom is volt, az OFFI-ban, nemegyszer a kezembe nyomtak egy anyagot, amihez nem találtak fordítót „maga oly sok nyelvet tud, nem lesz nehéz ezt a nyelvet pár hét alatt annyira megtanulni, hogy ezt le tudja fordítani” – felkiáltással, és én makacsul meg is mutattam, hogy képes vagyok ilyesmire. Tehát a nyelvek száma? Nem tudom. Annyit tudok csak mondani (csak saccolva), hogy az irodai fordításokat és a MEK-ben található „*Kaleidoszkóp*” című 11 kötetes versantológiámban lévő fordításokat egybevetve, minimum 150 nyelv lehet. Itt azonban ismételtelen megjegyzem, hogy ezekből a nyelvekből (a többségükből) csak fordítok. Egyébként én sohasem törekedtem arra, hogy tökéletesen beszéljem e nyelveket, különösen arra nem, amit perfekt nyelvtudásnak neveznek. Számomra ez a meghatározás nevetséges, hiszen a saját anyanyelvét sem beszéli az ember perfektül (egy matematika-tanár ismeri például a cipészek nyelvét? Vagy egy budapesti megért minden magyar tájszólást? Pedig a perfekt tudás az lenne, hogy kapásból megértsük, mit mond egy szabolcsi kádármester nekünk. Nekem még az is probléma volt néha, hogy pontosan megértem a Budapesttől alig 50 km-re lévő Tápióbicskén élő földművest. Pedig mindketten igazi magyar nyelven beszélünk. Módszerem? Lásd „fekete könyvem” 9-15. oldalán írtakból Aláhúzom – végtelen sokszor – ne törekedjünk „anyanyelvi, perfekt (?) szintre, és ne akarjunk magyar létünkre tökéletesen olyan kiejtésre, mint a született franciák, németek, angolok... beszélnek, (hiszen úgylis észreveszik egyszer, hogy nem vagyunk közülük), de igyekezzünk úgy beszélni, hogy a beszédünk ne okozzon félreértést) Példa: Lengyel feleségem majdnem 40 éve lakik Magyarországon, de sokszor mondja *öt* helyett *öt*, *török* – *török*, *hattyúk* – *hat tyúk*.

Nem beszélve ily „szörnyűségről”: *zöldség* – *zöld segg* stb. Egy közös barátnőnk azt mondja, hogy a feleségemmel beszélgetni számára olyan, mintha keresztretjtényt fejtene. Gyermekeim születésük óta kétnyelvűek, de ha sokáig nem szólalnak meg lengyelül, a lengyelek külföldieknek tartják őket, pedig lengyel állampolgárok. A fiam most évek óta Lengyelországban él – pedig itt majdnem 40 évet élt, iskoláit, az általánostól kezdve, az egyetemet is itt végezte – ha hazajön, mindjárt érzem, hogy már „nem” magyar, bár jó a kiejtése, és a nyelvtudása is tökéletes, de...

– **Hogyan dolgozik? Van valamilyen módszere? És kiknek?**

– Hogyan dolgozom? Egy, szinte másodpercre elkészített „menetrend” szerint. Pontosan meghatározva, hogy mikor és mennyit fordítok, írok, olvasok, mikor írok leveleket, mikor megyek sétálni, mikor nézek TV-t. Ezért szinte mindenki bolondnak tart. A vasúti menetrend szerint a reggeli vonat nem mehet délben, délután vagy este, ezért ha valamiért nem tudom a reggelre bejegyzett munkámat (jelenleg a postám ellenőrzése, majd bengáli próza fordítás, utána üzbég versek fordítása, majd már kész munka ellenőrzése, letisztázása), akkor elvégezni, később már nem tehetem meg, tehát vagy kimarad, vagy ha valamelyik másik napon véletlenül marad egy kis „hézag”, akkor pótolom azt, de a reggel fordítandó anyagot nem viszem át délutánra, estére, pl. tévézés helyett. Már megpróbáltam, de akkor semmiféleképpen sem voltam képes megbirkózni vele, vagy az általában 15-20 perces munkára „nem megfelelő időpontban” kétszer-háromszor annyi időt kell fordítanom. A módszeremnél a legfontosabb a rend – no, nem az, hogy az asztalomon olyan rendben legyen minden, mint a nagy írók asztalán szokott lenni haláluk után, az emlékszobájukban, a múzeumban. Nem, én inkább a saját rendszeremet értem., A szótárak úgy legyenek elhelyezve a polcokon, asztalokon stb., hogy szükség esetén csukott szemmel is megtaláljam azokat. A fordítást mintegy napi penzumként végzem, se többet, se kevesebbet, mint a terv. Prózából – nyelveknek (hogy milyen fokon ismerem az adott nyelvet) megfelelően, illetőleg, ha nagyon ritkán megrendelésre készítek valamit, a sürgősségtől függően ½ oldaltól 3 oldalig, vers esetén – csak egy szabály van, minimum 10 verssor.

Saját versek esetében – hangulat, amikor érzem, hogy írnom kell (ez lehet akár éjjel vagy más, előírt, menetrendben szereplő anyag rovására) Kinek írok? Általában az ismeretlen olvasónak, aki, reményem szerint hajlandó elolvasni tákolmányomat.

– **Verseit többnyire lengyelül publikálta. Szándékos ez, anyanyelvén, magyarul miért nem vagy csak igen kevés van belőlük. Mi az oka ennek?**

– Mint már mondtam, én nem akartam költő lenni, sőt műfordító sem. Fokozatosan, véletlen történések sorozata tett azzá, ami vagyok. Talán az „*Ötvenöt év viharai*” című önéletrajzi írásomban meg lehet találni a választ. Itthon sorban értek a kudarcok a műfordítói próbálkozásaim idején. Bármelyik kiadóban, annak idején a szépirodalmi műfordításoknak a legfontosabb székháza – még most is – az Európa Kiadó volt. Eleinte kedvesen fogadtak ott mint lektort. Kaptam talán háromszor vagy négyszer lektorálandó anyagot (ld. Az „*Ötvenöt év viharai*”-ban), a magyar Rádiónál is próbálkoztam, a Kossuth és a Gondolat Kiadónál, a Magvetőhöz már nem jutottam el. Mivel mindenhol csak ígéreteket kaptam, a külkereskedelemben kezdtem dolgozni, hála a nyelvtudásomnak, egész jól kerestem. Ekkor az irodalmi ismeretségeimnél már ez is nagy baj volt, hiszen egy jól kereső kis senki még azt a

kevés pénzt is el akarja venni a szegény irodalmároktól, egyébként is ez a kis senki semmit sem tud, hiszen lehetetlen dolog ennyi nyelvet megtanulni – mondogatták.

Az én jelszavam pedig mindig „vagy mindent vagy semmit”, tehát ha az irodalom nem megy, leszek 100%-ban külkeres, és műszaki fordító, az OMIKK-nak kezdtem fordítani, azonban mindez igazán nem érdekelt, és magamnak fordítottam, sőt olykor-olykor írni is próbáltam. Ekkor ismerkedtem meg az erdélyi Bán Péter műfordítóval. Ő próbált az erdélyi irodalmi életbe beszervezni, de annak idején ez nagyon nehéz dolog volt. Tehát a magyar nyelvű műfordításról, teljesen lemondtam egészen 1972-ig, a versírásról pedig talán 2002-2004-ig.

Műfordításaimat és lengyel verseimet szinte az egész országban közölték, de 1980-ban egy szerkesztő kijelentette, hogy vagy keresztelkedjem át katolikussá (a családom után református vagyok, sőt a lengyel őseimet éppen református voltuk után üzték el katolikus honfitársaik), vagy lépjek be a Szolidaritásba, ha azt akarom, hogy továbbra is publikáljanak. Aztán hazajöttem Budapestre, de itt lengyel kémnek stb. tartottak, és itt sem publikáltam sokáig, míg meg nem ismerkedtem a nemrég elhunyt neves litván fotográfussal, Normantas Pauliusszal, akinek a közbenjárására litván versfordításokat közölt az *Alföld*, és pár kisebb napi- és hetilap. Verseket nem írtam se magyarul, se lengyelül, de fordítottam abban a reményben, hogy majd akad kiadó. Miután a fiam kiadta a nyelvekről írt könyvemet, egyik ismerősöm azt ajánlotta, hogy küldjem el a Magyar Elektronikus Könyvtárnak, hogy mások is olvashassák. Ezután a már kész világotalógiám köteteit is kezdtem oda küldözni, majd amikor több olvasó arról érdeklődött, hogy vannak-e saját verseim is, gyors elhatározással kezdtem magyarul verseket írni, bár mindig félek, hogy semmi újat, eredetit nem adok, csak a lefordított verseket utánzom.

– **Senki sem próféta a maga hazájában, tartja a mondás, még ha nem is akar az lenni az ember, de a megillető hely, a szakmai ismertség mégis csak fontos. Mit gondol erről?**

– Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem szeretném, ha Magyarországon megjelenének a műveim, fordításaim, saját verseim. Nem akarom azt mondani, hogy a szerkesztőknek egyáltalán nem tetszenek a dolgaim, hiszen Lengyelországban (újra) kezdenek jó 30 évi szünet után publikálni, és itthon is jelent meg tőlem ez-az, legutóbb 2014-ben a budapesti Holnap Kiadó adott ki a fordításomban egy litván könyvet gyermekeknek (igaz, a szerző konkrétan megnevezett engem, hogy csak én fordíthatom) – Kęstutis Kasparavičius: *Florentin, a kertész*.

A Magyar Rádió egy neves szerkesztője (férfi) bemutatásra elfogadta – nagy dicsérő szavak közepette – egy drámafordításomat – majd következő héten meghívott magához, ahol kereken közölte: légy a szeretőm. Visszautasítottam. Két nap múlva visszaküldte a már elfogadott fordításomat: „bocsáss meg, múltkor csak

felületesen olvastam át – nagyon rossz a fordítás. Mintha sem az idegen, sem a magyar nyelvet nem tudnád.” Egy másik szerkesztő lefordításra átadott egy rádiójátékot – oroszról. – Kifizette a honoráriumot, majd a saját neve alatt, egyetlen szó megváltoztatásával bemutatta. Amikor reklamáltam: hallottam, hogy a mi ideológiánknak nem megfelelő művet fordítasz. Mi nem dolgoztathatjuk a nép és az állam ellenségét – mondta. Egy neves költőnek nagyon tetszettek a fordításaim: túl sokat keresel a munkahelyeden. Mi szegények vagyunk, ne próbálkozz a kiadóknál.

A rendőrség elvitte a leveleimet, majd behívtak. Sok nyelvet tudsz, segíthetnél nekünk. Én szó nélkül eljöttem, és pár hónap múlva megnősültem, külföldit vettem feleségül (a dolognak így kezdet nélkül vége lett.)

Hazajövetelem után lengyel kémnek, a Szolidaritás emberének tartottak, aki itt is sztrájkokat akar szervezni. Én ezek után minden kapcsolatot megszüntettem, és nem érdekelt, hogy itthon senkinek sem kellek. 2000 első éveiben Bán Péter közvetítésével megismerkedtem Cseke Gáborral és a *Romániai Magyar Szóban* megjelent egy cikk rólam, majd az ”ötven-öt év viharai” és versfordításaim, az *Új Magyar Szóban* litván és lett népmeséket hozott le a fordításomban – a lap mellékletében Szonda Szabolcs. Tehát Magyarországon csend – vagy csak szünet?

– Jelenleg mely lapoknak, folyóiratoknak fordít? Ismert, ismeretlen szerzőket említene, akikkel és akiknek munkáival szívesen foglalkozik? Mit tanácsol egy kezdő műfordítónak?

– Magyarországon egyelőre semelyiknek, most tervezem, hogy kapcsolatot létesítek néhányval. Lengyelországgal is elég rosszak, jelenlegi kapcsolataim, ugyanis a lapok, ahol annak idején rendszeresen publikáltam, vagy megszűntek, vagy az ismerős szerkesztők velem együtt megöregedtek, sokan közülük meghaltak. A fiatalokkal igyekszem most felvenni a kapcsolatot. Egyetlen állandó kapcsolatom jelenleg a negyedévenként megjelenő „Metafora współczesności” szerkesztőjével, Alicja Maria Kuberskával van. Rendszeresen a nyugat-bengáli online ...-ban jelennek meg minden hónapban angol nyelvű verseim. Olykor-olykor publikálok a szlovén *Locutió*-ban. Több külföldi (különböző nyelvű) folyóirat keres velem kapcsolatot (India, Indonézia, Bulgária, Albánia, Hollandia, Wales stb). Nagyon hálás vagyok erdélyi barátainak (Cseke Gábornak, Szonda Szabolcsnak, Zsidó Ferencnek és nem utolsósorban Sente B. Leventének), akiknek köszönhetően visszatérhettem a romániai (erdélyi) magyar irodalmi életben.

Egyébként a MEK-ben megtalálható sok anyagom (saját verseim 4 kötetben, mesefordításaim, és amire a legbüszkébb vagyok, az eddig 11 kötetes világirodalmi költészeti antológiám (kb. 3500 oldal, versek kb. 150 nyelvből, valamint pár prózai művem – saját és fordítás). Nekem nincs *kedvenc* költőm, nyelvterületem. Én a

tarka nagyvilágot kedvelem, és mint már említettem, ezt a sokszínűséget akarom megmutatni. Számomra mindegyik szerző egyformán kedves, akinek a művét fordítottam/fordítom, ha éppen tetszik az a vers. Nem nézem az elismert nagyságot.

– **További tervei?**

– Tanácsaim: lehetőleg tudja az idegen nyelvet annyira, hogy írásban megértse, és ne szégyelljen szótár(aka)t használni, vagy egy anyanyelvű, lehetőleg irodalmat is kedvelő személytől segítséget kérni. És ügyeljen az árnyalatokra. Én igyekszem pontosan tartani magam az eredeti szöveghez és amennyire lehetséges, a formához is. Amikor David Jou katalán költő verseit fordítottam, Dora Janeva-Mednikareva bolgár költőnő sokszor figyelmeztetett, hogy sok helyen kell változtatni, mert a bolgár olvasó nem ismeri azt a fogalmat. Én ezt már szinte csalásnak éreztem.

Lengyelországban az egyik Gdański költő, fordító arra hívta fel a figyelmemet, hogy a lengyel olvasónak nem szabad észrevennie, hogy fordítást olvas. Legyen a fordítás lengyel vers. Az én véleményem az, hogy a fordítás legyen a magyar olvasó számára könnyen érthető, de maradjon meg az eredeti „íze, illata”, vagyis az olvasó tudja mindjárt, hogy bár magyarul olvas, de nem magyar szerző művét. Ha vállalkozol nyersfordításból történő fordításra, lehetőleg legyen előtted az eredeti mű is. Sohase fordíts egy már költőileg lefordított fordításból! Hiszen minden fordító – aki általában maga is költő – beleadja a sajátját. És ha még abból fordítok és én is hozzáteszek valamit magamból, mi lesz abból? Ha visszafordítjuk eredetire, maga a szerző rá sem ismer a művére, csak meglepetten veszi talán észre, hogy mennyire hasonlít egy versére. És ajánlom azt is, hogy fordítás előtt ismerkedjünk meg lehetőségeink szerint az adott nép mentalitásával, kultúrájával, a szerző életkörülményeivel.

Tervek? 76. évében lévő, már egy sztrókot átélt öregembernek miféle tervei lehetnek? Talán az, hogy a következő sztrók után még életben maradjon, ne bénuljon meg, jól működjön az agya. De ha arra gondolok, hogy az elmondások szerint anyai dédnagyapám 102 évesen egy baltával a kezében bukott le az udvarán a tuskóról, amikor gyűjtést akart aprítani magának, mindjárt vannak terveim. Hát-ha megélek még legalább húsz évet – mert annyira vannak terveim. Tehát a világirodalmi antológiámhoz további köteteket tervezek, de ezekben nem országok, hanem nyelvcsoportok szerint rendeznék el 2-300 verset minden egyes kötetben, mondjuk ilyen címmel: *300 vers az indiai szubkontinensről* (India, Pakisztán, Nepál, Bhután, Banglades, Sri Lanka, Maldiv-szigete). Egyébként jelenleg éppen ezt csinálom, majd Afrika (a Dél-afrikai Köztársaságtól Egyiptomig, de Madagaszkar és más szigetállamok is stb.). Egy bangladesi író, Ali Ehoszan két könyve, egy litván regény, a költészeti antológiához hasonlóan különböző népek népmeséi – számításaim szerint, ha a „menetrendem”-nek megfelelően tudok még dolgozni, ezt kb. 85-90 éves koromra el is végezném. Az álmom az, hogy amikor a tervem

szerint leírom az utolsó szót és leütöm a laptopomon az utolsó pontot, holtan a billentyűzetre bukik a fejem.

– **Utolsó kérdésként, engedelmével: mit üzen egy mai olvasónak?**

– Miért egy Mai olvasónak? A tegnapi olvasók többsége már, a holnapi olvasók többsége még nem él. Tehát mi üzenek az olvasónak?

Olvasson figyelmesen, ne csak szórakozásul. Próbáljon a szavak mögé látni, megérezni a szerző személyiségét, pontosan megérteni, hogy mit akar neki mondani.

Ne csak a könyv (vers) címét nézze meg, hanem a szerző, sőt ha fordítás, a fordító nevét is. Igyekezzen meglátni – fordítás esetén – a másságot, hogy az nem rosszabb, csak másmilyen.

Próbálja megérteni, hogy egy arab, egy zsidó, egy afrikai ugyanúgy érez, alapjában ugyanazt akarja, mint ő, csak más nyelven, sokszor teljesen másképpen fejezi ki ugyanazt. Sőt, ha igazán meg akarja érteni az olvasott műveket, próbálja megismerni az adott szerző környezetét. És ne gúnyolja ki, mert más a véleménye az életről.

Nem tudom, más fordító mennyire hú az eredetihez, pontosan úgy írja le, vagy csak az értelmet adja vissza. Egy arab barátom így kezdte a levelét: reszkető kezekkel, sebesen verő szívvel olvastam jázmin illatú leveled.

Pedig ez egyszerűen ezt jelentette: Örömmel olvastam kedves leveled.

Tehát, kedves olvasó ne ne vess, ne gúnyolódj, ha hasonló mondatokkal találkozol egy fordításban, mert a fordító így is ki akarta fejezni az adott nép gondolatvilágát.

Luzsicza István

Leccsapódás

néha elhiszem: valami leccsapódik
mint régi télen a pára
előszobánk ablakára
s egyetlenegy másodpercre tán nem hódít

az épp akkor és ott kortárs imperátor:
egy parányit megpihen és
addig lopva van menekvés
a másmilyenbe ebből az ilyen mából

s mint gyermeki vasárnapok konyhagőze
a fényesre kent falakon
– megül a tespedt nyugalom
olyan ízzel ahogy még nagymama főzte

mert néha hiszem: valami leccsapódik
mi nem kell hogy magyarázza
csak mondja ki: nincs hiába
ha egy villanásra megint jó most jó itt

aztán a következő leccsapódásig
ha megint *drága* az *ingyen*
nincs a van – semmi a minden:
kitart ami kitarthat – míg el nem vásik

Négysoros

(Képaláírás II.)

onnan indultunk – a nyomok elárulják
idáig jutva hogy értünk át minden
ha elakadsz felel merre van a tovább
s kérdezni se kell hogy elmondja merre ne

Ctrl+C, Ctrl+V, megint

*(Újabb posztmodern vendégszöveg,
Brüsszelbe, egyes magyar állampolgárságú
politikusoknak ajánlva, 2018. szeptember 12-én)*

„Oly korban éltem én e földön,
mikor besúgni érdem volt s a gyilkos,
az áruló, a rabló volt a hős, –
s ki néma volt netán s csak lelkesedni rest,
már azt is gyűlölték, akár a pestisest.

Üzenet (50×60)

Pázmándy László

Az Úr csendje

Méltóságot hordoz a csend,
A szavak árnyéka alatt.
Harmóniája átdereng,
Fények ösvényein halad.

A végtelenből érkezik,
A csend,- a hangtalan zene.
Eloldja napok láncait,
Vigasz üzenet jön vele:

Ha elveszted a szép reményt,
Nézd a virágzó orgonát.
Hiszi május ígétét,
Kibírja a tél ostromát.
A lehetlennel játszik,
Tavasszal újra virágzik.

Váratlanul bekopogott,
Beethovenhez az Úr csendje.
A művész tovább alkotott,
S helyre állt a világ rendje.

Álomi szimfóniái,
Elmondják, mi az üzenet.
Művészete nem evilági,
Az Úr csendjéből született.

Süketen szerzett zenéje,
Mit csak a lelke hallhatott,
A géniusz makacs reménye,
Nekünk csodákat adhatott.

Bagi Iván

Mindenki

Azt hiszem, már tudom, milyen lehetett Jézus valójában.
Tudta, hogy az embereknek egy dologban igazuk van,
Még a legrosszabbnak is.
Ezért csak annyit tehet, hogy megváltja őket.
Minden teremtett élőlényt.
Tudom, hogy azok a magok, amik máshová hullottak, miért olyan fontosak.
Az eltévedt bárányok...

Ők voltak a legérzékenyebbek a szeretetlenségre.

Mégváltásra várva (100x80)

Erőtlenül

Ahogy az ember öregszik
egyre veszélyesebbekké válnak a reggeli ébredések.
Az izmok merevekek, az agy nehezen indul.
Szikáran koncentrálnak a bénító cselekvésképtelenség.
Mintha a test lángra kapott volna,
és csak nehezen hatolna el a tudatáig az életöztön felszólítása:
Csinálj valamit!

Így él, aki egyedül van.
Titkon arra vágyik, hogy szeressék.
Minél tovább van egymagában,
annál egyszerűbben és kiszolgáltatottabban.

„Csak egy pohár víz kéne,
amit oda nyújt neki valaki.”
Egy érintés.
A lelegehetlenebb dolgok lelegehetlenebbike:
Egy őszinte hang.

Nem sikerült.
Nem volt rá esély.
A fizika törvényeit ebben a fázisban már nem lehet meghazudtolni.

A szeretet mindig megfoghatatlan.

A törődés sosem lesz az.

Megjegyzés: A versben található gondolatébresztő sort Chateaubriand: Siron túli emlékiratok című önéletrajzi művének idevágó részlete ihlette.

Bakacsi Ernő

A nyertes

Anna nem tudta mire vélni, hogy Miki felugrott a fotelból, és menekülésszerűen kirohant a fürdőszobába. Talán rosszul van? Elrontotta volna a gyomrát? Nem panaszkodott, morfondírozott az asszony. Lehet, hogy segítenem kell, gondolta, és utánament. Megütközve látta, hogy a férje a fürdőkád fölé hajol, és a zuhanyrózsából a tarkójára engedi a vizet.

– Mi van veled, rosszul vagy? – szaladt ki a száján.

Miki felállt, letörölgette magáról a vizet, aztán benedvesítette a törülközőt, és a nyakába tette, mint hajdanán az úriasszonyok a boát.

– Nem... Csak hűtöm az agyamat, nehogy agyvérzést kapjak. Mindjárt megéred, csak még ellenőrzöm a hírt, hogy jól láttam-e a tévében.

– Nem értem, mit kellett jól látnod?

Nem szólt semmit, visszament a szobába, a teletexen megnézte a megfelelő oldalt, aztán felkapta Annát, és a szobában forogva vele, nevetve-sírva, valami megfogalmazhatatlan hangot kiadva, suttogta: Nyertünk, édesem, nyertünk! Miénk a főnyeremény! Jaj, Istenem, köszönöm Neked. Jaj, csak meg ne bolonduljak, nehogy agyvérzést kapjak ettől a váratlan örömtől, ezt már kiabálva mondta.

– Tegyéél már le, te bolond! Miket mondasz, mit nyertünk mi?

Letette a feleségét, aztán a konyhába ment vizet inni, mert teljesen kiszáradt a torka, nyelni sem tudott. Bevitt a szobába egy palack vizet és két poharat. Az asszony még mindig értetlenül nézett rá.

– Ül le, drágám – mondta – és légy erős, nehogy rosszul legyél itt nekem. Ha kell, igyál vizet. Megnyertük a főnyereményt, a lottófőnyereményt. Ötösünk van! Ötösünk, érted?!

Nem gondoltam volna, hogy egyszer ezt is megélem. Kihúzták a számaimat, az én számaimat. Már negyven éve is elmúlt, hogy ezekkel a számokkal játszom. Úristen, ez hihetetlen! – nevetett és sírt egyszerre.

Az asszony csak ült, mint akit megbabonáztak, aztán mintha távolról beszélne, rekedt hang hagyta el az ajkát.

– Azt mondd, hogy ötösünk van, hogy gazdagok lettünk?

– Igen, azt! Ránk tekintett az Isten, pedig pénzt sohasem kértem tőle.

Az asszony elé térdelt, és csókolta mindenütt, az arcát, a kezét, majd az ölébe hajtva a fejét, zokogni kezdett. Anna mintha álomból ébredne, még fel sem fogta a szavak igazi értelmét, simogatta a férje fejét.

– Jól van, no. Nyugodj meg. Tényleg milliomosok lettünk? Biztos ez? Jól láttad, nem tévedés?

- Nem. Nem. Egyeznek a számok.
- És mennyit nyertünk? Azt is tudod?
- Persze, minden ki van írva. A számítógép pillanatok alatt kiszámolja. Nyolcszázhetvenhárom milliót. Érted? 873 milliót! Csak egy ötös van, az enyém!
- Fogj meg! Jaj, Istenem, rosszul leszek. Ez rengeteg pénz. Ugye nem igaz? Csak ugratsz. Ez nem lehet igaz.
- De igaz. Pirosodsz, gyorsan igyál néhány kortyot.

Anna mélyeket lélegzett, Miki a tarkóját masszírozta, szóltanul ültek a foteljaikban. Egyikük sem tudott megszólalni, a váratlan öröm, a hirtelen beálló gazdagság gondolatok özönét hozta elő, amely megbénította őket. Idő kell, míg a gondolat kiegyenesedik, az ész parancsolni tud az érzelmeknek, amíg meg tudja érzékelni az ember az élete ilyen fordulatát. Mert az egy pillanatig sem volt kétséges előttük, hogy ez a szerencse megváltoztatja eddigi nyugodt, kiegyensúlyozott életüket.

Tömösi Miklós hetvenöt éves nyugalmazott kémia–fizika szakos tanár, Anna a felesége, hetvenhárom éves, aktív korában tanítónő volt. Lakásuk az „Új negyed” egyik kilencemeletes házának harmadik emeletén van, kétszobás lakótelepi panel. Vagyonuk csupán ez a lakás és egy tizenhat éves autó. A város szélén volt még egy kettőszáz öles telkük faházzal, ahol zöldséget termeltek, és néhány fa biztosította a család gyümölcsellátását, de ezt már a fiuk gondozza, mert egészségi állapotuk ettől megfosztotta őket. Van néhány bajuk, mint ebben a korban mindenkinek, de nem betegesek. Jól bírják még magukat, de a nehéz fizikai munka már nem megy. Miki, ahogyan a felesége és a rokonok hívják, hamar kifulladásra kényszerül. Anna a derekával bajlódik, nehezen megy a hajlongás. Szednek néhány gyógyszert. Mikinek százkilencven, Annának száztízezer forint a nyugdíja. Nem futja luxusra, külföldi nyaralásra, de ebből meg lehet élni, néha még az unokáknak is tudnak adni jelesebb ünnepek alkalmából. Két gyereket neveltek fel, Antalt és Pankát. Anti már ötvenegy, Panka negyvennyolc éves. Öt unoka teszi egészszé a családot.

Miki törte meg hamarabb a csendet.

– Hétfőn elmegyek valamelyik totózóba, ott feltűnő helyen kiírták a telefonszámot, amelyen értekezni lehet a pénz felvételéről és a nyertes személyének titkosításáról. Veszek valamit, és közben felírom a számot, aztán egy telefonfülkéből felhívom. Nem is innen, hanem valamelyik közeli városból. Aztán már többet tudunk. Nehogy elszóld magad! Arra kérlek, hallgass. Senkinek egy szót sem. Ha már itt lesz a pénz, megbeszéljük a gyerekekkel, hogy mit tegyünk, ők hogyan gondolják. Gondolkozz, tervezgess te is, de csak velem beszéld meg. Bármilyen nehéz is megállni, de a titoktartás nagyon fontos. Ha kitudódna, ki lennénk téve a betörésnek, zsarolásnak, mindenféle szélhámós molesztálásának.

– Hogyan tudsz ilyen nyugodtan beszélni erről? Én beleőrülök ebbe az egészbe, fel sem tudom még fogni, hogy milliomosok lettünk.

– Én sem, de meg kell szokni a gondolatot. Gondolkodni azon, hogy mit tegyünk. Hogy segítsünk, és ne ártsunk, mert a sok pénzzel, a hirtelen jött gazdagsággal ártani is lehet. Ebből adni is kell, ajándékozni. De kinek, milyen alapítványnak, mennyit?

– Hol van még a pénz, de te már osztogatsz.

– Dehogyan osztogatok, csak felvettem néhány problémát. Annám, én úgy meginnék valamit. Hozd be azt az ötputtonyos aszút, amit félretettünk a házassági évfordulónkra. Majd veszünk másikat, sőt azt hiszem, különben ünnepeljük majd meg, most már megengedhetjük magunknak.

– Iszunk a medve bőrére, pedig még itt sincs az a medvebőr – zsörtölődött az asszony miközben felállt, hogy behozza az italt.

Egyikük sem tudott aludni. Nem beszélgettek, de mindketten érzékelték, hogy a másik sem alszik, csak forgolódik az ágyban. Nem csodálkoztak ezen, tudták, az ilyen váratlan nagy szerencsét nehéz megemészteni, idő kell hozzá, amíg az ember normálisan gondolkodni tud. Hajnal felé aztán csak elaludtak. Miki még így is korán ébredt, fáradtnak érezte magát, de kiment a konyhába kávé főzni. Ez jót tesz, felébreszt és tisztítja az agyat – gondolta. Mire lefőtt a kávé, Anna is megjelent az ajtóban.

– Úgy kell tevékenykednünk, mintha semmi sem történt volna, nem tehetünk mást – mondta az asszonynak.

– Persze. Majd megyek vásárolni, aztán főzök.

Nehezen telt a nap. Nézték a tévét, aztán rádöbrentek, hogy fogalmuk sincs, miről szól a műsor. Nem ment az olvasás sem. Mikit most a meccs sem érdekelte, Annának nem ment a keresztretjvény megfejtése. Este váratlanul beállított a fiuk a feleségével. Ez Mikit meglepte, mert előzetes értesítés nélkül nem szoktak betoppanni. Nem sok ideje maradt a morfondírozásra, mert alig ültek le, Antal már is megkérdezte, hogy mi az a nagy újság, a váratlan szerencse, amit anya mondott. Miki szemrehányóan nézett Annára.

– Miért nézel így – rántott a vállán egyet Anna –, én csak azt mondtam, hogy nagy szerencse ért bennünket.

– Igen, de veletek akarunk örülni mi is, ha megtudhatnánk, hogy mi az – szólt közbe Tímea, Anti felesége.

– Megmondtam anyátoknak, hogy ne járjon el a szája! De úgy látszik, az asszonyok ilyenek, kikotyognak mindent. Nem titok ez, csak még korai beszélni erről. De ha már tudtok róla, ha itt vagytok, megmondom: nyertünk a lottón.

– Mi az, négyesetek van? Mennyit nyertetek, egy milliót, kettőt?

– Kicsit többet. Ötösünk van.

– Miiii? És csak ezt így mondod? Vagy csak egy hülye vicc az egész? – ugrott fel Anti.

– Nem vicc. Ez az igazság.

Időbe telt, amíg elcsitult a hangzavar, amíg úgy-ahogy megnyugodtak a kedélyek. Miki elmondta a gyerekeknek is, hogy ne adják tovább a hírt, még a gyerekeiknek se mondják el. Rögtön nem fizetik ezt ki, hetek kellenek hozzá, addig átgondolják Annával, hogy mi legyen ezzel a pénzzel. Nyugodjanak meg, ők is részesülnek belőle.

Antiék elmenetele után veszekedtek. Miki szóvá tette a feleségének a titoktartás megszegését. Anna arra hivatkozott, ő nem mondott semmit, csak annyit, hogy szerencse érte őket. Ez volt a legrosszabb, érvelt Miki, a fülükbe tette a darazsat. Nem haragudtak egymásra, de rossz szájjal feküdtek le.

Négy nap múlva telefonon jelentkezett Balázs, Anna öccse, hogy délután felugorna hozzájuk egyik barátjával, mert szeretne megbeszélni egy témát. – Itthon leszünk, gyere sógor – válaszolta Miki, noha nem tudta, hogy ki az a barát és miért jön, miért jelenti ezt be Balázs. Nem szokás náluk időpontot kérni a látogatónak, különösen rokonnak nem, kivéve persze az ebéd- és vacsorameghívásokat, mert arra azért készülni kell. Ez a gondolat csak átvillant Miki agyán, majd kiderül, Balázsnak vannak váratlan húzásai.

Balázs egy negyven év körüli szikár, kiugró pofacsontú embert mutatott be.

– A barátom, Asztalos Zoltán technikus és feltaláló.

A nappaliban foglaltak helyet, Anna kávé és aprósüteményt tett az asztalra. Néhány udvarias mondat után Balázs ragadta magához a szót.

– Nem akarunk visszaélni a türelmetekkel, ismertetem is jövetelünk célját. Zoli kiváló szakember, több újítását is elfogadták már. Állandóan új dolgokon töri a fejét. Van egy zseniális újítása, amely megváltoztatja az eddigi autógyártást, de ezt ő jobban tudja, át is adom neki a szót.

Asztalos megköszöri a torkát, a műanyag szatyorból kihúzott egy tárgyat, és az asztalra tette.

– Köszönöm Tömösi úrnak, hogy fogadott, hogy ismertethetem a találmányomat – kezdte. Az ugye közismert, hogy a jelenlegi motorokban, a meghajtó anyagtól függetlenül, a robbanás, az energia munkába állítása hengerben történik. Az én újításomban, az én motoromban ez gömbben történik meg. Ezt a prototípust műanyagból öntöttük ki – mutatott az asztalon lévő tárgyra. Előnye az, hogy az üzemanyagban lévő energia kinyerése nagyobb, mintegy 10%-kal magasabb a hatékonysága a hengeres motorokénál. Ez dollármilliárdok megtakarítását jelenti országonként. És elkezdte mutatni, magyarázni a motor működését, amikor Miki közbeszólt.

– Én ugyan fizikatanár vagyok, de a motorokhoz ilyen szinten nem értek. Mit vár tőlem, tulajdonképpen mit akar?

– Majd én válaszolok – mondta Balázs. Láthatjátok, hogy Asztalos úr komoly szakember. Ez a találmány a feltalálót, a szponzort, a gyártót igen gyorsan milliárdossá teheti. Csak el kell fogadtatni, és meg kell kezdeni a sorozatgyártást. Ahhoz, hogy ez megtörténjen, mindenképp előtte le kell védeni a találmányt, azaz be kell jelenteni, de ez pénzbe kerül.

– Értem, tudom is ezeket. De még mindig nem értem, mi közöm ehhez nekem?

– Dehogyan nem tudod, sógor. Ne csinálj úgy, mintha nem tudnád. Ha már ez a nagy szerencse ért titeket, akkor segíthetnél. Pénz kell, hogy az újítást levédjük.

– Természetesen nem kölcsönről van szó, hanem üzlettársról – vágott közbe Asztalos. Tömösi úr biztosítja a levédéshez és a működő prototípushoz szükséges összeget, és a sorozatgyártás után a jövedelem bizonyos százaléka az öné.

– Ez alku tárgya lesz a gyártóval, és szerződésben rögzítjük – mondta Balázs. – A befektetett pénzed sokszorosát kapod vissza.

– Honnan szeditek, hogy nekem van pénzem, és hogy ebbe az üzletbe be akarok társulni?

– Ugyan már, Miki. Tudom, hogy nyertetek a lottón, óriási pénzt nyertetek. Te racionális ember vagy, ismerlek annyira, tudom, hogy nem herdálsz el a pénzt. Biztosan adsz a gyerekeidnek, vagy akinek gondolod, de akkor is jelentős összeg marad még. A pénzt pedig be kell fektetni, fiaztatni kell. Ennél jobb befektetés nem létezik. Itt biztos a megtérülés.

– Állítsd le magad, sógor! Látom, valakinek eljárt a szája, idő előtt eljárt. Te pedig azonnal segíteni akarsz nekem, hogy még gazdagabb legyek. Jó rokon vagy. De mielőtt velem beszélnél, hogy mégis mit akarok csinálni ezzel az összeggel, elszaladsz a haverodhoz, és idehazod ezzel az ajánlattal. Ha ez annyira jó, ha olyan szenzációs találmány, akkor miért nem vállalkozott ennek a finanszírozására már valaki? Mondjuk egy autógyár.

– Először le kell védeni, különben ellopják.

– Még ki sem fizették, de ti már itt vagytok! Aztán mennyi pénz kellene ehhez a bejegyzéshez és a prototípushoz, ahogyan ti fogalmaztatok?

– Öt millióra gondoltunk, legfeljebb nyolc – mondta Asztalos.

– Úgy? Szóval öt-nyolc millió kell, aminek a megtérülése bizonytalanabb a kutyavacsorájánál. Ebből nyilván te is részesülnél, ugye, sógor?

– Hát... A pénz megszerzése...a gépezet beindítása... Jézus sírját sem őrizték ingyen. De én beérem néhány százalékkal a jövedelemből.

– Ne húzzuk az időt – állt fel Tömösi. – Amint említettem, a pénz még nincs a számlánkon. Annuskával még nem döntöttük el, mire fordítjuk, kinek adunk. A gyerekeinknek, rokonoknak nyilván jut valamennyi, de ha így szponzorálsz sógor, akkor lehet, hogy neked semmi. Én nem hazardírozom, nyereszkedni sem akarok. Sajnálom Asztalos úr, de nem adok pénzt a találmányához.

- Ne hamarkodd el, sógor. Gondold meg...
- Meggondoltam, és többet ne gyere hasonló ötletekkel, mert ilyeneket nem támogatok. Nem akarom Asztalos urat megbántani, de sok a szélhámos.
- Miki, ez az utolsó szavad? –Kérdezte vörösödő képpel a sógor.
- Megmondtam. Ez.
- Csalódtam benned, Miki.
- Sajnálom. Én is hasonlót mondhatok veled kapcsolatban.

Miki és Anna falun töltötték a gyerekkorukat, egész életükben az volt a vágyuk, hogy egy kertes családi házban éljenek. Közös életüket albérletben kezdték, a két-szobás panellakás kiutalása öröm és nagy előrelépés volt. Úgy gondolták, túlórának, takarékoskodnak, gyűjtik a pénzt, és előbb-utóbb csak összejön az a kertes ház. Aztán jöttek a gyerekek, és bizony a gépkocsivásárlásnál többre nem futotta. Később már a gyerekek szárnyra bocsátása volt a fő szempont, ne keljen nekik is albérletben kezdeni. Sikerült ezt is megoldani, de közben elérték a nyugdíjkorhátárt, és még mindig a panelben laktak.

Amikor a pénz felhasználásáról kezdtek el beszélgetni, magától érthető volt, hogy legelőször a lakáscsere került szóba. Ez sürgössé is vált, mert – valamelyik rokon szája járhatott el – kiszivárgott, hogy nyertek. A környezetük nemcsak pusmogott erről, volt, aki rákérdezett. Mikit nagyon bosszantotta, hogy gratuláltak neki, még kölcsön kérő is jelentkezett. Mindenkinek azt mondták, tényleg nyertek, négyesük lett a lot-tón. Nagy szerencse ez, de legfeljebb arra elég, hogy egy családi házat vegyenek. Talán a panel ára és a nyereség ezt lehetővé teszi. Miki gyorsan szabadulni akart ettől a környezettől, mert a zaklatás, ahogy megfogalmazta az érdeklődőket, egyre fokozódott. Hogy elkerüljék a kellemetlen érdeklődőket, tolakodókat, kiköltöztek a hegy alatti falu egyik panziójába. A lakás kulcsát átadták az ingatlanközvetítőnek, mondván, hogy a lakás úgy eladó, ahogy van. Csak a ruháikat, falon lévő képeket viszik a személyes holmin kívül magukkal. A hegy másik oldalán lévő üdülőfaluban kerestek házat. Napokat szántak rá, megnézték az összes éppen eladó ingatlant. Szerencsájük volt, akadt kedvükre való. Egy igen jó állapotban lévő négy-szobás házat találtak nagy kerttel, melyben gyümölcsfák virítottak. Na, ez jó lesz nekünk – örvendezett Miki – a kertben elpisz-mogunk, amíg bírjuk, hiszen kell a munka, a mozgás. Gondozom a fákat, termelünk egy kis zöldséget, a többit parkosítjuk. Este már azt magyarázta Annának, hogy miként képzeli ezt el. Megvették a házat, nem volt olcsó, de ez most nem volt szempont. A kis átalakításra, festésre ugyan várni kellett néhány hetet, de repült az idő, akadt tennivaló minden napra. Lecserélték az öreg autót is. Anti, a fiuk, arra biztatta apját, hogy komoly kocsit vegyen, mondjuk Mercedest, de az öreg ellenállt. Ez hivalkodó lenne – mondta. Nem akarom, hogy itt kitudódjon a nyereségünk. Jó lesz a Suzuki is, elvisz az mindenhová, ahova mi már megyünk.

Amikor már a számlájukon volt a pénz, összehívta a családot, a két gyereket a házustársaikkal és az unokáit. Ott kellett lenni mindenkinek, nem is hiányzott senki. Összesen tizenegyen voltak: Anti fiuk a feleségével, gyerekeik a huszonöt éves Tóni és a huszonegy éves Krisztián. Panka a férjével, gyerekeik a húszéves Judit, Béla tizenhét, Éva tizenöt éves. A Vadászlegelön találkoztak, távol a falutól, mert nem akarták, hogy az elhangzottakat idegen is meghallhassa.

Miki elmondta, hogy miért tartja fontosnak a titoktartást, mi indokolja e különös hely választását a találkozóra. Felhívta a figyelmüket, hogy az ezután következő ünnepi ebéden véletlenül sem essen szó a nyereményről. Az étteremben úgy tudják, hogy házassági évfordulót ünnepelnek. Az ismertetett döntést egyetértésben hozták Annával, és nem változtatnak rajta, ne is próbálják ezt felvetni. Ők az átadott pénz elköltésébe, felhasználásába nem szólnak bele, de nagyon kérik a család tagjait, hogy alaposan fontolják meg, mire használják majd és, ami a legfontosabb, ne járjon el a szájuk, ne mondják el barátoknak, kedvesnek, senkinek, hogy milyen szerencse érte őket. Néhány szóval ecsetelte is, hogy miért.

– Most pedig közlöm a döntésünket – folytatta. – Az öt unoka kap fejenként száz-száz milliót, a szülők, Anti és Panni ötven-ötven milliót, mivel nekik már sínen van az életük. Ezen kívül adunk a templom perselyébe egy, a hámorfalvi Árpád-kori templom rekonstrukciójára tíz milliót. Tíz-tíz milliót juttatunk Bőjte Csaba és Kozma atya alapítványainak, harminc milliós alapítványt hozok létre szülőfalum, Karcófalván, melynek kamataiból egy ott született szegény gyerek taníttatását segítem középiskolás és egyetemi éveiben egy kuratórium javaslata alapján. Ennek a kidolgozására már megbízást kapott az ügyvéd. Tíz milliót osztunk el a feleségem és az én testvéreim között. Megvettük az új házunkat, az autót, veszek még a Balatonon egy üdülőt, melyet a család minden tagja igénybe vehet. Ennek mikéntjét majd megbeszéljük. Marad még néhány millió, ezt már nem osztom el, ha még lesz belőle, halálunk után úgylis a tiétek lesz.

Nagy volt az öröm, hálálkodtak, könnyes szemmel puszilgatták a két öreget. Miki is törölgette a szemét. Jól van már, no – mondta végül – menjünk ebédelni.

Hamar megszokták az új környezetet, a szabadabb életet – Anna fogalmazta ezt így. Megismerték a szomszédokat, új barátokra tettek szert. Bármennyire is titkolták, és más várost füllentettek előző lakhelyüknek, mint ahol tényleg éltek, mégis terjedt a hír, hogy lottónyertesek költöztek a faluba. Az egyik szomszéd rá is kérdezett erre. Miki mosolyogva válaszolta: –Nem tudom, honnan szedik az emberek ezt. Látod, Pista, így terjed a pletyka. Gondolod, ha tényleg nekünk lett volna ötösünk, akkor Suzukival járnék? Megmondhatom, nem titok ez, tényleg nyertünk, de nem a lottón, hanem a Luxoron, közel hét milliót. Ez éppen elég volt arra, hogy a megtakarított kis pénzünkkel, a lakásunk árával megvehettük ezt a házat, és lecse-

réltem az autómat. Éppen hogy kifutotta, ennyi az egész. Pista szomszéd nyilván elújságolta ezt a hírt másoknak is, mert abbamaradt a pusmogás.

Megvették a balatoni nyaralót is, ahol ők az augusztusi hónapot töltötték. Ez volt a legmegfelelőbb idő a számukra, mert ekkor volt a legkevesebb munka a kertben. Ekkorra már leért és betakarították a meggyet, cseresznyét, kajszit. Miki gondozta a fákat, termettek is azok. Anna befőtteket rakott, vitték a gyerekek, de jutott a szomszédoknak is belőle, nem került a termés piacra. Diót, almát később kellett szedni. Augusztusban adta gyümölcsét a nyári alma, de azt rábízták Pista szomszédra. Az első évben még elmentek egy egyiptomi nyaralásra, de Miki nehezen viselte a meleget, és a programok nagyon fárasztóak voltak. Anna még utazott volna máshová is, de Miki megkötötte magát: ő a Balatonon kívül már nem megy sehová. Nem engedi a kert sem, de nem ez a lényeg, jól érzi magát itthon, és az életkor parancsa nagy úr. Anna mehet, ha úgy gondolja, menjen a gyerekekkel, vagy fizessen be egy utazási irodánál. Anna azt válaszolta, hogy Miki nélkül ő sem megy.

Három év telt el, fogyott az erejük, volt néhány betegségük, de azért korukhoz képest még jól bírták magukat. Nehezebb munkák elvégzésére Miki már napszámot fogadott, noha ez is egyre nagyobb nehézségekbe ütközött. Nem akadt már napszámos a faluban, de mivel a „tanár úr” mindenkinek adott a termésből addig, ameddig a fákon volt gyümölcs, került segítség is. Boldog életüket néha beárnyékolta egy-egy szomorú családi esemény. Nem könnyű ennyi pénzel banni, viselkedni, amikor ilyen összeg üti az ember markát. Nem szóltak bele a gyerekeik és unokáik életébe – noha ezt néha nehéz volt megállni –, de otthon beszélgettek erről.

Antal fiuk nem cserélt lakást, maradtak az eddigi házukban, csinosítottak rajta, néhány bútort kicseréltek. Kényelmes lakás volt ez hármuknak, hiszen már csak Krisztián fiuk élt velük, és ő is ritkán volt otthon, egyetemre járt. Kicserélte kocsiját egy hibridre, benzin-elektromos autóra, közel tíz millióba került. Az öregek szerint Tóni unokájuk jól fektette be az örökséget, igaz ő volt a legidősebb, már huszonöt éves. Tóni bolondja volt az autóknak, már kisgyermek kora óta ezzel foglalkozott. Megnézett minden márkát, bújta a prospektusokat. Természetes, hogy autószerelő lett. Öröksége idején a megyei volán telephelyén dolgozott. Tóni elhatározta, hogy megvalósítja álmát, ha már ilyen szerencse érte, önállósítja magát. Nem kapkodta el a döntését, körültekintően járt el. Felmérte a lehetőségeket, hogy melyik településen volna érdemes műhelyt nyitni. Megvette a telket, és felépítette rá a házát, mellé a műhelyt. Két év alatt kész volt minden, állt a ház, a műhely korszerű gépekkel felszerelve. Apjáék még húsz millióval ki is segítették, hogy minden elképzelése szerint valósuljon meg. Egy alkalmazottal kezdte meg a munkát, népszerűsége szépen növekszik, rövidesen bővíteni kell a létszámot.

De nem minden ilyen szép, ilyen álomszerű. Voltak szomorú, kétségbeeső napok is. Antalék másik fia, Krisztián unokájuk majdnem meghalt. Pedig nem szeleburdi fiú ő sem, másodéves egyetemista volt az örökség idején. Egyetértésben a szülőkkel, úgy gondolta, ha majd végez, ha már lesz állása, akkor dönt majd a pénz felhasználásáról. Egy Opelt azért megengedett magának, volt már jogosítványa, és jól vezetett. Gondolta, könnyebb így hazajárnia, elcipelni anya kitűnő házi kosztját. Volt ebben persze egy kis kivagyiság is, lássátok, nekem már autóm is van. És hát a lányok, ugye...

Megígérte a szüleinek és be is tartotta, hogy soha nem iszik alkoholt, ha vezet. Ezt akkor is betartotta, ha időnként diszkóba ment. Legtöbbször nem ment egyedül, barátját, valamelyik évfolyamtársát elvitte. Apjáék nyugodtak voltak, mert Krisztián szavatartó gyerek volt, mégis megtörtént a baj. Kirándulni indultak Zsolttal, az egyik legjobb barátjával és két lánnyal a Bükk-fennsíkra. Zsolt erősködött, hogy hadd vezessen egy kicsit, van jogosítványa, az apja kocsiját már többször vezette. Krisztián megtagadta a kérést, Zsolt duzzogott, és a benzinkútnál a volán mögé ült, hogy most ő vezet. A vitába Emi, Zsolt barátnője is beleszólt, hogy miért ilyen nagyképű, miért nem vezethet egy kicsit Zsolt is? Krisztián engedett azzal a kikötéssel, hogy csak néhány kilométerről lehet szó. Zsolt túrhetően vezetett, de amikor Krisztián azt kérte, most már cseréljenek helyet, beletaposott a gázba. Vigyorogva mondta, hogy ő így is tud vezetni. Krisztián üvöltött, hogy lassítson, és adja át a volánt, már a lányok is sikítottak, mert egy kanyart alig tudott bevenni. Zsoltot mintha az ördög szállta volna meg, egyre jobban taposta a gázpedált. A következő kanyarnál jött a nyárfa...

A család borzasztó napokat élt át. Krisztiánnak eltört a bal lába, karja, több bordája. Egy hétig kétséges volt, hogy életben marad-e. Zsolt jobb lábát térdben amputálni kellett, Emi arcán maradandó nyomot hagytak a sebek, a másik lány zúzódásokkal és két bordatöréssel megúszta. Krisztiánnak egy év kellett a teljes felépüléshez. Tartott a bírósági tárgyalástól is, de ott a lányok és Zsolt is elismer- te, hogy szinte erőszakkal ült a volán mögé, jogosítványa is volt, és mindannyian alkoholmentesek voltak. Krisztián a börtönt ugyan megúszta, de vesztett egy évet az egyetemen, és bántotta a lelkiismeret is engedékenysége miatt, a kiállt szenvedésekről nem is beszélve.

Krisztián most utolsó éves az egyetemen, mikrobiológiai kutatásokkal akar foglalkozni. Már ajánlatot kapott egy debreceni intézettől. A család örül, mert úgy látják, hogy Krisztián nagyon megkomolyodott. Egészen más ember lett a baleset óta. Talán a felgyógyulása után vált igazán felnőtté – véli az anyja. Nagyszülei kérésére azt felelte, ha már biztos állása lesz, ha úgy érzi, hogy ott gyökeret ver, majd akkor dönt a pénz felhasználásáról. Addig jó helye van a kincstári kötvényekben.

Panka lányáék másik házat vásároltak, új bútort, háztartási gépeket és két autót

vettek, hogy Pankának se keljen buszoznia. Miki nem mondta a gyerekeinek, de határozottan örült annak, hogy egyikük sem hagyta ott a munkahelyét, továbbra is a szakmájukban dolgoztak.

Évike, Pankáék lánya, ebben az évben érettségizik. Óvónő szeretne lenni, és azt tervezi, hogy a diploma megszerzése után magánóvodát nyit. Addig az a pénz hadd fialjon a bankban, a kamatokat használta külföldi nyaralásaikor.

Béla fiuk tizennyolc éves volt, amikor a szerencse érte a Papáékat. Most harmadéves az agráregyetemen, gazdálkodni akar. Bélát mindig a mezőgazdaság érdekelte. Minden nyarát a másik nagyapjánál töltötte eddig is, aki negyven hektárt művel. Azt tervezi, hogy a diploma megszerzése után a pénzén földet, gépeket vásárol, és nagyapjával együtt egy szép birtokot létesítenek, amelyen megvalósíthatja élete célját.

Miki és Anna úgy érzik, hogy egyedül Juditnak, Pankáék legidősebb gyerekeének ártott a hirtelen jött gazdagság. Lehet, hogy nem is annyira a lányban van a hiba – morfondíroztak egymás között –, inkább Misiben, a férjében. Judit húsz éves volt, amikor a szerencse érte őket, az ELTE másodéves hallgatója volt. Misi, az évfolyamtársa udvarolgatott neki, de Jutka szélhámosnak találta, és szakított vele. Jutka elkotyoghatta, hogy komoly összeg birtokosa lett, mert Misi visszakönyörögte magát, sőt feleségül kérte a lányt. Ez a szerencsétlen – ez Anna minősítése volt – pedig igent mondott. Nagy lagzit tartottak, a szülők állták a költséget, de Miki tudomására jutott, hogy nagy legénybúcsú is volt, amely orgiában végződött. Az ifjú pár Dél-Amerikában töltötte a nászutat. Az egyetemen halasztottak, majd egy év múlva folytatják, mondta Misi, addig egy kicsit élvezik az életet. Budán vettek egy háromszobás lakást, azt berendezték. Különösen Annának fájt, hogy a lakásukat meg sem mutatták nekik, nem hívták meg őket. A két öreg pedig nem akart hívatlanul beállítani, meghívattatni magukat. – Ilyenek a mostani fiatalok, megkapták a lóvét, a többi nem érdekes. Az öregek csak adjanak, nekik már minnek, le vannak szárva – vélekedett Miki.

–Hogyan beszélsz, mégis csak az unokád – intette le az urát Anna.

–Könnyű Katát táncba vinni, ha maga is akarja. Léhűtők lettek azok, kedvesem, az egyetemet sem folytatták. Felélik a pénzüket, aztán nem tudom, mihez kezdenek.

Túl voltak már a délutáni teázáson, Anna kötögetett, Miki sudokut fejtett, amikor megszólalt a csengő. Meglepetésükre Judit és Misi állt a kapuban.

– Nohát, ezt a meglepetést – csapta össze a kezét Anna – örülök, hogy látlak benneteket. Azért szólhattatok volna, hogy jöttök. Készítettem volna valami finomat a számotokra. Most csak egy kis sütemény van, vaníliás kifli. Azt tudok adni, vagy hideg uzsonnát.

– Üljetek már le, ne tébláboljatok itt, mint valami idegen – szólt közbe Miki.

A fiatalok a kávé kivül nem kértek semmit. Nehezen indult a társalgás, az öregek érezték, hogy a gyerekek kerülgetnek valamit, nehezen fognak bele a mondanójukba. Miki próbált segíteni a kínos helyzeten.

– Gondolom, van valami oka, hogy eljöttetek. Ki vele! Szóból ért a magyar, de ha csak kíváncsiak voltatok ránk, annak nagyon örülnénk.

– Háát – húzta a szót Jutka – látni is akartunk benneteket, de az igazság az, hogy bajban vagyunk, segítség kell.

– Régen nem dolgozom, nincsenek már kapcsolataim, de ha tudok segíteni, természetesen megteszem. Mi a probléma?

Jutka Misire nézett, aki lesütött szemmel mondta.

– Három millió forint kell. Ezért jöttünk, Papa.

– És ezt csak így mondjátok? – csodálkozott Anna.

– Azt mondtátok, Mama, hogy vágjunk a közepébe. Hát ez a lényeg, szükségem van három millióra, kérünk benneteket segítsetek ki – felelte Misi, de még mindig nem nézett fel.

– Bevallom, meglep, amit mondtál. De miért kell? Le van kötve a pénzetek, vagy beruháztok, belevágtok valamely üzletbe? – kérdezte Miki.

– Őszintén szólva, adósságunk van – mondta, kínosan feszengve, Jutka.

– Két nap múlva lejár a határidő, addig meg kell adni – tette hozzá Misi.

– Nem értek semmit. Beszéljetek világosan. Mi az, hogy adósságtok van? Miért nem tudjátok megadni? Hiszen van pénzetek, lenni kell még.

– Nincs, Papa. Azért jöttünk kérni, mert nincs.

– Mi az, hogy nincs? Akármilyen nagylábon éltek, három év alatt nem lehet felélni száz milliót.

– Lakást vettünk, autót, bútort, nászút, esküvő, szóval elfogyott.

– Ez hihetetlen! Én is tudok számolni, néhány milliónak még lennie kell. Hová tettétek? És mi az a tartozás, és miért olyan sürgős a törlesztése? Most már megkérdezem, ti hoztátok fel a témát.

Hallgatás. Mindketten hallgattak.

– Na, ki vele! Tudni szeretném az okot, az igazat! – emelte meg kissé a hangját Miki.

Jutka a terítő szélét gyűrögetve válaszolt: – Misi... Misi játszott és veszített. Három nap haladékot kapott. Egy már eltelt, ha két nap múlva nem adja meg... – el-sírta magát.

– Mit csinálsz? Min veszítettél három milliót? Azért kapott a feleséged pénzt, hogy te elverd? – csattant Miki hangja.

Misi feje kezdett vörösödni. Érezni lehetett, hogy az ilyen kérdéseket, számonkéréseket nem szokta meg, hogy otthon ő a valaki, nem tűr ellentmondást, de még türtőztette magát.

– Néha elmegyek a kaszinóba szórakozni. Játszani is szoktam, nyertem már. Többször nyertem, de veszíthet is az ember. Most nem volt szerencsém. Ismernek már ott, jól ismernek, megbíznak bennem. Valaki kölcsönzött, de csak három napra. Meg kell adnom a két milliót, mert... – elhallgatott.

Jutka folytatta: – Itt nincs kecmec, Papa. Ezek nem ismernek tréfát. A haverság csak addig tart, amíg betartod a szabályokat. Ha időben nem fizetsz, nyomorékká vernek, és az újabb határidő már kamattal jár, ha akkor sem fizet az adós, megölik – törölgette a szemét a fiatalasszony.

– Istenem, mit csináltak? – szólt ijedten a Mama.

– Nem hiszek a fülemnek. Ezt még álmomban sem gondoltam volna. Elveritek a pénzeteket, egy egész vagyont, gazemberek, bűnözők társaságába keveredtek. Szégyelljétek magatokat! És még van képetek idejönni pénzt kérni! Őszinteséget kértem, de összevissza beszéltek. Három milliót kértek, de azt mondtad, hogy kettővel tartozol. Akkor most mi az igaz? Vagy nincs is tartozás?

– Nem hazudunk. Kettővel tartozunk, sajnós. Valamiből élni is kell, azért gondoltuk a hármat. Segítsetek, különben megölik Misit – bőgte el magát újra Jutka.

– Szóval még el is tartunk titeket. Mindennek van határa kislányom, és ne bőgj itt nekem! Az eszetekben sem jut, hogy dolgozni is lehet, hogy munkából is meg lehet élni?

– Nem kérünk többször, most az egyszer segítsetek.

– Ha ez problémát jelent, akkor kölcsönbe kérjük – vágott Jutka szavába Misi.

– Ne félj, Papa, megadjuk. Lesz neked pénzem.

– Lesz? Csak azt nem tudom, hogy miből, honnan? És miért nem oldod meg a problémád magad, ha már ennyi pénzt képes voltál elverni?

– Nincs pénzünk, egy fillérünk sincs a bankban, különben nem jöttünk volna ide.

– Tudom. Három évig nem jutott rá időtök, három évig nem jutottunk eszetekbe! Csak most, mert kellene a pénzünk. A két vén bolond majd ad, ugye? Hát nem adunk, mert nincs! Elköltöttük, tudjátok, hogy mire. Az a kevés, ami az egy számlánkon van, kell a váratlan események finanszírozására, kórházra, temetésre. Mert ti nem temetnétek el, ugye? Arra nem lenne pénzetek, csak a kaszinóra van.

– Ne sértessen! – csattant fel Misi. – Azt meg nem hiszem el, hogy nincs pénzük. Mire tartogatják? Nem vihetik a sírba.

– Oda nem, de neked akkor sem adnék, ha volna! Szélhámos vagy, elherdáltad, amit az unokám kapott!

– Ne, jaj, édesem, ne! Ne beszéljétek így – könyörgött Anna.

– Igazad van – csillapodott Miki – de felmegy az emberben a pumpa. Idejönnek, kérni jönnek. Mennyibe került az autód új korában? – kérdezte hirtelen.

Misi mintha megzavarodott volna ettől a kérdéstől, némi csend után visszakérdezett.

– Hogyan jön ez ide? De ha tudni akarja, majdnem kilenc millióba.
– Na, látod, már van is megoldás! Még mindig ér, mondjuk öt milliót. Zálogba adod, hármát biztosan adnak érte, aztán majd kiváltod, amikor lesz pénzed. Mert lesz, ugye? Te mondtad.

– Azt nem lehet. Járnom is kell valamivel. Ha ezt tenném, kiderülne, hogy leégtem.

Meghánytuk-vetettük mi ezt Juditkával, nincs más megoldás, mint a Papától kérni.

– Melléfogtatok, mert nincs.

– Ne cikizzen minket! Annyi pénze biztosan van. Már elmúlt három óra, induljunk a bankba, mert bezár a pénztár. Feltételezem, itthon nem tart ekkora összeget.

– Nem érted, hogy nincs? Képtelen vagy felfogni?

– A szentségit magának! Értse már meg, nekem kell az a pénz – ordította Misi.

– Ne üvöltözz, nem a kocsmában vagy! És megmondtam, hogy nincs, nem adok!

– Ne hazudjon! Mi maguknak az a rongyos három millió! És megadom, ha kell, aláírom. Adjon, Papa, ne akarja, hogy...

– Mit ne akarjak? Talán meg akarsz ütni, ekkora gazember lettél? – már Miki is kiabált.

– Mi innen addig nem megyünk el, amíg meg nem kapjuk a pénzt! Ezt értse meg! – és Misi felugrott.

Talpra szökkent Miki is. – Azonnal hagyjátok el a házamat! – üvöltötte.

– A kurva anyádat, akkor másképpen beszélünk, és megragadta Miki mellén a ruhát.

– Azt ne, Misi ne – kiáltotta Jutka.

Misi durván meglökte Mikit, aki hátratántorodott, és a székbe megbotolva hanyatt esett.

– Te utolsó gazember! Megütötted a nagyapádat, takarodjatok innen – kiáltotta Anna, és az asztalon lévő szobrocskát Misihez vágta.

A porcelán nipp Misi arcbőrét felsértette, erre az szinte esztét veszítve üvöltötte:

– Én nem ütöttem meg, csak meglöktem ezt a vén szart, de te megütöttél! Megfojtalak, te vén banya! Majd ha kilóg a nyelved, akkor az öregnek már lesz pénze! – és Anna nyakát szorítani kezdte.

Jutka sikított, Miki már talpon volt és – te rothadt féreg kiáltással – a kötőkö-sárcában lévő kötőtűt felkapva teljes erővel Misi nyakába vágta.

Csepcsányi Éva

A Nő teremtése

Gyémánt akartam lenni a koronán,
tó, tündér, mesebeli illat és tánc,
gyöngy az óceánban, a teremtett
világ felkiáltása még fülemben cseng,
amikor a nemlétből Jahve előszeretett.
Angyaloknál, férfinál értékesebb és szebb
voltam Neki, úgy teremtett, hogy az Ő szépsége
bennem legyen a legteljesebb, mert nememből
lesz Édesanyja, és Szent Jegyes, az Egyház és
Izrael.

Csillag akartam lenni, fényesebb, mert
Mária a Tengernek Csillagja, a legfényesebbnél
is kimondhatatlanul fényesebb...

és íme mire jutottam?

Mire jutottam, ó Istenem, mire jutottam?

Tapsot álmodtam és lettek ököllel ütő
kezek, virágkoszorút – és helyette tövis
csak tövis terem.

Nagyboldogasszony Ünnepén

Te vagy a hajnal és a dél – az Anya és
a Szűz.

Együtt gyötrődsz, vajúdsz velem
a szikkadt, részvétlen éjszakában.

Isten az égbolt felettünk:

A kereszt csonthéjához hajlok:

hallgatok.

Te egyetlen, akivel lelkem kiszabadul

a kőből, a kőből, ahol él, és nem

„árva szörny” csupán.

Íratlan lap vagy kora reggelen,

Imával átmosott arcod menedék.

Formátlan, szótlán a szenvedés.

Embertelen grimasszal, eszelősen,

mint Illés, mint János – testüket

fölszabdalta a bánat, hajukat kiette

a tyúktetű.

Mindeneknek egyedül te adsz enyhülést

Próféták és Apostolok Anyja: Mi Anyánk!

Csatáné Bartha Irénke

Ballada a bimbóban letört rozmaringról

Virágom, virágom
véreből sarjadzott
gyönyörű magzatom
rügyekbe lobbanó
békességre vágyó
bűnök közt büntelen
vétkesnek védtelen
szarvakkal döfködtek
pokolra vetettek
tipródtál tapostak
kínodon átléptek
gyötrődtél hangtalan
zokogtál könnytelen
tővisék szaggattak
szederinda tépett
bokromból kihajtott
én szép reménységem
te voltál legszebbik
rozmaring bokromnak
virágos ágain

Virágom, virágom
szemem fényessége
ékes bimbóban
hervadó reménye
fájdalmad kimentem
torkából lángoknak
kereszted kínjait
sebedből kimosnám
harmatgyöngy szavakkal
bánatod pólyálnám
didergő lelkedet
úgy is meggyógyítnám
pokolnak tüzéből
megszabadítanám

Az idő keréknyomai

Lassan lehunyja
szemét a nap
boldogságnak
ideálmodlak
tölgyesek színpadára
cinke - szőlőnak
liliomillatba
balzsamos áhítatnak
odvas cserfára
öreg fakopácsnak

De nem jössz
hiába nézek vissza
távolok várakozó
csendjében
elkallódott
őzike nyomod
az avaron szertegurult
gesztenyemosolyod
s bársonyos hajad
tincsei már
dérrel fáslizzák
őszülő életem
nyikorgó
keréknyomát.

Ének a szélben

Vízcsobogás
kő - cimbalomnak
verődő dallam
ismerős ének
édes a fülnek
édes a szívnek
varázsmuzsika
idelopakodik
halkan

gyöngykavics - ágyon
ifjonti tájon
cimbalom húron
erdő kórusával
partnak verődő
visszaringó álom
ének a szélben
szívtáji dallam
emléketeket
örökké áldom

Szepegő

Szepegve indultam
a hétmérföldes útra

de lett hűséges társam
messzefényű máglya

botorkáló utamon
anyám imája

Időkerék

Forog az idő kereke jár
az évekből percet darál
illan az élet mint a nyár
színpadát bontja már
suhanó lépte messze jár
reszket a lélek álmatagon
reménye levél az avaron

Gömb II.

Lisztóczy László

Költészetnap i töprengések és emlékezések

„Tudom, hogy a *költészet nélkülözhetetlen*, csak azt nem tudni, mihez” – írta Jean Cocteau. Kissé frivol kérdésére József Attila szellemes, mély értelmű választ adott: „szükséges, hogy *vers írassék, különben meggörbülne a világ gyémánttengelye*”. Gyertyán Ervin szerint a költészet – és általában a művészet – az ember sajátos második honfoglalása a földön: azt a tapasztalatot, eszmét és igazságot, amit a mindennapokban megismerünk, az esztétikum szférájába emeli, összeköti a szépséggel. A létet az igazság és a szépség harmóniájában tündökölteti, ezáltal növeli a világban való otthonosságunkat. A hétköznapi, felületes látástól elvezet a valóság mélyebb, intenzívebb átéléséig.

Ady Endre szerint a magyarnál „poétább faj nem élt soha”. Babits Mihály úgy vélte, hogy a magyar szellem a költészetben nyilatkozott meg a leghívebben és a legteljesebben, e téren alkotta a legértékesebbet, legmaradandóbbat. Illyés Gyula állapította meg – aki több nép nyelvében, kultúrájában alámerült, a franciát második anyanyelvének tekintette –, hogy líránk a legnagyobb, legtekintélyesebb nemzetekével is vetekszik.

Költészetünknek ezt a kivételes rangját nem kis mértékben a Julow Viktor által megjelölt „kettős aszinkronia” jelenségével magyarázhatjuk. A magyar irodalom nyugat-európai mintákat, stílusáramlatokat követett, vigyázó szemét – főként a mögöttünk álló két évszázadban – elsősorban Párizsra vetette. Nyugat-Európában öntörvényű, szerves folyamat a stílustörténet, melynek egyik feltűnő jellemzője volt, hogy szabályszerűen váltogatta egymást az ábrázoló és a kifejező funkció dominanciája. A mi irodalmunk viszont – mindenekelőtt történelmi okokból – huszonötötől száz évig terjedő fáziskéséssel honosította meg a nyugat-európai újításokat és vívmányokat. Móricz Zsigmond például közel százados késéssel hajtott végre egy balzaci feladatot. Az 1857-ben megjelent Baudelaire-kötet, *A romlás virágai* modern nagyvárosi nyugtalansága, asszociatív kifejezőmódja köszön vissza egy híján félszáz év múlva Ady Endre *Új versek* című kötetében.

Voltak azonban literatúránknak olyan kiemelkedő, fölfelé ívelő szakaszai is, amikor nemcsak a Nyugat-Európában már túlhaladott irányzatok honosodtak meg, hanem beszűrődtek a megszüntetve megőrzés dialektikája alapján kibontakozó, az előzőkével általában ellentétes stílusjegyeket fölmutató legújabbak is. Ami tőlünk nyugatra egymásutániség, nálunk egymásmellettségé vált, ösztönző lehetőséget kínálva a közöttük feszülő ellentétnek egy magasabb rendű dimenzióban történő feloldására. Ilyen periódus volt például a hazai reneszánsz és felvilágosodás ideje, a népnemzeti irányzat diadala a XIX. század közepén, az

esztétizáló és az avantgárd modernség párhuzamos jelenléte és összefonódása a XX. század első felében.

Paradox módon a „kettős aszinkronia” előnyeit kamatoztatta például Balassi, Csokonai, Vörösmarty, Petőfi és Arany, Ady, József Attila, Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Nagy László és Juhász Ferenc korszakokon átívelő, keleti örökséget és nyugat-európai hatást, hagyományt és újítást egységbe foglaló, világirodalmi rangú stíluszintézise.

A magyar irodalom egy másik jellegteremtő tulajdonságára mutatott rá Illyés Gyula. Szerinte az ország fejlődéséhez, előrehaladásához mindenekelőtt két kerekre van szükség: a politika és a kultúra kerekére. Nálunk a politika kereké csak döcögve, olykor meg-megtorpanva vagy irányt változtatva haladt előre. Hivatását a kultúra – és első helyen az irodalom, azon belül is a költészet – vette át, készítette eredeti rendeltetésén túlmutató feladatok teljesítésére. Németh László a magyar irodalmat – programot és célt adó értelemben – sorsirodalomnak nevezte.

Epikánk és drámánk többnyire megragadt a magyar sárban, a magyar világ felemáságában. A líra autonómiáját azonban – sajátosságaiból adódóan – kevésbé korlátozta a körülmények hatalma, a többi műnemnél nyitottabb és fogékonyabb volt az új eszmékre, a patetikus és heroikus élethelyzetekre, a közösségben kiteljesedő emberlét értelmére és szépségére. Nálunk a költészet – a politika kényszerei és tétovásagai miatt is – nagyobb közösségépítő rangra és jelentőségre tett szert, mint a szerencsésebb országokban, a költői magatartást prófétai és váteszi vonások gazdagították. Szimbolikusnak tekinthető, sokatmondó, egyszerre megrendítő és fölemelő, hogy három költőnk is a haza szabadságáért és függetlenségéért vívott küzdelemben áldozta életét: Balassi Esztergom falainál, Petőfi Fehéregyháza mellett, Gérecz Attila az 1956-os forradalom és szabadságharc napjaiban halt hősi halált. Nemzetközi összehasonlításban is egyedülálló, hogy két nemzeti ünnepünk is a magyar költészet történetéhez fűződik: a magyar kultúra napját a *Himnusz*, a költészet napját József Attila születésnapján ünnepeljük. Március 15-ét Jókai Mór a *Nemzeti dal* lelkesítő hatására gondolva „Petőfi napja”-nak nevezte.

Az én életem, magyartanári és irodalomtörténeti pályám a magyar költészet bővületében telt el, nagymértékben ez táplálta identitásomat, szabta meg sorsválasztásaimat, formálta világképemet és erkölcsi értékrendemet. Az iménti fejtegetés – alkati adottságaim és hivatásom determinációin túl – a kötődés indítékaira is némi fényt vetett.

Szép emlékem, hogy amikor új és végleges otthonunkba költöztünk, egy nyári este Turcsány Péter barátommal, egri unokahúgaimmal és unokaöcsémekkel ültük körbe, vettük birtokba a nagy ovális asztalt, amelyre oly régóta vágyakoztunk. Költő barátom és én órákon át egymással versengve, varázslatos hangulatban idéztük legkedvesebb verseinket, és ha valamelyikünk megakadt vagy hibát vétett

a szövegben, a másik „önzetlenül” kisegítette. Közben a Feleségem, „Margó néni” is ott tüsténkedett körülöttünk, hogy testi javakban, ételben, italban, háziasszonyi figyelemben és szeretetben se szenvedjünk hiányt.

Nosztalgiával emlékszem vissza arra is, ahogyan a versek alázatos szeretetére neveltem gimnazista és főiskolás tanítványaimat. Nem a költők pályaképét megrajzoló és a műelemző órák fogadtatására gondolok most elsősorban.

Gimnáziumi osztályaimban például nyelvtanórán a hetesi jelentést követően diákjaim velem együtt állva maradtak, és fejbólintásra kórusban idézték Ábrányi Emil *Magyar nyelv* című verse utolsó strófáját:

Hatalmas, szép nyelv,
Magyarnak nyelve!
Maradj örökké
Nagy és virágzó!
Kísérjen áldás,
Amíg világ áll!
S legyen megáldott
Az is, ki téged
Ajkára vesz majd:
Elsőt rebegve,
Végsőt sohajtva!

Ezt az idézetet az idő múlásával újabbak váltottak föl.

Osztályfőnöki órán egy ideig a híres József Attila-sorok hangzottak el hasonlóképpen:

dolgozni csak pontosan szépen,
ahogy a csillag megy az égen,
úgy érdemes.

Néhány osztályomban – mindenekelőtt ott, ahol osztályfőnök is voltam – irodalomórán névsor szerint és a helyükön maradvá ugyanígy szavalták el tanítványaim a maguk választotta, kedves verseiket, melyeket mindannyian állva hallgattunk végig. Erre a legtöbben lázas izgalommal, tetszésem és kedvem keresve készültek.

Az önként benevezők nagy szeretettel készültek az irodalomóráimon évről évre megszervezett „házi” szavalóversenyekre is. Ezeket általában a költészet napján vagy annak közelében rendeztük meg.

„Népművelő” tagozatos, igen tehetséges kalocsai osztályomban saját irodalmi színpadot is alakítottunk. Többek között az akkor még tabunak számító és alig

ismert Dsida Jenő, a városban élő Raffai Sarolta, továbbá Garai Gábor, Váci Mihály és Juhász Ferenc verseiből állítottunk össze műsort, melyeket bemutattunk a helyi Nagy Lajos Könyvtárban és a környék falvaiban is.

Petőfi tanításakor elzarándokoltunk a költő szülőhelyére, Kiskőrösre. Hét végén olykor Budapestre kirándultunk, hogy megnézzünk egy-egy ifjúsági előadást a Nemzeti Színházban. Kiválasztásukat a tananyaghoz igazítottuk.

Az egri Dobó István Gimnáziumban is vezettem irodalmi színpadot. Műsoraikkal helyi és országos versenyeken is szép eredményeket értünk el. A televízió *Ki mit tud?* vetélkedőjén versmondásban Tóth Enikő és Vass Gábor a legjobbak közé jutott. Ők később színművészként is hírnevet szereztek. Rajtuk kívül az úgyszintén Színművészeti Főiskolát végzett Bárdos Margit vagy a magyartanárrá előlépett Mitrovits Zsuzsa is sikert sikerre halmozott. Gábor László a televízió *Riporter* kerestetik vetélkedőjén jutott be a döntőbe. A felkészítést minden esetben segítette kedves kolléganőm, Moys Klára.

A Dobóban költői ambíciókat melengető tanítványaim részére Ifjú Alkotók Köre néven önképzőkört alapítottam. Összejöveteleinken játékos formában ismerkedtünk a költészet formanyelvével, kifejezőeszközeivel, legbensőbb titkaival és fortélyaival. Az egyikben például közösen kitalált verscímhez valamelyikünk leírta az első sort, melyet minden jelenlévő egy újabb sorral gazdagított, a végén pedig közösen elemeztük és csiszoltuk a megszületett művet. Máskor előre kifundáltuk egy szonett címét és rímeit, majd együtt pótoltuk a hiányzó részeket. Sok találkozónknak volt egy főszereplője, aki fölolvastott néhányat a saját verseiből, a többiek pedig méltatták és kritizálták. Ki-ki főszereplővé vált akkor is, amikor elárulta legkedvesebb költőjének a nevét vagy legkedvesebb versének a címét, ezt általában élénk eszmecsere követte. Tagjaink legszebb versei napvilágot láttak az *Életünk* című, e sorok írója által szerkesztett iskolaújságban vagy a gimnázium évkönyvében. Volt, akit fényképpel, rövid életrajzzal és személyes vallomással együtt mutattunk be.

Az 1990–91-es tanévben az egri angolkisasszonyok újrainduló gimnáziumának az első osztályában óraadóként én tanítottam a magyart. Az első félévben a *Himnusz*, a másodikban a *Szózat* könyv nélküli, hibátlan elszavalásáért jeles osztályzatot ajánlottam föl a jelentkezőknek. Szép sorjában a negyvenfős közösség csaknem valamennyi tagja vállalkozott a megmérettetésre. A hibátlan szövegmondást az egyik osztálytársuk ellenőrizte, olykor a többiek is elmondták észrevételeiket.

A magyar költők közül az erdélyi „poeta doctus”, Dsida Jenő áll hozzám a legközelebb. Mámoros, Assisi Szent Ferencre emlékeztető életöröme és életszeretete, egész lényét és költészetét átható keresztény humanizmusa, szülőföldje és nemzete iránti hűsége követendő eszmény volt számomra. Őt szemeltem ki arra, hogy életről és halálról vallott nézeteimet a lehető legvonzóbb formában közvetítse

tanítványaimhoz: ha nevét hallják, jussak eszükbe én is, ha rám gondolnak, idézzék föl Dsida emlékét is. Róla írtam a diplomadolgozatomat; már kezdő tanárként műsört állítottam össze verseiből Kalocsán; az egeri főiskolán szabadon választható speciálkollégiumot hirdettem életéről és költészetéről; 1997. július 24-én pedig a feleségemmel és néhány kedves tanítványommal közhasznú irodalmi egyesületet alapítottunk Dsida Jenő Baráti Kör néven. A ma már közel száz főből álló közösség Dsida Jenő és a határon túli magyar kultúra népszerűsítését, Eger irodalmi életének a gazdagítását tűzte ki legfőbb céljává. Ezt szolgálta a Keresztény Ifjúsági Klubban, majd a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban megrendezett irodalmi estjeink többsége, ebből vállaltak részt a saját kiadványaink is. Kapcsolatot teremtettünk a legrangosabb Dsida-kutatókkal, előadásokra és tudományos konferenciákra hívtuk meg például Láng Gusztávot és Mózes Hubát. Néhány kortárs költőnk – többek között a Cambridge-ben otthonára talált Gömöri Györgyöt, a kárpátaljai Füzesi Magdát, az erdélyi Czegő Zoltánt és Magyar Lajost, a Pomázon élő Turcsány Pétert – személy szerint is vendégül láttuk. A közelmúltban kiállítást rendeztünk Dsida Jenő életéről és pályájáról, közös kiránduláson jártuk végig életének legfontosabb erdélyi helyszíneit.

Hús esztendeje egyik főiskolai tanítványommal, Deák Krisztinával és a Forrás Gyermekek- és Ifjúsági Központ munkatársaival indítottuk meg Az ötágú síp üzenete című szavalóversenyt, melyen Heves megyei és határon túli magyar diákok mérik össze tehetségüket és felkészültségüket. Ezzel a vetélkedővel tisztelgünk nemzeti imánk, a *Himnusz* születésnapja előtt, teszünk hitet a rendezvény puszta elnevezésével is a magyar kultúra egysége és oszthatatlansága mellett. A versmondó és kulturális találkozóznak tizenhét éven át tanácsadója és zsűrielnöke voltam.

Ezekre az eseményekre egykori tanítványaim is szépen, szeretettel emlékeznek.

Csató Anita*

Rögök

Megittam az utolsó korty teát, állott volt,
le kellett volna már rég öntenem a lefolyón,
de nem ment, a torkomon is csak nehezen,
mart a lelkiismeret furdalás, hogy

kedden le kellett volna ülnöm veled,
várni ahogy felforr a víz, zubog a filter,
amihez a füvet a kertünkből gyűjtöttük,
együtt ástuk be a málnatöveket tavasszal,
majd együtt sirattuk, amikor óvatlanul kiforgatták,
de látod nem baj, maradt még pár szárított termés -
te mindig csak vigasztaltál, hozzá adtál még

két púpos kanál aprított málnát, fél citrom levét,
cukor nélkül is édes, öt perc alatt felforrt a víz,
tíz percig hagyta állni benne a szálakat,
ha akkor leülök veled, az még plusz tizenöt perc,
ennyi idő alatt akár el is mesélhette volna egyszer valaki,
hogy a rögök nem csak a kiforgatott földből buknak fel,
hanem szerveződnek mélyebben is,
s ne legyek naiv, ne gondoljam, hogy csak mások udvarán,
ha hittem volna neki, lett volna még plusz tizenöt percem,
teagőzben, málnaillatban úszó negyedórám,
megittam volna forrón a teát, akkor is, ha megéget,

pedig tudom, te nem ezt szeretnéd, csak az édeset,
a gyümölcs ízét, meg a lecsapódó pára melegét
akarnád csak itt hagyni, mégis, azóta a szerda óta
én minden kortyban érzem a föld ízét,
beszorult a gyümölcsök apró rostjai közé,
nem porlad el már többé, nem változik, csak te,
csak te nem vagy már itt velem, és én csak nyelem,
nyelem tovább kihűlt teámban közös rögeinket.

* Válogatás az Eszterházy Károly Egyetem, a Miskolci Egyetem és a Babeş–Bolyai Egyetem nemzetközi hallgatói irodalmi pályázatából

Makláriné Baksa Anita

Kosztka, az ungvári diák

A fiú lélegzetét visszafojtva nézte a magát illető kis lényt a margaréta szirmai között. Szárnyainak fehér alapszínén némi sárga árnyalat közt fekete csíkok villantak elő. A pillangó hátsó szárnyának szegélyében félhold alakú fekete foltok bukkantak ki, amint a lepke ide-oda mozgatta őket. Tivadar lassan közelített a pille felé. Ha meglátja rajta a vörös udvarú fekete szemfoltot, akkor biztos, hogy a kardfarkú ül most ezen a virágon. Míg a szender egy pillanatra megállt a szárnycsapkodással, a kamasz gyorsan elkapta a két szárnyát, és már dobta is be a magával hozott üvegbe, hogy zsákmányával rohanjon a rétről egészen a házig. Már majdnem elért a hátsó udvar sarkáig, amikor eszébe jutott: ma lógott az óráról, és nem jó szemmel néznék a tanító urak, ha hirtelen megjelenne.

Tivadar, a tizennégy éves kamasz a tanároknál lakott Ungváron. Nem szerette az iskolát. Szívesebben csatangolt a város környéki lankákon, erdőkben, és figyelte a madarakat, a lepkéket és a kedvenceit: a bogarakat. Most is jobbnak látta, ha visszamegy a rétre, és kószál ebédig. A zsákmányát, az üvegbe kuksoló pillét gyorsan bedugta az egyik bokor alá, és amilyen gyorsan futott a rétről, olyan gyorsan nekiiramodott vissza a zöldbe.

– Az ilyen fiatalembereknek délelőtt nem az iskolában kellene ülnie, és magába szívnia a sok tudományt? - szólalt meg valaki a háta mögött.

Bálint apó volt, az iskola pedellusa. Tivadar nem értette meg pontosan az öreg minden szavát. Kisszebenben, ahol született és iskoláit kezdte, és ahonnan átköltöztek Szerednyére egyik nagynénjéhez, jobbra szlovákul beszéltek. Itt Ungváron is a kereskedelmi gimnázium azon osztályába írárták, ahol a tótok nyelvén tanulhatott. De az Ung-parti város egy multikulturális helynek bizonyult, a ruszin nyelv, a szlovák és a magyar egyfajta sajátos nyelvezetet alkotott, amiben egymás szavait keverték. Nos, Tivadar még ezt nemigen sajátította el, ezért kicsit bandzsítva is nézett a jó öreg Bálint bátyóra, hogy tulajdonképpen most szidalmazza az öreg, vagy valami mulatságos dologgal próbálja elviccelni, hogy lógáson kapta az iskolából.

– Jól van, na fiam, látom a természetrajzórát tartod éppen előben, mert láttam ám amikor elkaptad az a szegény kis jószágot arról a virágról, és a beföttes üvegbe rejtetted. Na gyere, fürödjünk egyet az Ungban, most még jó meleg a víz. A fürdés szót már ismerte Tivadar, hiszen ha a tanároknak szóról szóra felmondta a leckét, mehetett labdázni vagy fürödni az Ungba. Ez ugyan nemigen gyakran fordult meg vele, mert tanulni azt nagyon nem szeretett, de egy jó fröcskölős fürdés érdekében még a latin ragozásból is megtanult néhány leckét. Hasonló hatással volt rá a korcsolyázás. Ungváron tanulta meg ezt a téli szórakozást, és talán a sebesen siklás vagy a szá-

guldás mámorító érzése, de ha felcsillant a remény, hogy egy jó házi feladatért vagy feleletért lemehet az Ungra korcsolyázni, ott görnyedt a könyv felett, csak mehessen. Egyébiránt nem érdekelte komolyabban semmi. Még a rajzolást is csak ímmel-ámmal művelte... Más szórakozás a fiúknak az iskolában nem is igen volt. Kivéve talán a titkos pipatóriumot, ami ha kiderült, bizony komoly büntetéssel is járt.

Fürdés után az öreg Bálinttal hazafelé baktatva azon törte a fejét, hogy mivel vágja ki magát a tanítói előtt. Merthogy számon kérik a mai napi csavargását, abban biztos volt. Az öregtől lassan lemaradva az Ung egyik bozótos részébe vetette magát. Egy kis csóka ült az egyik farönkön. Tivadar lopakodva közelítette meg, és rádobta sapkáját. A szegény jószág vergődve próbált szabadulni, de a fiú kemény ujjai már a szárnyára fonódtak, és nem volt menekvés.

– Megint nem voltál iskolában, apádnak írok, és majd jól megbüntet – fogadta Balogh tanár úr az ingébe valamit igencsak rejtegető kamaszt. – Na, mutasd a mai zsákmanýodat. Nini, egy csóka. A bagoly után most ezt akarod megszelídíteni, Kosztka?

Ez utóbbi nevét Tivadar nemigen szerette. A szlovák eredetű vezetékneve magyarul csontot, vagyis inkább csontocskát jelentett, és ezért a magyar diáktársai nemegyszer gúnyolták.

– Ne mondja nekem azt, hogy Kosztka. Más nevem lesz majd úgyis, ha megnövök. A fiú szavai szlovákul hangzottak, és szinte pattogtak az indulattól, annyira érezhető volt, hogy nem kedveli, ha így szólítják.

– Jól van, jól van, nem kell mindjárt felöklelned érte, mint egy harcias bikaborjú, te kölök. De a mai lógásod akkor is megírom az apádnak. Kosztot és kvártélyt kapsz nálam, azt ígértem apádnak, odafigyelek, hogy tanulj. Na, de nézzük meg, inkább mi a helyzet a hernyóiddal.

Tivadarnak az utóbbi szavakra kisimult az arca. A csókák és baglyok idomítása meg a pillangók és bogarak preparálása mellett a selyemhernyók volt a másik nagy szenvedélye.

Este ágyába bújva nehezen tudott elaludni. Valami erősen foglalkoztatta. Mikor Bálint bátyóval az Ung habjait szelték, felfigyelt egy fára. Magányosan állt az Ung-parton, vihar tépázta ágaival. Egyik ága csonkán, letörve nyúlt a parti sétány felé, mintha segítséget kérne az arra sétálóktól. Lombjain szinte érződött a fájdalom, hogy megtépázta valamikor egy erős szélroham, és most mivel csonka és a természet erőinek kiszolgáltatott, magányra ítéltetett. Tivadar magára húzta a takarót, és próbált aludni. Álmában egy festőállvány előtt állt, és azt a magányos fát vitte fel a vászonra, amely már nem az Ung-parton, hanem sokkal messzebb állt, Tripoli felett a hegyen, 1800 méterrel a tenger szintje fölött. Álmában öreg volt már és nagyon szomorú...

Az ungvári gimnazista, aki Vincent van Goghgal egy évben született, megálmodta a képet, élete fő művét, hogy később ezt az álmát valamikor megfesse Csontváry néven szignálva...

Nania Csilla

Fonák

valami szó
az ami kéne
valami hang
mikor lesz vége
valami csönd
lapul a zajban
valaki néz
több ezer arcban
valami még
nem enged innen
valami kétség
lúktet a szívben
valaki tart
nincs hová mennem
örökre elveszett

Valami bennem

örökre elveszett
nincs hová mennem
valaki tart
lúktet a szívben
valami kétség
nem enged innen
valami még
több ezer arcban
valaki néz
lapul a zajban
valami csönd
mikor lesz vége
valami hang
az ami kéne
valami szó

Pető Virgínia

Mozigép

Szú rágásának órahosszra nyúló
Szünni nem akaró halk,
De bosszantó
Percegése.
Kéz reggeli remegése,
Álom lány merengése,
Majd lassú felejtése...
Ott voltál Te is megint álmomban,
Hajnali nyálas párnámban,
Takaróm minden apró ráncában
Persze ezt nem tudtad,
Akkor pont,
Én sem...
Mostanában minden éji vetítés
Ugyanazt a filmet hozza
Valót levegővel mossa,
Kintól megfosztja...
Egész kellemes lesz halvány lila, picit szürke atmoszféra
Fejben a gépész tekercset vált...
Néha elalszik,
Napokig
Csak egy szalagot játszik...
Napok óta, ugyanaz a film...
Akad,
Hogy nincs hang,
Olykor szín sem...
Még mindig nem érted...
Sosem mondom, mert nem kérted...
Megint ébred,
Tekercset vált,
Nem is tudtam, hogy van váltó ruhád...
És csak kattog, murrog,
Éles fénnel vakít,
Fakít...
Nyugtat, bosszant...
Dobogtat,
Lebegtet...

Bugya Anikó

Bőr

Amikor kettesben maradtunk, általában te a szoba egyik sarkában öltöztél át, én pedig a másikonban.

Szolidaritásból cselekedtünk így. Nem mintha nem láttuk volna már egymást bőrben.

Bőrben. Abban a bőrben, amit Isten adott Ádámnak és Évának a bűnbeeséskor.

Mózes könyvében így áll: *„Az Úristen pedig bőrruhát készített az embernek és feleségének...”*

Valakik ezt valódi viseletként értelmezik. Valódi állatbőr vagy valamilyen szövét, ami a testet takarja. De lássunk a dolgok mögé.

Egy bölcs embertől hallottam egy egészen különös megközelítést ezzel kapcsolatban:

Ez a bőr a mi valódi bőrünk, amelyet Isten akkor ránk adott. Amit akár most is megtapinthatunk. Ez a bőr az, amit az első ember óta viselünk. Az embernek ezelőtt nem volt bőre. Mert tiszta volt és mocsoktalan.

Én is csak egyszer haraptam almába veled. Összetaperoltuk egymás bőrét. A kezek és izmok árnyéka mindig eszembe jut, ha mosakodni megyek. Így érezhetett Éva is, mikor rájött, hogy a szíve alatt hordozza az első gyilkost.

Hordoztam én is magamban valamit. De az nem a méhem gyümölcse volt, csak a szívemben egy tüske. Talán Krisztus koronájából.

Magam sem tudom, miért nem távolítottam el, de úgy véltem, hogy ez is több belőled, mint a semmi.

Ennek ellenére akkor is zavarban voltam, mikor már sarkok voltak a bőrváltás helyszínei. Az ember ilyenkor próbálja lesütni a szemét, de azok olyan nehezen akarnak engedelmeskedni, sandikálnak jobbra-balra, épphogy nem kancsulnak keresztbe.

Miután felismertem ezt, inkább a hajamat babráltam, és átkoztam magamat, hogy levágattam, mert ha még lenne, akkor a szemem elé húzhatnám.

Te sose zavartattad magadat, kettőnk közül a magabiztosabb mindig te voltál.

Volt úgy azonban néha, hogy egészen el tudtam engedni magam, és nem jöttem zavarba, sem az illatodtól, sem az izmaidtól a bőröd alatt. Vagy csak jól lepleztem.

Ha egészen közel álltunk egymáshoz a sokadik tánc után, akkor volt a legnehezebb.

Magas sarkúban sem vagyok olyan magas, mint te, így gyakran a mellkasodat bámultam. A kulcscsontokat, ahogy emelkednek. Patakokban folyt rólunk a víz. Összekeveredett a parfüm a cigaretta illatával. Megvadul tőle az ember.

Vajon Éva is így bámult az egyetlen férfit?

Az érzés ellen minden esetre nem lehetett mit tenni. Nem mondhattam meg a szívemnek, hogy hallgasson el. Vergődni akart, mint egy medvecsapdába lépett vadállat.

De volt egy pillanat, amikor minden világossá vált Évával kapcsolatban.

A napok akkor nagyon nehezen múltak. A súlyok a vállakon kétszer akkorára nőttek, és a könnycsatornák csordulásig megteltek.

Akkor azt mondtad, hogy menjek oda hozzád. Dacos felindulásomban pedig rád förmedve válaszoltam: te gyere ide!

Csak álltam ott lefelé bámulva. A könnycseppek az ezüst cipőre hullottak.

Megfogtad a csuklóm, és közel húztál. Az állad a fejemen pihent. Lásd így összezsugorodunk mi emberek a gyengeségben.

Ott állva értettem csak igazán. A bordák. Az én lengőbordáim tökéletesen illeszkedtek a tiédhez.

Éva, mikor átölte Ádámot, tulajdonképpen a helyére került. Ott volt, ahonnan teremtett. Nem számított, hogy a Paradicsomban vagy bárhol máshol... Mert ahol Ádám volt, ott volt az ő helye is.

Idegenek (50x60)

Szallós Kis Csaba

napfoltozgatás

képzeld el hány szitakötő
kéne ahhoz, hogy
a szárnyaikból
háló készüljön.

ez is csak filmkockája
lenne egy alvó dimenziónak.
pont mint az a hajnal, amikor
cserebegorakkal vártam
a változást és te
nem találtál otthont.

az a tér becsomagolható és
ha besűríténék egy pontba
közös reggeleink, nevetésed
elvesztenié csengését.

mindegyik dimenzióvesztéssel
eltűnne valamelyik tulajdonságod.
ha majd a hiányod is beszűkül, én
hallanám a pontba sűrített nevetésed.

lefeködnek és kezed helyén
nehéz lenne a kráter mellkasomon.
a nap magát foltozgatva
keresné a felé hajló
napraforgót, na de
hány szitakötő halna bele.

Demeter Henrietta

Skizofrén gondolatok egy átlagos elmétől

Jó csupán az lehet, ami igazi. Így van ez az írással is. A történeted, melynek betűit egyenként és lassan vésed az életed könyvében, nem az ösztön, a vágó, a valódi és érzéki önmagad mámorában íródnak. Pedig a megfontoltság nem te vagy. Arra csak tanítottak. Hogyan lehet igaz a történeted, ha te sem vagy az? Hogyan írhatysz bármit is, ha az nincs miről szóljon? Irreleváns kérdések. Annak találsz, pedig aktuális. Igaz. Vagyis pont, hogy nem, hiszen én is csak azért írok, hogy rabul ejtsek. Szeretném, ha tetszenének a soraim. Ha tetszenék. Te nekem és én neked. Legalább mi egymásnak. Mostanság megromlott a kapcsolatunk. De ez még lehet jobb. Csak ahhoz igaziak kell legyünk. És igaznak lenni kihívás. Úgy élni, levegőt venni, aludni, enni, szeretkezni, hogy közben igazi légy, szinte lehetetlenség. Legalábbis neked. Az igazság félelem nélküli. És te félsz. Rettegsz az élettől. Hihetetlenül gyáva lettél. Pedig vallásos vagy, és tudod, hogy minden napra kijár számodra egy isteni biztatás: Ne félj! De ez nem elég. Éjszakánként egyedül maradsz. Csak te és a félelem. Harcol veled, és mindig győz. Te nem lehetsz Jákób. Te nem nyerhetsz. Te nem kapsz új nevet. Te nem leszel jobbá. Te az maradsz, aki eddig is voltál. Egy ember félelmekkel, amiket magadnak sem vallasz be. Vannak vágyaid, de nem hallod meg. Holnap sem azt fogod tenni, amit tenni szeretnél. Holnap sem azt fogod mondani, amit mondani szeretnél. Az álarcok mögötti világban, te is egy tökéletesre maszkírozott szereplővé válsz. Szépre fested magad, ha mások is szépek körülötted. Letörled a sminked, ha kihívónak érzed magad. Beszélsz, ha kényelmetlen a csönd. Hallgatsz, ha kínos a szó. Mosolyogsz, mert a sírás nem csinos. Mindenki ezt csinálja. Te is ezt csinálod. Átlagos vagy. A világi konvenciók határoznak meg. Eszmék. Ideák. Beléd nőttek, és nem benned születtek. Azt teszed, amit kell. Úgy teszed, ahogy elvárják. Unod magad. Szürke vagy. Láthatatlan. Pedig isteni szeretnél lenni. Vagy a pokoli is megfelelné. A szikrára vágysz, amitől ragyoghatsz. Azt a hangot keresed, amilyen senki másnak nincs. Más akarsz lenni. Nem jobb, nem okosabb, nem szebb, egyszerűen csak más. Azt reméled, ebben a másságban találsz magadra. Azt hiszed, így válhatsz igazivá. Így levetkőzheted a félelmeid. Pedig az igazság a tökéletességben rejlik. A te tökéletességében. A félelmeid is hozzátartoznak. Paradox. A páros hibája. Ők rontották el. Ádámék elrejtőztek Isten elől. Eredendő bűn. Eredendő hibák. Eredendő félelmek. Félsz Istentől. Félsz magadtól. S az isteni önmagadtól. Félsz a tükörbe nézni. Félsz, hogy netán belelátsz a saját lelkedbe. Pedig neked nincs is olyan. Te nem is létezel. Csak én alkottalak meg. Miattam lettél gyáva. Miattam lettél átlagos. Más lehetnél. Ha lennél. Ha ismerhetnéd azt az embert, akihez most beszélsz. Akihez most beszélek. Én hozzád. Te hozzám. Kár, hogy te én vagyok. S így, én nem vagyok.

Fülöp Dorottya

Aberdeen

*„Mult este az új hold szarva közt
Látszott a régi hold:
Ha most, uram, tengerre szállsz,
Félek, baj ér utól.”*

(skót ballada)

Uram, merre van Aberdeen? Épp így kérdeztem, emlékszem tisztán. Az öreg rám nézett, és azt mondta, hogy nézzem csak meg, a hátam mögött, az ég alján sok a viharfelfő. Hátrafordultam, de tiszta volt az ég. Már akkor tudnom kellett volna, hogy valami nincs rendben az öreggel. Na, de uram, mondtam neki, én azt kérdeztem, merre van Aberdeen, a kikötőváros. Ekkor a kézfejével balra intett. Biztos vagyok benne, hogy ezt az utat mutatta, mégis az az érzésem, hogy már sokkal északabbra vagyok, mint amennyire lennem kellene.

Megállok, a cipőm orrával elrúgok néhány kavicsot az útról. Azt mondják, a fák kérgének szélfúttá oldala jóval repedezettebb, a moha pedig az északi oldalukra telepszik inkább. A közelben nem látok fákat, csak a dombok zöld lankáit, bár ha lennének is, nem hiszem, hogy különösebben nagy segítségemre lenne mindez.

Gyors léptekkel vágok neki a kaptatónak. Hamarosan odaérek a házhoz, amit a távolból vettem észre. Itt akarok ismét útbaigazítást kérni, más ember alkotta dolog nincs ezen a tájon. Nem meredek a lejtő, csak erősen tűz a nap, érzem, hogy verejtékcseppek szaladnak végig a homlokomon, mire felérek. A ház ajtaja nyitva. Egész közel megyek, be akarok nézni rajta, de lépések neszt hallom a hátam mögül, ezért gyorsan megfordulok. Önkéntelenül hátralépek, és nekiesem az ajtófélfának. Az a tekintet, ami éppen elkapja az enyémet, ismerős, sőt, teljes mértékben felismerem benne az öregét, akitől korábban útbaigazítást kértem. De ez csak egy pillanatig tart, látom, hogy nem ő az, nem is lehet ő az. Ellököm magam az ajtófélfától. Bocsásson meg, mondom, nem vagyok se tolvaj, se rabló, csak egy pohár vizet kérnék, s megkérdezném, merre van a kikötőváros, Aberdeen. Az öreg elfordul, és a tájat nézi, nem szól semmit. Egy ideig álldogálok mögötte, aztán megpróbálom ismét megszólítani, de a szavamba vág. Azt kérdezi, hogy délről jöttem-e. Mondom, hogy igen, erre megfordul, hosszasan végigmér. Nagy viharfelhők vannak a déli égbolt alján, azt mondja. Átnézek a válla fölött anélkül, hogy különösebben előre dőlnék. Az ég alja világoskék, felhő nélküli. Nem tudom, mi baja van erre fele az embereknek az időjárással.

Ne tartson vihartól, én egy felhőt se látok, mondom, csak mutassa meg, kérem,

hogy merre kell indulnom Aberdeen felé. Az öreg nem válaszol, bemegy a házba, majd ismét kijön, vizet hoz, megköszönöm. Az én vizem már elfogyott egy ideje, gyorsan kiiszom a poharat. Az öreg azt mondja hirtelen, hogy ne üljek hajóra. Elveszem a poharat a számtól, s megkérdem, hogy miért ne ülhetnék én hajóra. Aki mögött vihar van, az ne utazzon el, válaszolja. Én ezt nem értem, mondom, tiszta az ég, és különben is, ha vihar támad, a legénység csak megoldja valahogy, hogy a hullámok ne borítsák fel a hajótestet, szóval még egyszer kérem, mutassa meg az irányt. Az öreg felemeli a jobb kezét, és előre mutat. Követem a szememmel a mozdulatot, és rögtön elönt a düh. Dehát onnan jöttem, kiáltok fel. Nem számít, azt mondja, visszafele kell menni, mert túl északon vagyok már. Azzal kiveszi a poharat a kezemből, bemegy a házba, és becsapja maga mögött az ajtót.

Nézem az eget, és szeretném jobban érteni mindazt, ami rajta meg alatta van. Lehet, hogy az ég színének árnyalata árulja el az öregeknek, hogy hatalmas vihar lesz, és örütség hajóra szállni. Pedig nekem el kell mennem innen, és ehhez meg kell találnom a kikötőt. De lassan már azt sem tudom, hogy merre van észak, merre van dél. Azt mondják, a nap mozgását kell figyelni, éjszaka meg a Sarkcsillagot. De nekem olyan, mintha a Nap már egy örökkévalóság óta fenn lenne, és sosem jönne el az éjszaka.

Lassan megyek lefele a lejtőn. A dombok élénk zöldje nem nyugtatja a szememet, zavar, hogy fogalmam sincs, hol vagyok. Az az útvonal sem ismerős, amelyen jövet jártam már. Nagy meleg van, megtörlöm a kézfejemmel a homlokomat. Egy pillanatra úgy érzem, könnyebb lenne hazamenni, de hamar ráéjszmelek, hogy mindez képtelenség, és különben is, a kikötő sem lehet már olyan messze. Követem az út kavicsos-poros vonalát, alig figyelek a táj részleteire, mégis a kunyhót rögtön meglátom. Egy domb aljában van, fából készült pad álldogál előtte. Megesküdnék rá, hogy errefele nem volt egy ház sem, amikor jöttem, bár az sem kizárt, hogy rossz irányba indultam el, amikor leértem a dombról. Óvatosan közelítem meg a házat. Az ajtó és az ablakok csukva vannak. Néhány lépésnyire megállok az ajtóval szemben, és nem tudom, hogy merjek-e bekopogni, vagy inkább kiáltsak.

Egy kéz nehezedik a vállamra, megijedek tőle, félreugrom. Ökölbe rándul a kezem, de rögtön ellazulnak az izmaid, ahogy meglátom az öregember arcát. Valahogy a nézése olyannak tűnik, mint annak, aki azt mutatta, hogy észak fele menjek, vagy annak a másiknak, aki azt mutatta, hogy vissza, dél fele. De ez a gondolat hamar el is illan, hiszen más az arca. Uram, legyen a segítségemre, mondom, mutassa meg, kérem, hogy merre találom Aberdeent. Az öreg nem néz rám, nem válaszol, csak lassan felemeli a kezét, és arra mutat, ahonnan éppen érkeztem.

Az isten szerelmére, uram, most jöttem onnan, valaki azt mondta, errefele kell jönnöm, kiáltom, és közelebb lépek hozzá, hogy lássam jobban az arcát. Pedig arafele van, azt mondja, arra kell menni. Megkérdem tőle, hogy biztos-e ebben.

Azt mondja, biztos. Megköszönöm, és indulni akarok, de nem vagyok képes megmozdulni. Van valami furcsa abban, ahogy a szemembe néz.

Aberdeen messze van, azt mondja. Messze, mert vihar van mögöttem, és aki mögött vihar van, az nem ülhet rögtön hajóra. Összeszorítom az öklömet. Már mért ne ülhetnék hajóra, máskor is vannak viharok, hajóztak még esőben az emberek, mondom neki. Az akar ennyire a nyílt vízre szállni, aki menekül valami elől, válaszolja.

Nem tudok mit felelni, érzem, hogy elernyednek a tagjaim. Az öreg az ég alját nézi, és azt mondja, nem is érti, hogy mer valaki úgy elmenni, hogy vihar tombol mögötte. A viharok elcsitulnak, felelem. Az öreg leül a ház előtt álló padra, kinyújtja a kezét, és a dombok felé mutat. Azt mondja, arra mehetek haza.

De én nem mehetek haza, vágom rá gyorsan. Az öreg elmosolyodik, leengedi a karját. Pedig csak akkor szállhatok hajóra, ha már nincs vihar, mondja, azzal lehajtja a fejét.

Hátrálok lassan, távolodom a háztól. Az öreg nem pillant fel, pedig hallania kell a lépéseim nesztét. Szaladni kezdek a kavicsos úton, magam sem tudom merre. Nem haladok sokat, rosszul veszem a levegőt, meg kell állnom, hogy kiköhögjem magam. Ismét egy házat látok a közelemben. Előtte pad, öregember ül rajta. Ránézek az öregre, csak a körvonalát látom, ő is észrevesz engem, feláll, elindul felém, aztán felemeli a karját, és arrafele mutat, amerről jöttem. Kiráz a hideg, a bőröm libabőrös. Megfordulok, és szaladni kezdek. Próbálok nem gondolni semmi-re, mégis eszembe jut az otthon, eszembe jut, hogy mennyi mindent nem kellett volna. Eszembe jut az is, hogy tulajdonképpen én most a kikötővárost keresem. Hirtelen megállok, és végignézek a tájon, a dombokon. A dombok tetején házak körvonalai rajzolódnak ki.

Leülök a fűbe. Valahogy úgy érzem, hogy nem fogok hajóra szállni. A légzésem lassulni kezd, elheveredek a földön. Talán szürkület jön, nem is tudom. Csend van, csak egy tücsök ciripel a fejem közelében.

Vad-Magyar Renáta-Henrietta

Összevart bosszú

Magamra hagytál, süllyedő homokdűnében
állok, szemcsékbe gyömöszölt emlékek
marnak bele jelenem ráncaiba, kiáltanék,
de a nap karmai elégetik hangokra éhes
ajkam, cafatokra tép a rozsdafogú csend,
a homoktenger egyre erőteljesebben húz
lefelé a perzselő megsemmisülésbe.

Lángoló homokszemcsék marják a
méztől ragadó lelkem, amely oly hamisan
kong már, akárcsak a te ígéretekkel
dúsított szavaid, hogy majd a testem
skorpiók darabolják fel, s elmerülhessek
a forró némaságba, ahol összevarrhatom darabjaim,
s élő vudubabaként állhassak bosszút rajtad.

Romok (80x100)

Halász Erika

Tiszta, mint a hó

A fiú fejét lehorgasztva sétált az utcán. Körülötte emberek voltak, akiknek arcukat mosoly borította. Csak ő nem volt képes rá. Közeledett a karácsony. Az ifjú felnézett, s néhány szállingózó hópehely arcára hullott. Hideg van. De még milyen!

1 évvel ezelőtt...

A lánynak nem volt szüksége zenére. Lágyan táncolt, finom mozgása, előkelő és sugárzó volt. Akár egy hattyú. Tiszta és ártatlan. A fiú szerette őt. A lány sugárzó mosolya megdobogtatta szívét. Soha sem volt még ilyen boldog. A lány a szeme sarkából észrevette őt.

Benjámín, miért nem mondtad, hogy itt vagy? – kérdezte a lány, cseppnyi vádaldal a hangjában.

Azonban a fiatal hölgy szeme mosolygott.

Szeretem nézni, ahogy táncolsz – válaszolta a fiú.

Közelebb ment a lányhoz, és megcsókolta őt. Boldogság. Ez az érzés lüktetett bennük. Ezután az este után azonban minden megváltozott. Soha többé nem láthatják már egymást.

Benjámín nem tudta a szájára venni kedvese nevét, túl nagy fájdalommal járt. Nézte a mellette elsétáló tömeget. Ő már nem tartozik ehhez a világhoz. Azóta az este óta nem. Telefonja rezegni kezdett. Ökölbe szorította a kezét. Nem akart beszélni senkivel. Hagyják békén! Nagy nehezen elővette a mobilt. Kijelzőjére nézve látta, hogy nővére, Laura keresi őt. Nem fogadta a hívást. Ment tovább egyenesen, a Duna felé.

Benjámín a zsebébe nyúlt, s szorongatta a benne lapuló dobozt. Ma lesz a napja, hogy megkéri a barátnője, Emma kezét. Elégedett vigyor terült szét az arcán.

Mit mosolyogsz ennyire? – kérdezte Emma.

Majd megtudod idejében – felelte sejtelmesen.

Ekkor az úton ott termett hirtelen a semmiből egy autó. A nagy sebesség miatt nem tudta jól bevenni a kanyart. A kocsí fényoszórója elvakította Benjámint. Nem bírt mozdulni, csak megkövülten állt. Egy erős lökést érzett. Emma volt. Ellökte őt. Az egész egy lassított felvételhez hasonló, szürreális pillanat volt. A pillanat, ami miatt elvesztette a kedvesét. A lelke részét.

Az én hibám volt! – suttogta elkeseredetten.

Egyre közelebb ért a Duna partjához. Zsebében ott lapult a gyűrű. A fiú felnézett, s hagyta, hogy az egyre jobban hulló hó lehűtse az arcát. Azonban a szívét nem tudta. Égő parázként dobbant csak a mellkasában. Emlékeztetve a súlyos igazságra, hogy ő él, Emma viszont meghalt.

Nézte a sötét vizet, melyet itt-ott megvilágítottak az utca lámpái. S a fények néhol olyanok voltak, mintha lelkek siklottak volna a víz felszínén. Ekkor hallotta őt, lány suttogásként. A szél vitte el hozzá, és csupán ennyi volt: „Benjámín”.

Oldalra nézett. Fent az utcalámpánál látta meg őt. Egy táncoló lány sziluettjét. Szíve hevesebben dobogott. Sietni kezdett felé. Egyre közelebb ért, a lány megállt. Szinte látta, ahogy mosolyog. Kezét kivette a zsebéből. S benne szorította a gyűrűt. Egyre közelebb ért, szinte kartávolságnyira volt már. Szemét könnyek fátyolosították el. Felé kapott. Az alak tovatűnt. Keze meggyengült, a gyűrű a hóba zuhant.

Az agya nem volt képes felfogni a látott képeket. A szerelme véres keze kilógott az autó alól. A csizmája méterekkel odébb hevert a testétől. Benjámín nem tudta felfogni ezt. A fájdalomtól nem tudott levegőt venni. Beleégett a retinájába a kép. Emma arca. A mindig nevető és életteli szeme, már csak üresen meredt előre. Feje alatt gyűlt a vér. Vörössé színezve, a tiszta fehér havat...

Nem volt ott senki. Térdre rogyott. Egyedül maradt, de talán mégsem. A mardosó büntudat elkíséri, bármerre jár. Ő képtelen volt felállni. Minden ereje elhagyta. A szíve meghasadt, és a rajta keletkezett sebet lehetetlen begyógyítani. Nem tudhatja senki sem. Tüzes, mély fájdalom. S minden egyes nap csak egyre nagyobb lánggá érleli azt. Végül, már felemésztette őt. Nem volt értelme semminek sem. Hogyan létezhetne a másik fele nélkül? A hó csak hullott tovább. Senki észre sem vette a fiút ezen a fagyos éjszakán. Órák múlva a testét teljesen elfedte a fehérség.

A felhők elvonultak. A hold fényében egy fiú és egy lány sétált a Duna parton. Kéz a kézben.

Hajnal (43×32)

Lukács Noémi Borbála

Rohanok

Rohanok.
Eszeveszetten rohanok,
ki apámból, be anyámba,
onnan rohanok ki a nagyvilágba...
Rohanok az óvodába, az iskolába,
a postára, a munkába, az állomásra,
a kishálóba, ki a konyhába;
ruhába, és nagykabátba,
mezítláb, bakancsban, szandálban;
esőben, aszályban,
a szemben és a szájban,
örömben, bánatban,
biztosban, talánban,
télben és a nyárban,
késben és kanálban;
rohanok egy életen át,
bele a halálba.

Kitörés 1 (80x100)

Illés Éva

Miért ne ítélj el egy ismeretlent...

Hűvös téli este volt, a hó folyamatosan hullt, a hideg a csontomig hatolt. Az iskolából hazafelé tartottam. Ma sokáig voltam bent, hiszen az órák után még egyéb foglalkozások is voltak. Az iskolából 20-25 perc járásra laktam egyedül, a szülőfalumban nem volt tömegközlekedés, így mint mindig, most is gyalogoltam. Az utam egy parkon át vezetett. Nagyon szerettem ott sétálni, mert nyugodt hely volt, a fák közötti séta pedig segített ellazulni a hosszú nap után. Azon a napon, ahogy sétáltam a parkban, megláttam egy fiatalokból álló társaságot, akik éppen az egyik padon ülő apró termetű idős hölgyet illeltek nagyon csúnya szavakkal, kinevették őt, elítélték őt anélkül, hogy ismerték volna. – Na, mi az, nincs hová menned, te hajléktalan? – kiabálták gúnyos hangon. A hölgy szemmel láthatóan át volt fázva, nagyon köhögött, sírt, el volt keseredve. Odamentem hozzá, megszólítottam. – Segíthetek valamiben? – kérdeztem. A hölgy még jobban sírni kezdett, kezeit az arcába temette, nagyon megijedt, ahogy odaléptem hozzá. – Köszönöm a kérdését, de nem hiszem, hogy tudna segíteni – felelte.

Közben egyre hűvösebb lett, a hó annyira hullott, hogy már az orrunkig sem látunk. – Miért nem megy haza? – kérdeztem. – Sajnos, nincs hová hazamennem... Egy másfél szobás lakásban laktam, de két nappal ezelőtt egy zárlat miatt kigyulladt, és teljesen lakhatatlanná vált – felelte elcsukló hangon a hölgy, és még inkább sírni kezdett, miközben köhögése egyre erősödött. Próbáltam vigasztalni, és igyekeztem valamiféle támaszt nyújtani neki. – Mindenem odaveszett, segítséget nem kapok, egy lányom van, de születése óta nem láttam, elvették tőlem, a férjem tíz évvel ezelőtt meghalt. Senkire nem számíthatok, rokonaim sincsenek – mesélte. Mondanom sem kell, hogy a története nagyon meghatott, és természetesnek éreztem, hogy segítenem kell. – Nagyon erősen köhög, ne kísérem el egy orvoshoz? – kérdeztem. A néni ekkor még inkább köhögni kezdett, ezért, akarata ellenére, hívtam segítséget, és a nénit kórházba vitték. Szállítás közben a néni annyira legyengült, hogy elvesztette az eszméletét. A vizsgálatok kiderítették, hogy a néninek rosszindulatú daganat van a tüdején, és amennyiben lehetséges, meg kell műteni. Ez azonban lehetetlennek tűnt, hiszen a hölgy nagyon le volt gyengülve, a csontjai kilátszottak, nagyon le volt fogyva, így a műtét is kockázatosnak bizonyult.

– Az idős hölgy sajnos nagyon rossz állapotban van, és műteni sem tudjuk egyelőre, sajnos nagyon rosszak a kilátásai – közölte velem az orvos, amikor a néni állapota felől érdeklődtem. A hír hallatára nagyon elszomorodtam... Úgy határoztam, hogy ezt a hírt nem osztom meg a nénivel, nem szerettem volna, ha elkecseregne, így is nagyon gyenge szegény, így azt mondtam neki, hogy tüdőgyulla-

dása van, de hamarosan felépül. Többek között azért sem árultam el az igazságot, mert nem tudtam, hogy reagálna, ha megtudná, hogy súlyos betegségben szenved, és vannak olyan betegek, akik ilyen esetben „feladják”, és végül nem a betegségbe hálnak bele, hanem abba, hogy elengedik az életüket, rosszabb esetben öngyilkosságot követnek el. Úgy döntöttem, hogy amiben tudok, segítek a néninek, ott leszek mellette, és nem hagyom, hogy elkeseredjen. Valami belső hang azt súgta nekem, hogy ha valamit nagyon akarunk, és hiszünk benne, akkor azt el fogjuk érni. Én nagyon akartam, és nagyon hittem abban, hogy az orvosokkal együttműködve ki lehet gyógyulni bármiféle betegségből. Azt éreztem, segítenem kell...

Ahogy néztem a nénit, az járt fejemben, hogy mennyire kiszámíthatatlan az élet, az ember élete egyik pillanatról a másikra megváltozhat, hiszen a néni is pillanatok alatt veszítette el az otthonát, nincsenek hozzátartozói, ráadásul még beteg is. Elgondolkodtam azon, hogy milyen társadalomban élünk... az emberek látszat alapján ítélkeznek, nem veszik a fáradságot arra, hogy megismerjék a másikat, esetleg belelássanak az életükbe, megismerjék a történetüket. Mert mindenkinek van története, és biztos vagyok benne, hogy nem mindenkinek szeretnénk a cipőjében járni.... Ha csak a saját életemre gondolok, azt mondom, hogy szerencsés vagyok, hiszen van hol laknom, igaz teljesen egyedül, hiszen a szüleimet sosem ismertem. Iskolába járok, vannak barátaim, igaz nem sokan, de akik vannak, azok nagyon közel állnak hozzám. Szóval valóban szerencsésnek mondhatom magam.

Amint ezen elmélkedtem, néztem az idős hölgy arcát, és egyszer csak kinyitotta a szemét, és amikor meglátott, mosolygott rám. Azt a mosolyt soha nem fogom elfelejteni, életem olyan pillanatának számított, amiért igazán érdemes élni. – Hogy érzi magát? – kérdeztem. – Nagyon gyenge vagyok, de szeretném megköszönni, hogy segített nekem. Ha maga nincs, nem éltem volna túl a kinti hideget, és a hőésést – felelte. Még mindig tartottam magam ahhoz, hogy nem mondom el az igazságot a néninek az állapotáról, hiszen nem tudhattam, hogy reagálna a hírre.

Két hét telt el azóta, hogy a néni bekerült a kórházba, az állapota sokat javult, sikerült felerősíteni, és az orvos elmondta nekem, hogy a napokban akár meg is lehet operálni a hölgyet. – A laboreredmények gyors ütemben javulnak, úgy tűnik, hogy sikerült a legyengült szervezetet stabilizálni. Azonban ahhoz, hogy műteni lehessen, vérátömlesztésre lesz szüksége, viszont a kórházban jelenleg hiány van abból a vércsoportból, amire szükség lenne – ismertette az orvos a részleteket a néni állapotával kapcsolatban. – Amiben tudok, segítek. Ha az én vércsoportom megfelel, szívesen adok vért – válaszoltam gondolkodás nélkül. Az orvos szeme felcsillant, majd megkérte az asszisztenst, hogy vizsgáljanak meg, megfelelne-e a vércsoportom a véradáshoz. Az asszisztens el is kezdte a vizsgálatot, és kiderült, hogy megfelelő a vércsoportom, így segíthetek a néninek.

Miután megtörtént a véradás, az orvos elmondta, hogy a néni szervezete készen áll arra, hogy a műtétet elvégezzék. Nagyon megijedtem, nem tudtam, mi fog történni, hogy fogja viselni a néni a műtétet, de úgy éreztem, nem lesz probléma. A műtét ideje alatt végig a kórházban tartózkodtam. A percek óráknak tündek, a várakozás szinte megőrjített... Aztán egyszer csak megláttam az orvost. – A műtét jól sikerült, és a kezeléseket után a néni valószínűleg teljesen felgyógyul. Viszont van valami, amit szeretnék megbeszélni Önnel. Lenne pár perce? – kérdezte az orvos. – Természetesen. Miről lenne szó? – kérdeztem ijedten. Ezután bementünk az orvosi szobába, ahol az orvos megkérdezte tőlem, hogy honnan ismerem a hölgyet. Elmondtam neki, hogy hogy ismertem meg a parkban. – De miért érdekes a megismerkedésünk? – kérdeztem kíváncsian. – Amikor vért adott a néni, a vizsgálat eredménye érdekes dologra derített fényt, ugyanis a vérvizsgálatból kiderült, hogy szinte teljesen azonos a DNS-molekulájuk, a néni nem más az édesanyja... – mondta az orvos. Az első pillanatokban fel sem fogtam, amiket az orvos mondott, el sem hittem, hogy valaha is megismerhetem az édesanyámat. Annyira hihetetlennek hangozott, és soha nem gondoltam, hogy ez velem bármikor megtörténhet.

Telt-múlt az idő, és a kezeléseket után az anyukám teljesen kigyógyult a betegségből, odaköltözött hozzám, és így lakunk együtt csak mi ketten azóta is.

H. Barbócz Ildikó

Repülővel Korfura

A ferihegyi váróterem hatalmas üvegablakai a jegykezelés és a poggyászfelvétel után végre távlatot nyitottak a le- és felszálló gépekre. Az Aegean görög légitársaság gépe is szépen befarolt a 45-ös folyosóhoz, melynek harmonikaszerű szája rátapadt a gép ajtajára. A pilóták maradtak ülve a helyükön, láthatóan papírokat töltögetve, a menetlevelet készre írva. A betonon a gép alatt percek múltával egész sor kiegészítő személyzet jelent meg láthatósági mellényben, és megkezdték szorgos munkájukat. Töltötték az áramot, a kerozint, a csomagok két futószalagon ömlöttek kifelé, a rakodók labdaként dobálták őket a platóra. A stewardessek is biztosan tették a dolgukat a gép belsejében, készítettek elő az utasok számára a frissítőket. Az egész csapatnak időre kellett a munkát elvégeznie, hiszen a repülő, a mi járatunk indult vissza, immáron velünk Korfu szigetére. Minden ülőhely megtelt, fele részben gyerekekkel. Velük együtt izgultunk mi is, a szívünk is hevesebben vert, amikor néhány percre a kifutópálya elején megállt a gép, nagy morgással erőt és energiát gyűjtve magába, majd eszelősen nekiszaladt a szürke csíknak, s a szárny dőlése egyértelműen jelezte: elrugaszkodtunk a földtől. Csak addig volt kissé félelmetes, míg rá nem állt a pályájára, de addigra alattunk már elmaradoztak Budapest déli kerületei.

Az ülés fölött függőlegesen lepattant egy kis tábla, amely térképszerűen mutatta kis és nagy felbontásban, merre száll a gép. Ügyes kis szerkezet volt. A Szeged–Eszék–Belgrád–Podgorica–Tirana–Kerkyra légi folyosón haladtunk. Magyarország területén még láttuk elvonulni a jelzett hideg front felhőzetét. Alant mintha hepehupás, piszkosfehér hómezők terültek volna szét, a felhőtenger mindent betakart. Csak amikor elértük a 9800 méteres magasságot, akkor tünedeztek elő a világosbarna gabonamezők zöld táblákkal tarkítva: természetes foltvarrások terítők a mélyben. A téglából kirakott makettvárosok és települések szétszórt szabálytalanságban, mégis rendezetten húzódtak meg a szerteágazó kigyóutak mentén. A repülőgép monoton zúgásában az volt az ember érzése, mintha csak álltunk volna a levegőben a szédítő magasságban. Kis idő múlva, a kávé szürcsölgetve, a szendvicset eszegetve azonban feltűntek hosszasan a magas hegylancok: éles késsel bevagdossot formák. Ezek már Montenegró kopár sziklái lehettek, lejjebb is ereszkedtünk, éreztük a finom süllyedést. 7100 méter magasságban szinte a csúcsokat közelítettük. És akkor ez a szürkészöld sziklaszilárdság valami kék puhába váltott át. Semmi kétség: a Jón-tenger fölött repültünk. Ide becsapódva is iszonyatos a pusztulás, mégis nyugtatón hatott rám a fodrozódó, hatalmas víztömeg látványa. De benne volt a tudat is: hamarosan az úti cél, Korfu tagolt partvonala tűnik fel. Annak kimondottan örültem a repülőút során, hogy a szárny mindvégig velem utazott, és hogy a hold is elkísért, bekandikált az ovális ablakon.

Kerkyra airport – Korfu légikikötője. Több mint fél órán át lestük-vadásztuk a futó-

szalagon körbe-körbe futó bőröndjeinket, aztán buszra váltottunk. Éjszakába nyúlóan bolyongtunk a sziget keskeny és kivilágítatlan útjain, bizonyos hoteleknél kiszálltak az utastársaink. A szerpentineket is jól érzékeltük, átkeltünk a 907 méter magas hegyen, völgyeken át vitt az utunk. Ottlétünk alatt ezt az utat többször is megtettük napvilágnál, akkor nagyobb élvezettel. Fogalmunk sem volt, merre járunk. Már az is megfordult a fejemben, hogy Sidari, a szálláshelyünk talán nem is a sziget északi csücskében, hanem a világ végén fekszik. Álmos szemmel még kivettem az olajfaligeteket, melyek a holdvilágban sejtelmesen fel-feltűntek az út mentén. A ciprusok ugyanúgy őrt álltak feketén, mint a toszkán éjszakában.

Gerald Durrell angol író így látta meg először Korfut: „A tenger sima, kék hullámizmaikat emelgette, ahogy kavargott a hajnalfényben, és hajónk nyomában lágyan szétterült a tajték, mint egy fehér pávafarok, tele csillogó buborékkal. Az ég sápadt volt, sárgával színezve a látóhatáron. Előttünk terült el egy csokoládébarna, ködbe burkolt párafodrokból kiemelkedő, elmosódott körvonalú földdarab. Ez volt Korfu... A hegyek mintha aludtak volna egy gyűrött, barna takaró alatt, melynek ráncait az olajfaredők zöldje tarkázta. A part mentén a karéjos homokpadok csontfehérek voltak csillogó arany, vörös és fehér sziklák düledező várai között.”

Másnap, ahogy Durrell is lejegyezte, vakítóan ragyogó fényben fürdött a táj, a világos színek, különösen a fehér gyakori alkalmazása megsokszorozta a hatást. Hellász istenei is így akarták, hogy az ember szeme tágra nyíljon, és vegye észre teljességében a görög sziget nyújtotta szépségeket. A Jón-tenger göröggékben ragyogott, a parthoz közel zöldes csíkozással, tükrén ezer színben villódzott a napfény, távolabb, kb. két és kilométernyire Albánia barnálló, kopár hegyei fél karéjban. Időről időre vastag felhőcsíkok ültek a tetejére mozdulatlanul, máskor a pára teljesen eltüntette szem elől, ezáltal átrajzolva a térképet, s a tenger ilyenkor végtelennek látszott. Estefelé aztán a túlsó kis települések fényei is jól kivehetőek voltak. Az első este még súlyos viharfelhők is rátelepedtek a hegyvonulatra, és átértük az első vihart dörgéssel, villámlással, kis esővel Korfu szigetén.

A fürdést ezen a partszakaszon úgy kell elképzelni, mintha a Balaton déli oldalán lennénk: napfoltos, redőzött homokfenékkal, hosszú befelé gyaloglással a sekély, langyos vízben, gyöngé, lágy hullámok közepette. Balra sétálva, sokszor a tengervízben haladva fedeztük föl, hogy a szigetet óriás homokkő-képződmények teszik erősen tagolttá. A sziklák hullámos rétegekben torlódtak egymásra az erőteljes vízmozgás következtében. Ezek képezik az északi part legimpozánsabb látnivalóit. Gyorsan mélyülő öbleit az úszók kedvelhetik leginkább. Leghíresebb a Szerelmesek csatornája (Canál d amour), melyről az a legenda járja, hogyha a szerelmesek végigússzák, örök szerelem az övék. Elég bátraknak kell azonban lenniük, mert a nem szűnő hullámozás könnyen hozzácsaphatja őket a töredezett oldalakhoz. Persze minden nyaraló elzarándokol ide sóvárogni, sóhajtozni, a vakmerők a peremekről ugrálnak a mélybe. Hajmeresztő és veszélyesnek tűnő jeleneteknek is a szemtanúi voltunk. A többség inkább nézelődik,

gyönyörködik a valóban páratlan és szokatlan szépségekben, a nem mindennapi panorámában és vegetációban.

A legjellemzőbbek a szigeten a pálmafák (teraszunk alatt is három), a nyílegyesen ciprusok, a különleges virágú murvafürtök, a leanderek, melyek változatos színekben szegélyezik az utakat, a sétányokat, a partvonalakat, nőnek gazdagon a parkokban, az ösvények mentén, a házak udvarain akár három méter magasra is, szemet gyönyörködtetően burjánzanak, omlanak szét mindenhol. Másféle virág elenyészően kevés, rendezett ágyások sehol. Annál több a szemét, a gondozatlanság, az elhanyagoltság. Egy elegáns apartman tözsomszédságában simán megfér a betontörmelék, a rozsdás vas, a derékig érő gaz, a kiürült palackok garmadája. A sidari templomkertben, ahol többször megpihentünk séta közben, a pavilon körül a rózsák, a muskátlik hosszú ideje metszetlenül.

Külön mesélni kell az olajfákról, mert ennyit egy helyen még nem láttam. Az idegenvezetőnk szerint állítólag 4 millió nő belőlük a szigeten. Az első fákat a négy évszázados olasz uralom alatt az olaszok ültették azzal a céllal, hogy a hatalmas velencei olívaolajigényeket ki tudják elégíteni. Úgy elterjedt Korfun is, hogy Görögország Európában a 3. legnagyobb exportőr Spanyolország és Olaszország után. Az első tíz évben nem terem, aztán minden évben ontja az arany olajat. Rendkívül szívós fa, az esőt meghálálja, de jól tűri a szárazságot is. Vannak köztük több száz vagy akár ezerévesek is. A görögök kicsit lusta emberek, nem metszik a fákat, ezért ebben az országban nőnek a legnagyobb magasságúra.

Szüretkor nem ütik az ágakat, mint máshol, hanem hagyják a bogyókat maguktól leesni a fák alá kiterített fekete hálókra. Ezeket is a fa alatt hagyják, vagy a törzse köré tekerik. Ezt így láttuk mi is a buszból.

Korfu a zöld sziget vagy smaragd sziget elnevezést a cserjék, a fák gazdagságával érdemelte ki. Nevét Korkyra nimfáról kapta, akit Poszeidon, a tenger istene rabolt el, és hozott a szigetre. A görög Kerkyra szó jelentése: két csúcs (a város északi oldalán húzódó hegyekről). Egy életteli hely, a Jón-szigetcsoport egyik legszebb és leglátogatottabb tagja. Északon magas hegyek, középen lankás dombok, délen sík vidék jellemzi. A nyugati partvidék a szelesebb és a meredekebb, szépségben is lekörözi a többi partszakaszt. Az ókor óta kereskedelmi központ, így sok támadás érte. A paleolitikorban a sziget még a szárazföld része volt, a tenger szintjének emelkedésével vált szigetté. A főváros, mely szintén a Korfu nevet viseli, és Sidari között az út nincs több 40 km-nél, mégis bő másfél óra alatt tesszük meg az utat busszal, kacsázunk az utasokkal, ki itt száll föl, ki ott. Ez arra nézvést nagyszerű, hogy képet kapunk a sziget északi feléről, kis településeiről, ahol olyan keskenyek a kanyargó, hegyi utak, hogy néhol piros lámpák szabályozzák a forgalmat, a ház és a busz között vonalzónyi a távolság. Máshol a szembejövő buszokkal nézünk farkasszemet, és kezdődik a manőverezés, a tolatás előre és hátra, a visszapillantó tükröket behúzza surlódunk el egymás mellett. Mint egyszer Amalfiban. De ezek az idevalósi sofőrök (Spiro és Vasziliz) tudják a dolgukat, a naponkénti tapasztal-

lat egyre halmozódik. Hangosan üdvözlik egymást, kikiabálnak a kisablakon, lelkesen integetnek és dudálnak, mintha régóta nem találkoztak volna. A Spiro itt gyakori név, előszeretettel keresztelik így a gyermekeiket, ezzel Szent Spiridonra, a sziget védőszentjére utalva. A mitológia szerint ez az ember három évszázad múltával is mumifikálódva maradt fenn a koporsóban. Ezt az igen díszes, ezüstözött koporsót volt szerencsénk Korfu városában a róla elnevezett templomban megtekinteni. Saját szememmel láttam, amint egy hívő megcsókolja a lábrészét a szent áldását kérve. Ismét Durrell sorai következnek a *Családom és egyéb állatfajták* című regényéből: „Szent Szpiridion a sziget védőszentje. Mumifikált teteme ezüstkoporsóban nyugodott a templomban, és évente egyszer körmenetben hordozták végig a városon. Nagyon nagy hatalma volt: kéréseket teljesített, betegségeket gyógyított, és számos csodát művelt, ha az ember jókedvében találta, mikor hozzá fordult. A szigetlakók imádták, és a szigeten minden második fiúgyermeket Spirónak hívtak a tiszteletére.”

A főváros legfőképpen olasz, brit és francia uralom alatt épült házait, néhány utcáját sikerült a kapott bő egy óra alatt körbefutni, sebtében egy feta sajttal töltött péksüteményt elmajszolni, néhány fényképet készíteni. Az árusok, a butikok kirakatai, járdára való kirakódásai mindent beborítottak, elfedve előlünk a város eredeti arculatát. Az lehet a magyarázat, hogy a görögök az idegenforgalomból, a turizmusból élnek itt legfőképp, s ennek van minden alárendelve. Érdekből vagy sem, de figyelmesek, a Hotel Mimosa bárjában a nő másodszorra már kitalálta, hogy hosszú kávét szeretnék, az Alekos tavernában is megbeszéltük nemzetközi nyelven a kedves pincéernővel, milyen pita girost és szuvlakit ennénk. Az ebédhez feltálalt görög saláta már látványában is ínycsiklandó volt, a zöltségek harsány színekben és ropogósan, tetején a fűszerrel megszórt feta sajt. A pálcikára fűzött sült csirkefalatok után jólesett sajátos boruk, a gyantás hordóban érlelt retzina. A gyenge minőségű szállodai reggeli után a vacsora három fogásos és bőséges. A kulináris örömök közé tartozik, hogy többnyire helyi specialitásokat tálalnak fel: görög saláta, feta sajt paradicsommártásban, görögös spagetti, rizzsel töltött paprika paradicsomszószban, sült bárány, marhasült korfui módra, muszaka. Ez utóbbi az olasz lasagne rokona, a darált hús padlizsán- és krumpliszletekkel lerakva. A paradicsom minden ételük ízét meghatározza.

A vasárnap a kirándulásé. Buszos szigettúra indul a szokásos keskeny hegyi úton, és miután minden utast felszedtünk, telve örömmel, várakozással irány a nyugati partvidék kiemelkedő gyöngyszeme: Paleokastritsa. Ez az összetett szó régi váracskát jelent. Fel is tűnik egy rom, Angelo castro (Angyalvár) a domb tetején, amely kiváló védelmi várnak bizonyult a görög történelemben. A törökök soha nem tudták a szigetet bevenni, s erre a korfuiak igen büszkék. A legenda szerint ebben Szent Spiridon is nagyban közrejátszott, óriási vihart teremtve a tengeren a semmiből. A másik nevezetes hely itt az ortodox férfimonostor a 13. századból bizánci Mária-templommal, zöld zsalugáteres kicsiny cellákkal a szerzetesek számára, akik itt élnek, alkotnak és dolgoznak. Belépve a területre, elámultam a kis alagutat idéző, repkényekkel és szőlő-

vel befuttatott fehér árkádok láttán, melyet egy kedves 8.-os tanítványom képeslapról festett meg nekem. Tudtam, hogy az a kolostor Korfun található, no de hogy egyszer a valóságban is megpillanthatom, s keresztülsétálhatok alatta, ez óriási meglepetés volt a számomra! Szerzetesekkel nem találkoztunk, ellenben kéznyomaikkal igen: minden talpalatnyi helyen gondozott mesés szép virágok, a falra felkúszó ciklámenszínű murvafürtök özöne, a cserepekben nyíló fűszer- és gyógynövények illata betöltötte a mediterrán kis udvart. Saját termékeiket (olaj, ecet, szappan, fűszer, krém stb.) kínálták eladásra. A szobányi múzeumban számár meghajtású olajpréselő szerkezet hatalmas kövekkel, s legalább fél méter hosszúságú óriás kagyló. A kilátás már innen lenyűgöző volt, sziklák változatos alakzatai, a vízben távolabb Odüsszeusz Poszeidon által kővé változtatott hajóját nyaldosták körbe a hullámok. A monostortól sűrű leánderbokrok vezettek a parkolóhoz, közben csengőn citerázott a kabócák láthatatlan kórusa. Aztán a Nautilus jachtra szálltunk, hogy üvegfenekén át lepillanthatassunk a tenger mélyére, a sziklák, a kék halak, a víz alatti barlangok csöndes, kiismerhetetlen világába. Jellegzetes görög zene szólt, népi és modern váltakozva, s a hullámokon lassan bukdácsolva feltáruult előttünk szédítő magasságokban a vad sziklavilág is. Egyszerre volt félelmetes és felemelő, hihetetlenül szép látvány. A kolostort most alulról fölfelé kereshettük a szemünkkel, nem sokkal később a Bella vista kilátóhelyről fentről lefelé tekintve a körpanoráma része volt. Ez a magaslat óhatatlanul Anacaprit idézte, talán nem véletlenül olasz az elnevezése sem. Durrell a már említett regényében festőien írja le egy magassági pontból a szigetet: „Alattunk szunnyadt a sziget, és úgy ragyogott a forró párában, mint valami vízfestmény, szürkészöld olajfák, fekete ciprusok, a tengerpart sokszínű sziklái, a sima, opálos tenger, mely kék volt, mint a jégmadár, és zöld, mint a nefritkő, itt-ott egy-két fodor az olajosan csillogó víztükrön, ahol megtört egy sziklás, olajbozotos szirten. Közvetlenül alattunk kis öböl volt félhold alakú, fehér homokszegéllyel, oly sekély, fenekén oly vakító homokkal, hogy vize egészen halványkék volt, szinte fehér.”

Sperlongát, az itáliai tengerpartot idézte Glyfada beach is. A nyugati szél a még úszható magasságokba feltornyozta a vizet, hosszú, bodros hullámok futottak ki fehéren a forró homokra. Én óriási lendülettel vettem magamat a csábító tengerbe. Aki csak a vízbe merészkedett, mind önfelédten visítózott, türelmetlenül várva a következő hullámot, hogy majd ráhasaljon, megússza, a tetejére küzdje fel magát. Nekicsapódva a hullámoknak, azok ezernyi buborékban sisteregtek szét, pezsgő köröket rajzoltak az ember köré. Itt a kék tenger hamisítatlanul adta önmagát, vonzott és taszított, húzott befelé erővel, és dobott könyörtelenül a part felé. Néha átcsapott fölöttem, szelíden ringatott és bőszen csapkodott szüntelenül, újra meg újra. Nehezen tudtam kiszakadni belőle. Megvártam az utolsónak kiszemelt hullámot, de csak nem ez lett az utolsó, hanem a ki tudja hányadik. Csak a kiszabott fürdési idő járt le, a tenger többé nem is hederített rám. A taverna melletti zuhanyrózsa alatt mostam le magamról a homokot, aztán a tenger felé fordulva, a szememet is lehunyva a morajló hullámok hangját rakároztam el a fülemben.

Az utolsó előtti napon, az éjszakai kiadós vihar után, amikor Zeusz is dobálta rendesen a villámokat, felsétáltunk a szemközti dombra az ott három sorban épült szállodaegyütteshez. Itt láttuk a leggondozottabb és buja növényzetet, még ezen a zöld szigeten is a legzöldebb kis oázist. Ez szinte sűrítménye volt a korfui élővilágnak a maga virágával, sövényeivel. Itt fedeztük fel a sárga mimózát (szállodánk névadóját), a változatos színekben pompázó trombitavirágot, a még zöld gyümölcsű citromfát, a terebélyes fügebokrot, a királyi koronában végződő gránátalmákat, a legyező alakú pálmafákat, az illatos babércserjét és az út mellett egy olajfaligetet, melyben göcsörtös, lyukacsos, száz tavaszban görbült, kicsavarodott törzsek nyúltak az ég felé szerényen, büszkén, a levelek ezüst és zöld fényjátékában.

Sidari a sziget észak-nyugati részén elsősorban nyaraló- és szórakozóhely, hangos éjszakai mulatozással, bárokkal, tavernákkal, egy utcás bazársorral. A tengerrel és különleges homokkő szikláival itt sem lehet betelni. Az erős szél reggelre elcsendesedett, felhőtlen az ég fejük fölött, a víz locsog, mint megérkezésünk napján, lágyan ringanak a sárga csónakok. Az albán hegyek párásan is jól kivehetően zárják le a látóhatárt. A perzselő, forró nyári napok nélkülünk folytatódnak tovább. Mi Korfu vonzereje? Gerald Durrell tökéletes választ adott rá: „Fokozatosan ránk borult a sziget varázsa, finoman és tapadón, mint a hímpor. Minden nap oly nyugodt volt, oly időtlen, hogy az ember csak azt kívánta, soha ne érjen véget. De aztán lehámlott az éj sötét héja, és újabb nap várt ránk, fényes és tarka, mint a matrica, és egy kicsit épp oly valószínűtlen.”

(A szerző felvétele)

Seléndy Balázs

Egyedül

Nézz fel az égre! Üres, ugye?

Volt egy idő, amikor horizonttól horizontig
az istenek csillogó szemei világították a menyböltöt,
alig volt elég hely mindenkinek.

Ott voltak a Nagyistenek, Jupiter, Brahma, Jehova,
a Szerelem kisebb istene, Aphrodité,
volt ott istene a tolvajoknak, a
kereskedőknek, a tengerészeknek,

volt ott egy szerelmes Isten, akinek gyűrűjét
csendes, sápadt nők viselték, ahogyan kötést cseréltek,
vagy nagy hasú, pipaszárlábú, kukac-ette kisgyerekeket tápláltak
a forró nap alatt, volt ott egy figyelmes, férfias isten
a csuhás barátok mindegyikének, velük vecsernyét énekelve
gregoriánus egyhangúságban, ott voltak a háborúk és a béke
istenei, ott volt a halászok istene

és ott volt a miénk is.

Nem törődtünk vele. Meghalt.
Bennünk.

Az ég üres, egyedül vagyok.
Kereslek téged a sötétben.
Senkink sincs
egymáson kívül.

Sipos Erzsébet

Egyfelé tartunk

Előzetes a 60 éves dr. Ködöböcz Gábor köszöntésére

Nincsenek véletlenek, szokta mondani Gábor, és én is azt hiszem, így van. Mikor legutóbb futólag találkoztunk – ő a buszra várt, és én szokás szerint felmálházva jöttem a boltból – mondta nekem, most hamarabb lesz lapzártá, és ha valamit akarok küldeni az Agriába, azt mihamarább tegyem meg.

Mivel évek óta jelennek meg költeményeim ebben a könyv formájú, rendkívül színvonalas irodalmi lapban, megtiszteltetés, hogy számít rám. Most azonban nem verseket, hanem ezt a rövidke írást küldöm, hiszen mire megjelenik, majdnem augusztus lesz, és Gábor akkor 60 éves.

A magas szintű tanári, irodalomtörténeti, főszerkesztői, tudományos életutat sokan méltatják majd, én inkább azon tűnődtem, hogy jó hely az a Vámosatya, ahol olyan „atyafiak” éltek, élnek és ilyen nagyszerű emberek nevelkedtek, mint Ő. A szülői ház, melyet mindig hálával, tisztelettel említ, feltarisznyázta a legkiválóbb emberi tulajdonságokkal és hittel, ezért képes óriási munkabíráásra, melyet elkötelezettséggel, alázattal végez: tanít, irodalmi műsorokat szervez, ír, szerkeszt, kapcsolatot tart több száz emberrel határon innen és túl, miközben a legszorosabb emberi kapcsolatát veszítette el, a mindenben segítőtársát.

Nem luxusautón közlekedik, zsúfolt Volán-buszon zötykölődünk a város központja felé, és néhány megállónyi beszélgetés vele erőt, hitet ad, felvértez egész napra.

Egyszer könyvét dedikálva azt írta nekem: Sipos Erzsébetnek, az ajándékembernek, pedig ez rá illik a legjobban. Isten éltesen, Gábor!

Suhai Pál

Zárszó

Nagy a halál.
Övé egészen,
s a szánk kacag.
Ha hisszük magunk a lét szívében,
sírva merészen
szívünkbe csap.

Virágzó mandulafák

*Virágzó mandulafák; mindaz, amit
itt teljesíthetünk, ennyi: maradéktalanul
fölsimerni magunkat a földi jelenésben.*

Boldogok, ó, hogy bámulom egyre csodátok, e tartást,
hulló díszeitek mint örököt vizitek.
Ó, aki titkod tudja, virágzás: gyöngé veszélyen
túl az, s nagy bajokon lenne a szíve nyugodt.

Kis könnykorsó

Elisabeth-Gundolf-Salomonnak

Más tárolja a bort, más tartani tiszta olajt kap,
issza az öblös üreg, kérge köréje borul.
Nékem, kissebb térfogatúnak, karcsu alaknak
más az igényem: a könny, nyeldesem egyre, ha hull.

Tisztul még az olaj, bor teltebb lesz az edényben.
Mit tesz idővel a könny? – Mindenem elnehezült:
megvakított, üregemben sínylődött csak a fényem,
végül törni hagyott s lettem edény, kiürült.

Mulandóság

Futóhomok-órák. Őt is titkon enyészet
őrli, az áldott épületet.
Élet, örök szél. Már nem tart a kötések
rendje, az oszlop az égre mered.

Romlani mégis: fájóbb, mintha a tükrét
fényel szórja szökőkút, míg behull?
Történés foga tép: magad add neki önként –
jós feje fogjon föl maradéktalanul.

Kereszt (180x200)

Szekeres Mária

Árulásaink között

Áruljuk a szerelmet, kínban, fényben múló ragyogásban.
Áruljuk a szerelmet vérben, ágyban, hamis vágyban.
A szerelem hatalma menekül fényben, láthatatlan,
az Égen szárnyalna, messze, titkos varázsban.
Örök ruháját ne érintse semmi szenny:
sírva nézi mi dúl idelent...
Sebzett szerelem bukott angyalként, álruhában,
tépázva, vérben ragyog a mában...

némaság és a csend

a némaság nem a csendé –
belőle nő „utáni” döbbenetté.
a csend béke, álom – az Idő szívverése.
mindig enyém, megtalál némaságom,
magányunk útján, nem a csendé mégse.
tied e halk szó: Igéd bennem születése,
hozzád száll némaságom jaja és esdeklése,
míg mosolyod fényén a Szó születik:
igenem, csendem szelíd érkezése...

Titkos arcaink

arcom benned, barátom, árván pihen.
igazi arcom rejtve őrzi a végtelen irgalom,
kegyelem. magamban vonásaim: kusza
történelmem, törött, egymásba futó síkok -
a jelen és az örök láthatatlan törvényeiben.
a tekintet: árva, egyetlen, mely néz szüntelen,
néz mozdulatlan az időben. Ki vagy te, vándor,
társam ebben a tekintetben, míg csobog, zuhog
a vágyak rengetege az élettel tele – beteljesülhetetlen?...
csak az a hű Társ, a végtelen időben, ki fogja kezem szüntelen,
s szelíden vezet, vezet itt homályon át: vakot a rengetegben,
s csókjával, öleléssel vár majd ha elérem egy pontban,
láthatom, megnyíló szememmel az Örök Fényben...

A Végtelen 5

Szakolczay Lajos

Éber parázs

Finta Éva: Ötkönyv

A beregszászi születésű tudós költő több évtizede települt át Magyarországra. Kárpátaljáról sok minden mellett a Kovács Vilmos csapatában fölnőtt, tudásra, hazára éhes fiatalok erkölcsét is hozta. Az élet szeretetében megtestesült *meg nem adás* példáját. Sokadik verseskönyve, a filozofikus burkolatú Ötkönyv – alcíme *Költemények és esszéversek* – bravúros szerkezetével s nemkülönben az ember szenvedés-stációinak hihetetlenül pontos megrajzolásával (Biblia, lélektan, szociológia, történelem, irodalom- és művészettörténet stb.) lep meg. Mondhatnánk, az utószó tanulmányt író Kődöböcz Gábor mondja is, hogy „az egyes könyvekben megjelenő portrék enigmatikus módon egyszersmind önportrék is” (kiemelés – Sz. L.). Állapotrajzok az álom-kalandozás sokszor hidegnél hidegebb sarkvidékéről. Nemegyszer a női *gulágon* (családi élet, férfi-nő viszony) szenvedők sokszor golgotái éveiről s hétköznapijairól.

Ha a címmé kiemelt verssort pontosan idézem – „Jégbordás tárgyak mellett éber parázs” (*Az elhidegült lélek könyörgéseiből*) –, azonnal érzékelhetővé válik az a drámai terep, amelyen a költő hősei mozognak. Teljesen mindegy, hogy olvasmányélményekből (a Nobel-díjas Marie Curie Skłodowska, aki a tudomány mellett „mert asszony is lenni”, a viharos életű házaspár, Ted Hughes és Sylvia Plath, a bibliai Péter) vagy a személyes ismeretség köréből vették a gondolkodás mint maszkvers mitikus módon megszólított alakjai (közülük a legszeretettebb talán Legeza Ilona, a kitűnő könyvismertetőket író, a szemével végén csak az éjszaka sötétjében tapogatózó könyvtáros), történeteik megrendítőek. Épp a beléjük rejtett, sokszor szemérmességében is világló „önarckép” sorsfürkésző kalandozásával.

Meg kell hagyni, mélyre ásó, furcsa líra. A lét összes fogaskereke, kicsorbult, húsba vágó fogaskereke transzírozza a versalanyok sosem felhőtlen sorsát. Noha kis humoros részletek is találhatóak benne – „Hát kérem Uram a fregattját ne felejtse a fregolin / A szkúnerét a szekreteren / A gőzöset a gázon / Szóval le ne égessen semmit / Magát sem” (*Minden jónak hajó a vége*) –, inkább a golgotai sötétségben keresztet ácsolók hangja jellemzi. Hát persze, hogy a *Rajztábla* világosan rávilágít az időközben megváltozott (rossz irányban változott) viszonyokra – „Akár törött akár kerek / a világ szédülta magát / és elcserélt egy látomást / amelyben Isten alkotott / egy másikra amit Picasso” –, és a Latinovits Zoltán emlékére írott *Szerepekből* kiviláglik a költő nemzetszeretete is – „Színész vagyok –

mondja egy tébolyult / Pusztában elvándorló vak király. / Vagy mindkettő. S hogy népem hol honol? / Tapsoljatok a hang rátok talál” –, ám a szenvedésözön evvel a különbözőssel csak még hatványozottabban érződik.

Sosem asszonylára, holdra kacsintó negédes játékokkal, amit Finta Éva ír, hanem a sorstükör berepedezett jegén táncolók jajkiáltása. „A teljesség peremén angyalként felhő-szegélyen fekvő” Legeza Ilonával szemben leginkább az örült semmi karjaiban tántorgók, elsőbben is Sylvia Plath, világgal és férjével (aki harmincöt évig hallgatott feleségéről) szembeni kíméletlen ítélkezése határozza meg – könyhában megnyitott gázcsap, a két kicsi gyermek a szomszéd szobában alszik – a lírafolyam érzelmi-erkölcsi karakterét. „Sylvia jön le a lépcsőn karjában a gyerekekkel / mögötte a másik fogja szoknyája csücskét / lassan lépegetnek a nyikorgó lépcsőszuvas deszkáin / egyre közelebb a bejárati ajtóhoz / mert a tenger hívó robaja ideér / csak a könyörület nem ér el ide / nem áll meg a sors csattogó robogása / vonszolja magával ezt a nőt aki már minden volt / így döntése sincs semmivé kell lennie” (*Mintha Sylvia Plath...*).

A *Kereszt* ugyancsak erről a pokolról regél. „Függőleges felkiáltójel: / csobban a lent. / Szapphó teste így ékelte a / végtelent. / Sylvia Plath vízszintesekről / álmodozott. / A szája kék a vére ernyed / gáz kavarog. / Sok volt nekik az asszonylétben / végtelenek / partján járni védtelenül a / végleteket. / S most két irányban keresztezik / verssel a mát. / Vízszintes és függőleges lett / körben a vád”.

„Ől a költészet? Gyilkos a poézis?” – kérdezi a költő, József Attilát is megidézve, a szerencsétlen házaspár szerencsétlen gyermekét elsirató *Körforgásokban*. Ám ő az életben hisz. Marie, a másik főhős drámai magánya – Pierre szétloccsant agyveleje ellenére kimondatik: „kozmosz volt egész életek” – sosem volt játékszer, inkább a radioaktivitás diadala. Se szeri, se száma azon verseknek, amelyekben a tragédia épp a tisztán látást erősíti.

Ötkönyv? Véghetlen fájdalommal teli ezer példázat a tisztességről! Finta Éva jó költő.

(*Napkút Kiadó, Budapest, 2018*)

Sz. Tóth Gyula

Költő és kritikus találkozása félúton, a hídon

Oláh András: Visszafelé

Írásunk címe még szép is lehet, de nem a szürrealista szépségmeghatározás fényében, melyet Lautréamont fogalmazott meg/hökkentően. (Azaz: „Szép, mint a varrógép és az esernyő véletlen találkozása a boncasztalon.” – *Beau comme la rencontre fortuite sur une table de dissection d’ une machine à coudre et d’ un parapluie.*) De, más mellett, ez is felötlött bennem Oláh András verseskötetének címe láttán. Mert elsőre kicsit meghökkentett a cím, de majd „utánanéznünk”, biztattam magam. A régi barátság és a kedves dedikáció is motivált: baráti figyelmembe ajánlotta „ezt szerény kis visszatekintést – egyúttal megköszönve a sok-sok recenziót is – szeretettel. Oláh András, Mátészalka, 2019. január 30.” Való igaz, írtam könyveiről, még drámáiról is. Ha ő így, akkor én is. Hát nézzük csak, ehhez nekem is kell készíteni egy kis leltárt. Vagyis: visszafelé a recenziók útján. És a végén majd az is kiderül, honnét jött ezen írás címe.

Tisztázzuk: lehet-e rükvercből (egyből) előre menni. Gépészetileg nem. Ám ha előre kapcsolsz, fejben, a váltás összejöhét. Rendezés kérdése az egész. És Oláh Andrásnak van mit rendeznie, bőséges a termés. Többoldalú alkotóról van szó: líratörténész, történetesköltő, drámáin verselő, drámaköltő. Amúgy tanár. Sőt pedagógus. Tehát lezár, hogy újranyithasson. Hogy folytathassa. S lássa, honnét hova jutott, s merre visz a víz. Meg van ez komponálva, kérem. Lássuk hát a kötet felépítését. Öt rész, a szerkesztés sorrendjében (tehát visszafelé): *Tájékozódási pont* (2014–2017), *Hibajelentés* (2011–2013), *Rövidzárlat* (2008–2010), *Újkori mesék* (2001–2007), *Megőriztem* (1984–2000). Nevezhetjük ezeket felvonásoknak, amelyekben a versek mint jelenetek sorjáznak. A (fő)szereplő beszélget a világról. Verses beszéd folyik, nem monológ, társai közeli és távoliak, ismerős ismeretlenek, valódiak mesés köntösben: szerető, kedves, franyó és Janó, Zilahy, Arany, Hófehérke és Csizmás Kandúr, Orpheus és Odüsszeusz, síron túli emlékcarkok. És túl az Óperencián Jónás. A transzcendens határtalanságában Isten, mint a keret: a legelső versben és a legutolsó versben is megszólítva – nyitás, zárás, akárhogy is kezdjük, az elején vagy a végén: Isten kezében vagyunk. Ez örök érvényű tájékozódási pont(unk) és a finálé(nk) egyben. (Diszkrét megjegyzés Filep Anita gondos szerkesztéséhez: a tartalomjegyzék nem jelzi az évszámokat, a fejezetcímek igen, tehát van „tájékozódási pontunk”. És legalább a recenzenst saját számvetésre készíti a múlt anyagában való tájékozódáshoz.

No, akkor a kritikus is visszanez. Sorolom a recenzió címeit a verseskötet cí-

mével. Körbolondozók – *április bolondjai* (Agria, 2017/1.), Az ötvenesek hídján – *Idegen test* (Agria, 2013/2.), Köben sóhajtozó fagyöngyök. Vissza/pillantás Oláh András költészetére (PoLiSz, 2011/131.), Pille rácsok között – *Érintetlenül* (Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 2008/3.). Ezekből számos vers visszaköszön a most tárgyalt kötetben, a róluk készült írásokból bátran szemezgethetünk.

Szemlézés sorrendben. Függöny fel! 1. Felvonás. Leckét kapunk hazáról, lázas, kóros történelmünkről („amikor még Jugóból szereztük a farmert”), a *karácsony* sem a régi, „régén méltóságos asszonyok toporogtak a kondérok között / (s amint tehették gyorsan kezet is mostak / mert érezték, hogy piszkos lett a szándék) / most lángot okádó cirkuszi artisták / hazudják szemünkbe a mosolyt”. S hogy cseppet sem mókás a helyzet, azt feketén-fehéren tálalja a vers, megnevezve a játékosokat, *április bolondjai*: „a kő veled a kő ellened / a szavak kivert fogak közt fénylenek / bűnösök a szelídek / kiket a vad rendőrlovak csendre intenek / fájdalom ragyogja be a cipőkre tapadt sarat / s egy elrontott finálé kopott díszletei közt / közönyös reflektorok és rendőrkordonok / mögül cinkosaik elaljasult / hazáról hazudnak menetrend szerint”. Ultimátumot kapnak az élők: „s maradt az örökös cserbenhagyás”. Ezt kapjuk. Lehet ez útravaló? Hol a *tájékozási pont*? A fiatal-ság emlékei közt bóklászva – noha felszisszen bennünk „a féktelen kamasz és őrzi rendületlenül / a magára zárt álmokat”, ezek lassan már elvesznek, erősítésre van szükség. Szűk a tér, a kör. Hát „álmos fényben kóborolsz” *leselkedő háztetők* alatt, és „nézed a hosszan elnyúló / háztetők felhúzott szemöldökét / a nyitott ablakok belelegzik / a hunyorgó párás dallamot”. A bravúros sűrítés, a szinesztézia oldja a „kiköltözés előtti utolsó pillanatot”.

2. Felvonás. Benne: *idegen test*. Lehetne a test idegen az *’én’* számára, vagy fordítva. Inkább a társas létben keressük a viszonyokat: a másiknak vagyok idegen? Ami fontos: „átkod mond-e rád / vagy a szívéhez ölel”. Mindezt egy tágabb történelmi háttérbe helyezi az indulóvers. A magyar múlt, megfosztott történelmünk fölötti őrlődés hangja csendül csikorogva. Nagyszalontán, 2011 nyarán Bod Péter szellemének árnyékában tűnődve az itt hagyott századok nyomain: „– Isten talán figyelni azt, aki magába lát / de a változás öröm nélkül való / mert offenzívába kezdett az idő folyondárja / és benövi lassan az elherdált esélyt”. Ezért hát *szemlesütve*. Hogyan hát? Szétszedni, összerakni az életet. Miként mentsük át magunkat a másnap reggelbe, „ahol majd ismét megy minden / a megszokott menetrend szerint”. Lehet ezt *menetrend szerint*? A költő nem fogja nemzedékekre a hibát, máris önmagába néz, a nemzedéken belüli egyént fogja vallatóra. Amikor „a tehetetlen a test a morális önzés / súlyától néha kibillen s az emlékek / bennünk emészthetetlenül őrlődnek tovább”. Jöjjön hát a *hibabejelentés*. Vállalni kell.

3. Felvonás. *Rövidzárlat*. Mindenki életében előáll ilyesmi, mint *alvajáró* kavargatjuk a kávé, előbb két cukorral, aztán már cukor nélkül. *Anyagfáradtság*. Több

mint melankolikus, bánatos, szinte riasztó korszak, amikor a költő úgy érzi: *körötte semmi*. Oláh András ritkán járja át a semmi, akkor átvergődik rajta. De ez most súlyos: „kontúrhiányos arcélek (...) falakig hátráló gyáva öntudat (...) megtört a fény: a kihalt múltat várja (...) mint elhasznált érvekre legyintő kéz / – s követi rebbenő szárnyak magánya / s a testbe fúródó kardpenge halála”. mintha menni akarna, elfele, kifelé, kiüresedett a tér. Oly nyomasztó a hangulat, hogy, mint írtam erről korábban, egy idő után Jeszenyin *A fekete ember* című költeménye idéződött fel bennem. („*Pajtás, pajtás / nyomorult betegen sinylődöm. / Nem is értem okát se, miféle baj ez?*”) De Oláh szereplője még nem volt ilyen rossz állapotban, agyát nem szitálta át a szesz. Ellentétben Jeszenyin önvesszejtően tehetetlen fekete emberével, Oláh tudta, s tudja, hol van, éppen nyomás alatt, de igyekszik kikecmeregni romló helyzetéből. Súlyos témákról finom formaisággal szól. Szinte ekkor tolul föl „legszebben” a metaforikus gondolkodás, a fájdalom szép nyelvi képeket szült. (Kivehető a leltárból, hogy ezek a fájdalmas szakaszok rövid ideig tartottak.)

4. Felvonás. *Újkori mesék*. Mihez képest? Színes hidegségben zenébe csavarodik az értelem: *fagyöngy és jégcsapok*. Nincsenek rímek, mégis dalolnak a sorok, az ellentétes képek lendítik a hangulatot – „átfut a nyár az ősz / s fehér kendőbe csavarodnak a fák / *velük fázunk belülről mi is*”. (A költő kiemelése.) Meséket mindig jó hallgatni, de mondani is. Kimondani, elmondani. Valaki meghallgat, noha *a címzett ismeretlen. Szökevények* vagyunk, de „már nem indulunk világgá / mint régen a mesék legkisebb királyfija”.

5. felvonás. A végére értünk, és az elején vagyunk. Nem abszurd ez? „Bőven mögöttem már a krisztusi kor, és nem váltottam meg a világot. Most már nem is tervezem. Csak írok. Magamról, magunkról, a megválthatatlan világról. Arról, ami igaz, amit igaznak hiszek – még ha fáj is.” E sorok egy régebbi antológiából kerültek be a 2005-ös kötetbe, mi most a 2019-es kapcsán idézzük. És így folyamatá tesszük az eddigi költői életművet. Ugyanis így olvadnak össze, forrnak egybe évek, életszakaszok, érzéseket, gondolatokat megszenvedve lírai szintézis születik. A végén felvonulnak a korai versek, de nem zsenigék. Ha ennek tükrében nézzük a legújabb, az összegző kötetet, elmondhatjuk: költőnk igencsak következetes és szavahihető. A kötet végén tehát pillantás a legelsőkre (1984–2000). Időálló versek, már „akkor” is felvetődött: *ha nem leszek, a pillanat*, jöttek a *kérdések*, és ott bujkált a kétség: lehet-e tovább, és hogyan, amikor „a menekülő kéz tétova gesztusa siklik az üres percek fölött”, „elapad a képzelet”, valami, valaki, *valahol örökre* – elveszett? Ifjonti kétségek, harmincöt-negyven évesen. A fejezet, ha nem is lezárult, konszolidálódott. Élet is, ember is összecsiszolódott. Adódott más feladat, valami, valakik nem vesztek el, új értelemek csaptak föl. De jó, hogy megmaradtak ezek a versek, bizonyosságul, a költő is úgy tartja, e korszak termésének címe: *megőriztem*. Jól tette.

Bármin is megy keresztül egy-egy életstációban a költő, az adott időszakban született versfejezetek végén (majdnem) mindig ott a bizakodás, legalábbis egy lendítő mozzanat. Időrendben visszafelé: az első, a korai szakaszban, a fiatalos lendületet még búbanat árnyalja: az átírt fináléban „szöveges szerep már nem jutott”. Ám az „újkori mesék” már csukott szemmel is átszállásban ringatnak „egy másik álomba”. Noha „rövidzárlat” mindig van, de *holnaptól* Isten keze melenget. Aztán a „hibajelentés” közben a *felébresztett hajnalok* indítják a kerti zsidongást, és kudarcok és vitázó idők szerpentinje után „lassan átdideregnek belőle az indexre tett álmok is”. És *hajnal a buszmegállóban* összeérnek az árnyak, a fertőzött álmok felejtésre (vagy tisztázásra) várnak. És már halljuk Máté Péter magával ragadó tónusában: „Holnap majd újra nap jön, s megyünk a magunk útján...”. Nem lehet véletlen, hogy Oláh András verseit szívesen teszik át dallamra, értőn-érzőn „hangra fogják”.

A kötet versei, az itt bemutatott példák is elég alapot jelentenek, hogy Oláh András költészetéről is elmélkedjünk. Költői nyelvezete feszesen lágy, s mégis ütős, tömören gazdag. Szólnak a sorok, és képeket hoznak elő. Így szövődik a líra hálója, benne tartva-ringatva a gondolatot. Olvasásra csábító sorok, engedünk lendítésüknek, a ritmus visz, s szép lassan, tán észre sem vesszük, felfogjuk a fogalmat. Ráerősít erre Kövecses Zoltán, amikor, a kognitív nyelvészet alapján, a metaforát veti be. Mert mi a metafora? Nemcsak képi formációnak tekinti. Tehát a nyelv oldaláról nem csak az számít, hogy az eszközök milyen képi világot fejeznek ki. Szép, de nem elég. A nyelvész szerint a metafora fogalmi struktúra (is). Gondolat-tal teli, elméleti megközelítésre alkalmas. Mert ha fájdalomról szólnak a versek, a fogalom érzelembe csomagolva is éles, gyötrő, magához húz, meditációra készítet. Erősebben hatol beléd így az értelem, a magyarázat kevés, mit hozzáad a költő, a magyarázatot, a felfogást ránk bízta.

A megjelenő versforma (a költő választotta, vagy a lírasodrás terelte a sorokat, s alakította a medret, mindegy) szabad vers (vagy „szabadsorú” vers), szürrealista, avantgárd költői képeivel már-már abszurd. Érzünk közelítéseket kiváló magyar (előd)alkotókhoz, leginkább Parancs János költészetéhez (*A labirintus mélyén*, 1994, *Közben Új versek*, 1992–1995), vagy Marsall Lászlóhoz, ha matematikai módszereket nem is vet be, a metaforagazdagság Orbán Ottóhoz vezet (*Este az embereknél*, 1991). Oláh poétikai beszédmódja ötvözi a hagyományos, a modern és a posztmodern elemeket, Fodor András hangja is idehallik, aki nagy hatással volt Oláh András verselésére. (Az összecsengések és az eltérések összehasonlító elemzést érdemelnek.) A remény és a bánat érdekes (hagyományos-újszerű) verseket hoz elő a költő folyton izgatott lelkéből. Verselése verstani és nyelvtani meg-
lepetésekkel hökkent meg és/vagy ragad el. Mint Apollinaire, ő is alkalmazza a pátosz és az egyszerűség összeolvasztását. Keveri a hétköznapi és a szokatlant,

a valószerűtlent a megszokottal. Ám másként és másként formálódik a dallam: Apollinaire-nél van rím, vannak nagybetűs kezdő sorok, strófák, de nincs pont a vers végén se. (Jacques Prévert csak a vers végére tesz pontot.) Ami közös: költők mind, hangokkal zenélnek, szavakból költői képeket festenek, így mondanak. Oláhnál nincsenek írásjelek, se rímek, csupa kisbetű, versét nem zárja ponttal. De minden üzenetét élénk varázsolja, látjuk a nagyszalontai vidéket, az ölelkezést a játszótér szögletében, érezzük az aluljárók áporodott szagát.

Oláh (leginkább) rímtelen prózát alkalmaz. A költemények 6, 8, 12 vagy több szótagú sorok ritmikáját a gondolatritmus is mozgatja. Tehetjük hát a hangsúlyokat mi is szabadon, tologathatjuk a központozást, előbb-utóbb magunknál kötünk ki. Miért e forma, miért e szülemény? Mert a költő által érzett kor ilyen: szürreális, abszurd. Költészete avantgárd, a jelen posztmodern tarka összevisszaságában sajátos arculattal: a szabadverset mint alkotásmódot (újra) klasszikussá teszi, nem szakítva, inkább kapcsolatot keresve az értékes hagyományossal, megtalálja a költő emberi hangját, s visszaadja a költészet rangját. (Finom nyelvkezelése drámáiban is megjelenik. Foglalkoztam *Átokverte* címen megjelent három művével, lásd Hitel, 2007. szeptember, 119-126., és a két drámát – *A szökevény* – *Az utolsó játszma* – tartalmazó kötetével, lásd *Agria*, 2015/1. tavasz, 252-259. És ahogy a jeles esztéta, Tarján Tamás értékelte: Oláh András a drámát is líraként érzi.) Költőnk széles műveltségű ember, aki tudásának szintézisét teremti meg verseiben, esztétikát, gondolatokat nyújt át, érzelemmel.

Oláh András nem farikcsálja a verset stíluselemekkel kiporciózva, a vers kibugygyan belőle. Érez, észrevesz, formáz. En passant megjegyez. Van, aki jegyzetel, ő versel. A rövid versek, mint cédulák, mint útbaigazító jelzések susognak, szállnak a magasban, valaki járt errefelé, üzent. Nem vagy egyedül. Versei szenvedésről is szólnak, de a költő nem a végtelen rosszat regéli el, az étellel, az életben, velünk van dolga-gondja, amikor is vannak nehézségek, bajok és örömök. Oláh András összetett, változatos tevékenységek közt barangol, a pozitívra hangol, de nem hallgatja el fájdalmát. De nem csak azt tudja eldalolni. A világban-mozgásának „mindig lelki, erkölcsi, szellemi okai vannak”, ahogy Ködöböcz Gábor fogalmaz egy Ady-tanulmányban. (*Agria*, 2019. tavasz) És összegzésül hozzáteszi Blaise Pascal szavait: „Mindig van elég fény ahhoz, hogy lásson, aki akar, és mindig van elég homály ahhoz, hogy ne lásson, aki nem akar.” Oláh Andrást útján valóságérzés és tisztánlátás vezeti. Inspirációja mozgatja: eltűnődik, nem villog szójátékokkal, nem akar elkápráztatni nyelvi eszközökkel, meditál, értekező lírát produkál. József Attilára (is) gondolva, jelzi: „Én dolgozni akarok”. De kiérezni, valami bú nyomja, de nem unalom. Mintha Dsida Jenő hangja szólna át: „Valahol valami eltörött, / valahol valami nincsen rendjén. ...Künn a határban Kain zokog / a holt Ábel fölött.” És tényleg, valami elveszett? „Valami szép... amiről Garai Gábor azt

tartja: „És nincs segítség. / S nincs rá magyarázat.” Oláh András nem adja könnyen, nem törődik bele, fényre vágyik, a *felébresztett hajnalok* lendítik, töprengve is, buszmegállóban is. Ez fölfelé vágyódás és nem elvagyódás, főleg nem menekülés, *gyász* után tisztázni, tisztulni kell, *leselkedő háztetők* alatt.

Íme, a végére értünk. Megforgatva előlről visszafelé, és fordítva. Alaposan bele-mélyedve a versekbe, visszalépve a róluk szóló korábbi elemző írásokhoz... szóval, a kötet kapcsán nagy anyagot sikerült átgondolni. Átérezni. Becsukva a kis könyvet, a borító szürkése néz ránk. Nem lepődünk meg. A borító látványa (Filep Gergő fotója) szürkén is kifejező: átlépheted-e saját árnyékokodat? Önmagunk kísértése vagyunk. *Hiába futsz, hiába menekülsz...*

A lírai anyag befogadása közben eltűnődik az empátiával olvasó – miért e szürkesség? A színre tartalom felel: nem jó a költő kedve. De hát hatalmas a termése, bőven volt miből válogatnia. Néhány verset, mint ékes darabot én is szívesen láttam volna itt, de semmi gond, helyükön vannak, egy adott kötetben újraolvashatók. Velük lesz teljes a „líravilág”. A költő nem kézműves és nem zöldséges. Már bocsánat a profán hasonlatért. És nem is ékszerész. Oláh András nem ragyogni akar. A kötet válogatásakor megtehetette volna, hogy a legszebbeket kínálja, ebből is, abból is. Csinos gyűjtemény jött volna össze. De a költő nem kirakatot rendez, nem csábítani akar. A válogatás időszakában érzett, (meg)gondolt hullámok alapján nyúlt verseihez. Ez jött ki belőle.

Mi árnyékolja hangulatát? Identitásunk állapota zavarja. Elveszett a nyugati identitás alapja, állítja Francisco José Contreras a Sevillai Egyetem Jogbölcseleti Tanszékének vezetője is. (Magyar Hírlap, 2019. március 21.) „Már nem vagyunk részesei annak a világnak, mely inspirálta Bach zenéjét, a chartres-i székes-egyházat vagy Amerika felfedezését és evangelizációját. S nem voltunk képesek semmivel sem helyettesíteni. Légüres térben lebegünk mind egyénileg, mind közösségi szinten. Nem hisszük, hogy az életünknek értelme van”. Egyetérthetünk. Elég körülnézni: egykoron volt nagy hatalmak keresik önmagukat, kultúrájuk cse-repeit igyekeznek összerakni. Új politikai képződmények tákolják a létpadot, furcsa figurák különböző szerepeket alakítanak, a díszleteket is ácsolják hozzá. Nagy mutatóanyagok készülnek. Az autonóm személyiség határtalannak érzi a teret, a feket elfelel, a szerényebb téblábol. Valami eltörött, de van rá magyarázat.

Megbillent volna az Éden? Jó okom van erre asszociálni, legutóbbi *Tanári notesz*-könyvemben több oldalról tettem erre vonatkozó bejegyzéseket. Így nem idegen a kötet hangja, vannak „összecsendülések”. Az is lehet, hogy a nagy változások diszharmoniókat okoznak az egyénben, ez óhatatlanul bekövetkezhet. A változó világ módosulásokat eredményez. Oláh András nem haladna a korral? Ismerve lírai, drámai, irodalomszervezői és hozzá pedagógiai munkásságát, inkább arról van szó, hogy nem követi a felkínált divatokat, a stílusirányzatokat, az

ideológiai irányelveket, hanem ragaszkodik az emberi kultúra értékeihez, erkölcsi normáihoz. Vallja: a felelősség mindig egyéni. S ezzel nincs egyedül.

Oláh András lírája erőteljes, a szív és az agy harmóniája munkál benne. Érzékenyen reagál, érzékletesen költ. Lesi a fényt, várja a hajnalokat. A fény és a hajnal visszatérő motívum nála. A szürkeségben biztat: törekedj a fényre, higgy az álmokban. Nem vádol, de keményen odaszól, kellő erővel és bátorsággal üzeni: *ultimátum az élőknek* – addig figyelmeztessük egymást, amíg van térerő...

Akkor vissza írásunk elejére. A visszafelé vezető úton talákoztunk hát: költő és recenzens, hídon bandukolva. Legutóbb az „ötvenesek hídján” futottunk össze (pontosan 2013 nyarán az *Agriában*). Mi történt azóta? A költő/ember változott is, meg nem is. Érett. És új művel lepette meg. Másféle találkozás ez a mostani: új hatásokat bontottak ki a régebbi elemek, és új érzelmek sarjadtak, újabb elgondolások születtek. Sok tanulsággal, tanulni valóval. A költő tehát visszafelé néz, hogy előre lásson. Igaz, a pozitívista filozófus Auguste Comte így mondta: „Voir pour prévoir.” (*Lássunk, hogy előre láthassunk...*) De Oláh Andrásnál is ott a józan figyelmeztetés: előbb saját „anyagon” rendezni önmagunkat. És csak azután lehet „rendezni közös dolgainkat”. A híd nem változott. De sok minden. Kereszteljük át: „hatvanasok hídja”. (A szám csak a költőre értendő.) Átérünk? Muníció van, szuflával is bírjuk. Még odébb van a *finálé* és az *utolsó vacsora*. Különben is, jó kezekben vagyunk.

(*Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019*)

Kovács Jolánka

Ami halni jár belénk

Fellinger Károly: Szimering

A tetszetős, elegáns borítón alkonyati színek, virágzó gyümölcsfa. Szinte impresszionista hangulat. Szimering és virágzó gyümölcsfa. Milyen összefüggés lehet a kötet címe és a borító között? A szimering tömítőgyűrű mozgó, körkeresztmetszetű tengelyen. Szerepe pedig az, hogy meggátolja a kenőanyag átjutását a két oldal között. Tehát tömít, szigetel, egyfajta biztonságot ad arra, hogy a mozgó tengely állandóan működjön. S a virágzó gyümölcsfa? A fa állandóan életben van, ám élete újbóli és újbóli folytatását, megújulását, értelmét a virágzás biztosítja.

A kötet négy fejezetre tagolódik. A második és a harmadik fejezetnek (a *János, ha becsengetnek* és a *Képeket másolni* címűnek) úgymond hús-vér szereplői vannak: János, Juli, a szerző szülei, rokonai, s e két fejezet versei előtt és után mintegy védőbástyaként sorakoznak az első (*Levehetetlen*) és a második fejezet (*Halni jár belénk*) sokféle tematikájú, filozofikus versei.

A *Levehetetlen* fejezetnek a költő személyiségéhez eleve hozzátartozó, leve(t) hetetlen dolgokat taglaló, elmélkedő versei egyfajta „lírai definícióknak” is nevezhetők, melyek mögött tapasztalatok, élmények állnak: „A múlt előre / néz csak, olyan, mint egy ki- / ásott régész.” (*Lombfűrész*); „A valóság nem várt üzenet,“ (*Kölcson*). Ezek a „lírai definíciók” azonban Fellingernél megszemélyesítések által életre kelt, filozofikus versekké nőnek ki, sohasem bő lére eresztve, hanem tömörítve a gondolatokat. Életre kel így a csoda, a valóság, a biztonság, a pont, az őszinteség, az irigység – mintha köztünk élnének – s ez valahogy így is van, hisz mindezek a dolgok, jelenségek, jelek, emberi tulajdonságok meghatározó szerepet játszanak az emberi viszonyokban, életek, sorsok alakulásában. Ugyanitt a szerző nemegy versében bukkan fel az Isten. A keményebb hangú istenes versekben akár keserűséggel átítatott vádak is elhangzanak: „Isten azért nincs, / hogy megbocsásson. / Nem is hagynám neki.” (*Csuklómozdulatok*), vagy: „Istennek semmire sincs bizonyítéka, / ha volna, / az már megkérdőjelezné / az ő létezését.” (*Rózsafűzér*). A költő valójában tépelődik Isten „személyiségével” kapcsolatban – hol kegyetlennek látja, olyannak, akire mindig sokat kell várni, hol egészen személyes hangú verseiben említi Istent, mintegy igazolva saját esendőségét, mígnem csöndes örömmel vall szeretett istenéről, aki nem az égben van, hanem a földön jár, s ezzel nagy igazságot mond ki (hogy Isten köztünk van és bennünk van): „Az én Istenem olyan, / akár a legfiatalabb / anyai nagynéném / aki mindenkiel jó tesz,” (*Patkönyom*). A fejezetben olvasható személyes hangú versek fellingeri ironikus

és önironikus humorral áthatottak, őszinték, tömörek, feszültséggel telítettek. A magány, az elmúlás, a hiány versei közül *A test kisebbségtudata* címűben döbbenetes egyszerűséggel (szinte József Attilá-san) írja le életérzését: „el vagyok vágva magamtól, / mint a falu a világtól / egy szociológiai regényben“.

A kötet külön hangulatú, meghökkentő, szürrealisztikus képekkel megtűzdelt, mégis a valóságot tükröző fejezetét képezik a János-, illetve a János-Juli versek, hisz János az, aki „szúrós szemű rózsákkal kedveskedik / párjának” (*Szjppánt*), aki „túl akar tenni Istenen” (*Legyező*), de „Isten nem hisz Jánosban” (*Terasz*), s Juli az, „aki kisajátítja / az égitesteket, / magára húzva / a létezés” (*Tünetmentes*), s aki „magából kikelve / lehurrogtá Jánost” (*Bűnbánat*). Az olvasó szempontjából mindenképpen megnyerő (bár igencsak bonyolult személyiségű) férfi és nő kapcsolata azonban virágzó ebben a kötetben sem lehet. A fejezet jánostalan és julitlan versei ismét csak tömören, szókimondva valójában ugyanezt, a megvalósulatlanság keservét támasztják alá: „A tapasztalat / úgy, ahogy van, / visszafordíthatatlan / disznóság,” (*Megoldás*).

A kötet harmadik fejezetének nyitóversében hangzik el a következő:

„Be nem áll a szája
mint egy barlangnak,
mondom a céltalan időről.” (*Szemfényvesztők*)

És ebben a fejezetben valóban céltalan (gyógyításra képtelen) az idő, hisz az apa halála miatt érzett fájdalom versei tömörültek ide. Ennyi őszintén megszólaló vers egymásba kapcsolódásától a gyász hangjai szinte hallhatóak a *Képeket másolni* című fejezetben.

A költő nyíltan feltárja az olvasó előtt, hogy apja többévi súlyos betegsége alatt is élete fontos része volt, s halálával mintha még le sem zárult volna az előző időszak. A versekben egymást váltják az apához fűződő életképek, a nemegyszer humorral fűszerezett események („...ilyenkor tudott örülni úgy / igazából mindennek, újra felfedezte / a padlás zegzugait, lement a pincébe, / a lopóval borhoz jutott az üvegballonból / lehetett szórakozott, senki sem tette / neki szóvá” (*Lélegzet*), a temetés képei és maga a temető, mint helyszín, ahol már csak a halálról lehet töprengeni („Apám sírjánál meditáltam, / közben a temető bejáratához / tolvaj kerékpárját, / megállt mögöttem az Isten” (*Tovább*)). A gyász verseiben gyakorta megjelenik az anya, aki „szeretetre vágja az almát” (*Ártatlanság*), s kinek az apával kapcsolatos életképekben mindig fontos és másra nem bízható szerepe van, de ugyanúgy a költő életében is: „Úgy élünk kettecskén, / mint földben két kavics” (*Felmentésben*), hisz az apa halála után kettesben maradtak magukra. A *Képeket másolni* fejezet versei igencsak megrázóak, ám érzélgősségről itt szó sincs: Fellinger egyszerű stílusban ír, valóságos tényeket sorakoztat az olvasó elé, néhány sorban, lé-

nyegre törően írja le az eseményt, az emlékképet, maximálisra fokozva ezzel a feszültséget, amiből átüt a kirobbanó fájdalom, a tehetetlenség, a kétségbeesés, a dolgok vissza nem fordíthatóságának kegyetlen ténye.

S vajon mi az, ami halni jár belénk? Az érzések, az élmények sokasága, amelyekből aztán versek születnek? Vagy a vers okoz bennünk egyfajta elmúlásérzést, nosztalgiát, miután megszületik, mások számára olvashatóvá válik, úgymond, már önálló életet él? A *Halni jár belénk* fejezetből ez persze nem derül ki, nem is derülhet ki pontosan, ám a versolvasót mindenképpen töprengésre készíti. Fellinger csapong a témákban, állandóan foglalkoztatja valami, a valóság és a valótlanosság miérettjei, meglepő dolgokat hoz párhuzamba ebben a fejezetben: „Bele kellene írni ezt a verset a sárba, / ahol galambok fürödnek, / ahogy a jó versbe lehet csak írni, / még a klaszszikusokéba is, / kik egereket imádkoznak / a templomokba, a szegények padsora alá,” (Galambok), a holtakról ír, meglepő empátiával: „...mert a halottak már csak / ilyenek, ébren álmodnak egy / szebb jövőt, ahol mi vagyunk / az angyalok...” (*Harangozók*). Jó néhány Fellinger-vers vall a versírásról, arról, hogy mi a vers, mire jó a vers, hogyan alakul a vers önálló „magánélete”. Fellinger spontán költő, érzékeny a külvilágra, a körülötte élő szeretett személyek iránt mély lelki kötődést érez, felhőborítja az érzéketlen emberek, az álnokság, az irigység – s mindebből versek születnek.

A *Halni jár belénk* fejezetben fokozottan borongós hangulatú versek is helyet kaptak, néhány sötétebb árnyalatcsíkkal járulva hozzá a fejezet egyébként sem élénk színezetéhez. Ezek közül a legdöbbenetesebb költői képek és a legkíméletlenebbül mellbevágó hasonlat a kötetzáró *Létra* című versben olvasható:

A sírásó belecsúszik a két
méternél is mélyebb,
saját kezével kiásott
gödörbe.

Teljesen kopasz,
hajánál fogva sem tudja
magát kihúzni onnan,
magába roskad.

Olyan, mint a költő,
aki maga
helyett írja
a verseit.

(*Kalligram Polgári Társulás, Dunaszerdahely-Kalligram Kiadó, Pozsony, 2018*)

Antal Attila

A nyelv felől indulva, de az ember és a közösség felé haladva

Magyari Sára: Takázás

Magyari Sára nyelvész, kultúrtörténész, újságíró, a Partiumi Keresztény Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszékének docense. *Takázás* című, 2018 legvégén napvilágot látott könyve a korábbi években különböző elektronikus lapokban és folyóiratokban publikált írásainak legjavát kínálja az olvasónak. A sokak számára valószínűleg talányos kötet cím a szerző szülőföldjén, a Bánságban használatos eszközre utal. A tóka kalapácsszerű verővel megszólaltatható, felfüggesztett deszkalap. Általában fémharanggal nem rendelkező templomokban használatos. A könyv fedőlapján szereplő *Takázás* szó nyilvánvalóan szimbolikus értelmű. Romániai magyarként azért választotta könyve címének ezt a szót – írja a bevezetésben Magyari Sára –, mert olyan jelentések kapcsolhatók hozzá, melyek a kisebbségi lét kulcsfogalmai (köztes- vagy határhelyzet, másodlagosság, kapcsolatteremtés, szegénység, szenvedés, feltámadás) köré szerveződnek.

A szerző évek óta kutatja a nyelv és a kultúra kapcsolatát, a kultúraköziség jelenségét. (Annak idején doktori dolgozatát is e tárgykörből írta.) Nem meglepő hát, hogy a kötetének nagyobbik részét kitevő nyelvi tárgyú cikkeinek jó része a magyar és román nyelvi világgép kapcsolatrendszerét igyekszik egyes kifejezések, szólások, közmondások elemző összevetésével megvilágítani. Az írások egy átlagos műveltségű olvasó számára is érthető módon mutatnak rá a két nyelv szerkezeti, jelentésbeli különbözőségei mögött meghúzódó okokra: az eltérő gondolkodásmódra, képzeletvilágra, érzelmi-lelki jellemzőkre. Ezekre az írásokra (és a csak magyar nyelvhasználati jelenségekkel foglalkozókra is) jellemző, hogy a fejtegetések valamilyen élménybeszámolóba, önéletrajzi keretbe ágyazódnak, s így az olvasó sokat megtudhat belőlük a szerző életéről s a bánáti szörvány magyarság mindennapjairól.

A személyes és közösségi élmények állnak a kötet további írásainak középpontjában. Műfajuk különböző: a pedagógus, a közössége sorsáért felelősséget érző értelmiségi naplójegyzetei, családi múltat idéző, személyes hangú emlékezések, színházi élményről szóló beszámolók, modern (posztmodern?) korunk visszasságait ostorozó glosszák. Az írások stílusa eleven, olvasmányos, szerzőjük a humortól az emelkedettig minden hangnemben képes hitelesen és hatásosan megnyilatkozni.

Magyari Sára nem panaszkodik a szórványlétből következő sors miatt. Persze nem tagadja a nehézségeit. Sok-sok éven át járt például pedagógusként házról házra a magyarok lakta utcákban, falurészekben, hogy meggyőzze a szülőket: adják magyar iskolába gyermeküket. Volt, ahol kedvesen fogadták, ám akadt olyan porta is, ahol részeg ember üvöltötte le, s olyan is, honnan forró olajos serpenyővel kergették el. A sokkal jobb körülmények között dolgozó magyarországi kollégáinak panaszkodásait hallva érthető hát, ha így fakad ki: „Igazából elképzelni se vagyok képes, milyen többségi helyzetben élni. Olyan helyen, ahol nem vita tárgya, hogy az iskola, település, utca neve kikerüljön-e magyarul is; ahol nem kell háztól házig járni, hogy magyar iskolába adják a gyereket; ahol szorgalmat követelhet a magyartanár, mert nem kell attól tartania, hogy miatta viszik el a diákot román iskolába.”

Nem szívesen hallgatja a *Takázás* szerzője az erdélyi (bánsági) magyar panaszkodókat sem („...amíg valami hiányzik, addig a vérünkig harcolunk érte, ha viszont megvan, kevesen élünk a joggal”). A „*kisebbségi*” kifejezést sem kedveli. Mint írja: „Én soha nem éreztem magam kisebbségben. Egyrészt azért nem, mert kétnyelvűnek és kétkultúrájúnak tartom magam, így számomra valami pluszt jelent, hogy egy másik országban vagyok nem-többségi, hanem ez, de egy kicsit az is. Ugyanakkor szeretem a másságomat – megismerni és megmutatni is.”

Magyari Sára toleránsnak ismeri az egyszerű, mindennapi román embert. Maga is toleráns, nyitott, szívesen tekint meg román vagy szerb színházi előadást, nyelvi összehasonlító cikkeinek tanúsága szerint kiválóan ismeri a magyar mellett a román lelkületet, népi kultúrát. Könyvét lapozva az emberben minduntalan felötlőnek Németh László esszéi. Közülük is leggyakrabban a közép-európai népek egymásra utaltságát hangsúlyozó *Most, punte, silta* című. A *Takázás* legfontosabb üzenete is Németh László-i (bár nyilvánvaló, hogy nem olvasmányélmény, hanem saját tapasztalat a forrása): „Évek óta mondom halkán és hangosan is, hogy egy közösség megmaradásához minőségi munkára van szükség, ez pedig a minőségi oktatással kezdődik.”

(*MŰRE-könyvek, Marosvásárhely, 2018*)

Saitos Lajos

Egy gyékényen

Mifelénk a költők váteszek
ha éppen nem váteszek
akkor bizony kóklerek

Akkora a vers-ínség mifelénk
hogy néha kénytelenek egy
gyékényen árulni portékáikat
kóklerek és váteszek

Egyikük kárára de sosem
a másik javára...

Már szét kéne választani
végre az ocsút a búzától!

Érkezési oldal

Ha ünnepnapon jössz
el városomba
mert már az enyém is

hisz' befogadott
ennem adott
nevemen szólított...

levett kalappal várlak
az állomás
érkezési oldalán

légy türelmes
vendég elfogadni
mások szeretetét

s csatlakozz...!

Apokalipszisen túl

Amikor már semmi
nem lesz a Földön
mert csődöt mondott
az ökoszisztéma s
arcod barázdái a folyó-
völgyekre emlékeztetnek
szemed az óceánok
vizeire s hátad meg az
Isten-emelte hegyekre
és a pusztaságokra
Amikor már senki
nem lesz a Földön
élő csak Te meg én...
Ádám és Éva – öregem...!

Egy intrikusra

Irka – intrika – irka
jelentett amíg bírta
most hogy már nem jelent
magában őgyeleg –
tartja a hátát míg bírja.

*Radnai István***Les preludes***Kocsis Zoltán emlékére*

egy kósza névnap néhány zenemű
zenekari és zongora-cédé az oktáv
véget ért az élet az a táv amit
kéretlenül végigfut mindenki

pedig csak előjáték kinek-kinek
az aggkorhoz kinek a világhírhez
mint két ikercsillag száguldottak
át a magyar égen amely igazán magyar

zenepamacsok tavaszi bárányok
napsugarak bujkáló koboldok

most az egyik soha nem tud
már kihalni többé a boltozatról
a kupolába szorult csak alulról
nézzük a dallam emlékké fagyott

*

hercegem már örökké érthető
örökké hallható ha kedvünk tartja
még nem felejtünk hisszük a dal
pillanat a hordozó törékeny

Altenstein*Ludwig Bechstein-parafrázis*

ha izzó lázongás homlokát hűsíti árnya
csak égi javakkal küzd a gondolat
pompázatos fa zöld szőnyeget terít alája
kik a kútnál oltják vándor-szomjukat

a hatalmasokkal csak megküzdene az elme
ha felüdít a heves forróságban
az élővíz az élő isten gyötrő szerelme
ha igazát luther meg is találja

Török Nándor

Magzati pózban

Nézed a végtelennek tetsző plafont
és megpróbálsz saját szórakoztatásodra
valami huncut egyediséget felfedezni
a hamufehér tájon.
Közben ezerszer elunod magad
és kinyújtott testednek jól esne
egy hanyag pozícióváltás.
Fájdalmaid legyűrve, nyögve mozdulsz.
Ólomlassúsággal leküzdöd
a gravitációt, a súrlódási erőt,
és fizikai törvények jutnak eszedbe,
amitől zihálni kezdesz,
mert fáraszt a gondolat.
Inkább szünetet tartva megállapodsz.
A vérkeringés megindul tagjaidban,
lábujjad zsibbadása szünni kezd
és biztonságos komfortban érzed magad.
A távolodó plafon
elmosódó kontúrokkal semmivé válik.
Tested mozdulatlanságában ringatózol
összegömbölyödve az ösztönös létben,
s érteni véled több millió éves utadat
a távoli rideg barlang-világból
a puhacsipkéjű bölcsőd vánkosaig.
Abszurd kezdemény-álmodban
kétségbeesve tapogatózol.
Talán méhlepényed keresed
éhezve az igazságra,
miközben szűk valóságodban
borostád tovább nő,
míg újjászületésedre vársz.

Életfogytig

A monitorcsík kegyelme elkerült.
Felfüggesztett halálra ítélttéél
a szinuszgörbék hullámrácsai között.
Fellebbezésnek helye nincs.
Élj tovább, a műtét sikerült.

Veszely Ferenc

Gondolatok a betegszobából

I.

Lomhán, ernyedten lóg fejem a párnán –
A vánkoson sovány kezem terül,
S az álom messze, messze elkerül.

Miért az élet, ó miért az álom?
Miért a nyugós, nyúzós gondolat?
Miért csak álom szüntet gondokat?

II.

Kicsiny bimbóra nem néz férfiszem.
S ha megpillantja nyíltan, hirtelen?
Az élet szép – és csábít szüntelen.

Vigyázva, lassan vágyom kába álmom.
Talán – ki tudja? – fel sem ébredek.
Nem bánom én, csak álmodjak Veled!

III.

Körül lebeg száz szellemarc.
Tudom, nem vár majd csak kudarc –
a létem izgat engem.

Tudom: hiába létezek,
utat hiába érezek –
kisért száz szellemarc.

Megannyi költő buzdított –
(és valamennyi elbukott)
Őrjítő szellemek!

Az írás az én életem –
akármikor széttéphetem:
s elérhetem magam.

IV.

Feszül bennem a húr...
Te, véres álom, jövel!
Itt vagy, már látlak – közel...

Izzik már fészked, a kohó,
Nem félek tőled, piciny bohó:
Eléd megyek, kis, szürke vasgolyó!

Befekszem a lövészárkba.
Lássuk, ki nagyobb úr,
Egy piciny halál – vagy bennem a húr?

Pestszentlőrinc, 1955. II. 11.

Pósa Zoltán

Istentudatos költészet

Kelemen Erzsébet: Rorate

Kelemen Erzsébet költészetéről, értekező és szépprózájáról, drámáiról is eszembe ötlök Lukács Evangéliumából a 17/11 idézett kezdete: „Hallgassátok meg, amit az Úr mond”. Az érett, kiforrott értékeket felmutató, immár húsz önálló kötethez közelítő eddigi életmű arra int bennünket, hogy törekedjünk az univerzalitás felé. E törekvés egyik leghitelesebb módja, hogy saját mohó kívánságaink túlhangsúlyozása helyett az Istenhez kiáltó szándék legyen életutunk és alkotásaink vezérfonala. Ahogy Kelemen Erzsébet korábbi kötetcímei, az *Engedj Uram házad közélébe* (1994), a *Getszemáni magány* című Teleki Pál-dráma (2003), *A szent zene és a hitoktatás* (1996) című tanulmány, az új kötet cím: a *Rorate* is tanúbizonyságot tesz arról, hogy az elkötelezett, katolikus keresztény hit – Jókai Anna szavával: „Istentudatoság” – az eddigi életmű vezérmotívuma. Ám az is köztudomású, hogy Kelemen Erzsébet költészete a hagyományhűség és a formamegújító készség, a tradicionalizmus és a modernitás szintézisének is hiteles példája. A többi között például *Violoncello* című képverskötete vagy az *Itt ragadt lélek* (2015) című gótikus regényébe plántált logó-mandalák is jelzik, hogy a kortárs magyar líra egyik legmerészebb kísérletezőjével állunk szemben, aki számos sikeres képverskiállításon is túl van, s teoretikusként is bizonyította különleges vonzódását a líra és a képzőművészet határait feszegető innovatív magatartáshoz (például a neo-avantgárd két emblematikus alakjáról, Papp Tiborról és L. Simon Lászlóról szóló monográfiáival).

Legújabb kötete magas hőfokú, meditációs költeményekből, illetve egysorosokból, habitusokból, tankákból és a kötet szakrális tónusához híven illeszkedő műfordításokból áll össze, amelyek egy elhivatott finn lírikus, Katariina Aila Hämäläinen zsoltáraiból adnak ízelítőt. A nagy ívű gondolati költemények mágneses középpontjában áll a címadó költemény. *Rorate* annyit tesz: harmatozzatok. S elsősorban az adventi vagy húsvétváró, nagyböjti, nagyheti hajnali misét illetik a katolikus hívők e méltóságteljes szóval. Kelemen Erzsébet kiforrottan összegző, karizmatikus belső monológkölteményében összeforr a Krisztus-várás, a Megváltó eljövételét sóvárgó remény a magyar feltámadás, a nemzeti újjászületés áhításával.

A gondolatilag komplex vers az „adventus domini” hagyományos képét köti össze a hívő ember megváltáskeresésével: „Rorate coeli desuper – adventi várakozásban így áldalak, / Gáspár-, Menyhért-Boldizsár-hittel / sivatagi csendben

rendületlen megyek / megsebzett tája-kon, hogy megtaláljalak.” Az archetipikus metaforasor megidézi a negyvennapos börtben az angelusi felmagasztosulás és a sátáni kísértés stációit végigjáró Megváltó lelki rezdüléseit s a Krisztus-kereső költő kínjait, melyekben összefonódik a megfeszített Megváltó és a Trianon óta különböző stigmákat viselő magyar nemzet megannyi kínja: „Örökségem ennyi: egy kifosztott nemzet/ hét sebből vérző sebe,/ Krisztus hét szava a keresztfán.” Mégis, csak azért is, a vers befejezésének tanúbizonyossága szerint a hívő ember megtalálja önmagában a háromkirályok ajándékosztó önfeledtségét, amely Jézus (az Istengyermek) születésnapján gyermekké tesz bennünket. Ez hatalmas örömhír, hiszen az Újszövetség jövendölése szerint csak gyermekien szilárd hittel és tisztasággal léphetjük át a menny kapuját.

A kötet mintegy hatvan veretes költeményének másik összegző foglalata az *Ima a nemzetért (Szent Pál Évében)* című verse, amely arra figyelmezteti a nemzetet, hogy a Szentháromság végtelenül türelmes, kivárta azt is, hogy a keresztényüldözött Saulból a kereszténység megváltástanának egyik legbuzgóbb, leghatásosabb hirdetőjévé, Szent Pállá váljon. Ám nemzetünk újabb fordulópontra áll, így a költő a Saulusból lett Paulushoz imádkozva kéri „az Urat, a Mennyei Atyát,/ segíts, ó könyörögi érettünk,/ kilikiai tarsuszi Szent Pál,/ nehogy későn jöjtenek számíton nemzetünk”, azaz, rossz választásunkkal méltatlanná váljunk a kegyelemre.

Megrázó az édesanyját örökké gyászoló *Két kezem kezében* című harmadik összegző vers is, amely a gyermekkori élményeket Szemle Szemleépikus közvetlenséggel megjelenítve vall arról, hogy a hetvenes években is súlyosan megbélyegezték a falusi (edelényi) iskolában a hitüket következetesen vállaló szülőket és gyerekeket.

Az új kötetben a formai kísérletezőről a briliáns egysorosok, tankák, haiuk gondolati és nyelvi ökonómiaja árulkodik, óhatatlanul emlékeztetünkbe idézik Arany János „mondacsai-nak”, Pilinszky négysorosainak rejtélyes öntörvényűségét. Mintaként az *Emlékezés* című haiku sokszólamúságát említeném: „Cellányi visszhang/ Meghasadt falak mögött/ Jeltelen sírok”. Történelmi távlatú visszhangokat ébresztenek a Vácra, Recskre, Ebesre, Hortobágyra utaló telitalálatos miniatúrák. A nagy összegző versekhez méltó a költői, alkotói magány lényegét magában foglaló miniatúr egysoros is: Virrasztottam éjjel önmagam felett (*Fibrilláció*).

Kelemen Erzsébet költészete egyedi képkinccsben, formagazdagságban hozza szintézisbe a szakrális költészet legnemesebb hagyományait saját, ezerszer megszenvedett hit- és honszerelemélményével. E líra a lehető legmagasabb szinten enigmatikus és aforisztikus tömörségű – s ennél aligha várhatunk többet korunk egyik legjelentősebb szakrális költőjétől.

(*Orpheusz Kiadó, Budapest, 2017*)

Kántás Balázs

Az irodalmi irónia igazsága

Marczinka Csaba: Dévaj Szent Feri és Matyinetti őrmester

Marczinka Csaba immár lassan harminc éve érdekes, sajátos, eredeti hangú alkotója kortárs magyar irodalmunknak, mint afféle szabálytalan, olykor polgárpukkasztó, posztmodern Diogenész – költő, történész, irodalomtörténész, próza- és drámaíró, újságíró, rádióriporter, amatőr színész, performer. Sajátosan élő és gondolkodó, számos művészeti műfajjal kísérletező, besorolhatatlan, afféle igazi neoavantgárd, polihisztorféle értelmiségi. 1967-ben született Budapesten, azóta itt él és alkot, az ELTE BTK magyar és történelem szakjain szerzett tanári és bölcsészdiplomákat, és már egészen fiatalon tagja volt számos művészeti kezdeményezésnek.

Egyéb figyelemre méltó munkássága(i) mellett költőként is húszévesnél hosszabb szakmai múltra tekinthet vissza, hiszen 1994 óta publikál, első verseskötete 1997-ben jelent meg *Előszó a halálhoz* címen, és kritikai recepciója szerint még kissé elhamarkodott, kiforratlan költeményeket tartalmazott. Ezt követte 2001-ben az immár sokkal kidolgozottabb, egy sajátos, egyéni lírai hang ígéretét sejtető *Ki lopta el az orthodoxámat?* című második verseskötete, mely után a verseskötetek szintjén hosszú szünet következett. Igaz, az elmúlt tizenhét évben is folyamatosan publikált folyóiratokban, illetve megjelent egy kisregénye és egy történettudományi tanulmánykötete, a következő verseskötet váratott magára. Végül is a 2018-as évben jelent meg végre Marczinka Csaba harmadik versgyűjteménye, a *Dévaj Szent Feri és Matyinetti őrmester* című kötet, mely egyszerre afféle válogatott verseskötet, hiszen a 2000-res évek elején keletkezett művektől kezdve egészen friss költeményeket is tartalmaz, ugyanakkor egy igen jól körülhatárolt és működőképes költői koncepció terméke is.

Miként azt a szerző maga által írott fülszövegében leszögezi, harmadik verseskötetében elsősorban epikus jellegű verseit gyűjtötte össze, a kisebb epikus művektől egészen az elbeszélő költeményekig. A versválogatás szervezőelve tehát nem más, mint a narrativitás, a versben való történetmesélés, célja pedig egyúttal egyfajta sajátos írói-költői történelem- és irodalomtörténet-értelmezés, mindez pedig igen-igen görbe tükörben.

A könyv majdnem fele terjedelmét teszi ki a *Dévaj Szent Feri kóborlásai* című, három énekre tagolt ironikus elbeszélő költemény, amelyet a költő Giovanni Boccaccio emlékének ajánl (nem véletlenül), és amely nem más, mint Assisi Szent Ferenc posztmodern és egyúttal sajátosan kelet-európai és magyar lírai alteregójának vagy újraértelmezésének, egy bizonyos Dévaj Szent Feri névre keresztelt szerzetesnek vagy éppenséggel álszerzetesnek a hihetetlen kalandjait beszéli el. Dévaj Szent Feri

nem más, mint egy csetlőbotló, szerethető, de a szenttől igen messze álló figura, a szentség mint emberi minőség ironikus kifordítása. (Állítólagos) szerzetespap léte-re iszik, kártyázik, prostituáltakhoz jár, a végén már pedig abszurd módon kocsmát és bordélyházat tart fenn. Kalandozásai során egy fiatalabb (kiugrott?) szerzetes, bizonyos Csaba tesó segíti, aki nyilván nem is lehet más, mint a költő, Marczinka Csaba alteregója. Az emberi gyarlóságot, kisszerűséget, gátlástalanságot és kapzsiságot az elbeszélő költemény fergeteges humorral, bravúros szójátékokkal és műveltséget igénylő irodalmi-történelmi allúziókkal ábrázolja, a végére pedig az olvasó szükségszerűen eljut oda, hogy nem csupán a fiktív, korántsem szent szélhámos szerzeteseken nevet, de Gogollal szólva szükségszerűen magán (is) röhög:

*„Szentté „varázsolódó” Ferink, a kocsmás
s részeges Dévaj Ferike is így kezdte...
Innen vitte föl Isten a dolgát!
(meg persze Csabi tesó segítségével)
(a gondos menedzselésnek hála: már
e polcról nem bukik olyan nagyot –
marad öreg napjaira is tőke!
(ha buktatják is majd, inkább fölfele)”*

Az ironikus elbeszélő költeményt egy nagyobb lélegzetű, ugyancsak a narrativitás jegyeit is mutató, Bán Zoltán Andrásnak ajánlott metairódmű költemény, az *Állapothatározási kísérletek* követi, melynek kicsengése ugyancsak ironikus és önironikus:

*„ahogy romlik minden, úgy leszél egyre
topisabb s kopottabb, vén pulttámasztó!”*

A *Matyinetti őrmesterrel a költő(ki)képzőben* című elbeszélő költemény már-már szürreális vizekre evez, főhőse ugyanis Filippo Tomaso Marinettinek, a futurizmus atyjának egyfajta posztmodern magyar hasonmása, a militáns Matyinetti őrmester, aki egyfajta militáns költőakadémiát vezet kiképzőtisztként, ahol a cél elvileg modernista (posztmodernista?) költők kinevelése:

*„Túl sok benned az önkritikai hajlam!” –
veregette meg vállam Matyinetti
kicsit gúnyosan – „Igazi modern költő
számára azonban ez egészségtelen!
Legyél kemény és szerénytelen, fiam” –
okított tovább fölényes mosolygással.”*

E narratíva már így is kellően valótlan, görbe tükrét mutatja korunk irodalmi életének, nem csoda hát, ha az elbeszélő, aki nyilván itt is a szerző alteregója, a szürreálisabbnál szürreálisabb próbatételek után kiábrándul az úgymond modernizmusból, és otthagyja Matyinetti őrmester formabontó-polgárpukkasztó, ám a költőtanoncoktól jórészt értelmetlen cselekedeteket megkövetelő kiképzőtáborát.

Nem fest derűsebb vagy éppenséggel kevésbé ironikus képet a világról, s persze azon belül elkerülhetetlenül a kortárs magyar irodalmi életről példának okáért a valamivel később következő *Posztmodern Kazinczy* című provokatív szöveg sem, amely elvileg a börtönből frissen szabadult Kazinczy Ferencet helyezi huszonegyedik századi közegbe, aki borgőzősen éppen azon töri a fejét, miként vehetné kezébe a kánonalkotást, és miként lehetne a kortárs irodalom és művészeti élet kisszerű szemétdombján afféle mindenható mikro-diktátor.

*„Persze előbb a kastélyt kell újítni:
Bányácskából Széphalmot varázsolni!...
Meg kell egy jó módú csúnyácska nej,
a csóró cselédszerető mellé, hej!
(Asszony legyen finom és kulturált,
vadócnak ott a kis cselédleány.)*

*Hát ezek állnak még előttem,
csak legyen idő s tér kibontakozni!
Fortuna és Psyché adjon nekem
elég erőt a porondon birkózni!...”*

*Szólott Feri, és jót nyakalt a mama
borából... El is aludta a piától.”*

A valós, történelmi Kazinczy magasztos, fennkölt eszméivel szemben ez a görbe tükrön keresztül ábrázolt kortárs magyar irodalmi alteregó végtelenül kisszerű, önző, individualista és gátlástalan figura. A vers üzenete mintha mégis az volna, hogy de hát ne haragudj rá, kedves olvasó, hiszen végső soron az ember ilyen, az íróember a maga szükségszerű excentrikusságával főként és halmozottan ilyen, és bár kreálhatunk magunknak magasztos eszményképeket, mégiscsak halandó és esendő emberek vagyunk.

Marczinka Csaba második kötete kétségkívül eredeti címadó versét, *a Ki lopta el az ortho-doxámat?* című narratív költeményt is beválogatta harmadik kötetébe, mely ironikus visszaemlékezés arra, hogyan lopták el (többek között az ortodox keresztény románok, a játék kedvéért a Görögkeleti Pályaudvarnál) a költő ortho-doxáját, vagyis igaz (feltehetőleg ortodox keresztény, görögkeleti) hitét, s hogyan vált ezáltal minden téren szkeptikussá:

*„az ortho-doxám talán orientált
volna valami transzcendens hallásra –
azaz alvilágra vagy mennyvilágra –
de hát eltűnt a pályaudvar mellett...
s így lettem despiritualizált
mint légyapíron kapálózó legyek,
mikor méregben vakon evickélnek
tekintetükkel keresve fényeket.”*

A dolog látszólag viccesre van véve, hiszen hogyan is lehetne tárgy módjára ellopni bárkitől egy olyan spirituális fogalmat, meggyőződést, mint a vallásos hit? Mindezzel a metsző iróniával és öniróniával együtt azonban a szöveg egyúttal mélyen komoly lenyomata is az egyébként a keleti kereszténység teológiájában mélyen művelt, a témában olykor tanulmányokat is közlő költő istenkeresésének.

Ugyancsak metairódmalmi témájú ironikus költemény a *Prae-post-modern* című költemény, amely a posztmodern korszellem és korstílus ideológiátlanságával szemben fogalmaz meg kritikát, üzenete szerint pedig a Jean-François Lyotard által mintegy megszüntetett, vagy legalábbis megszüntnek nyilvánított *nagy elbeszélések korát* a *nagy mellébeszélések kora* váltotta fel:

*„PRAE- és POST-
A PRÉPOST!*

*s ő a kanonizáló kanonizátor
a szövegszerkesztő textuálkatekizmus,
hová vezet a szexuálateizmus,
ha – esetleg mégis – egy nő az isten?
mire épül a bumerángthipológia,
ha nincs legitim mítosz és közös alap
s csupán a Nagy Mellébeszélés maradt
az elbászott nagy elbeszélés romjain?*

*posztmodern szőlőgazda rontja-rontja a borát
a prépost meg felárral adja a terméket tovább”*

Kíméletlenül ironikus kritika ez a posztmodernség és persze vele együtt a posztmodernnek(?) nevezhető, persze egyúttal igen sokféle és nehezen meghatározható irodalom(szemlélet) stabil értékeket, jelentéseket, üzeneteket megkérdőjelező, olykor bizony végletesen megengedő, már-már nihilizmusba hajló ideológiátlansága felett. A

költői beszélő pedig, ha nem is állít mást, de annyit igen, hogy van, kell, hogy legyen egy minimális közös nevező ember és ember között, és a világban nem lehet egyszerűen minden relatív és akár elfogadható, ahogyan azt a posztmodern vagy ma már talán inkább a posztmodern utáni kor tapasztalati bizonytalanságából olykor leszűrjük.

A *Dosztojevszkij a Halott Krisztus előtt* című vers szövegét ugyancsak elsősorban az irónia alakzata szervezi, és Dosztojevszkij bőrébe bújva a költői beszélő egy Pietà-ábrázolás előtt elmerengve szinte a blaszfémiáig menően kételkedik a kereszténység megváltáseszmenyében, abban, hogy Jézus Krisztus valóban az emberiség bűneiért halt meg a keresztfán, és a kereszthalálnak egyáltalán volt értelme, valóban megváltotta-e általa az emberiséget:

*„Olyan a képen, mint bonctani
lelet, melyet hullaszag övez!
Mint prózai haláleset,
kinél nincs miért reménykedni
és kibe nem tér vissza a lélek,
s ki már nem vált meg minket...
Őrült Rémkép fenyeget innen:
Krisztus elhalta a feltámadást!*

*Ajánlás
Jézuis Herceg e kép előtt
ingott meg Fjodor Mihajlovics
szegény, testben és lélekben...
Segítsd Bizonyossághoz őt!”*

A költői beszélő meginog, még az is megfordul benne, hogy Jézus Krisztus *elhalta*, mondhatni elbliccelte a feltámadást, és a kereszténység megváltásmítosza nem más, mint az emberiség történetének legnagyobb átverése, ám a vers végére illesztett ajánlásban mégis kéri Jézust, hogy segítse őt bizonyossághoz megingása után, tehát minden iróniával átitatott szkepticizmusa ellenére mégsem adja fel teljesen annak lehetőségét, hogy a megváltás mégiscsak létezik.

A kötet utolsó verse a *Borbély Szilárd-variációk* című, viszonylag rövid költemény, melyet a költő 2014-ben tragikus körülmények között elhunyt pályatársának, Borbély Szilárdnak dedikált, és az ő életművén belül elsősorban is Borbély utolsó életében írott, nagy hatású művére, a *Nincstelének* című regényre alludál:

*„hol van már a Mesijás?
sóletten friss, pucolt tojás?”*

*formás tojástartest, sárga
belső, főzelék közepén*

*nincsteléneknek legalább
ez jut ünnepnapokra
(hiába veterán a
nagyapa, ha nincs vagyon)*

*(egészen addig, amíg
egy szuicid, túlérzékeny
fiúban ez összegződik
és tragikus formát nyer)*

*(mikor a nincstelenség
végképp univerzálódik)*

*már indulni is
nehezen indultál el –
majd felgyorsulsz tán*

*akár nehezen
égbe szálló albatrosz,
mikor felszárnyal”*

A Borbély Szilárd-émlékvers a könyvnek talán az egyetlen olyan szövege, amelyet nem hat át a kíméletlen ironia, és amely inkább jóval komolyabb, patetikus hangulatban szólal meg. E költeményben van továbbá a legerőteljesebben jelen a másokért való költői beszéd, a szólni nem tudókért való szólás és a velük való közösségvállalás, azaz a képviselési beszédmód, mely egyébként ugyanilyen erősen jelen van Borbély Szilárd megidézett *Nincstelének* című regényében is.

Ami a verseskötet (többé-kevésbé homogén) lírai beszédmódját illeti, s erről is illene pár szót ejtenünk, Marczinka Csaba költeményeit egyrészt jobbra a neoavantgárd, másrészt a Németh Zoltán által areferenciális posztmodernnek nevezett irodalmi paradigma mentén lehetne valahol elhelyezni. Egyrésztől jellemző e sajátos hangnemben megszólaló versekre egyfajta töredezettség és élőbeszédszerű spontaneitás (ez például Kemény Istvánéhoz, a mindössze pár év korkülönbség miatt mondhatni nemzedéktársához közelíti Marczinka költészetét). Másrésztől szinte mindenütt jelen van e versekben egy állandó, homályos-avantgárdos, helyenként balladisztikus (az elbeszélő költeményekre ez halmozottan jellemző), szándékolt töredezettség, mely koncepciózusan a

sorok közötti olvasásra is serkenti a befogadót. Harmadrészt elengedhetetlen elemei e költészetnek a bravúros, ötletes szójátékok, a költői nyelv által kínált invenciók tárházának végletes kihasználása – ezt nevezi egyébként Németh Zoltán nagy vonalakban areferenciális posztmodern paradigmának –, ám a nyelvjátékok e poétikában sosem öncélúak, sokkal inkább a versek filozófiai regiszterének elmélyítését szolgálják, ilyen értelemben pedig korántsem *areferenciálisak*. Marczinka Csaba költészetét tehát egy, a fent említett vonásokból összeálló, szerves, egyéni eklekticizmus jellemzi, amely mással összetéveszthetetlen, egyedi hangot kölcsönöz a szerző verseinek.

Marczinka Csaba harmadik verseskötete egyúttal sajátosan ironikus költői irodalomtörténet és történelemkönyv, melyben a különböző történelmi személyek és irodalmi figurák mind-mind a költői beszélő különböző alteregóiként jelennek és szólalnak meg, és mind igen kíméletlen humorral világítanak rá az ember szükségszerű gyarlóságára, kisszerűségére, önzésére. Ez a kíméletlen, már-már olykor túlادagolt, morbid szójátékokkal és szürrealisztikus metaforákkal tűzdelt, fanyar ironia egyúttal erőt is ad a mindenkori olvasónak ahhoz, hogy ne vessen az őt körülvevő, kétségtelenül túlságosan is emberi világon, egyúttal pedig ember mivoltából kifolyólag szükségszerűen önmagán. Marczinka Csaba kötetének alaptézise, mondhatnánk, hogy az ember sajnos minden pozitivista megközelítés ellenére nem eredendően jó, sokkal inkább eredendően rossz, de mindenesetre önző és kisszerű. Dévaj Szent Feri és Csaba tesó, a militáns irodalmár, Matyinetti őrmester, a posztmodern, alkoholistá Kazinczy vagy a Krisztus-festmény előtt istenkáromló, a saját megváltását féltő Dosztojevszkij, és még sorolhatnánk a narratív versekbe oltott csirkefogókat, széltoolókat, mind ennek a kisszerű önzésnek a szimbolikus megtestesítői. Amikor pedig olvasóként rajtuk nevetünk, egyúttal velük is nevetünk, és persze magunkon nevetünk, hiszen a kétségtelenül súlyos üzenet: ők tulajdonképpen mi magunk vagyunk.

Marczinka Csaba narratív költészete tehát kétségtelenül kíméletlenül kigúnyolja az emberiséget létezésének szinte minden aspektusában, ugyanakkor mindezt nem bántó és pesszimista, reményvesztett hangnemben teszi, sokkal inkább pedagógiai céllal és némileg megbocsátó éllel. Marczinka ugyanis minden ironiája ellenére kétségtelenül humanista költő, aki minden hibája ellenére igenis szereti és elfogadja az embert a maga gyarlóságaival együtt. Verseinek tanúsága szerint az ember már csak ember, nem más, és bár szükségszerűen gyarló és önző lény, mégis ott rejlik benne a jóra való képesség is. E narratív költemények különös igazságot, az irodalmi ironia igazságát kínálják nekünk, mindenkori olvasóknak, mely által nevetünk saját emberi mivoltunk szükségszerűen korlátlan kisszerűségén. Ám a humor, a nevetés egyúttal mindenképpen könnyebbé teszi az életet, felszabadít, s okvetlenül gondolkodásra is készítet. Ha pedig készek vagyunk elgondolkodni saját emberi természetünk negatív aspektusain, az már a pozitív változás előszobája is lehet.

(Rím Kiadó, Budapest, 2018)

Novák Imre

Csendéletek a biciklisták életéből. Neki a kerékpár az első

Novák Valentin: *Álomtourbina*

Vannak az életben olyan dolgok, helyzetek, szokások, amelyeket nehezen tesztek helyre magamban, nehezen értem meg embertársaim szándékát, viselkedését. Ilyen a kutyatartás és a biciklizés számomra. Novák Valentin könyve a biciklizés jobb megértésében segített.

Sokféle ágazó gondolatokat találunk a bringások életét leíró könyvében, ami *Álomtourbina* címmel jelent meg régi bevált könyvszerkesztőinél, a Hungarovox Kiadónál.

A mű alcíme kerékpáros regény, és ennek megfelelően a kerékpáros szerepét, pozícióját választotta ebben a kötetben a szerző. A világra és annak dolgaira való *több nézőpontú rálátás* technikáját alkalmazza ebben az írásában is. Nála a *befogott drótszamarakat népes karaván szállítja haza Anatóliából* – tán még migránsok is akadnak köztük! –, de ez nem fontos, mert amerre megy Bicikliárius gördülő cirku-sza, megcsodálják. *Aztán az Alföld közepén legelésznek. Így vezet be a kötet fül- vagy hátszövegében a szerző a főhős Szilágyi Szilamér (Sziszi) álmába besurranó mesét, amelynek hamar rabjává, cinkosává válhat az olvasó, mint maga Sziszi.* Persze, hogy az álom és a valóság határán vagyunk, különben a kezembe se vettem volna a könyvet. Elég a hamisított világból, nézzük, mi van manapság a balóti domíniumban!

Kezdjük itt is egy közelképpel. Novák Valentin 1969-ben született Budapesten. A Fazekas Mihály Gimnáziumban érettségizett, majd az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán végzett 1997-ben, magyar nyelv és irodalom szakon. 1995–1999 között a *Börtön Újság* (sic!) riporttereként járta az ország börtöneit és fegyházait, és írta a beszámolóit. 1999-től 2001-ig a Mozgássérültek Állami Intézetében nevelőtanárként tevékenykedett a zuglói Róheim villában, ahol a nép nevében megölték Tisza Istvánt. 2002-től 2007-ig egy általános iskolában dolgozott. 2007-től 2009-ig az Ability parkban mentorkodott. 2012-től, hosszú munkanélküli időszak után, egy gyermekotthonban nevelőtanárkodott. Jelenleg a Józsefvárosi Önkormányzat által működtetett életformát alakító programban vesz részt a Magdolna-negyedben.

Induljunk: egy-két-há-négy-húzzunk bele!... A kerékpározás mítoszát írja meg ebben a könyvében. Nem rekonstruálni akarja a jelent, hagyja, hadd folyjanak a történetek egymásba, akár az *ősz színes levelei egy szelíd, árnyas lejtőn valahol a Pilis rengetegében.*

Köze van a kerékpározáshoz, nem csak belecsöppent a bringázásba, mint darázs a mézbe, vagy markotályos nő a katonai kintinban a csalásba. Otthon van a vázfestésben, a pumpálásban, a szelepcserében, mint falánk mackó egy bődön méz beburkolásában. Pontos megfigyeléseket ír le a kerékpározás közben felmerülő gondokról, tudja, hogy az *egykedtőhárom* a végtelenbe viszi, és tengernyi gond, baj jöhet közben, ki is köpheti a tüdejét, ha emelkedő jön. Nem városi *kocatekerő*, ismeri a *konok maga elé nézés* okát, üzenetét, közben fél szemmel a gumiabroncsot figyeli jó gazda vagy szerelő módjára. Még kerékpáros futár is volt, tudja, mit jelent, hogy kit *nem kamel a diszpecser*, övé a legnehezebb meló. Ilyenkor jogos, hogy borban keressük az igazságot, persze *szódateherrel*.

A jelenések sorából kiemeli az elegáns pillanatokot, a nagy teljesítményeket, a szép tájakat, amelyek olyanok, mint az *okszizás* a fociban, hogy a lábbal végzett és elért eredményeket ne hagyjuk el. Ha az irodalomítésszek szavaival is akarunk róla szólni, akkor elmondhatjuk, remek helyzeteket teremt szórakoztatásunkra *hegyen-völgyön, pincelejáróban, ahová betolják a gépet, a szent jószágot, miközben egy nő van a dologban, meg a gonosz csövesek egy kocsmá környékén egy nagy piálás kapcsán*. Személyes tapasztalatairól, elképzeléseiről és társadalmi problémákról ír. Hatalmas tiplizésekről, gyógyulásokról, leittasodásokról ír, amikor *lezuhan tíz házmester*. Őszintén beszél kerékpáros sorsáról, és csak időnként csepegtet egy kis édes, ironikus mérget a simán zajló világba. A kötet emlékek, elképzelések sorozata. Időnként nemzetközi versenyeken tekerünk fél Európán át a szerzővel, hol a hazai lankákon, vagy a nagy halálba megyünk, aminek Dobogókő vagy az érdi emelkedő a neve.

Verseinek megismerésekor már írtam, hogy Novák Valentin eredendően intellektuális alkat, és a hétköznapiok kisebb-nagyobb történéseit, útjait írja le. Ismeri a szavak belbecsét is. Műve korántsem jelent egyszerű olvasmányt. Próbára tesz minket, hogy értjük-e, ismerjük-e a fogalmak és nyelvünk határait. Képes összefűzni intim, poétikus szövegeket profán kiszólásokkal. A kérdezősködő ruszkitanártól a pannonföldi drótszamarkereskedőn át Szűz Máriáig, sőt Pázmány Péterig. Lelke legmélyebb bugyraiból bányássza elő világunk démonait, angyalait, ördögeit, boszorkányait, közben nyugtalanító problémákat sorol a világról. Finom szellemi rezonanciával beszél a nyers valóságról, *kékvérű és fehérmájú kékharisnya lányokról*. Életünk homályos, kifürkészhetetlen titkaira keres választ. Érdemes kiemelni, hogy a pesti szleng és flaszter jó ismerője, sőt alkotója is. Így találunk a *lárvamaskarához az arcon, meg csihaló öklökhöz*. A lány nála nem akar úgy tapadni, *mint a szurkos libatoll*.

Néha a premobil korszakba visz vissza, ami a balesetek világát idézi, és a kórházi kötözéseket, mert sajnos veszélyes – a szabályok híján – az erdei biciklizés. Megkérdeztem néhány biciklist, hogy mi a legnagyobb veszély a bringázás során. Többségük azt mondta, hogy a kerékpárosok a legveszélyesebbek saját magukra. Tanúsíthatom, hogy így van, a frász jön rám, amikor a járdán elsuhanak mellettem.

Személyes tapasztalataim is eszembe jutottak a könyv olvasása közben. Az egyik egy jó ötven évvel ezelőtti élményem, amely az egyetlen kerékpártúrám maradt, és gondolom, marad is. Szerény kerékpározási tudással, kölcsön géppel, egy női bringával, aminek nem volt használható kézifékje és lámpája se. Néhány barátommal a Velencei-tóhoz indultunk a régi hetvenesen. Előtte egy nappal, hogy mégis érezzem a gépet, elmentünk gyakorolni. Péntek délután volt, zsúfoltak voltak az utak, benzingóz mindenütt, a Margit hídon akkora voltam, mint a busz kereke, és nem is volt csak pár centire. A frász tört rám az egész gyakorlás alatt, aztán másnap még inkább az úton, le Velencére. De valahogy megúsztam, csak egyszer estem el, mikor megérkeztünk, és a barátnőm elém jött, de én nem tudtam megállni, inkább eldobtam a kormányt, nehogy elüssem. Szakmailag ma sem tudok többet a kerékpározás tudományából.

Menjünk tovább: egy-két-há-négy-húzz!... ahogy teker, minden eszébe jut. Erről szól a regény. Finom utalások, szójátékok, a bibliai, mitológiai szereplők említése időnként megnehezítheti a szövegek érthetőségét, de olvasás közben is illik gondolkodni. Kiszámíthatatlan szóáthajlásokat is alkalmaz, és csavarintások sorát találjuk, *mint a lejtmeneti bajokat, egyszázból hegyimenők, pipaszár lábakkal*. Időnként feltöri a szavakat, ahogy Joyce mondta, hogy *egymásba oltsa, keresztesse őket, s ezáltal ismeretlen változatokat hoz létre*.

Egy-egy sora időnként impresszionista barangolás, apró hangulatrezdülések megragadása, sziluettekből felbukkanó asszociációk láttatása. Százféle csillogásúak, bizarr szavakkal ír a távolságról, az álmodozásról, a vergődésről.

Csak ismételhetjük, nyelvében élnek az újítások, ezúttal a Tour de France-tól a Giro d'Italiáig. *Ő a jövő alagútján halad kocsmától egy másik ivóig*. A szavakat eredeti jelentésüktől eltérő összetételben is használja, értjük, hogy *a hegyi menetben meglóg valaki*. *Ő is belehelyezkedik a környék flórájába és faunájába, aztán megy a Búhörpölő, meg a Bicó Pub felé, hogy hörpítsen, felejtzen, egy jó élet reményét keresse, akár egy lepukkant bérlakásban, ahol ő is otthonosan mozog, de őt vonzza az út, mint Kerouacot, mert tudja, hiába hiszik majd gyerekeink egy szép napon, hogy szüleik milyen rendezett életet éltek, és nem is gondolják, hogy milyen zűrzavaros volt az életünk, a nappalunk és az éjszakánk, ez a lidérces út, amit mindannyian kerestünk, vágytunk*.

Jó írásának atmoszférája, sokat tud a magyar néplélekről. Személyes költői nyelven ír, szövegeinek szellemiségét a kényszertől való megszabadulás vágya hatja át. *Elgondolkodtat minket a pockok világalakító szerepén elmélázva, ha kérjük, ha nem. Hol teker, hol nem, hol holt-tengeri tekercset, hol nem, hol dzsointot, hol nem, aztán a fejünk fölött elröpül a nikkel szamovár*, hogy Kassák is szóhoz jusson a szövegben.

(Menjünk még egy kicsit, felülsz a vázra?)

A kerékpár iránti érzelem a legszorosabb emberi kötődéseket is megközelíti. Ismerek olyan fiút, aki így udvarolt kedvesének: *majdnem úgy szeretlek, mint a kerékpáromat*.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2016)

Szíki Károly

A lényeg az ige, a szépség és a művészet erejében rejlik (14.393 kar)

Farkas Judit: A titokzatos áramlás örököse – Beszélgetés Csernák Árpáddal

75 éves. Színművész, író és lapszerkesztő. Filozófiai, teológiai könyveket és szépírodalmat olvas elsősorban. Állandó olvasmánya a Szentírás. Visszavonultan él, de azt mondja, teljes élet az övé.

Hogyan jutott eddig egy művész, aki több mint száz szerepet eljátszott, írt százánál is több novellát, megjelent 14 kötete, félszáz interjú és kritika melegségében élt, tapsviharban, reflektorfényben ébredt és aludt? Erre is választ keres a 2018-ban megjelent *A titokzatos áramlás örököse* című interjúkötet. De szól másról is: színházi hányattatásairól, a nemzetben gondolkodásáról, az írásról alkotott elképzeléseiről, magánéletéről és még nagyon-nagyon sok mindenről. Felemelő, lendületes, mély gondolati tőkével bíró, hallatlanul izgalmas olvasmány. Küzdelmes útvjáról őszinte vallomást tesz ez az – ahogyan ő mondja magáról – önsorsrontóan antikarrierista ember.

Csernák Árpádról nem nehéz írni. A képkeretbe karakteres arckép helyezhető, ha ráesik a fénycsóva. Már-már regényes alak, mert annyi minden történt, s történik vele a színi világban és a folyóirat szerkesztése kapcsán. És ugyanígy magánéletében is sodró lendülettel él. Ezért volt jó gondolat, hogy – ha egyelőre nem is regényt –, de egy mélyinterjút készítsen vele Farkas Judit, és Uram, láss csodát, kiadó is akadt rögtön, a Hungarovox, Kaiser László vezetésével, aki a 148 oldalas kötetet kiadta. Barátainak figyelmessége hozta napvilágra 75., idősebb fiának 50. születésnapjára. Ünnepi ez a könyv, szép művészi vallomás és családi apoteózis egyszerre. Színtiszta értelemmel telítődött írói-művészi portré, mely egy gazdag élet szép és mély rétegeit tárja fel Farkas Judit kérdései nyomán.

A kötet első harminc oldalán – kisebb megszakításokkal – a riporter alaposan megfürdeti alanyát a gyermekkor rejtelmében, gyötrelmeiben, néha-néha szépségében, szem előtt tartva, hogy „a gyermeki lét aranykora az elme álma”, ahogyan az utószót író Tusznyák László a rousseau-i gondolat nyomán megfogalmazta. Itt derül ki, hogy Árpád gyerekként jól rajzolt, festett, versenyeket is nyert. '56 szabadságharcának leverése után már soha nem lett eminens tanuló. Első szembenállása az új renddel az volt, hogy megbukott orosz nyelvből. Minden visszaemlékezésében, amikor a forradalomról kérdezik, visszafogott és azonnal bezár-

kózik: „*Nem szívesen beszélek róla – mondja - túl sok zaj övezi.*” Majd a forradalom napjaiban írott versei sorsáról szól szűkszavúan, amelyekben megörökítette az örömnünnepet és a vérbe fojtást (20. oldal). Regényt is írt a megrázó lázadásról és megtorlásról: „*Azért tartottam fontosnak, hogy erről soha többé ne kelljen beszélni.*” Befelé fordulva ünnepel. 56 után a forradalmárokat kivégezték, a nemzeti elit börtönbe került, a kommunisták pedig befejezték a megkezdett művüket. Szép gesztus, ahogyan megemlékezik a könyvben a magyar emigráció jeles alakjairól, a Fairfielden működő Magyar Studies of Amerikáról és munkatársairól, a kezdeményező Egervári Gyula szabadságharcosról, akik 2006-ban *A Szabadság anygala* című szobor létrejöttét támogatták, s a szobor talapzatán kőbe vésték az amerikai emigrációban élő támogatók nevét. Alapélményem Árpádról, Kaposváron a Berzsényi parkban, amikor a felesége, Gera Katalin szobrászművész és Máté fia által megálmodott-kivitelezett szobrot avattuk, én vertem a dobot, ő hátul szerényen meghúzódott.

Ha a fejmelgetésről kérdezzük, a kitűnésről, hogy látva lássák, mert megérdemelné, mindig csak annyit mond: „*Képtelen voltam bármit érdekből csinálni.*” Ma is képtelen erre. Pedig verhetné a mellét, mint a liánon ugránczó Tarzanok, de nem teszi. Alázatos az interjúkötetben is mindvégig. A nagy jellemre utaló részt sem ő mondja, hanem a riporter emeli be egy-egy korábbi írásból, amit valakik már levéstek róla.

Lukács evangéliumában meg van írva (3.10-14-ig): „*Ekkor megkérdezte a tömeg: »Mit tegyünk hát?« »Akinek két ruhája van – válaszolta –, az egyiket adja oda annak, akinek egy sincs. S akinek van mit ennie, ugyanígy tegyen.« Jöttek a vámosok is, hogy megkeresztelje őket, s így szóltak hozzá: »Mester, mit tegyünk?« Ezt felelte nekik: »Ne szedjétek be többet, mint amennyi meg van szabva.« Megkérdezték a katonák is: »Hát mi mit tegyünk?« Nekik így felelt: »Ne zsaroljatok, ne bántsatok senkit, hanem elégedjétek meg zsoldotokkal.«”*

Mindezen válaszok azt a törvényt jelentenék nekünk; hogyan lehet készülni az életben, csiszolni tehetségünket, lehetőségünket. Hogyan legyünk jobb tanúságtévő keresztények. Csernák Árpád mélyen hívő művész, amit persze nem hirdet fennen, de tanúságot tesz cselekedeteiben és egykori megalázottságait, mikor a klerikális bélyeget rányomták az elvtársi idők ostoba Luciferjei – mert a 70-es években templomokban is fellépett –, s vallotta: példaképei Krisztus és Gandhi. Nem feledi, és mindenkor igyekszik ezt „visszabeszélni”. Isten közreműködésében hisz, önálló előadói estjeinek tartóoszlopa lesz Pál apostol első levele a korinthusiakhoz, ahogyan ismerjük: *A szeretet himnusza*. 13 mondat, 13 tökéletes vallomás, fogadkozás és életeszmény egyben. Hirdetjük, próbáljuk megvalósítani, de sokszor csak töredékét sikerül: „*Ha szeretet pedig nincs bennem: semmi vagyok.*” Nem sokban más ez a cél, mint: élni és élni hagyni, amely kérdéskört sokszor érinti

vallomásában. Még a külföldi kirándulásain tapasztaltak kritikájába is lényeglátóan illeszti be ezt a négy szót, ami érvényes az élet minden apró részletére, még a művészetre is. (De jó lenne, ha így lenne!) Talán ez a legfájóbb seb mindenek közül Árpád számára, hogy nem így van, és sosem volt így. Csak ritkán találkozott azzal az élménnyel, hogy valaki élni hagyná a másikat. Ezt a hierarchikus modellt főiskolás korában megtapasztalta, amikor osztályfőnökével, Várkonyi Zoltánnal összetűzésbe került (35. oldal). Folytatódott a megtapasztalás a debreceni rövidre sikerült szerződése idején, amit ő egyszerűen úgy jellemez: *debreceni fuldoklás*. Az egyetlen valamire való, értékelhető momentum az volt a cívisvárosban, hogy Cserhalmi Gyurit felkészítette a felvételire, de minden továbbit csak úgy jellemez, hogy belső térképén Debrecen szélső helyen szerepel.

Negyven évig élte a vidéki színészek életét. Sokszor ütközött pofonokba. Megpróbálta hívő emberként a Szentírás ide tapasztható fejezetével, a *Hegyi beszéddel* csillapítani lázát: „*Boldogok vagytok, ha szidalmaznak és háborgatnak titeket és minden gonosz hazugságot mondanak ellenetek én érettem*” (Mt 5:11). Csoda-e (vagy csapda-e), ha eközben felkészületlen, ostoba, korlátolt cezaromániás igazgatókat és rendezőket, egyéb hatalmaskodókat emleget? Farkas Judit Latinovits-tól kölcsönzött kérdésére („*Hol vannak azok az igazgatók, akik színházról színházra üldöztek?*”) azt válaszolja: „*Ma már zömében halottak. De legtöbbjüket már jóval a haláluk előtt megbuktatták, eltávolították a színházukból. Vannak közöttük olyanok, akik még élnek, megkeseredett, beteg öregemberek...*”

Csernák Árpád számára a legerősebb kapaszkodónak nagyon karakteres Isten-szeretete tűnik elő. A 43. oldalon, amikor gyermeke csodálatos felgyógyulásával kapcsolatosan említi a Róm.11,33-at („*Mekkora a mélysége az Isten gazdagságának...*”). Nincs kétség az ő életútját vizsgálva, hogy a művészetért, az írás tisztaságának védelméért, családjáért és a nemzet felemelkedéséért felvette a keresztet, mint Kányádi Simon Bolívar módjára: „*valaki engem kiszemelt / valamire valamiért / hullatni verejtékemet / s ha nincs kiút hullatni vért / sorsomat én nem tudhatom / a céloom is tétova vélt / gyanútlan jöttem mint simon / a cirénei jődögélt / vállamra tették cipelem / hiába kérdezném miért / van aki röhög s irigym / van aki üz van aki félt / hát viszem egy-két stációt / a megkorbácsolt krisztusért*”. Szabadulása is valami ilyen szinten bibliai, mert, ha megalázták, megtiporták is színházban, könyvkiadásban, bárhol... leverte a cipőjéről a port, és ment tovább (Lukács 9.5): „*Ha valahol nem fogadnak be titeket, amikor kimentek abból a városból, verjétek még a port is le lábatokról, bizonyítékul ellenük.*” És így megy tovább Árpád. Hiába ragaszkodunk a részegységekhez, az egész nehezen áll össze. Ő tudja, a ragaszkodás nem váltható pénzre, bár sokan jól megélnék belőle, de ez a speciális *magyarkapitalista* jólét nem az irodalmi, vallási műveltség ápolásáról szól, hanem éppen a sajátosságok feladásának előnyeiről, a hasonulásról.

Nem szimbolikus ellenállás az övé. *Az író olykor kardra cseréli a tollat*, mondja és megszervezi az ellenállást. Ezt mutatta be 2006-ban is, amikor mélypontra süllyedt az ország, és a kormányellenes tüntetés élére állt. Hallatlanul érzékletes és aktuális e cselekmény Hamvas Béla szavai szerint: „*Ami a világban a legkevésbé elviselhető, hogy hatalma az igazságtalanságnak van, és az igazság erőtlen. Ami az irtózatos, hogy az igazság nem tudja önmagát érvényesíteni. Az igazságot a földről elűzik, és itt maradunk védtelenül*” (97. o.). És saját szavai szerint: „*Ha úgy érzi az író, hogy a haza bajban van, és úgy érzi, hogy az ő tevékenységével segíteni tud, és ezt a tevékenységet politizálásnak nevezzük, akkor feltétlenül politizáljon, sőt politizálni kell.*”

Kérdések lobognak az emberben annyi utcán, téren töltött, megfeszített ideggel végzett küzdelem után: nincs még itt az ideje a történelmi megbékélésnek? Jó minden kártékony ember csak azért, mert magyar, vagy erre hivatkozik? Napjaink csöppet sem szórakoztató cirkusza mutatja: nincs szó békés egymás mellett élésről, egymásra támadásról inkább. Meg magyar duzzogásról: engem becsaptak, átverték, megaláztak! Ezzel valójában nem is lenne baj, ha emellett társadalomépítő szerepbe futnának bele ezek a különutas próbálkozások. Nem erre vágytunk? Kérdezhetnénk Szilágyi Domokos soraival, s ott meg is kapjuk az illő választ, csak tessék elolvasni a *Számvetést*!

Olvasni, írni! Úgy ellenállni, hogy a kordivattal szemben könyvet írni, folyóiratot alapítani, ma már nagy vállalás. A szó erejében, az ige, a szépség, a művészet erejében rejlik a lényeg, mert ezek a teljességre törekszenek, építhetnek, nem úgy, mint a fegyver, mely csak rombol, zúz, tör, öl (110. o.).

Egy-egy könyvének megjelentetése, az általa alapított és szerkesztett *Búvópatak* folyóirat 16 éves múltja mögött mennyi küzdelem rejlik, hány ezer idegsejt tört ketté? Ezeregy éjszaka nyugtalansága, álomhiánya tudna erről regélni. Igazi Árpád-kálvária mind, egy csomagban a családdal, mert a magyar társadalom nem gondolja, hogy bármit is csinálnia kellene, tenni valamit az irodalomért, a művészetért, hogy ne pártos palik ollózzák ki a lehetőséget a tehetségek elől. Régen így volt, de ma sincs másképpen. Marad a puha-pártosok kegyelmi állapota, és Árpád polémiája az irodalomról: a világ agyonpolitizálása, az, hogy örökké kampány van, az még súlyosabbá tette a szépirodalom helyzetét, még nagyobb bajba kerültek a könyvkiadók, a valóban szellemi értékeket felmutató folyóiratok... elanyagiasodás... teljes lelki sivárság.

A színész-szerkesztő Csernák ars poeticája megosztja bizonyára azon olvasókat, akik a teátrum falai között eljátszottak már valamennyi szerepet. Nem feltétlenül érti mindenki, amit a 49–50. oldalon leír, mert sok féltehetség és középszer (menynyit ismerünk ilyet, Uram, és hogy üvöltöznek környékünkön!) nincs tudatában annak, mire is jelölte ki valaki a rendezői karból vagy a karosszékből: „*Csak az*

merjen vállalkozni a színészet rendkívül nehéz mesterségére, aki előtte már megteremtette önmagát. Tehát csak az, aki van. Az identitászavaros színész a »nem létező« könnyen benne ragad egyik-másik szerepében, vagy különböző alakításainak gesztusaiból, indulataiból tákolja össze magát.” Csernáknak ezen igaz megállapítása alól felmentést kapnak azok, akik csak azért ordítanak mindig, azért buffók és bunkók, mert átkonvertálásuk kétségbe esésből fakad rendező híján. A magára hagyatott színész persze, hogy a kihúzott fiókokból építi fel minden szerepét. Rokkon gondolatok ezek.

El kell jutni a csendig. S hogy eddig el tudj jutni, nem szabad, hogy a kor fogaskerekei felmorzsoljanak. (Tusnádi László, 128. o.) Csernákkal szemben ezek az erőszakos, felörlő gépezetek tehetetlenek voltak. Nehéz helyállónak lenni, s maradni, de neki sikerült. Farkas Judit nagy leleménye, hogy a kötet második részében szinte a rezonőr szerepét osztja Csernákra. A legkényesebb kérdésekben, mint például írói stílusa, írói hitvallása, nem őt kérdezi, hanem a megjelent elemzésekből, kritikákból emel be részleteket a könyv lapjaira. Így jelenik meg az olvasó előtt egy nagyon jelentős tollforgató, akiről mintegy félszáz kritika és interjú jelent már meg. Baán Tibor irodalomkritikus szerint: „Csernák Árpád a mai magyar kispróza hivatott mesterei közé tartozik... hősei életkudarcaikban a létezés rendjének zavarait konstatálják... jelentős alkotások kerültek ki a keze alól..... forradalmiak, annyira szokatlanok, a posztmodern irodalmi stílusjegyeket magán viselő írások ezek.” Máshol ez áll: „Szigorú, néha riasztó, de minden erővel az igazság, a tisztaság és az emberibb jövő felé néz, vágyakozik. Példát ad a küzdelemből, kitartásból, szeretetből, mindabból, amiért érdemes meghalni, de inkább, amiért érdemes élni.” (Lukáts János, 105. oldal).

Csernák néha szürreális élményeit éli meg, s veti papírra, másszor kemény, kiábrándult és zord. Szereplői szorongó, üldözött emberek, a lét értelmét megkérdőjelező, kívül-belül menekülő figurák. A szószaporítást megveti, a tömör stílus jegyese lett. Kíméletlen elkötelezettséggel keresi az igazságot és azt a pontot, ahol az elveszett. Csak akkor ír, ha megérzi, hogy diktál az Úristen.

A borítóterv Csernák Bálint munkája, a könyvben látható fotókat másik fia, Máté készítette. Árpád állapotát, életpályájának eddigi állását-lehetőségét jól szimbolizálja a képen látható somogyvámosi Árpád-kori romtemplom, ahol nagyon közel van Istenhez az ember. Erős vár ez a romos fal, mely megroskadva a múltat őrzi. Valaki rátámaszkodik, ég és föld közé feszülve, falaiból merít erőt. Kicsi a falak méretéhez képest, de nagy hittel teszi, amit tesz. Ez ő: Csernák Árpád.

(Hungarovox Kiadó, Budapest 2018)

Pásztor Attila

Holttündér

Kőcsipkék feszülnek –
patakot fészülnek,
zuhanó szalagot.
Szakállas kőbéka
örvény-zöld tajtékra
hímezi a habot.

Tó felett pára leng,
fodrokat nyel a csend...
Szirt alatt nőalak.
Szellő kap hajába –
szíve hajlékába’
süt a hold, mint a nap.

Szabad s határtalan
sorsának titka van –
legendák övezik.
Férfiak kutatják –
szerelmét a balgák
szüntelen’ keresik.

Lábához hull a nap –
Istenszéke alatt
fényt fürdet magában.
S ha látják meztelen’ –
fordul és nesztelen
int: – Gyere utánam!

Combja mint íj feszül –
sziklák közt fut-repül,
hegycsúcsokig felér...
Fehér sóhaja hull –
csillagköddé simul,
 eget és földet ér.

Teliholddal dalol,
lelket láncol-rabol,
hangja mind’ táncba hív...
Elég egy szökkenés
szirtfokon s mint a kés –
mélybe szempár taszít.

Tündér vagy boszorkány,
eleven szobor tán –
oly rezzenéstelen...
Álom vagy valóság
tűnik a habokba –
ezüstös hirtelen...

E számunk szerzői

- Aknay Tibor (1944) Budapest
Albert-Lőrincz Márton (1951) Marosvásárhely
Anga Mária (1955) Eger–Budapest
Antal Attila (1956) Nyíregyháza
A. Túri Zsuzsa (1971) Genf
Bagi Iván (1976) Budapest
Bakacsi Ernő (1938) Eger
Bakos István (1943) Budapest
Balajthy Ferenc (1946) Székesfehérvár
Bartal Klára (1940) Székesfehérvár
Bertha Zoltán (1955) Debrecen
Bíró József (1951) Budapest
Bozók Ferenc (1973) Mosonmagyaróvár
Bugya Anikó (1997) Tiszaújváros
Búzás Huba (1935) Veszprém
Csatáné Bartha Irénke (1941) Eger
Csató Anita (1991) Oszlár
Csáky Anna (1938) Győr
Cseke J. Szabolcs (1947) Győr
Csepcsányi Éva (1985) Budapest
Csontos Márta (1951) Sándorfalva
Dabi István (1943) Nagykáta
Demeter Henrietta (1995) Homoródszentmárton
Devecseri Zoltán (1948) Hövej
Fazekas József (1946) Járdánháza
Finta Éva (1954) Sárospatak
Fecske Csaba (1948) Miskolc
Fellinger Károly (1963) Jóka
Fülöp Dorottya (1997) Erdőszentgyörgy
Gál Sándor (1937) Buzita
Gáspár Aladár (1946) Dunaujváros
Gósi Vali (1954) Győr
Hadrnagy József (1950) Debrecen
Halász Erika (1995) Újfahértó
H. Barbócz Ildikó (1952) Eger
Holló József (1944) Ostoros–Eger
Haramza Kristóf (1996) Mohács
Illés Éva (1986) Mád
Kaiser László (1953) Budapest
Kántás Balázs (1987) Budapest
Kerék Imre (1942) Sopron
Kégl Ildikó (1976) Miskolc
Kis Pál István (1951) Szekszárd
Konczek József (1942) Pomáz
Kovács Jolánka (1958) Muzslya
Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Lengyel János (1973) Beregszász
Lipcsei Márta (1943) Nagyvárad
Lisztóczky László (1941) Eger
Lukács Noémi Borbála (1998) Kolozsvár
Luzsicza István (1975) Fót
Madarász Imre (1962) Üröm
Madár János (1948) Budapest
Makláriné Baksa Anita (1964) Karácsond
Mihályi Molnár László (1953) Szepsi
Molnár József (1961) Vác
Nagygyörgy Erzsébet (1964) Tiszakécske
Nagy Zita (1987) Eger
Nánia Csilla (1997) Kézdivásárhely
Németh István Péter (1960) Tapolca
Novák Imre (1953) Budapest
Olasz Valéria (1956) Győr
Oláh András (1959) Mátészalka
Pataki István (1953) Bihar
Pásztor Attila (1962) Budapest
Pázmándy László (1948) Mezőkövesd
Pető Virginia (Eger)
Pósa Zoltán (1948) Balatonföldvár
Radnai István (1939) Budapest
Saitos Lajos (1947) Székesfehérvár
Sajgó Szabolcs (1951) Budapest
Serfőző Simon (1942) Eger–Budapest
Sebestény-Jáger Orsolya (1969) Budakalász
Sebők Melinda (1979) Budapest
Seléndy Balázs (1937) Cooperstown, USA
Sipos Erzsébet (1956) Eger
Suhai Pál (1945) Budapest
Szakolczay Lajos (1941) Budapest
Szallós Kis Csaba (1998) Kolozsvár
Szekeres Mária (1948) Újronafő
Szente B. Levente (1972) Székelykeresztúr
Szilágyi Aladár (1943) Nagyvárad
Szíki Károly (1954) Eger
Sztójka Borbála (1998) Kolozsvár
Sz. Tóth Gyula (1945) Budapest
Török Nándor (1965) Budapest
Vad-Magyar Renáta-Henrietta (1997) Tenke
Veszely Ferenc (1936) Kamloops, Kanada
Véghelyi Balázs (1983) Százhalombatta

E számunk illusztrációi Varga György festő-és grafikusművész munkái.